غوجمۇھەممەد مۇھەممەد

سەھنىدىكى قەلەندەر

شىنجاڭ خەلق باش نەشرىياتى
قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

舞台上的乞丐：维吾尔文 / 霍吉穆罕买提·穆罕买提著. — 喀什：喀什维吾尔文出版社，2014.8
ISBN 978-7-5373-3114-2

Ⅰ.①舞… Ⅱ.①霍… Ⅲ.①短篇小说-小说集-中国-当代-维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ.①I247.7

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2014)第 190729 号

策　　划：**艾尔肯·伊布拉音·湃达**
特约编辑：**艾斯卡尔·牙生**
责任编辑：**图尔迪·库尔班**
责任校对：**麦麦提斯迪克·塔伊尔**
特约校对：**阿不都热依木·阿不力米提**
装帧设计：**努尔买买提·艾买尔**

作　者	霍吉穆罕买提·穆罕买提
出　版	新疆人民出版总社 喀什维吾尔文出版社
电　话	0998－2653927
地　址	喀什市塔吾古孜路 14 号
邮　编	844000
发　行	新疆新华书店
印　刷	新疆新华印刷厂
开　本	880 × 1230 毫米　1/32
印　张	9.5
版　次	2014 年 8 月第 1 版
印　次	2014 年 12 月第 1 次印刷
定　价	40.00 元

مۇندەرىجە

تۇزغا ماڭغان ئالتە ئېشەكلىك 1
رەسسامدىكى دېڭىز 10
ئانا سېنىڭ كەتتىم سېغىنىپ 18
ئىزىڭدىن ماڭدى دۇئانە... 31
يەكەنلىك Z 48
چال، چال 62
41 ـ ئايال 70
تاڭ ئاتقۇچە دۇتار چالدى بىر كىشى 81
سەھنىدىكى قەلەندەر 93
ئوتتۇز ياش 103
قايتىپ كەلدىم سەھرالىغا 117
يارەي 122
مەست مۇقام 139
مېنىڭ ھېكايەم 148
قوشتاغنىڭ ئەركە بالىلىرى 171
مەن ھازىر بېكەتتە بېلەت ساتقۇچى 179

غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد ئەسەرلىرى ھەققىدە يېزىلغان تەقرىز ـ ماقالىلەر

روھ دارىدا تىرىلگەن ئىسيان ..... نۇرمۇھەممەد ئۆمەر ئۇچقۇن 191

ئەركەكلىكىنىڭ چىللىشى ..... نۇرمۇھەممەد ئۆمەر ئۇچقۇن 227
نەۋائىنىڭ قاراڭغۇ كېچىسى ..... ئابدۇرېشىت سۇلايمان 245
غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد ئەگەر ناخشىچى بولۇپ قالغان
بولسا ..... مۇھەممەتئېلى ھېلىم 249
مانا بۇ غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد .....
..... مۇھەممەتئېلى ئىلياس ئەلپىدا 254
غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد كىم ..... ئوسمانجان مۇھەممەد پاسىئان 264

تۇزغا ماڭغان ئالتە ئېشەكلىك

يىگىرمە بەش يىل مۇقەددەم بىر ياز كېچىسى، ئورۇق جىنلار غارال كەينىگە شىپ ـ شىپ ئۆتۈپ تۇراتتى. ئاي نۇرى ھويلىدىكى ئامۇت شېخىدىن كۆموش تەڭگىلەردەك دانە ـ دانە چېچىلاتتى. بىر يۇلتۇز، بەكمۇ يىراق بىر يۇلتۇز... ھەممە يۇلتۇزلاردىن نۇر ـ لۇق ياناتتى. نەدىدۇر بىر ئىت قاۋىدى، ئاندىن ئىككىنچى ئىتنىڭ قاۋىغان ئاۋازى ئاڭلاندى ۋە شۇ ھامان تەرەپ ـ تەرەپتىن سانسىز ئىتلار قاۋاشقا باشلىدى. كېچە ئاسمىنى بىر پەس ئىتلارنىڭ نالە ـ زارىدىن لەرزىگە كەلگەندىن كېيىن «شىپپىدە» توختاپ، ئەتراپ چىدىغۇسىز جىملىققا چۆكتى. جىمجىتلىق قارا پەردىجە يېپىنىپ كەلگەن ئىدى، ئاي پاتتى، يۇلتۇزلار خىرەلەشتى، قاراڭغۇلۇق يالـ غۇزلۇق ۋە كېسەل ئازابىدىن كوچىدىلا ئۆلۈپ قالغان قارا ئىتنىڭ جەسىتىدەك جىمجىت ۋە ئېغىر ئىدى. قاراڭغۇلۇق چوڭقۇرلاشـ قانسېرى جىمجىتلىق چوخچىيىپ كۆرۈنەتتى.... بىر چاغدا قاراڭغۇلۇقنىڭ ئىچكىرىسىدىكى ئۈمىدسىزلىككە پاتقان ئىنسانـ نىڭ قەلبىدەك مۇدھىش بىر جايدىن خورازنىڭ چىللىغان ئاۋازى ئاڭلاندى، ئارقىدىنلا ئىككىنچى خوراز چىللىدى ۋە شۇ ھامان سان ـ ساناقسىز خورازلار چىللاشقا باشلىدى. جىمجىتلىق پارە ـ پارە چېقىلدى. تۇن ئاسمىنى بىر پەس خورازلارنىڭ نەغمە ـ ناۋاسىدىن لەرزىگە كەلگەندىن كېيىن چولپان تۇغدى، ئۇيقۇغا پاتقان سانسىز يۇلتۇزلار كۆزلىرىنى ئاچتى. قاراڭغۇلۇق جۇل ـ جۇل يىرتىلدى.

ـــ غوجاخۇن، غوجام بالام...

ئۇيقۇدىن بىدار ئىدىم، كۆڭلۈم تۇنجى مېھنەت سەپىرىنىڭ

ۋەسۋەسە ۋە ئەندىشىسى بىلەن قانات قاقماقتا، يۇرىكىم تۇمەن ئاتلاردەك دۇپۇرلەپ چاپماقتا، كىرپىكلىرىم تۇن بويى ئۇيقۇنىڭ ۋىسال تەشنالىقىدا بىر ـ بىرىگە شۇنچە تەلپۈنسىمۇ زىنھار جۇپ-لەشمىگەن ئىدى. شۇقەدەر سەزگۈرلۈك بىلەن تۇنىڭ ھەر بىر تۇشلىرىغا قۇلاق يېقىپ ياتقان بولساممۇ، ئانامنىڭ چاقىرغان ئۇنى يىراقلاردىن خىرە ـ شىرە ئاڭلاندى:

ـــ غوجام...

گويا غىلاپتىن زېرىككەن خەنجەردەك يوتقاندىن «شارتتىدە» سۇغۇرۇلۇپ چىقتىم. شۇ چاغدا سەبىي روھىم ھەقىقەتەن يېڭى ۋە ئۆتكۇر خەنجەردەك پارقىراپ كەتكەندى.

ـــ قوشنىلار چاقىرىۋاتىدۇ، دادىڭىز ئېشەكنى ھارۋىغا قې-تىۋاتىدۇ، تۇرۇڭ، كۆمەچنى بېلىڭگە تۇگۈڭ، ئارغامچا ـ توقۇناق-نى ئېلىڭ، تېز بولۇڭ، تۇزغا بېرىپ ئەر بولىمەن دېگەن ئەركەك بالام...

بەش ئېشەكلىك سەپراس بولغان ئىكەن، مەن بىلەن ئالتە ئېشەكلىك بولدۇق ـ تە، ھارۋىلىرىمىزنى تاراقلىتىپ تۇزلۇق سايغا راۋان بولدۇق.

تۇن ئاسمىنى سانسىز يۇلتۇزلارنىڭ نۇر چىراغلىرىدا چاراقلاپ ياناتتى. مەيىن شامال كەنت يولىنىڭ ئىككى قاسىنقە-دىكى سۇۋادان تېرەكلەرنىڭ ياپراقلىرىنى شىلدىرلىتىپ ئويـ-ناپتتى. بىر خىل شادىمانلىق ئىچىدە غىڭشىپ ناخشا ئېيتىۋاتا-تتىم.

ـــ غوجاخۇن، مەستەكام سىزنى يىرىم چاڭەك كېپەككە تې-گىشكەن ئىكەنمىشقۇ، بۇ گەپ راستمۇ؟ ـــ مەيجىل ئەخمەتنىڭ بۇ گېپىي ھەممەيلەننى كۈلدۈرۈۋەتتى.

ـــ راست، ـــ دېدى ھېببىۋۇللا توختىۋاقى، ـــ يىرىم چاڭەك كېپەككە تېگىشكەندە مەنمۇ بار ئىدىم، غوجاخۇن ئۇ چاغدا تاز بو-لۇپ، بېشىدىن كېپەك تۆكۈلۈپ تۇراتتى، مەستەكام « بۇ بالىنىڭ

بېشىدىن كەم دېگەندە بىر چارەك كېپەك چىقىدىكەن، يىرىم چا- رەك كېپەككە تېگىشسەم يەنە يىرىم چارەك كېپەك پايدا ئالغۇدەك- مەن» دېگەن ئىدى.

ــ راست، ــ دەپ گەپكە ئارىلاشتى مەتشىرىپ ھېيىت، ــ مەمىتكام قايسى كۈنى « غوجاخۇن بالام پەقەتلا ئۆرە تۇرۇپ سە- يەلمەيدۇ، مەكتەپ پۈتكۈزسە دەرھال ئەرگە بېرىۋېتەيمىكىن دەي- مەن» دېگەندەك قىلغان، تويىڭىزنى قاچان ئويناپمىز؟

ئۇلار توختىماي زاڭلىق قىلىۋەرگەچكە چىداپ تۇرالماي خە- تىلداپ يىغلىۋەتتىم.

• ئۇلار قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ كەتتى.

ــ ئوغۇل بالا، ھەي ئوغۇل بالا، ــ دېدى مەيجىل ئەخمەت.

ــ بولدى، بولدى، ــ دېدى ھېبىبۇللا توختىۋاقى، ــ كۆڭ- لى نازۇك چوڭ بولدى، بىراق كېيىن سىلى - بىزدىن ئاشۇرۇپراق ئەركەكچىلىك قىلارمىكىن دەيمەن بۇ بالىنى...

بىردەمدىن كېيىن يۇلتۇزلار خىرەلىشىپ سۇبھى ئالدىدىكى قاراڭغۇلۇق باشلاندى، قاراڭغۇلۇق ئىچىدە ئېشەكلەرنىڭ ئاندا- ساندا پۇشقۇرغان ئاۋازى ۋە ھارۋىلارنىڭ تاراقلىغان ئاۋازىلا ئاڭ- لىنىاتتى. قاراڭغۇلۇق كۆز، بۇرۇن ۋە ئېغىزلىرى ئارقىلىق ئۇلار- نىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتكەندەك ھەممە جىمجىت ۋە ئېغىر ئىدى. ئالاھازەل يېرىم سائەتچە يول ماڭغاندىن كېيىن قوشتاغ يېزىسە- نىڭ شىمالىي چېگراسى - تازغۇن دەريا كۆۋرۈكىدىن ئۆتتىۋق ۋە بىر چېتى پىشنا يېزىسىغا تۇتىشىپ كەتكەن كالتە سايغا ئۇلاش- تۇق. بىز بۇ سايغا كىرىپ يەنە 20 مىنۇت ئەتراپىدا ماڭغاندىن كېيىن قۇملۇق يانباغرىدا توختىدۇق.

ــ كەلدۇق، ــ دېدى ھېبىبۇللا توختىۋاقى بىزگە قاراپ، ــ ئاللا رىزقىمىزنى بەرسە مۇشۇ يەردىن تۇز چىقىدۇ.

ــ مۇشۇ يەرنى كولايلى...

ھەممەيلەن بىر ئېغىزدىن شۇنداق دېيىشتۇق.

تورغاي چۇچۇلىدى، يېنىمدىلا دوپپامچىلىك تورغاي ئۇۋۇسى بار ئىكەن، دەسسەپ سالغىلى تاس قالدىم. ئاستا ـ ئاستا شەرقىي ئۇپۇقتىن بىر يورۇقلۇق تاراپ كەلدى ۋە پۈتكۈل ساينى قاپلىدى. سۇبھى يورۇپ ئەڭ ئارقىدىكى كېسەل جىنمۇ كونا تۇگمەننىڭ كورىسىدىن كىرىپ كەتتى. ئېمەر ئاۋۇت تۇز، پاكىز يەرنى تاللاپ، تەلپىكى بىلەن سۇپۇردى ۋە ئىككى قۇلىقىنى تۇتۇپ، سوزۇپ ئەزان توۋلىدى:

ــ ئاللاھۇ ئەكبەر، ئاللاھۇ ئەكبەر!...

بىز سەپراس بولۇپ ئۇنىڭ كەينىگە تىزىلىپ ھېيىبۇللا توختۇاقىنىڭ ئىمامەتچىلىكىدە بامدات نامىزى ئوقۇدۇق. نامازدىن كېيىن توپلىرىمىزنى قېقىپ تۇرساق ھېيىبۇللا توختۇاقى بىزگە قاراپ دېدى:

ــ تۇز بەكمۇ ئۇلۇغ، شۇڭا بۇ ئىلىرىمىز ئۇنى تۇپراقنىڭ يىلتىزىغا ئوخشاتقان. زېمىن ئادەملىرىنى جازالىسا ئاۋۇال تۇزىنى يوشۇرىدۇ، تۇزى بولمىغان زېمىندا ياشىغان قەۋمدىن ۋىجدانسىز، مۇناپىقلار كۆپ چىقىدۇ.

ــ شۇنداق، ــ دەپ گەپكە قوشۇق سالدى ئېمەر ئاۋۇت، ــ تۇزنىڭ ئۇلۇغلىقىدىن قەسەمنىمۇ تۇز تۇتۇپ تۇرۇپ قىلىمىز.

ــ نىكاھ ئوقۇغاندا تۇزغا مىلىگەن نانىنى يەپ يات ئايالنى ھالال قىلىمىز، ــ دەپ سۆزمەنلىك قىلدى مەيجىل ئەخمەت.

ــ مۇناپىقلارنىمۇ «تۇزىنى يەپ تۇزلۇقىنى چاقىقان» دەپ تىللايمىز، ــ دېدى ئابلا باراتمۇ بوش كەلمەي.

ــ ...

ــ شۇڭا جامائەت، تۇز كولاشنى مۇشۇ پاكىز يەردىن باشلىساق قانداق؟ ــ دېدى ھېيىبۇللا توختۇاقى ئاخىرىدا.

ھەممەيلەن بىر ئېغىزدىن:

ــ ماقۇل، ــ دېيىشىپ نامىاز ئوقۇغان يەردىن باشلاپ تۆت تەرەپكە تاراپ، كولاشقا كىرىشتۇق.

كۆپ بولسا ئون مىنۇت ئۆتكەندۇ، كەتمىنىم قاتتىق بىر نەرسىگە تاراڭشىدە تېگىپ، قولۇم قېقىلىپ كەتتى. كەتمەننى قويۇپ قولۇمدا كولاشقا باشلىدىم. يۈمشاق قۇملار بارماقلىرىم ئارىسىدىن سۇدەك ئېقىپ تۇراتتى. قۇم سوغۇق بولۇپ، بىردەمدىلا قوللىرىم مۇزلاپ كەتتى... ئاخىر قاتتىق نەرسە كۆرۈندى، قارىسام ئاپئاقتىنە تۇز ئىكەن، خۇشاللىقتىن يۇرىكىم ئويناپ كەتتى ۋە هاياجان بىلەن ۋارقىرىدىم:

ــ ئاخۇنۇم، ئاخۇنۇم (هېيىبۇللا توختۇاقى مەھەللە مەسجىتىمىزنىڭ ئىمامى، شۇنداقلا مەھەللىدىكى دىندىن ساۋات بېرىدىغان خەلپەت ئىدى، شۇڭا ئۇنى «ئاخۇنۇم» دەپ چاقىراتتۇق) تۇز چىقتى، ماڭا تۇز چىقتى...

ئاخۇنۇم پالاقلاپ يېنىمغا كەلدى، بىردەمدە بارلىق تۇزچىلار ئەتراپىمغا ئولاشتى.

ــ پاھ، ئېسىل تۇز ئىكەن، ــ دېدى ئابلا بارات تۇزنىڭ ئۇۋۇقىدىن ئازراق تېتىپ، ــ تىلىمنى قورۇپلۇۋەتتىغۇ كاساپەت.

ــ قاراپلا بىلگىلى بولىدىكەن، ــ دېدى مەيجىل ئەخمەت، ــ ئاپئاق تۇرمامدۇ مانا، تېشىمۇ ئاز ئىكەن.

ئۇلار تۇشمۇ تۇشتىن تۇزنىڭ ئەتراپىنى ئېچىشقا كىرىشتى. تۇز ئاچقانسىرى يوغىناپ ئېشەك هارۋىسىدەك بولدى، ئەتراپ قورۇسىنىڭ دەرۋازىسىدەك بولدى، ئوبۇلداخان ساتىراشنىڭ تاختا تېرىمنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى قىڭغىيىپ تۇرغان بىر ئېغىزلىق يېگانە ئۆيىدەك بولدى...

ــ بولدى، بولدى، ــ دېدى ئاخۇنۇم كۆچىلىككە قاراپ، ــ مۇشۇنى پارچىلاپ هارۋىلىرىمىزغا باسايلى، مۇشۇ يېتىپ ئاشىدۇ.

ئۇلار ئىشتىياق بىلەن تۇز كولاۋاتاتتى، ئاخۇنۇمنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ كەتمەنلىرىنى قويۇپ غۇدۇراشتى:

ــ پەيزىمنى ئۇچۇرۇپ...

ــ كولىمامدۇق بىر دەم، چىقۇبرەمدۇ بۇنداق ياخشى تۇز ؟...

— ...

— ئىنساب ئۇلۇغ، — دېدى ئاخۇنۇم، — بىزگە مۇشۇ كولە-غانلىرىمىز يېتىدۇ

— لېكىن، كولىساق بولاتتى... — دېدى ئېمەر ئاۋۇت.

قارىغاندا ئۇلار كولاش ھەۋىسىنى باسالمايۋاتقاندەك قىلاتتى. راست گەپنى قىلغاندا ئاچقانسېرى يوغىناۋاتقان تۇزنىڭ يەنە قاز-چىلىك يوغىنايدىغانلىقىنى مېنىڭمۇ كۆرگۈم بار ئىدى.

— بۇ يەردە باشقىلارنىڭمۇ ھەققى بار، — دېدى ئاخۇنۇم كەسكىن قىلىپ، — ھارۋىلىرىمىزنىڭ ھالى چاغلىق، ئېشەكلە-رىمىزنىڭ مېدىلىرى جىق، ئېشىپ قالىدۇ بۇ تۇزلار، نېمە پايدا-سى قۇم ئاستىدا بىر ئوبدان تۇرغان تۇزنى ئېچىپ قاقىرامغا سال-غانىڭ، بەك پايلىيالمىساڭلار بۇ يەرگە بەلگە سېلىپ قويۇپ، كې-يىن قايتا كېلىڭلار.

ئاچقان تۇزلىرىمىزنى پارچىلاپ ھارۋىلىرىمىزغا باستۇق، ئا-خۇنۇم دېگەندەك يەنە خېلى كۆپ تۇز ئېشىپ قالدى. ھارۋىلاردىكى تۇزلارنى تېڭىپ، چاقلارغا يەل بېرىپ، قايتىشقا تەرەددۇتلانغىنى-مىزدا قوزا چۈش بولغان بولۇپ، كۈن خېلىلا تىكلەشكەن ئىدى.

— خىت، خى... — دەپ ئېشەكلىرىمىزنى ھەيدەپ مەھەللە-گە راۋان بولدۇق. ھاۋا بارغانسېرى ئىسسىشقا باشلىدى. كەلگەنده ھارۋىلىرىمىزغا قارا قاغىمەك قونۇپ، كۈلكە - چاقچاق بىلەن كەلگەن بولساق، ئەمدى ئېشەكلەرنى قامچىلاپ، پىيادە كېتىۋاتاتتۇق... بارا - بارا ھالىمدىن كەتتىم، پۈتلىرىم ئېغىرلىشىپ، كالامپايلاشتى. نەچچە قېتىم زوڭ ئولتۇرۇپ قالدىم. ئابلا بارات ئالدىمدىلا ئىغاڭلاپ كېتىپ باراتتى، تۇزنى بەك جىق بېسىۋالغاچ-قىمىكىن، ھارۋىسىنىڭ چاقى ئېتىلىپ كەتكەن بولۇپ، ئېشەك ھارۋىنى ئاران - ئاران سۆرەپ كېتىپ باراتتى. شائىر ھاجى مىرزاھىد كېرىمىنىڭ «ئىچىم ئاغرىپ قالدى ئېشەككە» دېگەن شېئىرىنى ھەر قېتىم ئوقۇسام ئابلا باراتقىنىڭ ئېشىكى يادىمغا

كېلىپ بۇ شېئىرنى ئاشۇ ئېشەككىلا ئاتاپلا يازغانمىدىكىن دەپ ئويلاپ قالمەن. ئاخۇنۇم ئەڭ ئالدىدا كېتىۋاتاتتى. قىزىق ئىش، كىم تېتىك بولسا، ئېشىكىمۇ ئىتتىك ماڭاتتى، ھېرىپ قالغاندىمۇ ئېشىكى سۆرىلىپ ئاران ـ ئاران كېتىۋاتاتتى.

ـــ ھەي! ـــ ئاخۇنۇمنىڭ توۋلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى، ـــ سەپتىن قالماڭلار، كەينىدىكىلەر ئىلدامراق مېڭىڭلار.

ـــ غوجىمەمتخان بولالمىدى، ـــ ۋارقىرىدى نەچچە قەدەملا ئالدىمدا كېتىۋاتقان ئابلا بارات، ـــ ئالدىدىكىلەر ئاستىراق مېڭىڭلار.

ئېنىقلا ئۇ ئۆزىنىڭ بولالمىغىنىنى ماڭا دۆڭگەۋاتقان ئىدى. مەن ھېرىپ كەتكەن بولساممۇ ئېشىكىم ھەرھالدا تېمەن كېتىۋاتاتتى، لېكىن ئۇنىڭ ئېشىكى چاقى ئېتىلىپ كەتكەن ھارۋىنى سۆرەپ بولالماي ھالىدىن كەتكەن، قوشقۇنغا ئولتۇرۇشقا تەييار تۇراتتى.

ئاخۇنۇم يېنىمغا كەلدى ۋە دولامغا مۇشتلاپ تۇرۇپ:

ـــ يارايسىز يىگىت، تۇنجى قېتىم تۇزغا چىققىنىڭىزغا قارىماي بىزدەك چوڭلار بىلەن سەپراس بولالمىدىڭىز، يەنە ئازراق غەيرەت قىلىڭ، ماي يولغا چىققاندا مېنىڭ ھارۋامغا ئولتۇرۇۋالارسىز، ـــ دېدى.

ئاخۇنۇمنىڭ گېپى ماڭا كۈچ ئاتا قىلدى، ئۇستىبېشىمدىكى توپىنى قېقىۋېتىپ «خى...» دەپ ئېشەكنى قامچىلىدىم ۋە نەچچە مىنۇتنىڭ ئىچىدىلا ئابلا باراتتىن ئېشىپ كەتتىم... ماي يولغا چىقتۇق، ئېشەكلەرنىڭ مېڭىشىمۇ تېزلەشتى. يىگىتلىك غۇرۇرۇم تۇتۇپ، ئاخۇنۇمنىڭ ھارۋامغا چىقىۋىلىڭ دېگىنىگە ئۇنىمايلا پىيادە ماڭدىم.... كەنتكە كىردۇق. بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى قارلىشىپ كېلىۋاتقان ئالتە ھارۋا بەكمۇ ھەيۋەتلىك مەنزىرە ھاسىل قىلغان بولۇپ، گويا جەڭ ئولجىلىرىنى ئېلىپ شەھەرگە قايتىۋاتقان ئالدىن يۈرەر قوشۇنىنىڭ سەركەردىلىرىگە ئوخشاپ

قالغان ئىدۇق. يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلار بىزگە زوق ۋە ھۆرمەت بىلەن قارىشاتتى. « ھەي، پاتەم مېنىڭ مۇشۇ ھالىمنى كۆرسىچۇ...» دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە.

بۇ مېنىڭ 25 يىل ئىلگىرىكى، يەنى 1987 ـ يىلى تومۇزدىكى كەچۈرمىشىم. بۇ ئىشلارغا كۆپ زامانلار بولغان بولسىمۇ لېكىن تېخى تۇنۇگۈنكى ئىشلاردەك كۆز ئالدىمدا زاھىر بولىدۇ. بالىلىقتىكى ئاشۇ ئەسلىمىنىڭ تۈرتكىسى بىلەن چوڭ بولغاندا بۇ شېئىرنى يازدىم:

تۇزغا ماڭغان ئالتە ئېشەكلىك

تۇن يۇكسىلىپ چولپان تۇغقان چاغ
ئاشىق ئۆلۈپ ئارام تاپقان چاغ،
كېلەر جىمجىت توپىلىق يولدا
تۇزغا ماڭغان ئالتە ئېشەكلىك.

ھەر بىرىدە بىر كۈل كۆمىچى،
بىر كەتمەن ۋە بىر ئارغامچىسى،
قوللىرىدا بار زەي قامچىسى
تۇزغا ماڭغان ئالتە ئېشەكلىك.

ئۇلار بىلەر تۇزنىڭ قەدرىنى،
ئۇلار بىلەر تۇزنىڭ رەنجىنى،
دەر: تۇزدا ۋىجدانىڭ تەمى...
تۇزغا ماڭغان ئالتە ئېشەكلىك.

جازالىسا زېمىن ئادەمنى
يوشۇرىدۇ ئاۋۋال تۇزىنى.

دەر: تۇز دېمەك زېمىننىڭ روھى
تۇزغا ماڭغان ئالتە ئېشەكلىك.

ھەركىم زېمىننى ۋەتىنىم دېسۇن،
تۇزنى مەڭگۇ ئەركىم دەپ بىلسۇن،
دەر: رەقىبكە زىنھار بەرمىسۇن
تۇزغا ماڭغان ئالە ئېشەكلىك...

سۇبھى يورۇپ چىراي كۆرسەتتى،
تورغاي سايراپ خۇش ناۋا ئەتتى،
ئاھ، ئاخىرى مەنزىلگە يەتتى
تۇزغا ماڭغان ئالتە ئېشەكلىك.

رەسمدىكى دېڭىز

«جاھاندىكى ھەرقانداق كەسىپنىڭ ئۇستازى بولىدۇ، لېكىن ئاشقىلىق ۋە شائىرلىقنىڭ ئۇستازى يوق» دېيىشىدۇ. لېكىن ئاشىق ئۇچۇن بىر ئۇستاز بارکى، ئۇ ـ مەشۇقتۇر. يىگىت بالاغەتكە يېتىپ، ئىستەكلىرى ئويغانغاندا بىر قىزغا كۆڭلى چۈشىدۇ، قىز بەلكىم ئانچە گۈزەل ئەمەستۇ، بىراق يىگىتنىڭ نەزىرىدە جاھاندا ئۇنىڭدىن ئارتۇق ساھىبجامال يوق، قىز بەلكىم ئانچىۋالا جەز-بىدار ئەمەستۇ، بىراق يىگىتكە جاھاندا ئۇنىڭدىن ئارتۇق مەھلىيالىق يوق. قىزدىكى ئاشۇ «گۈزەللىك» يىگىتنىڭ قەلبىدە تېخى مۇ گۈزەل بىر پەرىزاتنى ئاپىرىدە قىلىدۇ. ئىشق بابا رەھمنى چۆللەردە سەرگەردان قىلدى، ئۇ ئۆزلۈك پايانىدا ياقىسىنى يىرتىپ جەھلى بىلەن ناۋا قىلىۋاتقاندا قەلبىدە ئۇنى ھەققە يېتەكلەۋاتقان بىر مەشۇق بار ئىدى. ئاشۇ مەشۇق بولمىغىنىدا ئۇ دار سەلتەنىتىگە مۇيەسسەر بولالارمىدى؟ دەردى ـ بالالارنىڭ كۈيچىسى، ئۇلۇغ شائىر ـ مەشرەپ بولالارمىدى؟ «جاننى بەرگۈدەك جانان يوق» دېيىشىدۇ بەزىلەر، سۆيگۈسىگە سادىق، ھايا ـ ئىپپەتلىك بىر قىز بولسا جاننى قۇربان قىلغۇدەك يىگىت نېچۈن تېپىلماس؟ ساداقەتلىك بىر قىز ئۆزىنىڭ چىن مۇھەببتى ئارقىلىق باتۇر يىگىتنى يېتىشتۇرۇپ چىقمىغايمۇ؟!... دۇرۇس، ئاشىقنىڭ ئۇستازى مەشۇقتۇر! شائىرلىق ھەم شۇنداق. يېڭىدىن قولىغا قەلەم ئالغان ھەۋەسكار پىشقان بىر شائىرنى ئۆزىگە ئۇستاز تۇتىدۇ، بەزىلىرى شائىرنىڭ ئۆزىنى كۆرمەي شېئىرلىرى ئارقىلىق ئۇ غايىۋى سىيمانى قەلب تۆرىگە قويۇپ كىشىلەرگە ئۇنى ئۇستازىم دەپ تەرىپلىسە، بەزىلىرى رېئاللىقتىكى شائىرنى بىۋاستە ئۇستاز تۇ-

تمدۇ. مەنمۇ تۇنجى قېتىم قوشتاغ بويىچە مەشھۇرراق بولغان ئاب-لىكىم مۇساق مىركالاننى ئۇستاز تۇتقان ئىدىم. راست، ئۇ مېنىڭ رېئاللىقتىكى بىردىنبىر ئۇستازىمدۇر. راستىنى ئېيتسام مەن تۇنجى شېئىرىمنى ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ قوناقلىقىدا يازغان. ئۇزاق ئۆتمەي مەكتەپ پۈتكۈزدۈم ۋە سۆگەتلىك كەنتى(مېنىڭ مەھەل-لەم) بىلەن ئىسمىسلاھ كەنتى ئارىسىدىكى سايدا كېيىنكى شېئىرلىرىمنى يازدىم. قوي باققىلى چىققاندا يازغان شېئىرلىرىم يېزىلىپلا ساينىڭ شامالىلىرىدا ئۇچۇپ تەبىئەتكە سىڭىپ كەتكەن.

1993 - يىلى 6 - ئاينىڭ 25 - كۈنى فابرىكىدىن ئۇچ كۈن-لۈك رۇخسەت سوراپ ئاتا - ئانامنى كۆرۈش ئۈچۈن قوشتاغقا چىقتىم. بۇ مىركالان (ئۇ چاغدا ئۇستازىمنىڭ مىركالان دېگەن فامىلىسى يوق ئىدى)نى ئۇستاز تۇتقىلى ئۇچ يىل بولغان ۋاقىت بولۇپ، ئۇچ يىلدىن بېرى قاچان خوتەندىن قوشتاغقا چىقسام ھەرقانداق ئالدىراش ئىشىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئاۋۋال ئۇس-تازىمنى يوقلاپ، يازغان شېئىرلىرىمنى ئوقۇپ بېرىپ، ئۇنىڭ يېڭى شېئىرلىرىنى ۋە شېئىر توغرىسىدىكى قىممەتلىك ئوگۈت-لىرىنى ئاڭلاپ كۆڭلۈم تەسكىن تاپقاندىن كېيىن، ئاندىن ئاتا - ئانامنىڭ قېشىغا باراتتىم. بۇ قېتىممۇ شۇ ئادىتىم بويىچە قوش-تاغقا كېلىپ ماشىنىدىن چۈشتۈم - دە مىركالاننىڭ قوشتاغ ئوتتۇرا مەكتەپ قورۇسىدىكى ئۆيىگە كىردىم.

ئۇستازىم ئۆيىدە يالغۇز ئىكەن.

— سورۇنغا كېلەيلى، — دېدى مىركالان ئۆيگە كىرىشىمگىلا. بۇ ئۇنىڭ «شېئىر ئوقۇشنى باشلاڭ» دېگىنى ئىدى.

مەن يېقىنقى بىر ئايدىن بېرى يازغان شېئىرلىرىم ئىچىدىن 10نى تاللاپ ئوقۇدۇم، مىركالان مۇرەمگە شاپىلاقلاپ:

— يارايسىز، شېئىرىي پىكىرە بارغانچە چوڭقۇرلاۋاتىپسىز، — دېدى.

بۇ ماختاشتىن ئالەمچە خۇش بولۇپ كەتتىم.

— ئەمدى... سىزنىڭكىنى ئاڭلايلى، — دېدىم ھاياجان بىلەن.

ئۇ بىر نەچچە پارچە شېئىر ئوقۇدى، مەنمۇ ئۇنىڭ شېئىرلىرىنى قالتىس يېزىپسىز دەپ ماختىدىم.

شېئىر ئوقۇش ئاخىرلاشقاندىن كېيىن بىز شېئىرىيەت توغرىسىدا پاراڭغا چۈشۈپ كەتتۇق. ئۇستازلىق سالاھىيىتى بىلەن مىركالان كۆپرەك سۆزلەيتتى.

ــ چارلىز بودلىر، ــ دېدى ئۇ سۆز ئارىسىدا، ــ فىرانسىيەنىڭ بۈيۈك مودېرنىزم شائىرى، ئۇ ھاياتىنىڭ رەزىللىكىنى، جەمئىيەتنىڭ قاراڭغۇلۇقىنى ئەڭ نەپىس تىل بىلەن ئىپادىلەپ قاراڭغۇلۇقتىن نۇر چاقناتقان، رەزىللىكتىن گۈزەللىك يارىتقان ئەسەبىي...

ــ مەن ئۇنىڭ «رەزىللىك گۈلى» دېگەن شېئىرىنى ئوقۇغان، ــ دېدىم مەن گەپ قىستۇرۇپ.

ــ مانا، مانا، بەزى شېئىرلىرىڭىزدىن ئۇنىڭ تەسىرىنى بايقىشىم شۇنىڭدىن ئىكەن ــ دە؟ ــ دېدى مىركالان بېشىنى لىڭشىتىپ.

ــ ياق، مەن ئۇنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىمىدىم، بىر شېئىرنى بىر قېتىم ئوقۇپ قويۇش بىلەنلا تەسىرگە ئۇچرايدىغان ئىش بولامدۇ؟ ــ دېدىم مىركالانىنىڭ سۆزىنى رەت قىلىپ.

ــ بۇنى سىز ھېس قىلالمايسىز، بىز ھېس قىلىمىز. ئەجەبا، قىز بالىنى بىر كۆرۈپ ئاشىق بولۇپ قېلىش بولىدىكەنۇ، شېئىرنى بىر قېتىم ئوقۇپ تەسىرگە ئۇچراش بولمامدىكەن؟ شېئىرنىڭ ئوتى قىز بالىنىڭ ئوتىدىن يامان جۇمۇ...

ــ ...

ــ رىمبو بىلەن ۋېرلىن بىر ئارالدا تۇراتتى، بىرى ئۇسكەك بۇقا بولسا، بىرى قىزغىن ئىنەك ئىدى. كېچە ــ كۈندۈز ئىرماش ــ چىرماش ياشايتتى، ئۇلارنىڭ تەلۈە مۇھەببىتى دېگىز سۈيىنى ئۆرتەيتتى. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە رىمبونىڭ قەلىمىدىن «مەست كېمە» رويايقا چىقتى... پاز ــ مېكسىكىنىڭ شۆھرىتى، ئۇنىڭ تەۋرىنىپ تۇرغان زۇلمىتى، يېنىپ تۇرغان كېچىلىرى

بەكمۇ سالاپەتلىك... پوشكىن بىر ئىشقىۋاز، يېسىنىن بىر لۇك-چەك... سەكىنە، سەكىنە.... بۇ چاقىرىش مەڭگۇ داۋاملىشىدۇ، «پارس لىرىكىلىرى» نى ئوقۇش بەكمۇ تەس، لېكىن ئوقۇشنى چوقۇم ئۆگىنىش كېرەك...

— رىمبو 15 يېشىدا «مەست كېمە» ناملىق داڭلىق شېئىرىنى يېزىپ، دېھقان بولۇپ كېتىش ئۈچۈن يېزىغا چىقىپ كېتىپ-تىكەنغۇ؟ كىچىك تۇرۇپلا ئىشقىۋاز بولۇپ كەتمىگەندۇ، ئۇ بالا...

— غەربلىكلەرنىڭ يېتىلىشى تېزرەك، ئۇلارنىڭ 15 يېشى بىزنىڭ 25 يېشىمىزغا باراۋەر، — دېدى مىركالان.

مىركالان بارغانچە ئىشتىياق بىلەن سۆزلەشكە باشلىدى. ئۇ-نىڭ سۆزلىرىدە لېۋ تولستوينىڭ پاجىئەلىك ھاياتى، دوستويې-ۋىسكىنىڭ قىمارۋازلىقى، ھومىرنىڭ ئەمەلىقى، دانتىنىڭ لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان سەلتەنەتلىك كۆرۈنۈشلىرى زاھىر بولدى.

— كېلىڭ، — دېدى بىر چاغدا ئۇ مېنى سۆزگە چاقىرىپ، — بىر سۇئال سورايمەن، چوقۇم راستى بىلەن جاۋاب بېرىشىڭىز كېرەك.

— قىنى سوراڭ، — دېدىم .

— شېئىرنى كىم ئۈچۈن يازىسىز؟

— ئۆزۈم ئۈچۈن، — دېدىم مەن كەسكىنلىك بىلەن.

— ھا، ھا، ھا...، — ئۇ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى، — كىچىك-لىكىڭىز چاندى مانا.

— ئەمىسە كىم ئۈچۈن يېزىشىم كېرەك؟ — سورىدىم مەن.

— خەلق ئۈچۈن!

مىركالان شۇنداق دېدى ـ ده دېگەن گېپىنى ئىزاھلاشقا باش-لىدى:

— بىر شائىر بىر مىللەتنىڭ شېئىرىيىتىنى يارىتالمايدۇ، نەچچە ئون، ھەتتا نەچچە يۈز شائىر ئوخشىمىغان ئۇسلۇب، ئوخ-شىمىغان قاراشتىكى شېئىرلىرى ئارقىلىق مىللەتنىڭ ئۆزىگە خاس بولغان شېئىرىيەت ئەندىزىسىنى بارلىققا كەلتۈرگەن. ئەمە-

لىيەتتە شېئىرىيەت، ھەتتا پۈتكۈل ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئۆز ئارا بىر ـ بىرىدىن تەسىر ئېلىش ئارقىلىق راۋاجلىنىدۇ. نەۋائىنىڭ مۇھەببەت داستانلىرىدىكى گۈل ۋە بۇلبۇل ئوبرازىنى نەچچە ئە-سىرلەردىن بېرى تەكرارلاۋاتىمىز، شۇنداق دېسەم لاپ بولمايدۇ-كى، مۇھەببەت شېئىرلىرىمىزدا ھازىرغىچە بۇنىڭدىن ئارتۇقراق سىمۋول يارىتالمىدۇق، شۇ سەۋەبتىن بۇ سىمۋوللۇق ئوبرازدىن پايدىلىنىپ مۇھەببەت شېئىرلىرىنى يازمىغان بىرمۇ ئۇيغۇر شا-ئىرى يوق... شۇنداق، بىز شېئىرنى خەلق ئۇچۇن يازىمىز، شې-ئىرلىرىمىز ئارقىلىق خەلقكە ئىستېتىكىلىق زوق ئاتا قىلىمىز، مەنۇيىتىنى گۈزەللىككە، يۇكسەكلىككە ۋە ئالىيجانابلىققا باشلايمىز. قارىماققا شېئىر يېزىش ــ بىزنىڭ شەخسىي ئىشى-مىزدەك تۇيۇلىدۇ، بىراق ئىنچىكىلەپ قارىساق، ئۇ پۈتكۈل مىل-لەتنىڭ ئىدېئولوگىيەسىگە تاقىلىدىغان چوڭ ئىش.

ــ بىراق، ــ دېدىم ئۇنىڭ سۆزىگە رەددىيە بېرىپ(بۇ مې-نىڭ ئۇنىڭ سۆزىگە تۇنجى قېتىم يۇرەكلىك ھالدا رەددىيە بې-رىشىم ئىدى)ــ شېئىر پۈتكۈل ئىنسانىيەتكە ئورتاق بولغان ساپ تۇيغۇ، ھەقىقىي بىر شېئىرنىڭ مىللەت، ئىرق چېگراسى بولمايدۇ.

ــ بىراق، ــ دېدى ئۇ، ــ ئىنسانىيەتنىڭ ئورتاق تىل ـ يېزىقى يوق، شۇ سەۋەبتىن بىز دەمالىلىققا شېئىرلىرىمىزنى پۈت-كۈل ئىنسانىيەتكە بىرلا ۋاقىتتا يەتكۈزۈشكە ئامالسىز. بىز شې-ئىرنى ئۇيغۇر يېزىقىدا يازىمىز، شۇ سەۋەبتىن شېئىرلىرىمىزنى ئۇيغۇر كىتابخانلىرى ئوقۇيدۇ.

ــ بۇ دېگىنىڭىزغۇ خاتا ئەمەس، لېكىن شېئىرنى ئىمكانە-يەتنىڭ قۇلىغا ئايلاندۇرۇپ قويۇشقا بولمايدۇ، ــ دە. مېنىڭچە شېئىرنىڭ پاساھىتى ۋە سېھرىدىن ھەقىقىي زوق ئالىدىغىنى يە-نىلا شۇ شېئىرنى يازغان شائىردۇر. ھەرقانداق شائىر شېئىرنى ئالدى بىلەن ئۆزى ئۇچۇن يازىدۇ.

ــ ئەمىسە يازغان شېئىرلىرىڭىزنى ژۇرناللاردا ئېلان قى-لىدۇرىمەن دەپ ئاۋارە بولغۇچە، ئۆزىڭىز ئوقۇپ، ئۆزىڭىز زوقلىنىپ

ئۆتسىڭىز بولامدۇ؟

ــ لېكىن، ــ دېدىم، ــ شۆھرەت نەپسىم بۇنىڭغا يول قويمايدۇ، ژۇرناللاردا كۆپلەپ شېئىر ئېلان قىلدۇرۇپ باشقىلارغا ئۆزۈمنى تونۇتۇشۇم، مەشھۇر بولۇشۇم، مەدھىيە ـ ئالقىشلار بىلەن كۆڭلۈمنى شادلاندۇرۇشۇم كېرەك. پاكىت ئېنىق، قاراڭ، مەتبۇئاتلاردا شېئىر ئېلان قىلدۇرۇشۇمغۇ ئۆزۈم ئۆچۈن ئەمەس. مىكەن؟

ــ كاللىسىنى ساراڭ پىت چېقىۋالغان ئادەمدەك گەپ قىلماڭ، ــ دېدى ئۇ ئاچچىقلاپ، ــ ھازىر سىز بىلەن گەپ تالاشقاز-ماڭ پايدىسى يوقتەك قىلىدۇ، كېيىن بىلىپ قالىسىز شېئىرنى كىم ئۆچۈن يازىدىغانلىقىڭىزنى...

ــ ھەي، ــ دېدى بىر چاغدا مىركالان، ــ نەزەرىيەلەرنى جىق سۆزلىدۇق، ئەمدى ئىككىمىز نەق مەيدانda بىر پارچىدىن شېئىر يېزىشايلى، قېنى، كىم ھەم تېز، ھەم ياخشى يازالايدىكىن؟

ــ بۇ... قانداق بولار؟ ــ دېدىم خىجىل بولۇپ (ھەر نېمە دېگەنبىلەن ئۇ مېنىڭ ئۇستازىم ـ دە.)

ــ ھېچنېمە بولمايدۇ، قېنى باشلايلى.

ــ ...

مىركالان ئۆينىڭ بىر بۇلۇڭىغا بېرىپ تىزىغا ياستۇق، ياستۇق ئۈستىگە دەپتەرنى قويۇپ، شىرتىلدىتىپ يېزىشقا تۇتۇندى. مەن ئەينەك شىرە ئالدىدا ئولتۇراتتىم، كاللام قۇيقۇرۇق، سافاغا بارغانچە چۆكۈپ كېتىۋاتاتتىم. «ھەي، چېنىپ قالىدىغان بولدۇم ـ دە، ئەزەلدىن ئىلھامىم قاشاڭ ئىدى، بەك ئۇزاق چۆرگىلەپ، ھېرىپ ھالىم قالمىغاندا ئاندىن شېئىرغا كىرەلەيتتىم، مىركالان يېزىپ بولدۇم، دەپ دەپتىرىنى پۈلاڭلاتسا، مەن قۇرۇق قەغەزنى تۇتۇپ ئولتۇرامەنمۇ؟...» شۇ خىياللاردا بېشىم پەسكە ساڭگىلىدى، پەسكە ساڭگىلىغىنى كارامەت ئىش بوپتۇ، بېشىم پەسكە ساڭگىلىمىغان بولسا ئەينەك شىرەدىكى مەنزىرىگە كۆزۈم چۈشمەيتتى، ئەينەك شىرەدىكى مەنزىرىنى كۆرمىگەن بولسام، ئىلھا-

مىم قاناتلىنىپ بۇ شېئىرنى يېزىپ چىقمىغان بولاتتىم.

رەسسامدىكى دېڭىز

ئۇچۇپ يۈرەر ئاپئاق چايكىلار
رەسسامدىكى تىنچ دېڭىزدا.
بۇزغۇنلارنىڭ مەيىن ئاۋازى
شۇرلايدۇ تۇيغۇلىرىمغا.

ئۇزۇپ بارار لەرزان قولۇمنىم،
يېنىڭ شامال سۆيەر دېڭىزنى.
ھېسسىياتىم دولقۇنلاپ شۇتاپ
چۆكتۈرمەكچى بولىدۇ مېنى.

ئېھ، نەقەدەر سۆيۈملۈك دېڭىز،
رەسسامدىكى تىنچ مەنزىرە.
سەندە مېنىڭ تەنھا قولۇمنىم،
ئەمەس لېكىن ساھىلىم سەندە.

— يېزىپ بولدۇم...
— يېزىپ بولدۇم...

ئىككىمىز تەڭلا ئورنىمىزدىن تۇرۇپ قولىمىزدىكى شېئىر يېزىلغان قەغەزنى پۈلاڭلاتتۇق، ئاندىن قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتۇق.

— ما ئىشنى كۆرۈڭ، بۇنداقمۇ تەڭ كېلىپ قېلىش بولامدۇ؟ قېنى، ئەمدى شېئىرلارنى ئوقۇپ كۆرەيلى، — مىركالان شۇنداق دېدى ۋە «ئوقۇڭ» دېگەن مەنىدە قولۇمدىكى قەغەزنى ئىمما قىلدى.

شېئىرنى ئوقۇدۇم.

— قالتىس! — دېدى مىركالان، — قىسقىغىنە ۋاقىت ئىچىدە شىرەدىكى رەسسامنى تۇيغۇڭىزغا ئايلاندۇرۇپ ئېسىل شې-

ئىردىن بىرنى يېزىپ چىقىپسىز، ھەقىقىي ماھارەت دېگەن مانا مۇشۇ.

ــ خىجىل قىلماڭ، ۋەزىپىگە يازغان شېئىر قانچىلىك بولاتتى، ــ دېدىم تۇزۇت قىلىپ.

ــ كۆز ئالدىدىكى مەنزىرىنى تۇيغۇغا ئايلاندۇرۇپ، ئاز ۋاقىت ئىچىدە شېئىر قىلىپ يېزىپ چىقىش ھەقىقەتەن تەس، ــ دېدى مىركالان بايىقى سۆزىنى تەكرارلاپ، ــ بەزىدە شېئىر يېزىشقا مەلۇم بىر تاشقى ئامىل سەۋەب بولىدۇ، ئىچىگىزدە دەۋرەپ تۇرغان شېئىرىي تۇيغۇلار تاشقىماي تۇرغاندا مەلۇم شەيئى ياكى ھادىسە ئىلھامىگىزنى ئۇرغۇتىدۇ ــ دە، دەقىقە ئىچىدە شېئىر باشلىنىپ كېتىدۇ...

ــ ئەمدى سىز ئوقۇڭ، ــ دېدىم.

مىركالان سۆزدىن توختاپ ئاستا ئورنىدىن تۇردى ۋە كۆڭلەكىنىڭ ياقىسىنى ئوڭشاپ، بارماقلىرى بىلەن چاچلىرىنى تارىدى، ئاندىن ماڭا كۈلۈمسىرەپ قاراپ قويۇپ، شېئىرنى ئوقۇشقا باشلىدى:

... ...

ئارىدىن توپتوغرا 19 يىل ئۆتتى، بۇ شېئىرىم گەرچە ۋاي دەپ كەتكۈدەك شېئىرلاردىن بولمىسىمۇ، ئۇ مىركالان بىلەن بولغان سەمىمىي دوستلۇق مۇناسىۋىتىمىزدىن قالغان ئابىدە بولغاچقا، ھەر قېتىم ئوقۇسام كۆڭلۈم زوققا تولۇپ ئەينى ۋاقىتتىكى سۆھبەتلىرىمىز ۋە «شېئىر يېزىش مۇسابىقىمىز» ئېسىمگە كېلىپ قەلبىم ئىسسىق بولىدۇ. كېيىنكى كۈنلەردە مائارىپ نەشرىياتىدىكىلەر ئەدەبىيات دەرسلىك كىتابقا شېئىر بېرىشنى دېگەندە ئىككىلەنمەيلا مۇشۇ شېئىرنى بەردىم.

ئانا سېنى كەتتىم سېغىنىپ

ئانام ـــ ساھىبجامال داۋۇت. ئۇ 1946 ـ يىلى گۇما ناھىيە ـ سى قوشتاغ يېزىسىنىڭ سۆگەتلىك كەنتىدە دۇنياغا كەلگەن. بوۋاقلىقىمدىكى «ئىڭىگە» لىرىم ئۇنىڭغا جاھاندىكى ئەڭ ساپ ناخشا ـ ساز بولغان، بالىلىقىمدىكى كەپسىزلىكلىرىم ئۇنىڭغا تۇرمۇشتىكى ئەڭ كۆڭۈللۈك ئويۇن بولغان، ياشلىقىمدىكى ئار ـ مانلىرىم ئۇنىڭغا ئەڭ پارلاق قۇياش بولغان، مانا، قىرانلىقىمدىكى مۇڭۇپپەقىيەتلىرىم ئۇنىڭغا غۇرۇر ۋە شان ـ شەرەپ ئاتا قىلماق ـ تا.

ئۇ ئۆزى بىلىدىغان يەتتە ئەجدادىغچە دېھقان بولۇپ، يەرگە تايىنىپ ھالال مېھنەتتە كۈن كەچۈرگەن. تەۋەررۈك رەسىمدىكى چىمەن دوپپىسىنىڭ گەردىشىدىن تەكشى كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان ماڭلاي چېچى، توم ئۆرۈپ ئالدىغا ئىختىيارىي تاشلىۋالغان ئىككى ئۆرۈم چېچى، قىياقتەك قاشلىرى، قارا (رەسىم رەڭسىز بولغاچقا قارا كۆرۈندى، بەلكىم كۆكتۇ) جىلىتكىنىڭ ئويمىسىدىن كۆرۈ ـ نۈپ تۇرغان ئاپئاق كۆڭلىكى، يوغان كۆزلىرى، ئۇزۇن كىرپىك ـ لىرىگە قارىغاندا ئۆسمۈرلۈك چاغلىرىدا ئۇ بىر سەبىي پەرىشتە ئىكەن. راستىنى ئېيتسام مۇشۇ يېشىمغىچە نى ـ نى ساھىبجا ـ مالىلارنى كۆردۈم، ھەتتا نەچچىسى بىلەن دىدار مۇلاقەتتىمۇ بولـ دۇم، لېكىن ئانامنىڭ رەسىمدىكى ئاشۇ ھالىتىدىن ئېشىپ چۈشكۈدەك لاتاپەتنى، سېھرىي مەپتۇنلۇقنى ئۇچراتمىدىم. زىلەي ـ خان ھامماما(ئانامنىڭ چوڭ ئاچىسى)نىڭ ئېيتىپ بېرىشىچە، ئانام ئۆسمۈرلۈكىدە مەھەللە بويىچە گۈزەل ۋە لاتاپەتلىك بولغانىنى ئاز

دەپ چېچەن ۋە ئەقىللىك ئىكەن. قىيىن تېپىشماقلارنى قاشلىرىنى بىر يىمىرىپلا دەرھال تېپىۋالىدىكەن. مەكتەپتىمۇ ناھايىتى ياخشى ئوقۇغان بولۇپ (خوتەن دارىلمۇئەللىمىندىن دەم ئېلىشقا چىققان پېشقەدەم شائىر ئابدۇغېنى سىيىت ئانامنىڭ ئەينى يىللاردىكى ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ، شائىرمۇ شۇنداق گۇۋاھلىق بېرىدۇ)، ئىملاسىنىڭ چىرايلىقلىقىدىن ئادەمنىڭ قاراپ ئولتۇرغۇسى كېلىدىكەن. ئانام تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتكۈزۈپ ئوقۇتقۇچىلىققا تاللىنىپ گۇمىدىكى يېڭى ئوقۇتقۇچىلارنى تەربىيەلەش كۇرسىغا تېزىملىتىش چاقىرىقىنى تاپشۇرۇپ ئاپتۇ. ئەينى چاغلاردا (بولۇپمۇ يېزا ـ قىشلاقلاردا) ئوقۇتقۇچى بەكمۇ قىس بولۇپ، سەككىزىنچى سىنىپنى پۈتكۈزگەنلەر يۇقىرى مەلۇماتلىق ھېسابلىنىدىكەن ۋە ئۇلارنىڭ ئىچىدىن بىر قەدەر مەلۇماتلىقلىرى تاللىنىپ ئوقۇتقۇچىلىققا تەۋسىيە قىلىنىدىكەن. ئانام گۇمىغا بارماقچى بوپتۇ. ئۇنىڭ ئوقۇتقۇچىلىققا ئوتتەك ئىشتىياقى بار ئىكەن. ئەپسۇس! مېنىڭ ئەپسۇس! بوۋام بۇ ئىشقا قوشۇلماپتۇ، ئۇ قەتئىيلىك بىلەن « قىز بالا دېگەن ئۆيدە ئولتۇرسا ياخشى، قىز بالىسىنى قارىسا كۆزى يەتمەيدىغان، چاقىرسا ئۇنى يەتمەيدىغان يەرگە ئەۋەتىپ ئۆيدە خاتىرجەم ئولتۇرۇش ئەھلى مۇسۇلمانىنىڭ ئىشى ئەمەس، بۇ ھەم شەرىئەتكە مۇخالىپ» دەپتۇ. بۇ ئۇنىڭ بىر باھانىسى ئىكەن. راستىنى دېگەندە ئۇ ئامراق قىزىنىڭ قوشتاغ ۋە گۇمىنىڭ جاپالىق يول ئازابىدا قېينىلىپ قېلىشىغا چىدىمايدىكەن، ئۇ چاغدا تېخى موتورلۇق قاتناش ۋاستىلىرى ئومۇملاشمىغان بولۇپ، گۇما ـ قوشتاغ يولىدا ئېشەك، كالا ھارۋىلىرى قاتنايدىكەن. ئەڭ مۇھىم سەۋەبى: ئامراق قىزىم گۇمىغا كەتسە، بۇ جۇدالىق ئازابىغا قانداق چىدايمەن؟ بىز ئەزەلدىن دېھقان، بىز-نىڭ پېشانىمىزگە دېھقان بولۇش پۈتۈلۈپ كەتكەن، «سۆگەت يا-غىچى بادرا بولماس، دېھقان بالىسى كادىر بولماس» دەپ ئويلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئانامنىڭ «خانىم» بولۇش ئارزۇسى كۆپۈككە ئايلى-

ئىپتۇ. نەچچە كۈن يىغلاپتۇ، غىزا يېگىلى ئۇنىماپتۇ، ئاخىر تەقدىرگە تەن بېرىپتۇ.

يۇقىرىقى بايانلاردىن مەلۇمكى، ئانام خېلى ئۇقۇمۇشلۇق ئاياللاردىن ئىدى، ھېلىغۇ 50 نەچچە يىل ئىلگىرى ئىكەن، يېزا قىشلاقلاردا يىقىنقى ئون يىللار ئىلگىرىمۇ تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتكۈزگەنلەر مەلۇماتلىق ھېسابلىناتتى.

ئېسىمنى تاپقاندىن كېيىن ئانامنىڭ دائىم كۆزۈمگە چېلىقىدىغان كۆرۈنۈشلىرىنىڭ بىرى ــ ئۇنىڭ كىتاب ئوقۇۋاتقان ھالىتى. ئېتىزدىن ياكى ھاشاردىن قايتىپ كەلگەندە ئاۋۋال بىزنىڭ قورسىقىمىزنى، ئاندىن ئېغىلدىكى قوي ـ ئېشەك، ھويلىدىكى توخۇ ـ كەپتەرلەرنىڭ قورسىقىنى توقلىۋېتىپ بىزگە كىتاب ئوقۇپ بېرەتتى. قىشنىڭ ئۇزاق ئاخشاملىرى ئاكام، ئاچام ۋە مەن پۈتىمىزنى كۆلۈڭغا سوزۇشۇپ، چېگە سويغاچ ھېكايە ئاڭلايتتۇق. «چېگە سويۇش» ھەققىدە ئازراق مەلۇمات بېرەي، ئۇ چاغلاردا سانائەت بۇگۈنكىدەك تەرەققىي قىلمىغاچقا، ئارا، تاماق، قاچا ـ قۇمۇچ قاتارلىق تۇرمۇش ۋە ئىشلەپچىقىرىش بۇيۇملىرىنى ئاساسەن دېھقانلار ئۆزلىرى تەييارلايتتى. شۇ قاتاردا كەندىر ياغىچىنى سۇندۇرۇپ، ئۇنىڭ قوۋزىقىنى ئايرىپ ئالاتتۇق ۋە ئايرىپ ئېلىنغان قوۋزاقنى «چېگە» دەپ ئاتايتتۇق. چېگىدىن ئارغامچا ئىشلەتكىلى ھەمدە دېھقانچىلىقتا ئىشلىتىلەتتى. ئانام كۈنبويى ئېتىزدىن كىرمەيتتى، دېھقانچىلىقنىڭ ئالدىراش ۋاقىتلىرىدا «كەچلىك دولقۇن»، تۇن يېرىمغىچە تۇگىمەيدىغان «مەجلىس»لەر بىلەن ئۆيدە بولالمايتى، دادام «ياڭاك ئاياغ دوختۇر» بولۇپ يىراق تاغلىق كەنتلەردە كېسەل داۋالايتتى، شۇ سەۋەبتىن ھەپتە ـ ئون كۈندە بىر قېتىم ئۆيگە كېلەتتى. بىچارە ئانام ئاشۇنداق تۇگىمەس ئەمگەك، جەبرۇ ـ جاپالار ئىچىدىمۇ بىزنى ئاچ قويمىغان ۋە ئاندا ـ ساندا ئۆيدە بولىدىغان كەچلەردە كىتاب ئوقۇپ بېرىدىغان ئادەتنى تاشلىمىغان ئىدى.

ئوقۇش يېشىغا يېتىپ مەكتەپكە باردىم. ئۇچىنچى سىنىپتا ئوقۇۋاتقان كۇنلىرىمنىڭ بىرىدە ئانام تۇيۇقسىز ئاغرىپ يېتىپ قېلىپ ئازراق ئوڭشالغاندا بىزنى چۆرىسىگە يىغىپ كىتاب ئوقۇپ بەردى. كىتابتىكى ھېكايىلەر ئىنتايىن قىزىقارلىق بولۇپ، مەكتەپتىن قايتقۇچە ھېكايىلەرنىڭ تەشنالىقىغا ئاران چىدايتتىم. مەكتەپتىن قايتىپ قويلارغا ئوت ئېلىش ۋەزىپەمنى تاماملىغاندىن كېيىن «كىتاب ئوقۇپ بېرىڭ» دەپ ئانامغا يېپىشىۋالاتتىم. ئانام ئۆمىلەپ قوپۇپ تاماق ئېتەتتى ۋە قورسىقىمىزنى تويغۇزۇپ بولغاندىن كېيىن كىتاب ئوقۇشنى باشلايتتى. ئالاھازەل 4 ـ 5 كۈن لەڭدىن كېيىن ئانام ساقىيىپ تۇرۇپ كەتتى، لېكىن كىتابتىكى ھېكايىلەر تۈگىمىدى. ئالدىراش ئېتىز ئەمگىكى، تۈگمەس ھاشار يەنە ئانامنى بىزدىن تارتىۋالدى. كىتابتىكى خەتلەر مەن مەكتەپتە ئۆگەنگەن خەتلەرگە ئوخشىمىغاچقا، ئوقۇشقا ئامالسىز قالدىم.

ـــ ئانا، ھېكايە كىتابتىكى خەتلەرنى ئوقۇشنى ئۆگىتىپ قوي، ـــ دېدىم بىر كۈنى ئانامغا.

ـــ ماقۇل، ـــ دېدى ئانام ۋە ئۆيدىكى كونا بىر ساندۇقنى ئۇزاق ئاختۇرۇپ مۇقاۋىسى يوق، چۆرىلىرى يىرتىلىپ كەتكەن نېپىز بىر كىتابنى ئالدى.

ـــ نېمە بۇ؟ ـــ دېدىم ئانامغا، ـــ مۇشۇنىڭ بىلەن خەت ئۆگىنەلەمدىمەن؟

ـــ بۇ كىچىك ۋاقتىمدا ساۋاتىمنى چىقارغان «ئېلىپبە»، ـ دېدى ئانام، ـــ كىتابنىڭ سىرتقى ھالىتىگە قارىما، كۆڭۈل قويۇپ ئۆگەنسەڭ ئېچىدە بەڭ چىق نەرسىلەر بار.

ئانامنىڭ ئەستايىدىل ئۆگىتىشى بىلەن ھەپتە ئىچىدە كونا يېزىقتىن ساۋاتىمنى چىقىرىۋالدىم ـ دە ھېلىقى ھېكايە كىتابنى ئوقۇشقا باشلىدىم. ئۇ كىتاپ ـــ «مىڭ بىر كېچە» نىڭ ئۇيغۇر يېزىقىدىكى دەسلەپكى باسمىسى ئىدى.

باشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتكۈزۈپ تولۇقسىز ۋە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ئوقۇدۇم، مەكتەپلەردە دەرسلەرگە كۆڭۈل قويماي كىتاب ئوقۇغاچقا، ئىككى قېتىم ئالىي مەكتەپكە ئىمتىهان بېرىپ ئۆتەلمىدىم ۋە 1990 ـ يىلى خوتەن پاختا توقۇمىچىلىق فابرىكىسىغا ئىشچى بولۇپ كىردىم.

فابرىكىدىكى كۇنلىرىمدە ئانامنىڭ يېنىمدا يوقلۇقى بەك چاندى. ئانام بولمىغان يەردە ھەر كۇنى ئىسسىق تاماق، پاكىز كىيىملەر مېنى ساقلاپ تۇرمايدىكەن، كەچلىرى يېرىم كېچىلەرگىچە شېئىر يازىمەن دەپ مۇكچىيىپ ئولتۇرسام ھېچكىم قىزىق بىر پىيالە چاي دەملەپ بەرمىدى، ئەتىگىنى ئويغىتىپ قويغىلى ئادەم يوق نۇرغۇن قېتىم ئىشقا كېچىكىپ قالدىم.

1994 ـ يىلى 12 ـ ئاينىڭ 11 ـ كۇنى خوتەنده قاتتىق سوغۇق بولدى. بىر كېچىدىلا شەھەردىكى بىنالار، ئۆيلەر ۋە دەرەخلەر قار ئاستىدا قالدى. كېچىلىك ئىسمېنىدىن ھارغىن تېنىمنى ئېلىپ قايتتىم. كۆڭلۈمچۇ؟ كۆڭلۈم خوتەنده ئەمەس ئىدى. « قوشۇناغدىمۇ قار ياغقانمىدۇ؟ قىش كۇنلىرى قوشتاغدا سوغۇق بەك قاتتىق بولاتتى، ئانا! ئانا!... ئانامنىڭ كىيىملىرى يىلىڭ ئىدى، كېچىلىرى ئۇزاققىچە يۆتىلىدىغان كېسىلى بار ئىدى، قالايدىغان كۆمۈر يوق، بۇغدايمۇ ئازلا قالغان... » ئۆپكەم ئۆرۈلدى، خىيالىمنىڭ ئاخىرىنى كۆزلىرىمدىن تارامىلاپ تۆكۈلگەن ياشلار مارجانده‌ك چېچىۋەتتى... دادام كېسەل داۋالاش ئۈچۈن كەنتىلەردە يۈرەتتى، مائاشنى ئايمۇ ئاي ئالالمايتتى، مېنىڭ ئىش ھەققىم ئۆزلىمىگىنىڭ دورىسى ئىدى... قانداق قىلاي؟ قانداق قىلاي؟ ئېغىر پۈتلىرىمنى سۆرەپ ياتاقتا كىردىم، سۇخانىدىن بىر چىنە سۇ ئەكىرىپ بىر كۆتۈرگەنچە ئىچىۋەتتىم، سوغۇق سۇ كانىيىمدىن زۇلۇم بىلەن ئۆتۈپ قورسىقىمنىڭ ئىچىنى مۇزلىتىۋەتتى، كۆزلىرىمدىن ياش چىقىپ كەتتى. غەم باسقاندا ۋە شېئىر يازماقچى بولغاندا مۇشۇنداق قىلاتتىم، مەن ئەزەلدىن ھاراق ئىچمەيتتىم،

بۇ بەلكىم ھاراق ئىچىشنىڭ تەقلىدىدۇر... ھاراق ئىچكەندە دەرد يېنىكلەرمىش، كەيپىيات كۆتۈرۈلەرمىش، ئوخشاش، مەن سۇ ئىچسەمۇ شۇنداق بولاتتى. سوغۇق سۇ كاللامنى سەگىتتى، كەيىم ـ كېچەكلىرىمنى سالىدىغان ساندۇقنى تارتىپ كارىۋاتنىڭ يېنىغا ئەكەلدىم، خاتىرەمنى ئېلىپ ئازاب، ھەسرەت ۋە چەكسىز سېغىنىش ھېسسىياتى ئىچىدە قولۇمغا قەلەم ئېلىپ شېئىر يېزىشقا تۇتۇندۇم...

شېئىر پۈتتى، شېئىر يېزىلغان خاتىرىنى قولۇمغا ئېلىپ ئورنۇمدىن تۇرۇپ ياتاقنىڭ دېرىزىسىنى ئېچىۋېتىپ ئاۋازىمغا ياڭراق تۇس بەرگىنىمچە ئۇنلۈك ئوقۇشقا باشلىدىم:

ئانا سېنى كەتتىم سېغىنىپ
غېرىبلىق تور تارتقان شەھەردە.

خىيالىمدا كۆرىمەن سېنى،
بارسەن ئىشىك تۈۋىدە گويا.
يۈتىلىسەن ئۇزاق ئاھ، ئۇزاق
كۆز ياشلىرىڭ تۇرار تامچىلاپ.
پەنجىرىدىن قارايسەن گاھى
دەردىمەن ئوغلۇم ئوخلىدىمۇ دەپ،
چىقسام ھېچكىم يوقتۇر تالادا
ئاھ سەن يىراق، يىراق سەھرادا.

بۇ يەردە بار نۇرغۇن ئانىلار
ئاتىشىدۇ «بالام» دەپ مېنى
ھېچقايسىسى سەن ئەمەس لېكىن.
پەرىشتىدەك قاناتلىرىڭ بار،
ھەر كېچىسى كېلىسەن ئۇچۇپ

چۈشلىرىمگە تاغلىق كەنتتىن...
ئويغانسامىلا بولىمىز جۇدا
ئاھ سەن يىراق، يىراق سەھرادا.
كەلگەنمىدۇ تۇلكىلەر يەنە،
تۇرغانمىدۇ قويلىرىڭ ئامان؟
بار ئىدى ئاز، ئازلا بۇغدىيىڭ،
قىشتىن قانداق چىقارسەن، ئۇنى
كەتكەن بولسا ئوغرىلاپ چاشقان؟!

بۇندا قىشنىڭ ئەلپازى يامان،
بىر تۇندىلا كەتتى قار قاپلاپ
بىنالارنى ھەمدە يوللارنى.
چىقىش مۇمكىن ئەمەس تالاغا،
يات بىر سوغۇق كېزەر شەھەرنى
مېنىڭ مىسكىن قەلبىمگە قەدەر.

ياتقىمدا ئۇنسىز، بىناۋا
ئولتۇرىمەن خىيالغا پېتىپ؛
جېنىم ئانا قىلغانسەن قانداق
قوشتاغدىمۇ ياغقان بولسا قار؟
بار ئىدى بىر، بىرلا پوپايكاڭ
بار ئىدى بىر، بىرلا چاپىنىڭ
كونا ئىدى، نېپىز ھەم ئۇلار...
قىش بولاتتى بىزنىڭ ئۆيدە بەك،
قار ياغاتتى بىزنىڭ ئۆيگىمۇ
كىمدۇ ئېچىپ قويغان تۇڭلۇكتىن.
دەيتتىم غەمكىن تۇرقۇڭغا قاراپ
ئۇمىدۋار بول، ھامان بىر كۈنى
قۇتقۇزىمەن سېنى بۇ قىشتىن...

لېكىن ئانا
كەچۈرگىن مېنى
توقۇمچى بولساممۇ بۇندا
بېرەلمىدىم بېرەر پوپايكا
توقۇپ ساڭا، ساڭىلا ئاتاپ.
سېغىنىپ مەن خىجىللىق ئىچرە
پەقەت مۇڭلۇق قەسىدەم بىلەن
مىسكىن قەلبىم، كۆز يېشىم بىلەن
ئۆتتۈم ھامان، ئۆتتۈم ئاھ ھامان
يىراقلاردىن سېنى قۇچاقلاپ.

كەچۈر ئانا
سەنمۇ مېنى كەتتىڭ سېغىنىپ،
تۇردۇڭ ماڭا ئۈمىدلەر باغلاپ.
لېكىن مەنچۇ، بۇندا ياش تۆكۈپ
تۇرماقتىمەن تەقدىرگە يىغلاپ.
...

شۇ چاغدا ئانامنى دېرىزە تۈۋىدە تۇرۇپ شېئىر بىمنى ئاڭلاۋاتقانىدەك، كۆز يېشى قىلىۋاتقانىدەك، يۆتىلىپ تۇرۇپ «مەنمۇ سېنى كەتتىم سېغىنىپ...» دەۋاتقانىدەك تۇيغۇدا بولغان ئىدىم.

يىللار ياشلارغا ياش قوشۇپ ئېقىن سۈدەك ئۆتىۋەردى. ئانامنىڭ ئارمانلىرىغا ئارمان قېتىلدى.

— بالام، — دەيتتى ئانام، — كۆزۈمنىڭ ئوچۇقىدا تويغۇنى قىلىپ قويساق بولاتتى...

— توختاڭ، — دەيتتىم، — ئويلىغىنىم بار...

شۇ چاغلاردا نېمە ئويلىغان بولغىيتتىم؟ ئېنىق ئېسىمدە يوق. ئېسىمدە قالغىنى: شېئىرىيەتكە ئوتتەك ئىشتىياق باغلىغان دەسلەپكى مەزگىللىرىمدە بىر توپلام چىقارماي تۇرۇپ توي قىلـ-

مايمەن دەپ ئۆزۈمگە ۋەدە بەرگەن ئىدىم. بەلكىم توپىلام چىقىرالمىغىنىم توي قىلىشىمغا توسالغۇ بولغاندۇ، ياكى شېئىرىنىڭ ئېزىتقۇ سېھرى بىلەن ئۆسمۈرلۈكتىكى ئاشۇ ۋەدىگە چوڭقۇر ئىشەنگەندىمەن!

بىراق ئاتام ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن بارلىق ۋەدىلەر كۈچىدىن قالدى. نۇرغۇن قىزلارغا بەرگەن ۋەدەمدىن يېنىۋالدىم، شۇ قاتاردا توپىلام چىقارمايلا تۇرۇپ توي قىلمايمەن دېگەن ۋەدەمنى لىكشىشقا باشلىدى. ئاتامنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن ئانام كۈن سانىپ قىرىپ كەتتى. ئەللىكتىن ئاشقاندىمۇ قۇندۇزدەك قاپقارا ۋە قويۇق كەلگەن چاچلىرى قۇمۇش پۈپۈكىدەك توزۇپ، ئاقىرىشقا باشلىدى. نۇرلۇق كۆزلىرى ياشاڭغىراپ ھەسرەتتىن نېرى بولمىدى. مەنمۇ بارغانسېرى ئەقىلگە تولۇپ، شېئىر نېمە؟ تۇرمۇش نېمە؟ ھايات نېمە؟ دۇنيا نېمە؟ دېگەن سوئاللارغا تۇتۇلغان ئىدىم. تاپقان جاۋابلىرىم بىر - بىرىدىن ئاقىلانە بولۇپ، ئىلگىرى ھاياتمىنىڭ مەنىسى دەپ قارىغان ئىشلار ئەھمىيەتسىز ئىشلارغا، قىلىسمۇ، قىلمىسمۇ بولىدۇ دەپ قارىغان ئادەتتىكى ئىشلار مۇھىم ئىشلارغا ئايلانماقتا ئىدى.

ـــ ئاتىڭىز ئارماندا كەتتى، كۆزۈمنىڭ ئوچۇقىدا تويىڭىزنى قىلىپ قويسام بولاتتى...

ـــ ...

ئۇندىمىدىم، بۇ ئانامنىڭ ئارزۇسىغا قوشۇلغىنىم ئىدى. ئانا ئارزۇسى نېمىدېگەن ساپ، نېمىدېگەن ئۇلۇغ، ئانىنى ئارزۇسىغا يەتكۈزۈش نەقەدەر كاتتا ساۋاب - ھە؟ ۋاھالەنكى ئانا ئارزۇسى ئۈنى يۇدۇپ يەتتە قېتىم مەككىگە ئاپىرىش ئەمەس، ئانا نامىدا جەڭ قىلىپ بىرەر شەھەرنى ئېلىش ئەمەس، جەھەننەمدىن ئوت ئېلىپ چىقىش، كۆھىقاپتىن شامال ئوغرىلاش، ئاسماندىن يۇلتۇز ئۈزۈش ياكى تەكتىسىرادىن ماكان تۇتۇشمۇ ئەمەس. ئۇ سېنى بەختلىك بولسا، جاپا تارتمىسا، كۈندە كۈلسە دەيدۇ. مانا ئانا ئارزۇسى! جا-

هاندا ئاننى رازى قىلماق ئەڭ ئاسان، لېكىن رازى قىلىپ بولال-ماي ھەلەكمىز. كۆلسەك بولمامدۇ ـ ھە، ئانىمىز ئارزۇسىغا يەتمە-سە...

ئۇزاق ئۆتمەي كېلىنلىك بولدى، ئانام ئارزۇسىغا يەتتى. كېـ-يىن كېلىنسىز قويدۇم، يەنە ئارزۇغا تۇتۇلدى. فابرىكىدىن قېچىپ نەچچە يىل باشقا شەھەرلەردە سەرگەردان بولدۇم، بوسۇغىدا ئول-تۇرۇپ يولۇمغا قارىدى، ئانامنىڭ ئۇ چاغدىكى ئەڭ چوڭ ئارزۇسى «ئوغلۇم تېزراق قايتىپ كەلسە، دىدارىغا قېنىۋالسام» دېگەندىنلا ئىبارەت ئىدى. ئەتىگەن ۋە چۈشتە ئاچ قالغانمىدۇ دەيتتى، كەچتە تالاڭا قالغانمىدۇ دەيتتى، يامان چۈش كۆرۈپ ئويغانغان سەھەر-لەردە جاينامازدا ئۇزاق ئولتۇرۇپ ئامانلىقىمنى تىلەيتتى. بىر نەچچە ئايلاردىن كېيىن نەدىندۇر تۇيۇقسىز قايتىپ كەلسەم «ھار-ماڭ» دېگىنىچە بوسۇغىدا قېتىپ تۇرۇپ قالسا ۋۇجۇدۇم شۇڑرىدە ئىرىپ، نېمە قىلىشىمنى بىلمەي قالمەن. كۆزلىرىدە لىغىرلاپ تۇرغان سۇپسۇزۇك ياشتا پۈتۈن دۇنيا لەيلەپ قالغاندەك تۇيغۇلاردا بولمەن. 2005 ـ يىلى گۈما بېكەتتە ئىشلەۋاتقان كۈنلىرىمنىڭ بېرىدە ئانام قاتتىق ئاغرىپ قالدى. سىڭلىمنىڭ «ئاكا، ۋاقىت چىقىرالىسىڭىز قوشتاغقا كېلىپ كەتسىڭىز، ئانامنىڭ سەل مە-جەزى يوق تۇرىدۇ» دېگەن گېپىدىن ئانامنىڭ خېلى قاتتىق ئاغ-رىپ قالغانلىقىنى چۈشەندىم، ئانام مېنى ئەنسىرەپ قالمىدۇ دەپ ئادەتتىكى كېسەللىرى ئۈچۈن ماڭا خەۋەر بەرمەيتتى. سىڭلىمنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ ئولتۇرالماي قالدىم، باشلىقتىن رۇخسەت سورە-سام «توختاڭلار، چۈشتىن كېيىن تەكشۈرۈش كېلىدۇ، سىلى بولمىسا ئاڭلا ئارخىپ ـ ماتېرىياللارنى قانداق ئۆتكۈزىمىز؟» دەپ رۇخسەت بەرمىدى. كەچكىچە تەكشۈرۈشمۇ كەلمىدى، مەنمۇ قوش-تاغقا بارالمىدىم. ئاخىر ئىشتىن چۈشۈپ قوشتاغقا باردىم. ئەل-ياتقۇدا ئۆيگە كىردىم، غۇۋا چىراغ يورۇقىدا ئانامنىڭ خەسىدەك ئاقىرىپ كەتكەن چىرايى كۆزۈمگە چېلىقتى، بۇ چىراي شۇ قەدەر

زەئىپ، شۇ قەدەر سولغۇن ئىدىكى زىنھار تىرىك ئادەمنىڭ چىرا-يىغا ئوخشىمايتتى. نۇرسىز ۋە ئىپادىسىز كۆزلىرى، پېشانىسىگە چۈۋۈلۈپ چۈشكەن شالاڭ ۋە ئاپئاق چاچلىرى، مەڭزىدە قېتىپ قالغان ئېغىر ئازابنىڭ ئىزناسى ۋە يوتقاندىن چىقىپ قالغان تار-شىدەك ئورۇق بىلىكى ۋۇجۇدۇمنى تىكەنلەشتۈرۈۋەتتى. يۈرە-كىمگە شۇنداق بىر ئاغرىق كىردىكى، ئىختىيارسىز كۆزلىرىمدىن تارامىلاپ ياشلار قۇيۇلدى.

ـــ ئانا!

ئانام ئازراق قىمىرلىغاندەك قىلدى.

ـــ ئانا!

كىرپىكلىرى سۇس ئاجرىدى.

ـــ ئانا!

كۆزلىرىنى يېرىم ئاچتى ۋە ماڭا قاراپ ئاجايىب زور غەيرەت بىلەن كۈلۈمسىرىدى.

ئاھ، ئانامنىڭ شۇ چاغدىكى كۈلۈمسىرىشىنى مەڭگۈ ئۇنتۇپ قالمايمەن. بۇ كۈلۈمسىرەشكە ئۇنىڭ ھاياتلىقتىكى پۈتكۈل ئازرۇ-ئارمىنى، خۇشاللىقى ۋە بەختى مۇجەسسەملەنگەنىدى. مىسلىسىز ساپ ۋە چوڭقۇر مۇھەببەت بولمىسا بۇنداق ئېغىر ئازاب ئىچىدە ھېچكىم كۈلۈمسىرىيەلمەيتتى. ئانام كۈلۈمسىرەۋاتقاندا سۈزۈك ۋە نۇرلۇق بىر تامچە ياش مەڭزىگە سىرغىپ چۈشتى. ئېلېكتىر چىراغنىڭ غۇۋا نۇرىدا بۇ بىر تامچە ياش تېخىمۇ چاقناپ، تېخىمۇ نۇرلىنىپ كەتكەن ئىدى. ئۆيىمىزدە ئەزەلدىن تۆۋەن بېسىملىق ئېلېكتىر چىراغلارنى يانداۋراتتۇق. بەلكىم بۇرۇنىدىنلا نامرات ئۆتكەنلىكىمىز ۋەجىدىن توك پۇلىنى تېجەش ئۈچۈن شۇنداق قىلساق كېرەك، كېيىن ھال-كۈنىمىز ياخشىلانغانىدىمۇ بۇ ئا-دەتنى زادىلا ئۆزگەرتمىدۇق. ئانامنىڭ ئاشۇ بىر تامچە يېشى پات-پات كۆز ئالدىمدا نامايەن بولۇپ مېنى چوڭقۇر ھەسرەت دېڭىزىغا غەرق قىلىدۇ. بەزىدە شېئىر يېزىۋاتىپ ئاشۇ بىر تامچە ياشنىڭ

سۈزۈكلۈكى، پارقىراقلىقى ۋە بىغۇبارلىقى ئالدىدا بارلىق يازمىلىرىمنىڭ ئەرزىمەس بىرنېمە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىمەن.

بىر تامچە يېشىنى كۆردۈم ئانامنىڭ

بىر تامچە يېشىنى كۆردۈم ئانامنىڭ
ئاقارغان مەڭزىدە تۇرغان لىغىرلاپ.
كۆردۈم ئاھ، مەن ئاشۇ بىر تامچە ياشتا
پايانسىز بۇ دۇنيا كۆيەر لاۋۇلداپ.

قايغۇلۇق سۈكۈتتە تۇتۇلغان ئاسمان،
تاغلارمۇ ئۇن ـ تىنسىز ئەگكەن ئاڭا باش.
كۆردۈم ئاھ، مەن ئاشۇ بىر تامچە ياشتا
يۇيۇنار يەر ـ زېمىن، يۇيۇنار قۇياش.

ئەيمەنمىم مەن ئۇنى سۈرتۈپ قويۇشتىن،
كۆتۈرگەن قوللىرىم قالدى شۇ پېتى.
كۆردۈم ئاھ، مەن ئاشۇ بىر تامچە ياشتا
ئازابنىڭ پاك، نۇرلۇق يۇلتۇزلىرىنى.

شۇ ئاخشىملا كەنت دوختۇرىنى چاقىرىپ كېلىپ ئەكې يېڭىشى دورا ـ ئوكۇللار بىلەن ئانامنىڭ كېسىلىگە سەۋەب قىلدۇق. ئەتىسى يېزىلىق دوختۇرخانىغا يۆتكەپ ياتاقلا ئالدۇردۇق (ئانام ناھىيەلىك دوختۇرخانىغا بارغىلى ئۇنىمىدى.) قوشتاغدا بىر ھەپتە تۇردۇم، ئانامنىڭ كېسىلى كۈندىن ـ كۈنگە ياخشىلىنىپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتكۈدەك بولدى. سىڭلىمغا ئانامغا ياخشى قاراشنى تاپىلاپ قويۇپ خىزمەت ئورنۇمغا قايتتىم.

ئانام دائىم دەيدۇ:

— شۇ قېتىم ئېغىر كېسەل بولۇپ يېتىپ قالغىنىمدا سىز ـ نى كۆرۈپلا ساقىيىشقا باشلىغانىدىم، ئاندىن كېيىن دوختۇرنىڭ دورا ـ ئوكۇللىرى پايدا قىلدى...

ئانام بۇ يىل 66 ياشقا كىردى. پارچە ـ پۇرات كېسەللىرىنى ھېسابقا ئالمىغاندا تېنى ساغلام. ياراتقان ئاللاھ ئىگىم مېنىڭ ۋە باشقا قېرىنداشلىرىمنىڭ بەختىگە ئۇنىڭ تېنىنى دائىم ساغلام قىلسۇن!

ئىزىڭدىن ماڭدى دىۋانە...

سېغىنغان ئادىمىڭ كەلمىسە، كەلمەيدىغانلىقىنى بىلىپ تۇ-رۇپ كۈتسەڭ، بۇ ئىنتىزارلىق، بۇ مۇھەببەت تېخىمۇ چوڭقۇر ۋە ساپ بولىدۇ. ساپ بولغانسېرى شۇنچە ئازابلىق...

يۈلتۇزلار بەكمۇ مىسكىن، بەكمۇ يورۇق، چۈنكى بۇ ئاخشام ئاي يوق. قويلار مەرەشمەكتە، كالىلار مۆرەشمەكتە، بالىلار قىر-قىراشماقتا، سارىڭ خورازلار ناگان - ناگاندا چىللاپ قويىدۇ. بۇ سەھرانىڭ كەچقۇرۇنى، ئىتنىڭ قاۋىشىنى ئاڭلىمىدىم، ئىت كۆرمىگىلى نە زامان؟ قوشتاغدا ئىت يوق. بەكمۇ كىچىك چاغلىرىمدا بىر توپ مىلىتسىقلىق كىشى كوچىلاردا كۆرگەنلىكى ئىتنى ئېتىپ يۈرەتتى، كىشىلەرنىڭ هويلا - ئارامىلىرى، ئامبار قازناقلىرىغچە كىرىپ ئىت ئاتاتتى. پىستە كۆچۈكۈمنى نەگە يوشۇرۇشنى بىلەلمىگەنىدىم، يوشۇرغان بىلەنمۇ بىكار، ئازراق شەپە ئاڭلىسىلا كىچىككىنە هالىغا باقمايلا يوغانچىلىق بىلەن قاۋاپ كېتىدىغان پىستە كۆچۈكۈم هامان ئۆزىنى ئاشكارىلاپ قويىاتتى. ئامراق پىستە كۆچۈكۈمنىڭ كۆز ئالدىمدىلا ئېتىلىپ كېتىشىگە چىدىمىدىم. شۇ كۈنى كەچتە ئاكامغا يېلىنىپ يۈرۈپ مىڭ بىر جاپادا ئوتۇن ئەكېلىشكە مېنىمۇ بىللە ئاپىرىشقا كۆندۈردۈم. سە-هەردە ئارغامچا - توقۇناقلىرىمىزنى ئېلىپ، بىردىن ئېشەكنى مىنىپ جاڭگىلى سايغا راۋان بولدۇق. ئاقساق - چولاق، قېرى - ئاجىز، كېسەل جىنلار يېڭىلا تۆكۈلگەن ئىسسىق يۈندىلەردە ئۇھا! دەيتتى. قاراڭغۇ ئاسمانىڭ يىرتىلىپ كەتكەن بىر بۇرجىكى ئاق، بەكمۇ ئاپئاق ئىدى. يۈلتۇزلار تازا ئوخشىغان ساپاق - ساپاق ئۇ-

زۇملەردەك باش ئۇستىمىزدىلا ساڭگىلاپ تۇراتتى. سەھەرنىڭ غۇر - غۇر شامىلى يالاڭ ئەت تەنلىرىمىزنى قورۇيتتى. بىز ئىككى ئېشەكلىك ئاكا - ئۇكا بوغۇزغا تويغان شاش ئېشەكلەرنىڭ ئۈستىدە تىك ئولتۇرغىنىمىزچە مەھەللىدىن چىقتۇق. ئارقامدىكى تاغاردىن غىڭشىغان ئاۋاز كېلەتتى، يىغلىغانىدەك غىڭشىيتتى، غىڭشىپ ناخشا ئوقۇۋاتقاندەكمۇ قىلاتتى. غىڭشىغان ئاۋازغا قايغۇ ۋە خۇشاللىق ئارىلىشىپ كەتكەن، قايسىسىنىڭ كۈچلۈك، قايسىسىنىڭ ئاجىزلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى... بىز كۈن تىكلەشكۈچە ئىككى ئېشەكلىك ئوتۇننى يىغىپ بولدۇق، يىغقان ئوتۇنلىرىمىز تەسكەن، چۆگىچىن، قۇرۇپ قالغان يۇلغۇنلاردىن ئىبارەت ئىدى.

— قايتايلى، — دېدى ئاكام ئوتۇنلارنى ئېشەكلەرگە ئارتىپ بولۇپ، — كۈچۈكنى تاشلىۋېتىڭ.

مەن قىيالماسلىق، ئازاب ۋە ئۆكۈنۈش ئىلكىدە كۈچۈك قا - چىلانغان تاغارنىڭ ئاغزىنى يەشتىم. كۈچۈكنىڭ كۆزى قارا لاتىدا تېڭىلغان، پۇتلىرى مەھكەم باغلانغان ئىدى. ئەتىگەنلىك تاماق ئۈچۈن نان ۋە پىشىق گۆش ئېلىۋالغان ئىدۇق، بايا ناشتا قىلغاندا مەن پەقەت نانلا يەپ، ماڭا تەقسىم بولغان گۆشنى يېمىگەن ئىدىم، ئۇنى كۈچۈككە يېگۈزدۈم. گۆشكە شۇ قەدەر ئامراق كۈچۈك نېمىشقىدۇر ئاغزىنى ئاچقىلى ئۇنىمىدى، غىڭشىپ تۇرۇۋالدى، بۇ قېتىمقى غىڭشىشتا قايغۇ - ھەسرەت، ئاچچىق نالە، يالۇرۇش بىلىنىپلا تۇراتتى. ئاكام قايتا - قايتا توۋلىغاندىن كېيىن قولۇمنى كۈچۈكتىن بوشاتتىم ۋە قورۇق تاغارنى كۆتۈرۈپ ئاكامغا ئەگەشتىم. ئۇچ كۈن جۇدالىق ۋە ھەسرەت ئىچىدە ئۆتۈپ كەتتى، تۆتىنچى كۈنى ئەتىگەندە مەكتەپكە ماڭاي دەپ ھويلىغا چىقىشىمغا دەرۋازا سىرتىدىن غىڭشىغان ئاۋاز ئاڭلاندى، تونۇش ئاۋازدىن يۈرىكىم قارتىندە قىلدى. يۈگۈرۈپ بېرىپ ئىشىكنى ئاچتىم، ئىشىك ئالدىدا ئۇستىبېشى چىلىق - چىلىق ھۆل، ئو -

رۇقلاپ قورايدەك بولۇپ قالغان پىستە كۆچۈكۈم تۇراتتى. گويا قېرى ئاتا ئايرىلغىلى ئۇزاق بولغان ئوغلى بىلەن قايتا كۆرۈشكەندەك هاياجان بىلەن كۆچۈكنى يەردىن يۇلۇپ ئېلىپلا باغرىمغا باستىم. ئۆيدىن ئېلىپ ماڭغاندىن باشلاپ كۆزى قارا لاتا بىلەن تېڭىلىپ، پۇتلىرى مەھكەم باغلانغان هالدا تاغارغا بەنت قىلىنغان كۆچۈكنىڭ قانداق قىلىپ كۆزىدىكى لاتا، پۇتىدىكى باغلاقتىن قۇتۇلۇپ، ئۆينى تېپىپ كېلەلىگەنلىكى بىر سىر ئىدى. كەچتە مەكتەپتىن بالدۇرلا قايتتىم، هويلىغا كىرسەم بىر نەچچە مىللەتنىڭ بالدۇرلا قايتتىم، هويلىغا كىرسەم بىر نەچچە مىللەتنىڭ كىشى دادام بىلەن تاكاللىشۋېتىپتۇ، مېنى كۆرۈپ هەممەيلەن جىم بولۇشتى.

— كۆچۈكنى ئېلىپ چىقىڭ، — دېدى ماڭا مىللەتنىڭ كىشىلەردىن بىرى يۇمشاق تەلەپپۇزدا.

— كۆچۈك يوق، — دېدىم يالغان ئېيتىپ.

— يالغان گەپ قىلماڭ، — دېدى مىللەتنىڭ كىشى، — قوشنىلاردىن ئاڭلىدۇق، بايا قاۋغان ئاۋازىنىمۇ ئاڭلىدۇق، بىراق مەمىتكام...

ئۇلار كۆچۈكنى قىشلىق ئېغىلغا سولاپ ئېغىلنىڭ ئىشىكىنى مەھكەم تاقىدى هەمدە ئۆگزىگە چىقىپ كۆچۈكنى تۆشۈكتىن ئېتىۋەتتى. ئېغىلدىن خېلى ئۇزاققىچە قىرقىراپ يىغلىغان، ناله قىلغان ئاۋازلار ئاڭلىنىپ تۇردى. ئەسلىي دادام كۆچۈك ئوغلۇمنىڭ، ئاۋۋال ئوغلۇم ئۆزى كەلسۇن دەپ مىللەتنىڭ كىشىلەرنى كۆچۈككە يېقىن كەلتۈرمىگەن ئىكەن، مەن كېلىپ مىللەتنىڭ كىشىلەرگە ئاتاڭ مېنى ئات، كۆچۈكۈمگە چېقىلىش-ما دەپ يىغلاپ تۇرۇۋالغاندىن كېيىن دادام ئۇلارنى هويلىدىن قوغلاپ چىقىرىشقان ئىدى، ئۇلار دوخۇرخانا باشلىقىنى چاقىرىپ كېلىشىپتۇ، دوختۇرخانا باشلىقىنىڭ:

— مەمىتكا، باشقا ئادەم بولسىڭىزغۇ مەيلى ئىدى، ئۆزىڭىزمۇ بىر سەھىيە خادىمى تۇرۇپ، سەھىيە ئىدارىسىنىڭ

«ئىتلارنى يوقىتىپ، غالجىر كېسىلىنىڭ ئالدىنى ئالايلى!» دېگەن چاقىرىقىغا قارشى چىققىنىڭىز نېمىسى؟ ــ دېگەن تەنبىھى ئالـدىدا دادام ئامالسىز قالدى. شۇنىڭ بىلەن پىستە كۆچۈك ئېچىنىشلىق ھالدا ئۆلۈپ كەتتى.

ئاردىدىن 15 يىل ئۆتۈپ دادام قازا قىلدى. بۇ قايغۇ، بۇ ئازاب پىستە كۆچۈكىنىڭ ئۆلۈمىدىن نەچچە ھەسسە كۆچلۈك ئىدى. كۆچۈكۈم ئۆلۈپ كەتكەندە شۇ قەدەر ئامراق تۇرۇپمۇ ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىلا ئېتىلىپ كېتىشىگە ئامالسىز قاراپ تۇرغان ئىدىم. دادام ئۆلۈپ كەتكەندە يېنىدا مەن يوق، يېنىدا بولمىغىنىم مېنى ئۆلۈمدىن بەتتەر ئازابلىدى.

دادام ئۆلۈپ كەتتى، مەن ئۇنى ئۆلۈپ كېتەر دەپ ئويلىمىغان. ئۇ كۈنى (1996 ـ يىلى 21 ـ ماي) ئىگىرىش سېخىدىكى مۇھەببەت (ئوغلۇم ئادىلنىڭ ئانىسى)نى ئېلىپ كوئىنلۇن باغـچىسىغا ئويىنغىلى بارغان ئىدىم. ئويۇنغا بېرىلىپ كېتىپ كەچ بوپ قالغىنىنى سەزمەي قاپتىمىز، بىر چاغدا مۇھەببەت:

ــ ھوي، كەچلىك ئىسمېنا ئىشلەيتتىڭىزغۇ، ــ دېدى.

ــ راست، ــ دېدىم سائىتىمگە قاراپ، ــ 15 مىنۇت قاپتۇ، تىز قايتايلى.

كوچا ئاپتوبۇسىمۇ ساقلىمايلا ئالدىراش ـ تېنەش تاكسى كىرا قىلىپ فابرىكىغا كەلدۇق. مۇھەببەتنى ئۆيگە يولغا سېلىۋېتىپ، سېخىنىڭ ئالدىغا بارسام بىرسى:

ــ ھوي، غوجىمۇھەممەد... ــ دەپ چاقىرغاندەك قىلدى.

قارىسام «بېيجىڭ قاشتېشى» ژۇرنىلىدىكى يازغۇچى تۇرسۇنجان مۇھەممەد ئىكەن. ئالدىغا بېرىپ قولۇمنى بەردىم.

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم!

ــ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام!

ئۇ سالىمىمغا جاۋاب قايتۇرۇپ بولۇپ كۆزۈمگە شۇنداق قارىغۇلۇق قاردىكى، يۈرىكىم «پىژژىدە» ئېچىشقاندەك قىلدى.

ـــ سىزنى بۇ يەردە ساقلاۋاتقىلى ئۇچ سائەت بولاي دېدى، ـــ دېدى ئۇ يەرگە قاراپ تۇرۇپ، ـــ ئەجەب تەستە كەلدىڭىز؟

ـــ بىرەر مۇھىم ئىش بارمىدى؟ ـ دېدىم ھەيرانلىق بىلەن.

ـــ قوشتاغدىن تېلېفۇن كەپتۇ، سىزنى دەرھال قوشتاغقا قايتسۇن دەيدۇ.

ـــ نېمە، نېمە ئىش بوپتۇ؟

ـــ دادىڭىز ئېغىر كېسەل ئېكەن...

يۈرىكىم قارتتىدە قىلدى، چۈنكى كۆڭلۈم بىر ئىشنى تۇيغان ئىدى. «دادام ئۆلۈپ كېتىپتۇ، دادام ئۆلۈپ كېتىپتۇ...» قەلبىمدىن شۇنداق تۇيغۇلار كەچتى. چۈنكى دادام ساپساق ئىدى، بەش كۈننىڭ ئالدىدا ئۇ مېنى خوتەنگە ئۇزىتىپ قويۇش ئۈچۈن بېكەتكە كەلگەندە قولۇمنى چىڭ سقىپ تۇرۇپ «يارايسەن ئوغلۇم، مەزمۇت ياشا، شېئىر يېزىشنى تاشلىما» دېگەن ئىدى. «مۇشۇنداق بىجىرىم ئادەمنىڭ بەش كۈن ئىچىدىلا ئېغىر كېسەل بولۇپ قېلىشى مۇمكىنمۇ؟ دادام ئۆلۈپ كېتىپتۇ...» تۇيغۇمنىڭ خاتا بولۇشىنى ئۈمىد قىلاتتىم، بۇنداق قورقۇنچلۇق ۋە جىنايەتكارانە تۇيغۇ نېمە دەپ كاللامغا كېلىۋالدۇ؟ نېمە ئۈچۈن بۇ تۇيغۇ كاللامغا كەلگەن ھامان كۆڭلۈم «راست، راست...» دەپ پىچىرلايدۇ؟... ئۇ چاغلاردا خوتەنده تېخى يانفون ۋە چاقىرغۇ ئومۇملاشمىغان ئىدى. مىركالان «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلىنىڭ تېلېفونىغا تېلېفون ئۇرۇپ تۇرسۇنجان مۇھەممەتكە بۇ خەۋەرنى ماڭا تېزدىن يەتكۈزۈپ قويۇشنى تاپىلاپتۇ. تۇرسۇنجان مېنى سېغىنىڭ ئالدىدا ئۇچ سائەتكە يېقىن ساقلاپتۇ...

بۇ چۈشتىن كېيىن سائەت توّت بولغان چاغ ئىدى. سېغ باشلىقىدىن رۇخسەت سوراپ دەرھال گۇمىغا قاراپ يولغا چىقتىم. مەن چىققان ئاپتوبۇس بەكلا كونا ئىدى، كونا بولغاچقا قېرى كالىدەك ئېغىناپ ئېغىر ماڭاتتى. ئاپتوبۇس بېكەتتىن قوزغالغاندا بەش ئادەم بار ئىدۇق، شوپۇر يول بويى قول كۆتۈرگەنلىكى ئادەمنى

گه توختاپ، قاراقاشنىڭ زاۋا يېزىسىغا تۆت سائەتتە باردۇق، بۇ ئەسلىي گۈمبغا چىقىپ بولىدىغان ۋاقىت ئىدى. زاۋىدىن پىيالە مىغىچە سايى بولغاچقا، يولدا ئادەم ئۇچرىمىدى، شوپۇرمۇ توختىماي ماڭدى. پىيالىمغا كەلگەندە قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتكەچكە يولدا ئادەم يوق ئىكەن، شوپۇر ئامالسىز ماشىنىنى توختاتمىدى... شۇنداق قىلىپ، ئېغىناپ، ئۆمۈلەپ يۈرۈپ كېچە سائەت 12دىن ئاشقاندا گۈمبغا كەلدۇق. بۇ چاغدا قوشتاغقا باردىغان قاتناش پۈتۈنلەي توختاپ كەتكەن ئىكەن. گۈما ـ قوشتاغ ئارىسىدىكى 40 كىلومېتىر يولنى پىيادە ماڭسام تاڭ ئاتقۇچە بېسىپ بولۇشۇم نا-تايىن. تىت ـ تىتلىق ئىچىدە يۈرىكىم ئېقىپ كەتتى، قانىتىم بولمىغىنىغا مىڭ بىر ئۆكۈندۈم. تاڭ ئېتىشىنى ساقلىماي ئامال بولمىدى... ئەتىسى ئەتىگەندە گۈما بېكەتكە كەلدىم، بىر سائەت ساقلىغاندىن كېيىن قوشتاغقا ماڭىدىغان ماشىنا پەيدا بولدى، بىرىنچى بولۇپ ماشىنىغا چىقتىم. ئىككى سائەتتىن كېيىن ما-شىنا تولدى. خوتەندىن چىققان ئاپتوبۇستىن ئۆتە كونا، نەچچە ئون يېرىگە ياماق چۈشكەن بۇ قېرى كالا مىڭ بىر مۇشەققەتتە پۇشۇلداپ ئورنىدىن قوزغالدى... چۈشكە يېقىن قوشتاغقا كەل-دىم، بازار بىلەن ئۆيىنىڭ ئارىلىقى بەش ـ ئالتە كىلومېتىر كې-لەتتى، يۈگۈرەپ دېگۈدەك ماڭدىم، يول يېرىم بولغاندا مەن دېمەت-لىك بىر قوشۇنىمىز ۋېلىسىپىتلىك كېلىپ يېنىمدىلا توختىدى ۋە سالام ـ سەھەتتىن كېيىن بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلماي دوپپە-سىنى ئېلىپ بېشىمغا كىيگۈزۈپ قويدى. دادامنىڭ ئۆلۈپ كەت-كىنىگە تولۇق ئىشەندىم، بىراق بۇ ئىشتىن ئالدىنئالا خەۋەر تاپ-قاندەك بىر تېمىمۇ ياش تۆكمىدىم. يۈرىكىم ئاغرىپ، چىرايىم ئازابتىن پۈرۈشۈپ كەتكەن بولسىمۇ يەنىلا چىدىغۇسىز بىر خىل تەمكىنلىك بىلەن ۋېلىسىپىتنىڭ كەينىگە لىككىدە مىندىم... ھويلىغا ئۇرۇق ـ تۇغقان، قولۇم ـ قوشنىلار تولۇپ كەتكەن ئى-كەن، ئاياللارنىڭ بېشىدىكى ئاق ياغلىق، ئەرلەرنىڭ ئۈستىدىكى

ئۇزۇن يەكتەك ۋە بېلىدىكى ئاق پوتا «ئۆلۈم»نى ئاشكارا قىلىپ تۇراتتى، ئۇ يەر ـ بۇ يەردىن بۇقۇلداپ يىغلاشلار ئاڭلىناتتى. ئاق ياغلىقلىقلار ئارىسىدىن تۇيۇقسىز ئانام بولۇپ ھەمدە ھۇ تارتىپ يىغلىغىنىچە بوينۇمغا ئېسىلدى:

ـــ ئەمدى كەلدىڭمۇ شور پېشانە بالام، ئاتاڭنىڭ يۈزىنى كۆرەلمىدىڭغۇ، كۆزىنى يۇمدۇرالمىدىڭغۇ، جىنازىسىنى كۆتۈرەلمىدىڭغۇ، قەبرىسىگە توپا تاشلىيالمىدىڭغۇ.... ئاھ، ھۇ، ھۇ، ھۇ...

كىمدۇر بىرسى ئۇنى تارتتى، ئانام جەھلى بىلەن قايتىدىن ماڭا ياماشتى:

ـــ كۆزى ئىشكىتە قالغان مۇرەببىم، كۆزى ئىشكىتە... قالغان مۇرەببىم... كۆر ئەنە، ئامراق ئوغلۇڭ كەلدى...

ئانام شۇنداق بوزلاپ، پەريات ئۇرغىنىچە ئاستا سىيرىلىپ چۈشۈپ ئايىغىمغا يىقىلدى، ئۇنى يۆلەۋىلىشكە ماجالىم يەتمىدى. قاياقتىندۇر ئاكام، ئاچام ۋە ئىنى ـ سىڭىللىرىم پەيدا بولدى، ئۇلار ھۇ تارتىپ يىغلاشقىنىچە مېنى ئوراپ ئالدى.

ـــ دادا، دادا... جېنىم بىلەن كەتكەن دادا!...

ـــ دادا. دادا..

نېمە قىلىشىمنى بىلمەيتتىم. بېشىم جىددىيچىلىك ۋە بىئارامىلىقتىن ئېتىلىپ كېتەيلا دەپدى. كۆزلىرىم ئوچۇق بولغىنى بىلەن ھېچنېمىنى كۆرمەيتتىم. ئۇرۇق ـ تۇغقان، قولۇم ـ قوشنىلارنىڭ بەزىلىرى ئوچ ـ تۆتتىن غۇجمەك بولۇشۇپ گۇڭۇر ـ مۇڭۇر بىرنېمىلەرنى دېيىشەتتى، بەزىلىرى پۇتى پۇتىغا تەگمەي ئالدىراش پالاقلاپ يۈرەتتى. ئىشكىتىن كىرگەن پېتى نە بىر قەدەم ماڭمىدىم، نە بىر ئېغىز گەپ قىلمىدىم. نە بىر تامچە ياش تۆكمىدىم... قېقىپ قويغان قوزۇقتەك ھاڭۇېقىپلا تۇراتتىم. بىرەر ئېغىز گەپ قىلىشىم كېرەكلىكىنى ئويلايتتىم، بىراق نېمە دەيمەن؟ بىرەر ئىش قىلىشىم كېرەك ئىدى، بىراق نېمە ئىش قىلىمەن؟ كاشكى، بىر تامچە بولسىمۇ ياش تۆكسەم!... ئاشۇنداق

مۇدھىش دوزاخ ئازابىدا پۇچۇلىنىپ تۇرغىنىمدا ئاچام مېنى يېـ
تىلەپ ماڭدى، ئۇن ـ تىنسىز ئۇنىڭغا ئەگەشتىم. بىز ئۆيىنىڭ
ئارقىسىدىكى باغقا چىقتۇق. ئاچام بوينۇمغا ئېسىلىپ ھۆڭگىرەك
ئېتىپ ئۇزاق يىغلىدى.

...

ئىككى كۈندىن كېيىن ئاچامدىن ئاڭلىسام ئالدىنقى كۈنى
دادام ساپساق ئىكەن، كەيپىياتى ئادەتتىكى چاغلاردىكىدىنمۇ ياخـ
شىراق بولۇپ، ھويلىدىكى ئامۇت قىرىمىنى چېپىپ تەكشىلەپتۇ،
ئاكام كەتمەننى تالاشقانىكەن، « ئەتە تويىڭىز بولىدۇ، كۈچىڭىزنى
خوراتماڭ» دەپ چاقچاق قىپتۇ. ھويلىغا ئۆزى سۇ سېپىپتۇ، ئاندـ
ىن باغاق تارقىتىشقا مەسئۇل قىلىنغان بالىلارنى يىغىپ باـ
غاقلار تولۇق تارقىتىلىدىمۇ ـ يوق دەپ سۇرۇشتۇرۇپتۇ. ئاچام :
«دادا، ئۇكامغا خەۋەر قىلمىدۇققۇ، كېيىن ئاڭلىسا خاپا بولۇپ
قالارمۇ؟» دېگەنىكەن، دادام : «يول يىراق، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ توي
ئېشى جىددىي بېكىتىلىپ قالدى، ئۇنى ئاۋارە قىلمايلى» دەپتۇ.
«بۇ ئاكىسىنىڭ تۇنجى تويى بولمىغاندىكىن خاپا بولماس، ئۇنىڭ
ئۈستىگە تۇزۇمى بەك چىڭ ئىكەن، رۇخسەت ئالالمايۋ قالسا كۆڭـ
لى يېرىم بولۇپ قالمىسۇن» دەپتۇ ئاناممۇ دادامنىڭ سۆزىنى
قۇۋۋەتلەپ.

تېخى ئانچە كەچ بولۇپ كەتمىگەن ئىكەن، دادام كەتمەننى ئېـ
لىپ دەرۋازا ئالدىغا چىقىپ تويغا كەلگەن مېھمانلار مۇدۇرۇپ
كەتمىسۇن دەپ دەرۋازا ئالدىدىكى ئېگىز ـ پەس يەرلەرنى تۈزلـ
مەكچى بوپتۇ. ئۇ كەتمەننى ئېگىز كۆتۈرۈپتۇ، لېكىن... لېكىن
ئۆزى كەتمەندىن بۇرۇن يەرگەن چۇشۇپتۇ. ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىم
ھاپىلا ـ شاپىلا ھارۋىغا سېلىپ ئۇنى يېزىلىق دوختۇرخانىغا ئاـ
پىرىپتۇ. دادام بۇرۇن ئاشۇ دوختۇرخانىدا ئىشلەپ پېنسىيەگە
چىققان بولغاچقا، دوختۇر ـ سېستىرالار پايپىتەك بولۇشۇپ ئۇنى
ئالاھىدە ياتاقتا ئورۇنلاشتۇرۇپ جىددىي تەكشۈرۈپتۇ. تەكشۈرۈش ـ

تىن ئايان بولۇپتىكى ـ دادام يوشۇرۇن يۈرەك تىقىلمىسى بىلەن يىقىلغان ئىكەن. دادام شۇ يىقىلغان پېتى ئورنىدىن تۇرالماپتۇ، يىقىلغانچە زۇۋاندىن قالغان پېتى تا جان ئۈزگۈچە بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلماپتۇ. دوختۇرخانا ياتقىدا ئۇ ئىشىككە قاراپلا يېتىپتۇ، سېستىرالار بېشىنى باشقا تەرەپكە بۇراپ قويسا، ئۇ دەرھال ئۆشۈك تەرەپكە قارىۋالىدىكەن. چىرايىدىن پات ـ پات ئېغىر ئازاب ۋە ئۆكۈنۈش سايىسى ئەلەڭگىپ ئۆتىدىكەن، ئىشىككە تەلمۈرۈپ قارايدىكەن...

ـــ ئۇ بىرسىگە تارتىشۋاتقاندەك قىلىدۇ، كىملەرگەن يېقىن ئۇرۇق ـ تۇغقانلاردىن بىرەرسى بارمىدى؟ ـــ دەپتۇ دوختۇرخانا باشلىقى توختىشاھ ئەزىمەت.

ـــ غوجىمەمەتخان خوتەندە ئىدى، ـــ دەپتۇ ئاكام.

ـــ ھە، بىلدىم، ـــ دەپتۇ توختىشاھ ئەزىمەت، ـــ ئىمكان بولسا خەۋەر قىلساق، تېزرەك كەلسە بولاتتى، مەمتىكام ئارماندا كېتەرمۇ؟...

تۇن يېرىم بولغان مەھەل بولۇپ، ئۇ چاغدا ماڭا خەۋەر قىلىش ئىمكانىيىتى يوق ئىكەن. ئۇرۇق ـ تۇغقانلار تېپىرلىشىپ كېتىپتۇ، ئانام ھۇشىدىن كېتىپتۇ... دادام ئىشىككە قاراپ ياتار ئىكەن. ئۇ « ئۇنى ئاۋارە قىلمايلى» دېگىنىگە پۇشايمان قىلىۋاتسا كېرەك، پات ـ پات چىرايىدىن ئۆكۈنۈش كۆلەڭگىسى ئەلەڭگىپ ئۆتىدىكەن... ئىشىككە تەلمۈرگەن پېتى، بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلماي تاڭغا يېقىن جان ئۈزۈپتۇ. ئۇرۇق ـ تۇغقانلار يىغا ـ زارە ئىچىدە دادامنىڭ مېيىتىنى ئۆيگە ياندۇرۇپ چىقىپتۇ. ئاكام مەسچىتكە بېرىپ جامائەتنى باشلاپ كەپتۇ، ئاز ئۆتمەي بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقان ئۇرۇق ـ تۇغقان، قولۇم ـ قوشنىلار ئۆيگە يىغىلىپتۇ.

ـــ غوجىمەمەتخانغا خەۋەر قىلايلى، دادىسىنىڭ يۈزىنى كۆرۈالسۇن، ـــ دەپتۇ ئانام.

ئەسلىي مەسچىت جامائىتىنىڭ پىكرى بويىچە مېيىتنى سە-

ھەردىلا يەرلىكىگە قويماقچى ئىكەن، ئانامنىڭ ئۆتۈنۈشى بىلەن ئۇلار بۇ ئىشنى كېچىكتۈرۈپتۇ.

ــ غوجىمەمەدخانغا مەن خەۋەر قىلاي، ــ دەپتۇ مىركالان ھەمدە دەرھال يېزىلىق دوختۇرخانىغا كىرىپ «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلىنىڭ ئىشخانا تېلېفونىغا تېلېفون ئۇرۇپتۇ. ئىدارە خىز-مەتچىلىرى ئىشقا كېلىدىغان مەھەل ئىكەن، تېلېفوننى تۇرسۇن-جان مۇھەممەد ئېلىپ دەرھال فابرىكىغا يۈگۈرۈپتۇ.

...

جامائەت پىشىن نامىزىدىن قايتىپتۇ، غوجىمەمەدخاندىن خە-ۋەر يوق... ئەسىرگىچە ساقلايلى، دېيىشىپتۇ. ھەممە ئۈي، ھويلا-ئارامىلار ئادەم بىلەن توشۇپ كېتىپتۇ، دەرۋازىنىڭ ئالدى، كوچا، ئۆينىڭ ئارقىسىدىكى باغ... ھەممە يەردە ئادەملەر مىغىلداپ يۈ-رەتتىكەن. كەلگەنلەرنىڭ بىر قىسمى مېيىت ئۇزاتقىلى كەلگەن-لەر بولسا يەنە بىر قىسمى تويغا كەلگەنلەر ئىكەن. قوشتاغنىڭ ئىسمىسالاھ، كىيىكچى، قارمان، قاراسۇ قاتارلىق يىراق كەنتلە-رىدىنمۇ نۇرغۇن ئادەم كەپتۇ. چۈنكى دادام ھايات ۋاقتىدا قوشتاغ بويىچە ئوستا دوختۇرلاردىن ئىدى، ئۇ كېسەل داۋالاپ يۈرگەندە قوشتاغدا ئۇنىڭ ئايىغى تەگمىگەن كەنت ــ قىشلاق، ئۇ كىرمىگەن ئۆي ــ گەمە قالمىغان ئىدى. كېيىن ئۇ قوشتاغ يېزىلىق دوخ-تۇرخانىغا قايتىپ كېلىپ پېنسىيەگە چىققاندىن كېيىنمۇ ئۆيدىن تۇرلۇك داۋالاش سايمانلىرى ۋە دورا ــ ئوكۇللار ئۈزۈلمىگەن. ئەتراپتىكى قولۇم ــ قوشنىلار ۋە ئەلە ــ مەلىدىكىلەرنىڭ كېسە-لىنى ھەقسىز داۋالاپ يۈرەتتى. ئەھۋال شۇنداق تۇرسا، ئۇنىڭ مې-يىتىنى ئۇزاتقىلى نۇرغۇن ئادەم كەلمەسۇنمۇ؟ ئۇنىڭ ئۆلۈمىگە نۇرغۇن ئادەم كەپتۇ، لېكىن مەن يوق ئىكەنمەن. دادامنىڭ نۇرغۇن ھەقمسايىلىرى كەپتۇ، لېكىن ئەڭ ئامراق ئادىمى ــ مەن كەل-مەپتىمەن. قارىڭ، بۇ جاھاننىڭ ئادالىتىنى؟

جامائەت ئەسىر نامىزىدىن قايتىشىپتۇ، غوجىمەمەدخاندىن

ھەچبىر خەۋەر يوق ئىكەن. ئۇلار پات ـ پات بازارغا ئادەم ئەۋەتىپ تۇرۇپتۇ، مېنى خوتەندىن چىققان بولسا ئۆيگە كېچىكمىسۇن، دادىسىنىڭ يۈزىنى كۆرەلمەي ئۆمۈرلۈك نادامەتتە قالمىسۇن دېيىشىپتۇ. ئەۋەتىلگەن ئادەم بازاردىن ھەر قېتىمدا قۇرۇق گەپنى كۆتۈرۈپ چىقىپتۇ. ئاخىر... ئاخىر ئەسىر نامىزىدىن كېيىن دادامنى يەرلىكىدە قويۇشۇپتۇ.

راست، دادام تۇغۇپ كەتكەندە بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدىم، بىر تامچىمۇ ياش تۆكمىدىم. بىراق ئىچ ـ ئىچىمدىن تۇغۇشۇپ كەتتىم. نەچچە كۈنلەرگىچە ئاغزىمغا گىياھ سالمىدىم، كىرپىكىمنى جۇپلىمىدىم. نېرۋىسىدىن ئاداشقان ئادەمدەك ئەلەڭ ـ سەلەڭ يۈردۈم. ھەپتە بولغاندا ئانام مەندىن ئەنسىرەپ ئاچامغا:

ـــ ئۆكىڭىزغا دەڭ، بىر نەرسە يېسۇن، ئۇخلىسۇن، ـــ دەپتۇ.

ئاچام بۇ گەپنى ماڭا يەتكۈزدى.

ـــ ماقۇل، ـــ دېدىم. لېكىن ئالدىمغا ئاش كەلسە، قوشۇقنى تۇتقان پېتى ھاڭۇۋېقىپ ئولتۇرۇپ كېتەتتىم، ئۇلارنىڭ مېنى تاماقتا زورلاشلىرى، نەسىھەت قىلىشلىرى قۇلىقىمغا كىرمەيتتى. ئۇخلاي دەپ بېشىم ياستۇققا تېگىشىگە كۆز ئالدىمدىن ئالا ـ يېشىل كۆلەڭگىلەر ئۇچۇشۇپ ئارامىمنى قويمايتتى. ئەسلىي مەنمۇ تازا يىغلاپ ئىچىمنى دەرد ـ پىغاندىن بوشىتىۋالسام ئاز كۈندىن ئۈششىلىپ قالار ئىكەنمەن، بىراق يىغلىيالمىدىم، ھەممىنى ئىچىمگە ئېلىپ ئاخىر ئورۇقلاپ قورايدەك بولۇپ قالدىم.

بىر ئاي بولغاندا خوتەنگە يېنىپ كىردىم ۋە ئىشقا بارماي ئۆچ كۈن ئارام ئالدىم. ئارام ئالغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە دادامغا بولغان چوڭقۇر سېغىنىش ھېسسىياتى ئىچىدە بۇ مەرسىيەنى مۇۋاشىھنى يېزىپ چىقتىم:

مالامەت، جەبرىلەر ئىچرە تېپىپسەن رەھنەمالىقنى،
كىيىپ ھەم ئىشق ئارا جەندە كېزىپسەن ئەۋلىيالىقنى.

ئۇزايماق هالەتى ئەنۋەر، سۆزۈڭ ھەم دۇررى ـ دۇردانە،
ۋەتەن ـ ئەل قىبلىگاھىڭدۇر، يورۇتقان ئەنبىيالىقنى.

ھامانە ئىزدىمەك ئىمكان كۆرۈشكە ھەق دىدارىنى،
ئۆزۈڭگە كۇللى غەۋغادىن راۋا دەپ بىر خۇدالىقنى.

ئەقىدەڭ دەممۇ دەم ئۆرلەپ پەلەككە يانمۇ يان بولدى،
ساماۋا مەڭ قۇياش يىغلاپ تىلەيدۇ نۇر ـ زىيالىقنى.

مۇشەققەت ئىچرە مېھنەتنى ئۆزۈڭگە تۇتىيا قىلدىڭ،
دىلىڭغا يار قىلىپ ھەرئان مۇھەببەت ـ ئاشنالىقنى.

مۇراد گۈلزارىدا ھەرچاغ پىراقتا ئىنتىلىپ ئۆتتۈڭ،
ئىشقىنىڭ لەشكىرى كەلسە ئادا قىپ جان پىدالىقنى.

ئەقىدەڭ يۇلتۇزى چاقناق، كۆڭۈلكى ئۇندا بىر ئاسمان،
تالاشتى بارچە سەييارە ئۇنىڭدىن مۇتەرەبالىقنى.

دەرىغا، بىۋاپا ئالەم جۇدا قىلدى سېنى بىزدىن،
راۋا دەپ روھىناتىڭغا بېھىشتە مەرھابالىقنى.

ئېغىر يەر ھەم ئېغىر ئاسمان ئارا يەنچىلدى ئارمانلار،
سېلىپ دىللارغا ھىجراندىن ئەبەدلىك مۇپتىلالىقنى.

ساداقەت تەڭرىگە بولسۇن ۋە ياكى خەستە تۇپراققا،
ئەگەر چىن بولسا ئۇ تاپقاي ھامانە دىلرابالىقنى.

مۇقاملار نە ئۇچۇن يىغلار ياقاسى چاكۇ ـ چاك مەجنۇن،
ئىشقىتىن بولمىسا پەرياد، ئاۋات قىپ كەربالالىقنى.

غارارە، غەلۋە ـ ماجىرادۇر جاھاننىڭ تەپسىرى ئاخىر،
كىشىكىم دۇر ـ گۆھەر ئىچرە يوقاتسا كەھرىۋالىقنى؟

ياتارغا يەر ئىزۇر كۆرپە، يېپىنچا ھەم ئاشا ئاسمان،
كىشىكىم كۆچلى سەرساندۇر، ئونۇتسا بورىيالىقنى؟

ئىزىڭدىن ماڭدى دىۋانە، خۇدا دەپ نالىلەر ئەيلەپ،
يېتەي دەپ ۋەسلىگە ھەقىنىڭ، تامام قىپ بۇ جۇدالىقنى.

لېكىن ئاھ، ياردا ئەس ـ يادىم، يۇزۇمدۇر قىبلىگە ھەيھات،
ئەپۇ قىلغايمۇ مەھشەردە ئىگەم بۇ بىۋاپالىقنى؟!

...

دادام ئۆلۈپ كەتتى، مەن ئونى ئۆلۈپ كېتەر دەپ ئويلىمىغان.

ھايات چېغىدا ئۇ تەنھا ئۆزى بېشىدا ئاسمانىنى تىرەيتتى، يەلكىسىدە قۇياشنى كۆتۈرەتتى، ئىككى قولىدا زېمىنىنى چۆر-گىلىتەتتى.

ئۇ بۇغداي ئورۇۋاتقاندا يىقىلىۋاتقان سانسىز لەشكەرلەرگە قاراپ بىرەر قېتىمىمۇ ئىچ ئاغرىتىپ باققان ئەمەس.

ئۇ قويلىرىنى ئۆلتۈرۈپ يېيىش ئۈچۈن، كالىلىرىنى يەر ئاغدۇرۇش ئۈچۈن، ئېشەكنى ھارۋىغا قېتىش ئۈچۈن باقاتتى. چاشقان تۇتالمىسا مۇشۇكنى بېقىپ نېمە قىلىمىز؟ ئوغرى كەل-گەندە قاۋىمىغان ئىتنى باققانىڭ نېمە پايدىسى؟ دەيتتى. بىراق نۇرغۇن كىشىلەر ئۇنى ئىنتايىن رەھىمدىل ۋە باغرى يۇمشاق ئا-دەم دەپ تىلغا ئالاتتى.

تۇنجى شېئىرىم ئېلان قىلىنغاندا ئۇ شېئىرىم چىققان ژۇر-نالنى كۆتۈرۈۋېلىپ قوشناغدىكى بارلىق ئىداره ـ ئورگانلارنى كېزىپ چىققان ھەمدە ئۇچرىغانلىكى ئادەمگە:

ـــ ئوغلۇمنىڭ شېئىرى چىقىپتۇ، بۇ شېئىرنى يازغان كە-

شى مېنىڭ ئوغلۇم، ــ دېگەن ئىكەن.

ئۇ مەندىن بەك پەخىرلىنەتتى. دادام ئېگىز بويلۇق، تەمبەل ئادەم بولۇپ، مىجەزى چۈسراق ئىدى، بىراق باللىرىغا، بولۇپمۇ ماڭا بەك مېھرىبانلىق كۆرسىتەتتى. ئاكا ـ ئاچىلىرىم تولۇق سىزغىچە ئوقۇپ مەكتەپتىن چېكىنگەن ئىدى، دادام نۇرغۇن قېتىم ماڭا:

ــ ئوبدان ئوقۇ ئوغلۇم، سېنى ئاخىرغىچە ئوقۇتىمەن، نەگىچە ئوقۇيالىساڭ شۇ يەرگىچە... ــ دېگەن ئىدى.

ئەپسۇس، مەن ئاران تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكىچە ئوقۇيالىدىم. شۇنداقتىمۇ ئائىلىمىز بويىچە ئوقۇش تارىخى ئەڭ ئۇزۇن، سەۋىيەسى ئەڭ يۇقىرى بىردىنبىر ئادەممەن.

دادام هايات ۋاقتىدا تېنىمسىز ئەمگەك قىلاتتى. گەرچە ئۆزى هۆكۈمەت كادىرى بولۇپ بېشىغا ياز كۈنلىرى شەپكە، قىش كۈنلىرى قۇلاقچا كېيىپ يۈرسىمۇ خۇي ـ مىجەزى دېهقانلارغا بەك يېقىن ئىدى. هەر يىلى ئۇ مەهەللىدىكى 2 ـ 3 مو هۆددە يەرنى تىرىغاندىن باشقا قوشتاغنىڭ چىغلىق كەنتىدىن 5 ـ 6 مو يەر ئېلىپ تېرىيتتى. چىغلىق كەنتىنىڭ سېكرېتارى دادام بىلەن يېقىن بۇرادەرلەردىن بولۇپ، چىغلىقتىكى يەرنىڭ تېرىم ـ يېغىم، ئوتاغ ـ سۇلاغ ئىشلىرىنى قولايلاشتۇرۇپ بېرەتتى. فابرىكىدا ئىشلەپ يۈرگەن كۈنلىرىمنىڭ بىرىدە خوتەندىن ئەلياتقۇ بولغاندا ئۆيگە كەلدىم. دادام يوق، سورىسام چىغلىقتىكى يەرگە سۇ تۇتقىلى چىقىپ كەتتى، دېدى ئانام. بۇ دادامنىڭ يېزىلىق دوختۇرخانىدىن يېڭىدىن پېنسىيەگە چىققان ۋاقتىلىرى ئىدى.

ــ مەنمۇ چىقاي، ــ دېدىم ئانامغا.

ــ ئالەم بەك قاراڭغۇ، ئېزىپ قالىسىز، ــ دېدى ئانام، ــ چىقىپ كەتكىلى خېلى بولدى، دادىڭىز بەلكىم يەرنى سۇغىرىپمۇ بولغاندۇ.

ئۇندىمەي ئىچكىرىكى ئۆيگە كىرىپ كېتىپ قەغەز قەلەمنى

ئېلىپ شېئىر يېزىشقا تۇتۇندۇم:

دادامغا خەت

سالام دادا
يىراقتىكى قاياق شەھەردە
سۇكۇت ئوڭلاپ يۇرگەن بالاڭدىن.
سېغىنغاندا سېنى ھەمىشە
سىماھىڭنى كۆزۈپ تۇرىمەن
خىيالىمنىڭ روجەكلىرىدىن.

ئەگەر خاتا قىلسام بىر ئىشنى
قۇلىقىمنى قويىسەن سوزۇپ
ئەسلىمەمدىن چېقىپ يېنىكلا.
يالغۇز قالسام ئەگەر كېچىدە
ۋەھىمىلەر كەلسە ئىسقىرتىپ،
ئالقىنىڭدا كۆتۈرۈپ كۈننى
سەن ئالدىمدا بولىسەن پەيدا.

ئەگەر خېتىم بارسا كېچىكىپ
كۈتۈشلىرىڭ ئېپكەلسە ئازاب،
قارىغىن سەن يىراق ئۇپۇققا
ئۇندا روھىم تۇرىدۇ چاقناپ.

قىشنىڭ ئۇزاق، ئۇزاق تۇنلىرى
كۆرگۈڭ كەلسە ئەگەردە مېنى
قارىغىن كۆك گۈمبىزىدىكى
چاقناپ تۇرغان تەنھا يۇلتۇزغا.
كۆزلىرىمىز قالار ئۇچرىشىپ

بەلكىم ئاشۇ يۇلتۇزدا، دادا!

يىغلىمىغىن ئاھ ئۇرۇپ زىنھار
يامان خەۋەر ئېيىبارسا كارۋان.
يىقىلمىسا تىنىم لەھەتكە
ئۇمىد ماڭا بولسىلا ھەمراھ
مەن ياشايمەن يەنىلا ئامان.
سېغىنىشتا باغرىڭ ئۆرتىنىپ
ئۇركۈتمىگىن ئېھ جېنىم دادا
يۇزۇڭدىكى قورۇقلىرىڭدا
ئۇۋۇلىسا ئوماق تەبەسسۇم،
چۈشلىرىم ئۇ مېنىڭ سەرگەردان.

كەچۇر مېنى
قوي باققىلى چىققاندا يالغۇز
يېتىشەلمەي قالساڭ قويلارغا.
ئوسا ۋاقتى بەڭباش سۇ سېنى
يالغۇز كۆرۈپ بوزەك قىلغاندا.
كەچۇر مېنى، كەچۇر دادىجان
بولالمىدىم يېنىڭدا سېنىڭ
سېنىڭ ماڭا موھتاج ۋاقتىڭدا.

ئېيتالايمەن شۇنىلا ئاران
ئۆكسۈپ تۇرۇپ يازغان خېتىمدە:
دەرد يەتمىسۇن ئالتۇن بويۇڭغا،
ساقاللىرىڭ تۇرسۇن پارقىراپ.
كەتمىنىڭنى باسمىسۇن ئۇيقۇ،
قارىغايەك تۇرغىن سەن ياشناپ.

تومۇز كۈنلەر چىقساڭ ئېتىزغا
ناخشىلىرىڭ قالمىسۇن ئۆكسۈپ
يەلپۈپ قويار يۇرىكىڭنى ئۇ.
كىرىپ كەتمە خىرە ھۇجرىڭغا
تاشلاپ قويۇپ قۇياشنى يالغۇز
بېرەر بىر كۈن تىلىكىڭنى ئۇ.

ئۇمىد بىلەن ياتقىن ھەر ئاخشام
يېڭى تاڭغا ئۇلىشىمەن دەپ.
ئېيتىپ قويغىن خىلۋەت سەھرالىرىغا
ئېيتىپ قويغىن قەلبىڭگە ئاستا:
يىراقتىكى سەرگەردان ئوغلۇڭ
كېلىدۇ بۇ سەھەر ئۆيۈڭگە
سېغىنىشىڭ زۇلمەتلىرىدىن
پارلاپ تۇرغان قۇياشنى سۆرەپ!

* * *

شۇ تاپتا مۇنداق توۋلىغۇم كېلىۋاتىدۇ:

— خاتىرجەم يات ئاتا، سېنىڭ نۇرغۇن ئارزۇلىرىڭنى ئەمەلگە ئاشۇرالمىغان بولساممۇ، لېكىن مۇنۇ ئىككى ئارزۇيۇڭنى ئەمەلگە ئاشۇرىمەن ۋە ئاشۇرماقتىمەن، سەن ماڭا دائىم مۇنداق دەيتتىڭ:

— ئوغۇل بالىدەك ياشا، شېئىر يېزىشنى تاشلىما!...

يەكەنلىك Z

2002 ـ يىلى 9 ـ ئاينىڭ 27 ـ كۈنى قەلەمكەش دوستلىرىمدىن بىر نەچچەيلەن تۇغۇلغان كۈنۈمنى ئۆزگىچە شەكىلدە ئۆتكۈزۈپ بەرمەكچى بولدى. ئۇلارنىڭ «ئۆزگىچە شەكىل» دېگىنى يۈرتىمىزدا خېلىدىن بېرى ئاشكارا مەخپىيەتلىك سۈپىتىدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان «ئىشرەتخانا» غا ئاپىرىش ئىدى. دوستلىرىمنىڭ دېيىشىچە، ئۇ يەرگە بېرىپ تۇغۇلغان كۈنۈمنى ئۆتكۈزسەك كۆڭۈل ئېچىش مەقسىتىنى ئەملگە ئاشۇرغاندىن باشقا تۇرمۇشمۇ ئۆگەنگىلى بولىدىكەن ...

يۈزلىرى قىپقىزىل، سېمىزلىكتىن پۈتۈن بەدىنى لەڭپۇڭ دەك لىغىرلاپ تۇرىدىغان، قاپاقلىرى ساڭگىلاپ قىسىق كۆزلىرىنى توسۇۋالغان يېشى چوڭراق بىر ئايال ئىشكتىن كىرىشىمىز گىلا «ئوغاۋالا، ئوغاۋالا» دەپ قاش ـ كۆزلىرىنى ئوينىتىپ ئالدىمىزغا يۈگۈرۈپ كېلىپ بىز بىلەن قىزغىن كۆرۈشتى. ئايالنىڭ بەدىنىدىن كۆڭۈلنى ئېلەشتۇرىدىغان ئاجايىب بىر خىل بەدبۇي پۇراق تارقىلىپ تۇراتتى، بۇ پۇراقنىڭ بىر يېرىدە ھاراقنىڭ، بىر يېرىدە تاماكىنىڭ، بىر يېرىدە ئەشنىنىڭ، بىر يېرىدە ئۇپا ـ ئەڭلىكنىڭ بىر يېرىدە يەنە بىرنېمىنىڭ ھىدى ئەلەڭگىپ تۇراتتى. بۇ ئايالدا ھەممە ھىد بار ئىدىكى، بىرلا ئاياللىق ھىد يوق ئىدى. ئۇ مەن بىلەن كۆرۈشۈۋاتقاندا كۆڭلۈم ئېلىشىپ قۇسۇۋەتكىلى تاس قالدىم.

— ئىسمى تۇخان، — دېدى دوستلىرىمدىن بىرى

— ئاجايىب يىرگىنىشلىك ئايالكەنا، — دېدىم.

تۇخان بىزنى تار ۋە مەينەت كاربىدوردا بىردەم ماڭدۇرغاندىن كېيىن بىر ئۆيگە باشلاپ كىردى. ئۆي خىرە ۋە پاسكىنا بولۇپ، كۆڭۈلنى ئايىنىتىدىغان سېپىق پۇراققا تولغاندى. تامنى بويلىتىپ تىزىلغان ماكچىيىپ كەتكەن تۆت ـ بەشچە سافا، سافا ئالىدىغان قويۇلغان سىرى چۈشۈپ كەتكەن پاكار ياغاچ شىرە ۋە بۇلۇڭغا جايلاشتۇرۇلغان تېلېۋىزور ئۆيدىكى ھەممە بىسات ئىدى.

ـــ بۇگۈن شائىر ئىنىمىز غوجىمۇھەممەدنىڭ تۇغۇلغان كۈنى، ـــ دەپ سۆز ئالدى بىر دوستىمىز تۇخان سىرتقا چىقىپ كەتكەن ئارىلىقتا، ـــ رېستوراندا ئۆتكۈزۈپ بەرسەكمۇ ئۆتكۈزۈپ بەرگۈچىلىكىمىز بار ئىدى، لېكىن ئەزەلدىن سادداۋ ۋە پاكىز ياشاپ كېلىۋاتقان ئىنىمىزنى تۇرمۇشنىڭ يەنە بىر تەرىپىنىمۇ كۆرۈپ باقسۇن دېدۇق، بۇگۈن رەڭلىك ئولتۇرىمىز.

شۇ ئارىلىقتا تۇخان تۆت ـ بەشچە قىزنى ئالدىغا سېلىپ قويۇپادىسىنى ھەيدىگەندەك ھەيدەپ ئۆيگە كىرىپ بىر مۇنچە تېتىقسىز گەپلەرنى دەپ چىقىپ كەتتى.

قىزلار ئىچىملىك قۇتىسىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ يېرىم ئىچىلگەن قۇتىلارنى تاشلاپ تۇراتتى. كىمگىدۇر نازلاپ تاماكا تۇتاتتى. پۇڭا قۇيۇلغان ئىستاكاننى تەڭلەپ «كۆڭلۈم!» دەپ سۇركەلەتتى. ئۆمرۈمدە تۇنجى قېتىم ھاراق ئىچىدىغان ۋە تاماكا چېكىدىغان قىزلارنى كۆرۈۋاتاتتىم. يۈرىكىم ئەنسىز سوقۇشقا باشلىدى، بارغانسېرى قورۇنۇپ، تامنىڭ بۇلۇڭىغا كىرىپ كېتىۋاتاتتىم. قورقۇنچ، ۋەھىمە، چىدىغۇسىز سقىلىش ئىچىدە كۆزلىرىمنى يېرىم يۇمۇپ، ئالدىمدىكى مەنزىرىگە ئوغرىلىقچە قارايتتىم. قايسىدۇر غۇرۇرلۇق ئاتىلارنىڭ ئەتىۋارلىقى، قايسى زەبەر-دەست يىگىتلەرنىڭ غۇرۇرى ۋە ئامانىتى، قايسىدۇر نارەسىدىلەرگە ئانا بولىدىغان قىزلار... دوستلىرىم قىزىشىپ پۇڭا ئىچمەكتە، قىزلارنىڭ ھەزىل چاقچاقلىرىغا قاقاقلاپ كۈلۈشمەكتە ئىدى. ھەممەيلەن شۇ قەدەر خۇشال ئىدى، ئىچ ـ ئىچىدىن ئېچىلىپ ـ

يېيىلاتتى، سۆكۈلەتتى، يىرتىلاتتى. قەلبىدىكى ئۇلۇغۋار ئازابلىرىدىن بىردەم بولسىمۇ قۇتۇلۇپ، كۆڭلىنىڭ مەيلىگە ئۆتكەن ئىدى... ئىچىپ بىر يەرگە بارغاندا كەيپ بولۇشتى، بىردىن قىزنى يېنىغا تارتىپ ھال ـ مۇڭغا چۈشۈشتى.

ـــ تەلىيىڭىز بار ئىكەن، سىزنىڭ مېھمىنىڭىز زامانىمىزنىڭ شاھ مەشرەپى، كاتتا شائىرىمىز، بېرىلىڭ، ئاۋۇ ئاكاشنىڭ كۆڭلىنى ئېلىڭ!

بىر دوستىمىز غۇنچە بوي، قارا قۇمچاق، قارا قاش، كۆزلىرى جامدەك يوغان بىر قىزغا شۇنداق دېدى.

شاھ مەشرەپ ھېچبىر پادىشاھنىڭ ئەمرىنى تۇتمىغان، ئايال پادىشاھ ئۇنىڭ قەلبىدىن ئۆزگە نە بىر قاۋاقتا ماكانلاشسۇن، نە بىر ياتاقتا؟ ئۇ بىر روھكى، تېنى يوق. بۇ روھسىز تەنلەر ئۇنىڭ كۆڭلىنى قانداقمۇ ئالالىسۇن؟

ئىچىمده شۇنداق دەپ ئېتىراز بىلدۈرۈپ تۇراتتىم. قارا قۇمچاق قىز يېنىمغا كېلىپ ماڭا يېقىن ئولتۇردى. قاچقۇدەك ئىمكان قالمىغان، تام مېنى ھەدەپ قىزغا ئىتتىرەتتى. ئۇ بىر مىنۇتچە جىمجىت ئولتۇرغاندىن كېيىن ئىككى تال تاماكا ئېلىپ بىرىنى لېۋىگە قىستۇرۇپ، يەنە بىرىنى ماڭا تەڭلىدى.

ـــ چېكىشەيلى، ـــ دېدى قىز ھەييارلاردەك كۆزىنى قىسىپ، ـــ بىركىمنىڭ ئىشكىنى چەكمىگەندىكىن.

تاماكىنى ئالدىم، قىز تاماكىغا ئوت ياقتى.

ـــ ئاۋۇ دوستلىرىڭىزغا پەقەت ئوخشىمايدىكەنسىز، ـــ دېدى قىز كونا بۇتتەك جىمجىت ئولتۇرغان گومۇش ھالىمغا قاراپ، ـــ جىمجىتلىقىڭىز ئادەمنى چارچىتىۋېتىدىكەن.

ـــ ھە، پاراڭلىشىپ ئولتۇرايلى، ئىسمىڭىز نېمە؟ ـــ دېدىم ئۇنىسىز ئولتۇرۇشنى بىئەپ كۆرۈپ.

ـــ زورىگۇل، ـــ دېدى قىز گەپ قىلغىنىمدىن خۇش بولۇپ.

ـــ قەيەردىن؟

— يەكەندىن.
— ئەجەب بۇ يەرگە كېپ قاپسىزا؟
— بۇ بىر ھېكايە.
— ئاڭلاي.
«— ... شارقىراپ يامغۇر يېغىۋاتاتتى، — دەپ ھېكايىسىنى داۋام قىلدى قىز، — گويا مۇدھىش پەلەكتىن مىڭ ئاسمان ياغاتتى. يامغۇرلۇق تۇن قوينىدا موتوسىكلىتىنىڭ ئاۋازى يىراق - يىراقلاردىن ئاڭلىناتتى، كەينىمىزدىن بىرسى قوغلاپ كېلىۋاتقاندەك ئەنسىزلىك ئىچىدە مەردانىنىڭ دۇمبىسىگە مەھكەم چاپلاشتىم.
— زورىگۇل، — دېدى مەردان موتوسىكلىتىنى شارتتىدە تورمۇزلاپ، — نەگە بارىمىز؟
— سىز... — دېدىم ھەيرانلىق ۋە غەزەپتىن چىشلىرىمنى كاسىلدىتىپ، — يامغۇر ياغمايدىغان يەرگە، موتوسىكلىتىنى ھەيدەڭ!
— بىراق، يامغۇر ھەممە يەردە ياغىدۇ.
— نېمىشقا بۇنداق دەيسىز؟
— چۈنكى، — دېدى مەردان كاجلىق قىلىپ، — ئاسمان بىر تۇرسا...

توي ئاخشىمى قېچىپ كەتكەن ئىدىم. قىزىق بولغىنى يىگىتمۇ ئېلىپ قاچتىم. بۇلتۇر يازدا قوناقلىقتا ئوت ئېلىۋاتسام قوناق شاخلىرى شالدىر - شۇلدۇر قىلىپ قالدى. ئورغاقنى تاشلاپ قىز بېشىغا چىقىپ جىمجىت كۆزەتتىم، ھېچكىم يوق، شامال ئوخشايدۇ دەپ ئوت ئېلىۋەردىم. قوناق شاخلىرى يەنە شالدىرلىدى، پەرۋا قىلمىدىم.... بىر چاغدا ئېغىر بىر نەرسە گۈپلا قىلىپ بېسىۋالدى، نېمىدۇ دەپ سىنچىلاپ بولغۇچە مەردان كۆڭلىكىمنى بىلمىگىچە قايرىپ بولدى. قوناق شاخلىرى شالدىرلايتتى، ساقالىرىنى تۇتاملاپ ئايىغىمغا يىقىلاتتى. تېپىرلىدىم، ئۆرىدەپ ئىتتىردىم... ئۆلدۈممىكىن دېسەم، مەردان ئاللىقاچان قېچىپ كېتىپ

تىپتۇ. بىر تال چاچ قىسقۇچۇم يوقاپ كەتتى، بىر پاي ئايىغىم يوق تۇرىدۇ. يەر قوشنىسى ئىدۇق، ئوت بولۇق دەپ مەردانىڭ قوناقلىقىغا ئۆزۈم كىرگەن ئىدىم. كۇزده قوناق چاپقاندا بىر پاي ئايىغىم ۋە چاچ قىسقۇچۇمنى مەردان هويلامغا تاشلاپ قويدى... شۇندىن باشلاپ مەردانغا كۆيۈپ قالدىم. چاچ قىسقۇچ ۋە بىر پاي ئايىغىمنى قىممەتلىك بۇيۇمدەك شايى ياغلىققا ئوراپ زىبۇ - زىننەت ساندۇقۇمنىڭ ئەڭ تېگىگە يوشۇرۇپ قويدۇم. مەردان مەندىن قېچىپ يۈرەتتى، نەگە بارسام شۇ يەردە ئۇچراپ قالاتتى ۋە قاچاتتى. مېنى توختىماي مارايتتى، ئېنىقراق كۆرۈۋالسۇن دەپ ئالدىغا كەلسەم، كۆزلىرىنى يۇمۇپ كۆرمەسكە سالاتتى. ئۇنىڭغا بەك ئىچىم ئاغرىدى، بىراق، ئىچىم ئاغرىغانچە كۆيۈكۇم ئاشتى... ئىككىنچى يىلى مەردانىڭ قوناقلىقىغا يەنە كىردىم. مەردان قامەتلىك بولغىنىغا باقماي بەك ياۋاش ئىدى، ئالدىمدا تىرنىقىنى تاتىلاپ قىزىرىپ تۇرسا بەك هەۋىسىم كېلەتتى، ئوماقلىقىدىن سۆيۈنۈپ ئەركىلەتكۇم كېلىپ كېتەتتى. ئۇ قوناقلىقتىلا ئەركىشىگە ئوخشايتتى، قوناقلىققا كىرسەكلا كۆزلىرى پارقىراپ، يۈرىكى يوغىناپ كېتەتتى. يۈزىدىكى ئۈيات چۈمپەردىسى يىرتىلىپ ئادەمنىڭ ئەقلى يەتمەيدىغان قىلىقلارنى چىقارغىلى تۇراتتى. بىر چىڭقى چۈشتە جىگدە شوخىسى بىلەن يوتامغا گۈل چەككەنلىكىنى دېسەم ئىشەنمەيسىز، پۈرسەت بولسا كۆرسىتىپ قويىمەن... ئۇچىنچى يىلى شاكىر قاساپتىن ئەلچى كەلدى، شاكىر بىر يىلدىن بېرى مېنى مارايدۇ، نەچچە قېتىم ئالدىمنى توسقان، لېكىن ئۇنىڭغا تۇتۇق بەرمىگەن ئىدىم. ئۆيدىكىلەر مەندىن سورىمايلا ئۇنىڭ ئەلچىلىرىگە ماقۇل دەپتۇ. چۈنكى شاكىر قاساپنىڭ پۇلى كۆپ ئىدى. ئۆيدىكىلىرىمۇ جېدەل دېسە ئون يەردىن بەل باغلايدىغان قارا بىس ئادەملەر بولغاچقا، بىچارە دادام ياق دەپ هۆددىسىدىن چىقالمىسۇنمۇ؟ ئانام بولسىچۇ كاشكى، هالىڭ نېچۈك دېگۈدەك هېچكىمىم يوق ئىدى. مەردانىنى ئۆيگە ئەلچى كىرگۈزۈشكە ئالدىراتتىم. بىراق جىق ئۇ-

مىد كۇتمىدىم. بىلمەمدىم ، مەردان دېگەن پىس ـ پىسنى؟ ئۇ ئۆيـ
دىكىلىرىگە ھەرگىزمۇ «خوتۇن ئالمىمەن» دېيەلمەيتتى. ئۆزى دېـ
يەلمىسە مەيلى، ئەل ـ ئاغىنىلىرىگە دېگۈزسىمۇ بولىدىغۇ... ئـا ـ
خىر توي بولدى. ئەتە توي بولىدۇ دېگەن كەچتە ئەڭ يېقىن دوستـۇم
رىزۋانغا ھەممە دەردىمنى تۆكتۇم.

ـــ ياماں كۈنگە قاپسەن، ئەمدى قانداق قىلماقچى بولۇۋاتـ
سەن؟ ـــ دېدى رىزۋان ھالىمغا ئېچىنىپ.

ـــ مەردان بىلەن قېچىپ كېتەيمىكىن دەيمەن، ـــ دېدىم .

ـــ مەردان بىلەن؟ ـــ كۈلۈپ كەتتى رىزۋان، ـــ كاشكى، مەردانىڭ شۇنچىلىك جىگىرى بولسا ـــ ھە؟!

ـــ ئۇنى چۈشەنمەيسەن، ـــ دېدىم مەردانىڭ مەن بىلەن قېـ چىپ كېتىشىگە تازا ئىشەنچ قىلالمىسامۇ.

ـــ مەن قانداق قىلىپ بېرەي، ـــ دېدى رىزۋان مەقسىتىمنى چۈشەنگەندەك.

ـــ مەردان بىلەن ھازىرلا كۆرۈشكىن، ئەتە مۇشۇ مەھەلـدە قېچىشقا ھازىرلانسۇن، بىرىنچى زاكونىڭ قېشىدا مېنى ساقلـ ـسۇن.

ئەتىسى توي بولدى (تويۇم بولدى دېگۈم كەلمەيدۇ.) كەچتـە توي كۆچۈرىدىغانلار مېنى شاكىر قاسىساپنىڭ ئۆيىگە ئەكىلىـپ قويۇپ تارقاپ كېتىشتى. شاكىرنىڭ دوستلىرى تويىنىڭ ۋېچىر ـ كىسىنى قىلمىز دەپ شاراب ئېچىپ، نەغمە ـ ناۋا قىلىشماقتا ئىدى، شاكىر مېنىمۇ يېنىدا ئولتۇرغۇزۇۋالدى، سىيگىلىمۇ چىققىلى قويمىدى، مېنىڭ بولسا بىر ئاماللار بىلەن بۇ يەردىن چىقىپ كەتكۈم، مەردان بىلەن كۆرۈشۈپلا يىراقلارغا، شاكىر تا ـ پالمايدىغان يىراق يەرلەرگە كەتكۈم بار ئىدى. بىر چاغدا چاچلـ ـرىنى ئالۋاستىنىڭ چاچلىرىدەك ساپسېرىق بويىۋالغان، لەۋلىرى مايمۇننىڭ كۆتىدەك قىزىل بىر قىز ماڭا رۇمكا تەڭلىدى:

ـــ خوشە كۈندەش، بەختىڭگە مۇبارەك... ـــ ئۇ مەست بولۇپ

قالغاندەك قىلاتتى.

شاكىرغا قارىدىم، شۇ تاپتا ئۇنى ھاراق تەڭلىگەن قىزنى ئە-يىبلەپ، مېنى ھاراق ئىچىشتىن قۇتقۇزۇپ قالىدۇ، دەپ ئويلىغان ئىدىم.

ــ ئالە، بىر رۇمكا ئىچكەنگە ئۆلۈپ قالمايسەن، ــ دېدى شاكىر كۇتكىنىمنىڭ ئەكسىچە.

ــ مەن... ئىچمەي...

ــ نېمە دەپ ئەمدى، بىلەمسەن، بەش يىللىق مۇھەببىتى-مىزنىڭ ھەققى ــ ھۆرمىتى ئۈچۈن مېنى ساڭا ئۆتۈنۈپ بەردى، جاھاندا بۇنداق ئالىيجاناب مۇھەببەت تېپىلامدۇ؟ بۇنداق مەردلىك تېپىلامدۇ؟

ئامالسىز رۇمكىنى كۆتۈرۈۋەتتىم. شۇ ھامان مېڭەم چاراسلاپ، كۆڭلۈم ئېلىشقىلى تۇردى.

ــ ۋاھ، ئانارگۈلىدەك قىزىرىپ كەتتى، ھاراق سىڭىدىكەن...

ــ سېڭىدىكەن...

سورۇندىكىلەر چۇرقىرىشىپ كەتتى.

مەن «ھۆ» دەپ ئاغزىمنى تۇتقىنىمچە تالاغا يۈگۈردۈم. خۇداغا شۈكۈر، ئارقامدىن ھېچكىم چىقمىدى. شاكىر بولسا پوتلىسىنى ئېتىقىنىمچە ھەنىپە(ماڭا ھاراق تۇتقان قىز)گە كۆڭلىنى چۈشەن-دۈرۈپ ئاۋارە ئىدى.

مەردان مېنى ساقلاپ تۇرغان ئىكەن. يېنىغا كېلىشىمگىلا موتوسىكلىتىنى ئوت ئالدۇردى، ئۇن ــ تىنسىزلا موتوسىكلىتقا مىندىم. قارىغاندا رىزۋان ئۇنىڭغا ھەممە گەپنى دېگەندەك قىلاتتى.

ــ ئەجەپ بىر...

ــ ھامىنى قايتىپ كېلىدىغان گەپقۇ، كېيىن قانداق قىلە-مەن؟ ئانا ــ ئانامغا نېمە دەيمەن؟...

ئۇندىمىدىم. شۇ تاپتا يىغلىشىمنى يا كۈلۈشۈمنى بىلمەيتە-

تىم. نېمىدېگەن سەبىي، نېمىدېگەن ئوماق ــ ھە بۇ مەردان؟ ئۇ - نىڭغا تەسەللى بەرگۈم كېلىپ كەتتى، لېكىن...

ئۇ بىر دەم نېزىقاپ تۇرغاندىن كېيىن موتوسىكلىتىنى ئوت ئالدۇردى.

يولۇچى بېكىتىگە كېلىپ توختىدۇق.

ــ مۇشۇ يەردە جىندەك ساقلاپ تۇرۇڭ، سىيىپ كېلەي.

مەردان شۇنداق دەپ قويىنىدىن يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقنىڭ بېشىدەك چوڭلۇقتىكى بىر بوغچىنى ئېلىپ ماڭا ئۇزاتتى ھەمدە موتوسىكلىتىغا مىندى.

ــ سىيگىلىمۇ موتودا بارامسىز؟

ــ ...

ئۇ موتوسىكلىتىنى گۈرۈلدىتىپ قېچىپ كەتتى.

مەردان قېچىپ كەتتى!

مەنچۇ؟ مەن قانداق قىلاي؟ مەنمۇ قېچىشىم كېرەك! مەھەل - لىمىدە ئەمدى مېنى سىغدۇرغۇدەك ماكان، مەن تارتىشقۇدەك ھېچ - نېمم يوق.

بېكەت ئالدىدىكى خوتەنگە مېڭىشقا تەييارلانغان سانتاناغا چىقتىم. خوتەنده ئالتە ئايدەك تۇردۇم. بۇ ئارىدا شاكىر ئىزدەپ بىر قېتىم كەلدى، يىراقتىن ئۇنى كۆرۈپلا غىپپىدە بېكەتكە كېرىلىپ ئۇرۇمچىگە ماڭىدىغان ئاپتوبۇسقا چىقىپ ئۇرۇمچىگە قاچتىم، 15 كۈندىن كېيىن يەنە خوتەنگە قايتىپ كەلدىم...«

تانسا ئۇيناۋاتقان بىر دوستىمىز ئايلىنىپ يېنىمىزغا كەلگەندە مېنى نوقۇدى:

ــ قۇرۇق گەپنى ئاز قىلىپ ئويناپ قويۇڭلا ئاز ــ پاز...

ــ كېيىنچۇ، قانداق بولۇپ گۇمىغا كېلىپ قالدىڭىز؟ ــ دېدىم مەن ھېكايىنىڭ ئاخىرىنى ئاڭلاشقا ئالدىراپ.

ــ خوتەنده بىر دوكاندا ئىشلەيدىغان تونۇشۇم بۇرۇن گۇمىدا تۇرغانىكەن، ــ دېدى زورىگۇل گېپىنى داۋاملاشتۇرۇپ، ــ كېرى -

لەر ھەپتە گۈمىغا چىقىپ كېتىمەن، خالىساڭ بىللە كېتەيلى، دېدى. ماقۇل دەپ ئۇنىڭ بىلەن گۈمىغا چىقتىم. مانا، ئۈچ ئايدىن بېرى مۇشۇ دۇكاندا ئىشلەۋاتىمەن.

مۇشۇنداق مەينەت يەردىمۇ ئىشلەمسىز؟ دەپ بىرمۇنچە ئەيىب-لىمەكچى ئىدىم، كەچۈرمىشلىرىنى ئاڭلاپ دېمىم ئىچىمگە چۈ-شۈپ كەتتى.

ھەر ئىككىمىز سۈكۈتكە پاتتۇق.

— ھازىرقى ئەھۋالىڭىز چۇ؟ — دېدىم ئاخىر سۈكۈتنى بۇزۇپ.

— ئىككى يېرىم مىڭ كوي قەرزىم بار، شۇنى تۆلىۋەتسەم كېتەتتىم.

— نېمە قەرز ئۇ؟ — دېدىم ھەيران بولۇپ، — مۇشۇ يەردە يېتىپ - قوپۇپ ئىشلەپمۇ يەنە قەرزىڭىز بارمۇ تېخى؟

— غوجايىن ھەر خىل ۋاستىلەر بىلەن قىلتاق قۇرۇپ يېڭى كىلگەنلەرنى قەرزدار قىلىپ قويۇپ شۇ قەرزلەر بىلەن باغلاپ ئۇلارنى كەتكىلى قويمايدۇ.

— سىز قانداق بولۇپ قەرزدار بوپ قالدىڭىز؟

— دەسلەپتە، ئىش ئۇڭۇنىڭ دەپ 15 كۈن رەسمىي ئىشقا چىقارمىدى، دەي كۆرۈپ، يېتىپ ئۇخلاپ كۈن ئۆتكۈزدۈم. ئىشقا چۈشۈپ بىر ئاي بولغاندا ئاغرىپ قېلىپ بىر ھەپتە ئوكۇل ئۇر-غۇزغاچ دەم ئالدىم. قايسى بىر كۈنى كېتىمەن دەپ تۇخاچامنىڭ قېشىغا كىرسەم ئاۋۋال بوينۇڭدىكى قەرزىڭنى ئۈزگىن، كېتىدە-غان ئېشىڭنى ئاندىن بىرنېمە دېيىشەيلى دەپ دەسلەپ كىلگەن 15 كۈندىكى ياتاق، تاماق ھەققى، ئاغرىپ قالغان بىر ھەپتىدىكى دورا، ئوكۇل، ياتاق، تاماق ھەققىنى ھېسابلاپ تۆت مىڭ كوي گە-دىنمىدە چىقاردى. بىر يېرىم مىڭ كويىنى تۆلەپ بولدۇم، يەنە ئىككى يېرىم مىڭ كوي قالدى...

— قېچىپ كەتسىڭىز بولمامدۇ، — دېدىم ئۇنىڭغا يول كۆر-سىتىپ.

ـــ كىمنىڭ قېچىپ كەتكۈسى يوق، ـــ دېدى زورىگۇل ئۇھ-سىنىپ، ـ قايسى كۈنى بىر قىز قېچىپ كەتكەن ئىدى، بېكەتتىن تۇتۇپ ئەكېلىپ قاتتىق ئۇردى، ئىككى كۈن ئاچ قويدى، ھەممە يەردە ئۇلارنىڭ كۆز ـ قۇلاقلىرى بار...

ـــ ۋاي خۇدايىم، كۈنۈڭلا تەسكەن، كۈلۈپ تۇرغىنىڭلا يالـ غانكەن.

ـــ ...

بايانىن بېرى زورىگۇلنىڭ ھېكايىسى بىلەن بولۇپ كېتىپ باشقىلارنى ئۇنتۇپ كېتىپتىمەن. قارىسام دوستلىرىم قىزلار بىلەن تانسا ئويناۋېتىپتۇ. تانسا ئويناشنى ئۇقمايتتىم، شۇنداقتىمۇ زورىگۇلنىڭ كۆڭلىگە كەلمىسۇن دەپ ئۇنى تانسىغا تارتتىم. بىر نەچچە قېتىم پۇتىغا دەسسىۋالغان ئىدىم زورىگۇل پىخىلداپ كۈلۈپ كەتتى، قىزىرىپ كەتتىم.

ـــ تانسىنى خېلى ياخشى ئويناىدىكەنسىزغۇ، ـــ دېدى زورىگۇل جايىمىزغا كېلىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن، ـــ ھېچنىمە بىلمەس بولۇپ ئولتۇرۇۋالغىنىنى تېخى.

ئۇ كۆڭلۈمنى ياساۋاتاتتى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇدا نەچچە مۇزىكىغا تانسا ئويناۋەتتۇق. «موللام كۈلمەپتۇ، كۈلسە تېلىقىپ قاپتۇ» دېگەندەك تانسا دېسە بېشى ئاغرىيدىغان ئادەم مۇزىكا چىقسىلا ئولتۇرالماس بولۇپ قېلىۋاتاتتىم، يەنە كېلىپ زورىگۇل بىلەن ئويىنىمسام خۇمارىم بېسىلمايتى. ئاردىدا باشقا بىر قىز بىلەن بىر قول تانسا ئويناۋىدىم مۇزىكا ناھايىتى ئۇزاقتا تۇگىدى، قارىسام زورىگۇل دوسىيېپ قاپتۇ، مەنمۇ بەك خىجىل بولدۇم.

قايتار چاغدا ئىزدىشىپ ئۆتىدىغانغا پۇتۇشتۇق.

ـــ ھەرقانداق قىينىچىلىققا يولۇقسىڭىز ماڭا دەڭ، قولـ ۇمدىن كېلىشىچە ياردەمدە بولىمەن، ـــ دېدىم .

ـــ ماقۇل، ـــ دېدى ئۇ خۇشاللىق بىلەن، ـــ ئەمىسە تېلېفون

نومۇرىڭىزنى دەپ بېرىڭ.

ئۇنىڭغا يانفون نومۇرۇمنى دەپ بەردىم.

ئەتىسى چۈشتە ئۇ تېلېفون قىلدى:

— كەچ تەرەپتە بىر ياققا چىقالمايمەن، ھازىر ۋاقتىم بار ئىدى، تاماق يېيىشكەچ بىر ئاز پاراڭلىشايلىمۇ؟ — دېدى.

— ماقۇل، — دېدىم خۇشاللىق بىلەن، لېكىن شۇئان كاللامنى غەم باستى. ئىشرەتخانا قىزلىرىدىن ئىكەنلىكى بىر قاراشتىلا مانا مەن دەپ بىلىنىپ تۇرسا، كۆپكۆندۈزدە كوچىدا قولتۇقلىشىپ ماڭسام تونۇش ـ بىلىشلەر ئۇچراپ قالسا نېمە دەپ قالار؟...

ماقۇل دەپ بولغان، ئەمدى كۆرۈشمەي ئامال يوق ئىدى. ئاۋۇال كۆرۈشەي، ئاندىن بىر گەپ بولار دېدىم ئىچىمدە ۋە ۋەدىلەشكەن جايغا قاراپ ماڭدىم.

— ھۆيت، مانا مەن!

قىز بالىنىڭ تونۇش ئاۋازىدىن چۆچۈپ قارىسام يول بويىدىكى بۈككىدە ئۆسكەن سىدە تۈۋىدە قىپقىزىل گاز يالغلىق ئاستىدىن ساڭگىلاپ تۇرغان ئىككى تال ئۆرۈم چېچى تىقىمىدا سويلاپ تۇرغان، يېشىل تەگلىك ئەتلەس كۆڭلىكى زىلۋا ۋە تولغان بەدىنىگە خويمۇ يارىشقان قارا قاش، قارا كۆزلۈك بىر گۈزەل ماڭا قاراپ تەبەسسۇم قىلىپ تۇرۇپتۇ.

— سىز؟

— مەن زورىگۈل!

زورىگۈلنى ئەگەشتۈرۈپ ياسىداق بىر ئاشخانىغا كەلدىم. باشقىلار كۆرۈپ قالامدىكىن دېگەن ئەندىشەم نەدە قالدى؟ تونۇش ـ بىلىشلەر ئۇچرىسا بولاتتى دەپ ئاتايىن يولنىڭ ئوتتۇرىسىدىن ماڭىدىم. يولدا ئۇچرىمغانلىنى ئاز دەپ ئاشخانىدىمۇ تونۇش ـ بىلىشلەر يوق ئىكەن. بوپتۇ دەپ تاماق يېدۇق. تاماقتىن كېيىن ئۇ يەنە ئازراق ۋاقتى بارلىقىنى ئېيتتى. مەن ئۇنى ناھىيەلىك 2 ـ ئوتـ

تۇرا مەكتەپتىكى بىر دوستۇمنىڭ تۇغراقنىڭ ياتقىغا باشلاپ كەلدىم (بۇ دوستۇم بويتاق بولۇپ، گۈمىدىكى ۋاقىتلاردا ئۇنىڭ ياتقىدا تۇراتتىم.) بۇگۈن يەكشەنبە بولغاچقا ئۇ يېزىغا چوڭلارنى يوقلاش ئۈچۈن كەتكەن، ياتاق خالىي ئىدى. بىز تۇنۇگۈنكى ھېكا- يىنى مۇلاھىزە قىلدۇق. ئۇنىڭ مۇھەببەت ئۈچۈن يۈرتىنى، ئاتا - ئانىسىنى ۋە قېرىنداشلىرىنى تاشلاپ كەتكىنىنى كۆپ ئەيىبلەپ كەتمىگەن بولساممۇ لېكىن ھېلىقى دۇكاندىن چوقۇم كېتىشى كېرەكلىكىنى نەچچە قېتىم ئېيتتىم. ھاراق - تاماكا چەككەن ئىشىنى يۇزىدىن يۇزىگە ئەيىبلىدىم.

ئۇ ئەيىبلەشلىرىمنى گويا سىڭلىمەك رايىشلىق بىلەن ئاڭ- لىدى.

— يوتىگىزدىكى گۈلگە ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ، — دېدىم گەپ ئارىلىقىدا ئۇنىڭ بىلەن چېقىشىپ.

— پۈرسەت بولسا كۆرسىتىپ قويىمەن دېگەن ئىدىمغۇ سىزگە.

ئۇ ماڭا يوتىسىدىكى جىگدە شوخسى بىلەن چېكىلگەن گۈل- نى كۆرسەتتى. ئەسلىدىلا قوپال چېكىلگەن گۈل نەچچە يىللاردىن كېيىن ئازغانغا ئوخشاپ قالغان بولسىمۇ(ھەسەتتىن بولسا كېر- ەك، ئۇ گۈل ماڭا ئازغان كۆرۈندى) زورىگۈل ئۈنى مېھىر بىلەن سىلاپ كەتتى.

...

ئۇ ياتاقتىن كەتتى. قەرزلىرىنى تۆلەپ ھېلىقى مەينەت دۇ- كاندىن كېتەلمىدىمۇ، كېيىنكى تەقدىرى قانداق بولدى؟ بۇ ماڭا قاراڭغۇ. كېيىن بىزگە قايتا كۆرۈشۈش نىسىپ بولمىدى. ئۇ ماڭا تېلېفون قىلغان بولۇشى مۇمكىن، بىراق نەچچە كۈندىن كېيىن مەن گۈمىدىن كېتىپ تېلېفون نومۇرۇمنى ئۆزگەرتىۋەتكەن بول- غاچقا بۇنى بىلەلمىدىم.

شۇ ئاخشىمى يالغۇز ئولتۇرۇپ تەگسىز خىياللارغا غەرق

بولدۇم. باشقا خىياللارنى سۈرۈشكە ئۇرۇنساممۇ خىيالىمنىڭ ئوتتۇرىسى ياكى ئاخىرى زورىگۈلغا باغلىنىپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن قولۇمغا قەلەم ئېلىپ بۇ شېئىرنى يازدىم.

يەكەنلىك Z

يىغلىما،
ئادالەت ئاپئاقتۇر، بەزىدە قارا.
يىغلىما،
مۇھەببەت مەڭگۈلۈك ساقايماس يارا.

سۆيەيلى ۋەتەننى، روھ بولسۇن بايراق،
ئۆرۈلسە تام
ئايلىنار ئۆي چەكسىز ئالەمگە.
بەزىدە چىۋىنمۇ نەپرەتلىنىدۇ،
ئوق ئۆلەر ئېتىلغان چاغدا ئادەمگە.

سۆيۈشنى ئىستىدىم، لەۋ بەردىڭ ماڭا،
كۆڭلۈمدە ساپايى چالدى قەلەندەر.
مەن ساڭا سۆيگۈدىن بەردىم مىڭ يالغان،
كۆزۈڭدىن تارىلاپ ئاقتى شۇم خەۋەر.

يىغلىما،
ئۆلۈم راست، هايات يالغان.
يىغلىما،
گۈلنىڭ تەقدىرى خازان.

ئەرلەر يەرسىز، ئاياللار ئەرسىز،
يۈرەكتە مىڭ يىللىق ئېچىنغان زەردار.

دەريالار سۈپسۈزۈك ھەسرەت ئىچىدە
چېچىنى تارايدۇ تاغلارغا قاراپ.

ئاشىقلىق ژەسلىنى سوربدىك مەندىن،
كۆرسەتتىم مۇزلىغان بىر سىقىم كۈلنى.
سوربدىم: قىينىغان سېنى نە ھېجران؟
كۆرسەتتىك يوتاڭغا چېكىلگەن گۈلنى.

چال، چال...

چال، چال
كۆيلىرىڭ تىترىتىپ ئۆتسۇن يۈرەكنى.
چال بۇيۇك غەملەرگە، ئەبەدىيلىككە،
تۇگمەس ئادەمنىڭ قايغۇ ھەسرىتى.
ياشماق تەس، ئۆلمەك ھەم ئاندىن
يۇلتۇز كىرپىكلىرى ئۆتمەكتە جاندىن.
يوللار نالە قىلىپ قالدى تالادا
باغرى ئىزىلىپ ئېغىر تاپاندىن.
قاپقارا بىنالار قاراقچىلاردەك
دەرەخلەر بۇلانغان بىچارىلەردەك
ئازاب ـ ئوقۇبەتلەر قالدى تالادا،
چال ئۆلۈم ئالدىدا ژارقىرىغاندەك...
قۇياشنىڭ شۆھرىتى، ئاينىڭ ئەخلاقى
بىكىرەك ئاھ، بۇدەم جان تەندىن بىزار.
كەمىرىمىزنى باغلىۋالايلى
شەمشىرىمىزنى ئېلىۋالايلى
بەلكىم كۈيى ئەۋجىدە مىنەرمىز تۇلپار.
...
چال دىل ھەسرىتىگە، ئىشق كۈلپىتىگە
چال قولۇڭ سۇنغۇچە، تار ئۈزۈلگۈچە،
كۆڭۈلنى مەپتۇن قىلسۇن پەريادلىرىمىز
چال، كۈيلەر ئەۋجىدە يىغلايلى زار ـ زار.

بۇ ئاتۇش باچاقلىق دۇتارچى مۇھەممەتئىمىنگە ئاتاپ يېزىلغان قەسىدە! ئارىدىن 13 يىل ئۆتتى، ئاردا ئاتۇشقا نەچچە قېتىم چىقتىم، لېكىن مۇھەممەتئىمىن بىلەن قايتا دىدارلىشىش نېسىپ بولمىدى. بەلكىم مۇھەممەتئىمىن مېنى ئۇنتۇپ كەتتى، بەلكىم مۇھەممەتجان سەيدۇللا ۋە ئابدۇشۇكۇر ئابدۇرېھىملار «ھېلىقى ئۇيغۇرنىڭ بارچە غەملىرىنى يەلكىسىگە ئېلىۋالغاندەك جىمجىت، ئېغىر ۋە ھەسرەتلىك ئولتۇرىدىغان خوتەنلىك شائىر ئاغىنىمىز...» دەپ ئىما قىلغاندا « ھە، ھە، ئېسىمدە...» دېدى ۋە خاتىرىلىرىنى ئاختۇرۇپ سىمايىمنى ئىزدىدى. ئۇ خاتىرىلىرىدىن سىمايىمنى تاپالمىدىمۇ - يوق، بىلمەيمەن. بۇ ھېكايىنى سۆزلەش ئۈچۈن گەپنى باشتىن باشلايمىز:

90 - يىللىرى ئۇيغۇر ياشلار شېئىرىيىتىدە ئالاھىدە كۆزگە كۆرۈنگەن ئاتۇشلۇق شائىر مۇھەممەتجان سەيدۇللا بىلەن غايۋانە دوستلۇق ئورناتتۇق. ئۇ چاغلاردا تېلېفۇن ئومۇملاشمىغان بولغاچقا، «سالام خەت» ئارقىلىق دوستلۇق رىشتىمىزنى چىڭىتاتتۇق. خەتلىرىمىزدە بىر - بىرىمىزنىڭ شېئىرلىرىغا باھا - ئىلھاملارنى بېرەتتۇق، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ نۆۋەتتىكى ئەھۋالى، مىللەتنىڭ ساپاسى، جاھان ۋەزىيىتى ھەققىدە كەڭ - كۇشادە مۇلاھىزىلەرنى يۈرگۈزەتتۇق. ھەتتا بىر - بىرىمىزگە ئاتاپ شېئىر يېزىپ ژۇرناللاردا ئېلان قىلدۇرۇپ دوستلۇقىمىزنى ئەلگە جاكار قىلغان ئىدۇق. بىر كۈنى فابرىكىدىكى ئۇيۇمدە شېئىر يېزىپ ئولتۇراتتىم، تۇيۇقسىز ئىشىك چېكىلدى. بېرىپ ئىشىكنى ئېچىپ داڭقېتىپ تۇرۇپ قالدىم، ئىشىك ئالدىدا مۇھەممەتجان سەيدۇللا تۇراتتى. قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتۇق. راست، بىز ئىلگىرى كۆرۈشۈپ باقمىغان، لېكىن تۇنجى كۆرۈشۈپلا گويا كۆرۈشمىگەنلى ئۇزاق بولغان كونا دوستلاردەك بىر - بىرىمىزگە ئىنتىزارلىق بىلەن بېقىشتۇق. كۆڭلىمىزدىكى مۇھەببەت بىزنى تۇنجى كۆرۈشۈشتىلا قەدىناس قىلىۋەتكەن، بىزنى تونۇشتۇرىدىغانغا بىر ئېغىز سۆزمۇ ئارتۇقچە ئىدى. ئۆيۈم بىر ئېغىز بولۇپ، بۇ ئۆي ھەم

ياتاق، هەم مېهمانخانا، هەم ئاشخانا، هەم كۆتۈپخانا رولىنى ئۆ- تەيتتى. دوستۇمغا ئولتۇرىدىغان جاي راسلىدىم. ئۇ بىر قانچە خىزمەتدىشى بىلەن بىللە كەلگەنلىكىنى، ئۇلارنىڭ سىرتتا ئۆزى- نى ساقلاپ قالغانلىقىنى ئېيتىپ ئالدىراشلا كېتىپ قالغان بولا- سىمۇ، لېكىن بىز بىر سائەتكە يەتمىگەن قىسقىغىنە ۋاقىت ئى- چىدە ناھايىتى قىزغىن مۇڭداشتۇق. قايتىشىدا ئۇ مېنىڭ چوقۇم ئاتۇشقا بېرىشىمنى ئېيتتى ھەمدە مەندىن ۋەدە ئالدى.

— شېئىر يازمىغان كۈنى قورسىقىم ئاچ قالىدۇ، — دېدىم خىزمەتدىشىم ئوسمان تۇرسۇنىيازغا.

— نېمىشقا، — دېدى ئۇ ھەيران بولۇپ.

— سىگىمەيدۇ.

شۇنىڭ بىلەن 1999 - يىلى ياز ئايلىرىنىڭ ھاۋا ئوچۇق بىر كۈنى ئوسمان تۇرسۇنىيازنى باشلاپ ئاتۇشقا چىقتىم. ئەلۋەتتە، سەپەر ئۈچۈن كەملەپ قالغان 200 يۈەننى شۇ ۋاقىتلاردا خوتەن شەھىرىدە ئەڭ ياخشى ئۆتىدىغان يازغۇچى ئاكا ئاغىينەم تۇرسۇ- جان مۇھەممەتتىن قەرز ئالدىم. ئاخشىمى يولغا چىقىپ، ئەتىسى سەھەردە ئاتۇشقا يېتىپ كەلدۇق. بىز كەلگەندە دۇكانلار تېخى ئې- چىلمىغان، ئاشپەزلەر ئاشخانىسىنى تازىلاۋاتقان، ناۋايلار تونۇرنىڭ كۈلىنى تارتىۋاتقان ئىكەن. بىر ناۋايدىن ئوبلاستلىق باج ئىدارە- سىنى سوراپ ئۇ كىشىنىڭ كۆرسىتىپ بەرگىنى بويىچە بىردەم- دىلا مەنزىلنى تېپىۋالدۇق.

— ئىشقا چۈشكىلى خېلى باركەن، — دېدى ئوسمان، — قانداق قىلىمىز؟

— مۇشۇ يەردە ساقلايلى، — دېدىم ئوسمانغا — مۇھەممەت- جاننى تاپماي تۇرۇپ ئاتۇشقا چۆكەلمەيمىز.

— ئاتۇشۇڭغا بارغۇنچە

چەكمەڭمنى سايە ئەتتىم

...

ئوسمان زوق - شوق بىلەن بىرنەچچە ئاتۇش ناخشىسىنى

ئېيتۇەتتى. بىلىدىغانلىرى تۇگەپ ئەمدى قايسىسىنى ئېيتسام بولار دەپ تېڭىرقاپ تۇرغاندا مۇھەممەتجانمۇ كېلىپ قالدى. قىز - غىن سالام - سەھەتلەردىن كېيىن ئەتىگەنلىك ناشتىغا ئولتۇر - دۇق. ناشتا ئارىلىقىدا مۇھەممەتجان ئابدۇشۇكۇر ئابدۇرېھىمغا تې - لىفون قىلدى. ئابدۇشۇكۇر بىر دەمدىلا يېنىمىزغا ئۇندى. مۇھەم - مەتجان بىزنى ئابدۇشۇكۇرگە تاپشۇرۇپ، ئۆزى خىزمەتكە كەتتى.

ئەتىسى مۇھەممەتجان سەيدۇللا، ئابدۇشۇكۇر ئابدۇرېھىم ۋە ئەنۋەرجان سادىق كۆكنۇرلار بىلەن قايىاققىدۇر كېتىپ باراتتۇق، موتوسىكلىتلىق بىر كىشى ئۇچقاندەك كېلىپ يېنىمدا توختاپ:

ــ غوجىمۇھەممەد دېگەن قايسىڭ؟ ــ دېدى ئۇنلۇك ئاۋازدا.

ــ مەن، ــ دېدىم نېمىگىدۇر خۇدۇكسىرەپ.

ــ موتۇغا مىنىڭ!

موتوسىكلىتقا مىندىم. كۆڭلۈمدە بىرلا خىيال «بۇ چوقۇم يامان ئادەم ئەمەس، بولمىسا مۇھەممەتجان، ئابدۇشۇكۇرلەر كۇ - لۇشكىنىچە قاراپ تۇرمايتتى...» بىز موتوسىكلىت بىلەن خېلى ئۇزاق ماڭدۇق، ھېلىقى كىشى يول بويى بىر ئېغىزمۇ گەپ قىل - مىدى، مەنمۇ ھېشىمغا كەلگەننى كۆرەرمەن، دەپ ئۇندىمىدىم... موتوسىكلىت بىر قورۇغا كىرىپ توختىدى، موتوسىكلىتتىن چۈشۈپ تۇرۇشۇمغا ھېلىقى كىشى ئالدىراش - سالدىراش موتونى تىكلەپلا ماڭا ئىككى قولىنى ئۇزاتتى:

ــ ئەسسالام غوجىمۇھەممەد، خوتەندىن ۋالىي كەپتۇ دېسىمۇ ئالدىغا چىقماس ئىدىم، شائىر كەپتۇ، دېگەن خەۋەرنى ئاڭلاپلا مۇھىم ئىشىمنىمۇ تاشلاپ يۈگۈرۈپ كەلدىم...

ــ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام، سىز... ــ دېدىم يۈرىكىم جايىغا چۈشۈپ.

ــ مەن ئابلىمىت تۇردى، ھېلىقى «قىزىلسۇ گېزىتى»دە شېئىرلىرىڭنى باسىدىغان ئاكاڭ.

پاراڭلىشىپ تۇراتتۇق، ھايال ئۆتمەي باشقىلارمۇ يېتىپ كەلدى.

— بۇگۈنكى ئەنجۈمەننى مۇشۇ قوروغا ئورۇنلاشتۇردۇق، — دېدى مۇھەممەتجان.

سورۇن ئەھلىنىڭ ئالدى ـ كەينى تەڭشىلىپ بولغۇچە گۈ ـ ڭۈر ـ مۇڭۈر پاراڭلىشىپ ئولتۇردۇق. كېيىن يېيىش ـ ئىچىش باشلاندى.

...

مېھماندارچىلىق بىلەن ھەپتە ئۆتۈپ كەتتى. بۇ جەريانداا بىز مەرھۇم ياش يازغۇچى ئەركىنجان ئەمەت قاتارلىق بىر قانچە قە ـ لەمكەشلەر بىلەن ئەسرا بولدۇق. ئەھمىيەتلىك سۆھبەتلەر ۋە مې ـ ھىر ـ مۇھەببەتلىك ئەنجۈمەنلەردە قەلبىمىزنى ئىللىتتۇق. بۇ بىزنىڭ كۆتكىنىمىز ۋە ئالەمچە شەرىپىمىز ئىدى. سورۇندارچە ـ لىق جەريانىدا ئابلىمىت تۇردى ئۆزىنىڭ يۇمۇرلۇق پاراڭلىرى، ئەركىن خاراكتېرى بىلەن ھەممىمىزنى جەلپ قىلدى. « بالىلە ـ قىمدا، «1 ـ دەپ گەپ باشلىدى ئۇ بىر قېتىم، ـ كىنوخانىدا ناھا ـ يىتى قىزىق سوقۇش فىلىمى قويۇلۇۋاتاتتى، كىرەي دېسەم پۇل يوق، كىرمەي دېسەم كىنوخانىدا تاتالاپ ئېتىلىۋاتقان مىلتىقلار قۇلاق ـ مېڭەمنى يەپ ئارامىمدا قويمىدى. پايلاپ تۇرۇپ، كىنوچى مۇگدەۋاتقان پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ غىپپىدە كىنوخانىغا كى ـ رىۋالدىم. كىنوخانىدا لىققىدە ئادەم بولۇپ ئولتۇرغۇدەك ئورۇن قالمىغانىدى. تىمىسقىلاپ تۇرسام قاتتىق بىر قول قۇلىقىمنى سوزۇپ تالاغا سۆرەپ ماڭدى. ۋاي ـ ۋايلىغىنىمچە سىرتقا چىق ـ تىم. قۇلىقىمنى سوزغىنى كىنوچى ئىكەن، ئۇ مېنى بىر تەستەك ئۇرۇپ كۆتۈمگە تېپىپ كىنوخانا ئالدىدىن قوغلىۋەتتى. خەپ، مەنمۇ چوڭ بولارمەن دېدىم ئىچىدە، بۇ ئىنتىقامنى ئالمايدىغان بولسام... كېيىن تالاي ئادەملەر بىلەن ئۆچ ـ ئاداۋەت، نىزاھ ـ سۈركىلىشىلەردە بولدۇم، ئۇنتۇپ كەتتىم، لېكىن بالىلىقىمدىكى ھېلىقى بىر تەستەك زادى ئېسىمدىن چىقمىدى. بىر ھەپتە ئىلـ ـ گىرى ئىشتىن قايتىۋېتىپ ھېلىقى كىنوچىنى ئۇچرىتىپ قالـ ـ دىم، قارىسام قېرىپ مۇكچىيىپ قاپتۇ، پۇرستىنى كەلدى دېدىم

ئىچىمده ۋه كىنوچىنى گوللاپ تامنىڭ دالدىسىغا ئاپىرىپ قۇلـ-
قىنى سوزدۇم، بىر تەستەك سالدىم، ئاندىن كۆتىگە تېپىپ ئۆيىگە
قوغلىۋەتتىم. هايات دېگەن شۇنداق، كۆچلۈك دائىم كۈچلۈك بـو-
لىۋەرمەيدۇ، قىساس سەۋر ـ تاقەت بىلەن كۈتسەك قىساس ئالىدـ-
غان پۇرسەت هامان كېلىدۇ... »

رېستورانغا ئورۇنلاشتۇرۇلغان بىر قېتىملىق سورۇندا هايـا-
تىمدىكى تۇنجى ئۇسسۇلنى ئويىنىدىم. راست، مـەن ئۆمرۇمده ئـۇ-
سۇل ئويناش ئۈچۈن قولۇمنى كۆتۈرۈپ باققان بـەندە ئەمەس ئـد-
دىم. بالىلىق چاغلىرىمدىكى مال باققىلى چىققان سايلاردا بىر تال
تايىقنى ساز قىلىپ شامالغا ئېيتىپ بەرگەن ناخشىلار مەن ئىجرا
قىلغان پۇتكۇل سەنئەت ئىدى. قارىسام هەممە ئۇسسۇلغا چۈشـۈپ
كېتىپتۇ، ئەنۋەرجان سادىق كۆكنۇر قوللىرىنى سانىڭ قاناتلـ-
رىدەك كېرىپ شۇنداق بىر تاقلىسا سورۇننى بىر ئايلىنىپ چـد-
قاتتى، هـەركىتى شـۇنچىلىك تېز، چاققان ۋە ئەۋرىشىم بولـۇپ
هېچكىمگە سوقۇلماي ئويناياتتى. ئوسمانمۇ ئۇسسۇل ئويناۋاتىپـ-
تۇ، بىر پۇتىنى يەنە بىر پۇتىدىن ئېلىپ قاچالماي پۇتىغا پۇتلـ-
شىپ يۇرگىنى بىلەن لەرزان قول هەركىتىدىن بىر خىل مـەۋ-
رۇرلۇق ۋە مەستانىلىق چىقىپ تۇراتتى. ئىككى يېنىمغا قارىسام
هېچكىم يوق، بىر ئۆزۈم يالغۇز قاپتىمەن. «ئۇيات ئەمەسمۇ؟» دې-
دىم ئىچىمده ۋە سورۇنغا تەمشەلدىم. دەل شـۇ چاغدا ئابلىمىت
تۇردى كېلىپ مېنى ئۇسسۇلغا تەكلىپ قىلدى، مەنمۇ نـازلىنىپ
تۇرماي دەرهال ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۇسسۇلغا چۈشۈپ كەتتىم. شـۇ
چاغدا ئون نەچچە ياشلىق چىرايلىق بىر ئوغـۇل بالا سورۇندىن
چۈشمەي بىزگە ناخشا ئېيتىپ بەرگەن ئىدى، كېيىن بايقىسام ئۇ
هازىرقى ئاتالغان ياش ناخشىچى ئەيسابەگ ئىكەن. بالىلىقنىڭ ئاۋازى
تولىمۇ ساز بولۇپ، ئۇنى چوڭ بولغاندا چولپان بولغۇدەك دېيىـش-
كەن ئىدۇق.

رۇخسەت ۋاقتىمىز توشۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن قايتىشقا تـە-
رەددۇتلەندۇق. ئەتە قايتىمىز دېگەن كۈنى چۈشتىن كېيىن مـۇ-

ھەممەتجان:

— ھازىر سىلەرنى ئاجايىپ بىر جايغا باشلاپ بارىمەن، لېكىن ئۇ باغ ياكى باغچە ئەمەس، ئاجايىپ ئادەملەر بىلەن كۆرۈشىدىغان، لېكىن ئۇلار يازغۇچى ياكى شائىر ئەمەس، — دېدى.

— خوپ! — دېدۇق بىز قىزىقىش ۋە تەقەززالىق ئىلكىدە.

ماشىنىلىق يېرىم سائەتتىن ئارتۇقراق يول يۈرۈپ شەھەر ئەتراپىدىكى بىر يېزىغا يېتىپ كەلدۇق. دەرەخزارلىقنى ئارىلاپ بىر ئاز ماڭغاندىن كېيىن مەخسۇس ئارام ئالىدىغانلار ئۈچۈن تەييارلانغان بىر جايدا بىزنى ساقلاپ ئولتۇرغان ئابدۇشۇكۇر ئابدۇرېھىم بىلەن كۆرۈشتۇق. ئابدۇشۇكۇر يېنىدىكى بۇرۇتلۇق، سىمىز، تەمبەل كەلگەن بىز دېمەتلىك ئىككى يىگىت بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرغان ئىكەن، ئۇلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ بىز بىلەن قىزغىن كۆرۈشتى. بىز سورۇنغا جايلىشىۋالغاندىن كېيىن ئۆز ـ ئارا تونۇشتۇرۇۋېتىپ سورۇنىمىڭ باشلانغانلىقىنى جاكارلىدى. قائىدە بويىچە 15 مىنۇت ئەتراپىدا يەپ ـ ئىچىش بىلەن مەشغۇل بولدۇق.

— ئەمدى ناخشا ـ ساز تىڭشايلى، — دېدى ئابدۇشۇكۇر بىر مەھەل بولغاندا، — مۇھەممەتئىمىن ئاغىنىنە، دۇتارىڭنى سايرات!

ئىككى يىگىت قوللىرىغا دۇتارلىرىنى ئالدى. بولۇپمۇ مۇھەممەتئىمىنىڭ دۇتار چېلىشتا ئالاھىدە ماھارىتى بار ئىكەن، بارماقلىرى تار ئۈستىدە ئارغىماقتەك يورغىلايتتى. ئاۋازى تاغدىن يامراپ چۈشۈۋاتقان قىيانەك جىددىي ۋە توسقۇنسىز بولۇپ، قەلبىمىزنى ھاياجانلىق تۇيغۇلارغا غەرق قىلدى.

...

ئاللانىڭ غازىسى ـ سۈتۈق سېغىندىم،
كۆلىپەتلەر كەينىدىن ئۇتۇق سېغىندىم.

...

ئەزەلدىن ناخشىغا يىغلىمايتتىم. ناخشا ـ سازنى كۆڭۈل خۇشى ئۈچۈن تىڭشاپ قويااتتىم. لېكىن بۇ سازغا ئامال بولمىدى،

ناخشا ئېيتقۇچىنىڭ ئۆزى يىغلاۋاتسا، لەختە ـ لەختە بولغان يۇ ـ رىكىنى كۆيلەرگە سېلىپ پەريات ئۇرۇۋاتسا، تامدەك ئولتۇرۇشقا نە ئامال؟!

...

يۈرتۇمنىڭ تېشىدىن گۈھىرى تولا
تۈگمىنى چۆرگىلەر قۇرۇماس ياشتا.

...

مۇھەممەتجاننىڭ قىزىرىپ كەتكەن كۆزلىرى ئاجايىپ بىر ھەسرەت بىلەن غەربىي ئۇيغۇتتىكى پېتىۋاتقان قۇياشقا تىكىلگەن ئىدى، ئابدۇشۇكۇر يوغان ئالمانلىرىدا بېشىنى چاڭگالىلاپ، زوڭ ئولتۇرغان پېتى ھۇ تارتىۋاتاتتى. ئوسمان، ئەزەلدىن يۇرىكى ئاجىز بۇ بالا كۆز جىيەكلىرىدىن توختىماي تارامىلاپ تۆكۈلۈۋاتقان ياشلىرىنى سۈرتۈپ ئاۋارە ئىدى.

ناخشا ـ ساز قاراڭغۇ چۈشكىچە داۋاملاشتى. بىز ئاجايىپ مۇڭلۇق ۋە ھاياجانلىق تۇيغۇلار بىلەن ئارامگاھتىن ياندۇق. باشـ قىلار قانداق، بىلمەيمەن. لېكىن مەن ياتاقتا قايتىپ كېلىپ ئۇخلاشقا ياتقىنىمدىمۇ بايا ئاڭلىغان ناخشا ـ سازلارنىڭ لەرزىدىن قۇتۇلالمىدىم ۋە قولۇمغا قەلەم ئېلىپ ئۇ شېئىرنى يازدىم.

مۇھەممەتئىمىن ھازىر قانداق ھالدا؟ بۇ ماڭا قاراڭغۇ. ئۇنىڭ ناخشىسى سەھنىلەردىكى ھەسرەتلىك ناخشىلارنى نايناقشىپ تۇ ـ رۇپ ئېيتىدىغان، ماتەم كۆيلىرىگە يېرىم ـ يالىڭاچ قىزلارنى ئۇسسۇل ئوينىتىدىغان بىر قىسىم «چولپان»لارنىڭ ناخشىلىرىغا قارىغاندا يۇرىكىمىزگە تېخىمۇ يېقىن ئىدى. تېكىستتىكى گاھ ھەسرەتلىك، گاھ جەڭگىۋار مەزمۇن مۇھەممەتئىمىننىڭ مەردانە ئاۋازى ۋە جۇشقۇن كۆيي مىلودىيەسىگە قوشۇلۇپ يۇرىكىمىزگە ئوت ياقتى، سۆڭىكىمىزنى قاتۇردى. شۇ چاغدا ھەممىمىز يىغلاپ تۇرغىنىمىز بىلەن ئۆزىمىزدە ئاجايىپ بىر خىل كۈچ ـ قۇدرەتنى سەزگەن ئىدۇق.

41 ـ ئاياغ

2001 ـ يىلى ئىشلىرىم ئوڭدىن كەلدى. «ئەرنىڭ ئىپپىتى» ناملىق شېئىرىمنىڭ ئېلان قىلىنىشى ئەدەبىيات ساھەسىدە ئاز ـ تولا ناممىنى چىقاردى. ئۇ كەملەردە مەن ئۆزۈمنى كۆكتە ئۇچۇۋاتقاندەك ھېس قىلدىم. يالغۇز قالغاندا ئاجايىب ـ غارايىب خىياللارنى سۈرگىنىم ۋە يېنىمغا ئېزىپ ـ تېزىپ كېلىپ قالدىغان ساۋاتسىز بالىلارغا شېئىر ھەققىدە ئۆزۈممۇ چۈشىنىپ بولالمايدىغان شەرھىلەرنى بېرىپ يۈرگىنىم بىلەن، رەسمىي سۈرۈنلاردا دائىم تىلىم تۇتۇلۇپ قالاتتى. بىر كېچىسى ئۇيقۇم قاچتى ۋە ئۆزاقتىن بېرى ئويلاشنى ئۇنتۇپ قالغان تەقدىرىم ۋە كېلىچىكىم ھەققىدە خىيالغا پاتتىم. «ئەجەبا ... دېدىم مەن ئۆز ـ ئۆزۈمگە پىچىرلاپ ئۆلۈپ كەتكۈچە فابرىكىدا ئىشلەۋېرەمدىمەن؟ نېمىشقا ناندىن ئاشقۇدەك پۇلۇم يوق؟ نېمىشقا مەن شۇ قەدەر ئۇرۇق؟ نېمىشقا چىرايىم شۇ قەدەر سولغۇن؟... فابرىكىدىن كېتىشىم كېرەك، كېتىشىم كېرەك! ئوغلۇم كۇنسىرى چوڭ بولماقتا، ئۇلار ئۇچۇن بولسىمۇ كېتىشىم كېرەك...» تاڭ ئاتقۇچە خىيالىمنى پىشۇردۇم. ئەتىسى گۇمىغا چىقىپ پاختا توقۇمىچىلىق فابرىكىسىدا بىر ئوبدان ئىشلەۋاتقان ئابلىمىت ھاپىزنى ئازدۇرۇدۇم. ئابلىمىتمۇ شېئىر يېزىشقا قىزىقىدىغان بالا ئىدى. كورلىغا راۋان بولدۇق... كورلا يىراقتىن كۆرۈندى، ۋال ـ ۋۇل قىلىپ يېنىپ تۇرغان ساناقسىز چىراغلارغا قاراپ «ئەنە كورلا...» دېدىم ئابلىمىتقا. بىز تاكسىغا ئولتۇرۇپ كېچىنى كۇندۇز قىلىپ تۇرغان رەڭگارەڭ چىراغلارنىڭ نۇرى ئاستىدا ئەرزان باھالىق ياتاق

ئىزدەپ ماڭدۇق.

ــ ماشىنىدىن چۈشۈڭلار، ئەرزان باھالىق ياتاق بار يەرگە كەلدۇق، ــ دېدى شوپۇر بىر قاراڭغۇ كوچىغا كەلگەندە.

بىز بەش كۈن كورلىنىڭ بازار ئەھۋالىنى تەكشۈردۇق، بازار تەكشۈرۈشمۇ شۇنداق بولامدۇ؟ كۈن چۈش بولغاندا ئورنىمىزدىن تۇرۇپ، كەچكىچە لاغايلاپ، كەچتە ئالەمشۇمۇل غايىلەر بىلەن كۆڭلىمىزنى كۆتۈرۈپ كېچىدىكى چۈشلىرىمىزگە سۈلكەت بەردۇق. بىر ئىش قىلايلى دېدۇق بەشىنچى كۈنى، ۋە تۇرۇۋاتقان ئور-نىمىز، يەنى كورلىدىكى ئەڭ چوڭ «كۆكتات توپ سېتىش بازىرى» ئەتراپىغا نەزىرىمىزنى ئاغدۇردۇق. ئىككىيلەندىكى پۇلنى جەملىسەك 300 كوي چىقتى، كەلگەندىن بۇيان 700 كوينىڭ پاختىكىنى ئۈچۈرۈپ بولغان ئىدۇق. بۇ پۇلغا نېمە ئىش قىلغىلى بولاتتى دېدۇق ــ دە، بازارغا چىقىپ «سوقرات بىلىيارتخانىسى»دا كەچكىچە بىلىيارت ئويناپدۇق. كەچ بولغاندا ئۆمەر مۇھەممەتئىمىن (ئۇ چاغدا ژۇرنالنىڭ نامى «بوستان» بولۇپ، ئۆمەر مۇھەممەتئىمىن مۇئاۋىنى تېخى «كېرۇران» دېگەن تەخەللۇسنى قوللانمىغان ئىدى)گە چاقىرغۇ قىلدىم. بىز كۆنچى دەرياسىنىڭ بويىدا ئۈچراشتۇق، ئۆمەر مۇھەممەتئىمىن ئاتاقلىق شائىر بولغىنىغا قارىماي بىزنى قىزغىن كۈتۈۋالدى، تاغدىن ــ باغدىن پاراڭلاشتۇق، خوشلىشار چاغدا ئۇ:

ــ كورلىدىكى قەلەمكەشلەرنى يېغىپ سۆھبەت قىلايلى، ئەتە تەھرىر بۆلۈمىگە بېرىڭلار. تەھرىر بۆلۈمىمىز ئوبلاستلىق دوختۇرخانىنىڭ يېنىدا، سەنئەت ئۆمەك بىناسىنىڭ 1 ــ قەۋىتىدە، ــ دېدى.

ــ ماقۇل، ــ دېدۇق بىز.

ئەتىگەندە سەھەر تۇرۇپ يۈيۇنۇپ ــ تاراندۇق، مەن كورلىغا مېڭىشنىڭ ئالدىدا خوتەندىن سېتىۋېلىپ، مۇھىم يەرلەردە كېيىمەن دەپ سومكامنىڭ تۆرىگە سېلىپ قويغان يېڭى ئايغىمنى

كىيدىم، ئابلىمىتنى ئەگەشتۇرۇپ ياتاقتىن چىقتىم. بىز پىيادە بېرىش ياكى تاكسىدا بېرىش ھەققىدە بىر ھازا تالاشقاندىن كېيىن ئاخىرى پىيادە بېرىش قارارىغا كەلدۇق. بىر نەچچە كۈننىڭ ئىچىدە كورلىنىڭ ئەھۋالى بىزگە ئاساسەن تونۇشلۇق بولۇپ قالدى، تەھرىر بۆلۈمىنى ئاسانلا تېپىۋالىمىز دەپ ئويلىغان ئىكەنمىز، نەدىكىنى، نەچچە كۈندىن بىرى كورلىنىڭ كونا شەھەر رايونىدا چۆرگىلەپ يۈرۈپتۇق، تەھرىر بۆلۈمى بولسا يېڭى شەھەر رايونىدا ئىكەن. ھەشەمەتلىك ئېگىز بىنالار، بىنا تاملىرىغا چاپلانغان رەڭگارەڭ ئېلان تەشۋىقات رەسىملىرى، توختىماي ئۆتۈپ تۇرغان ماشىنىلار كۆزنىمىزنى ئالا ـ چەكمەن قىلىۋەتتى. ھەقىقىي كورلىغا ئەمدى دۇچ كەپتۇق، دېدىم ئىچىمدە. بىز يىراقتىن كۆرۈنگەن ئېگىز بىنالارنىڭ ئارىسىدا تېخىمۇ ئېگىز چوقچىيىپ تۇرغان بىر بىنانىڭ ئۈستىدىكى قىزىل رەڭلىك كىرپىست بەلگىسىنى نىشان قىلدۇق. ئوبلاستلىق دوختۇرخانا چوقۇم ئاشۇ، دېدى ئابلىمىت. ئۇزاق ماڭدۇق، ئېگىز بىنا كۆزنىمىزدىن يىراقتىن كەتمىدى، ياكى يېنىمىزغا كەلمىدى. ماڭدۇق، ماڭدۇق... يېڭى ئاياغ پۇتۇمنى غاجاپ قانىتىۋەتتى، ئايىغىمنى سىلىپ يالاڭ ئاياغ ماڭدىم.

ـــ ئايىغىڭلىنى كىيىۋىلىڭلا، سەت تۇرىدۇ، ـــ دېدى ئابلىمىت.

ـــ نېمىگە سەت تۇراتتى، ـــ دېدىم پەرۋاسىز ھالدا، ـــ سەلىمۇ سىلىۋىتىڭلا بولمىسا.

ـــ ئىناۋەت مەسلىسى بار، ـــ دېدى ئابلىمىت.

ـــ بىز بۇ شەھەرگە ناتونۇش، ـــ دېدىم، ـــ يالىڭاچ ماڭساق مۇ ھېچ گەپ يوق. بۇ شەھەرگە نىسبەتەن بىزدە چۈشۈپ كېتىدىغان ئىناۋەت يوق، ئەڭ ياخشىسى بۇ شەھەر ئالدىمىزدا ئىناۋىتىنى ساقلىسۇن.

ئازراق مېڭىپلا ئابلىمىت يەنە ئايىغىڭلىنى كىيىۋىلىڭلا،

ئىناۋەت مەسىلىسى بار، دېگىلى تۇردى. قارىسام پۇتۇمدىكى ئاياغ غاجىغان يەر خېلى ئارام تېپىپ قاپتۇ، ماقۇل، كېيىمىم كىيۇالاي، ھەرنېمە دېگەنبىلەن بىر نەچچە گېزىت - ژۇرنالدا (كورلىدىن چىقىدىغان «بوستان» ژۇرنىلىمۇ بار) سۈرتتىم بېسىلغان، كورلىلىق قەلەمكەشلەر ئۈچراپ قالسا سەت تۇرمىسۇن يەنە... دەپ ئويلىدىم - دە تارتىشمايلا ئايىغىمنى كىيۇالدىم. بىراق، نەچچە قەدەم ماڭا - ماڭمايلا ئايىغىم يەنە پۇتۇمنى غاجاشقا باشلىدى. ئېگىشىپ قارىسام ئاياغ غاجىغان يەر قىپقىزىل قانىاپ كېتىپتۇ. مەنمۇ جاھىللىق قىلىپ مېڭىۋەردىم، بىر چاغ بولغاندا ئايىغىنىڭ غاجىغىنىنمۇ ئۇنتۇپ كېتىپتىمەن...

ئالاھازەل بىر سائەتتەك مېڭىپ، ھېرىپ ھالىمىز قالمىغاندا كىرىسىت بەلگىسى بار بىنا يېقىندىلا كۆرۈندى. بىنا بىر قورۇنىڭ ئىچىدە ئىكەن، بىز قورۇنىڭ ئىشىكىدىن كىرىپ يەنە بىر ئاش پىشىم ماڭغاندىن كېيىن بىنا بىزگە يانداشتى. ژۇسكىسىغا قارىسام «تارىم نېفتلىكى دوختۇرخانىسى» دېگەن خەت تۇرىدۇ.

— ئاپلا، خاتالىشىپتىمىز، — دېدىم.

— تاكسىدا ماڭمىدىغان ئىش ئىكەن، — دېدى ئابلىمىت.

قورۇ بۇككىدە دەرەخلىك بولۇپ، تەبىئىي باغچىغا ئوخشايتى. سالقىن ھاۋا مەيلىمىنى تارتتى ۋە ئابلىمىتقا بىر ئاز ئارام ئالايلى، دېدىم.

بىز دەرەخلىككە ئورۇنلاشتۇرۇلغان تاش ئۇستىلدە ئولتۇرۇق. ئايىغىمنى سېلىپ قارىسام ئاياغنىڭ ئىچى قىپقىزىل قان بولۇپ كېتىپتۇ، پۇتۇم يېگىباشتىن ئېچىشىپ ئاغرىشقا باشلىدى.

— ئايىغىڭلا نەچچىنچى نومۇرلۇق؟ — دېدى ئابلىمىت چىرايىمغا ئېچىنغاندەك قاراپ.

— 41 - نومۇرلۇق، — دېدىم.

— ھەي ئىسىت، — دېدى ئابلىمىت، — 42 - نومۇرلۇقنى كىيىۋالا بوپتىكەن.

ـــ بىراق پۇتۇمغا 41 ـ نومۇرلۇق ئاياغ خوپ كېلىدىغان تۇرسا، ـــ دېدىم ئابلىمىتنىڭ گېپىدىن غەلىتىلىك ھېس قىلىپ.

ـــ مانا خوپ كەلگىنى، ـــ دېدى ئۇ پۇتۇمنى كۆرسىتىپ، ـــ جاھىللىقىڭلا جاپاغا قويىدۇ سىلىنى...

ـــ بۇ ئاياغنىڭ دەرىجىسى بىلەن مۇناسىۋەتسىز، ـــ دېدىم ئابلىمىتقا چۈشەندۈرۈپ، ـــ ھەرقانداق يېڭى ئاياغ دەسلەپتە پۇتنى غاجايدۇ، كېيىن ئاستا ـ ئاستا كۆنۈپ قالىدىغان گەپ. ئەسلى ئاياغنىڭ ئارقا تەرىپىگە ئازراق سوپۇن سۈرتمۇچىدىغان گەپ-كەن...

ئابلىمىت گېپىمگە قايىل بولمىدى، شۇنداقتىمۇ ھۆرمىتىمنى قىلىپ ئارتۇق گەپ قىلمىدى.

بىر چاغدا يېنىمدىن خورەك ئاۋازى ئاڭلاندى، قارىسام ئابلىمىت تاش ئۈستەلگە ئېڭىشىپ، بىلەكلىرىگە بېشىنى قويغىنىچە ئۇيقۇغا كېتىپتۇ.

سومكامدىن قەغەز ـ قەلەم ئالدىم ـــ دە، شېئىر يازماقچى بولدۇم. مۇشۇنداق پات ـ پات ۋە كۆتۈلمىگەن چاغلاردا شېئىر يازغۇم كېلىپ قالاتتى. قەغەزگە قالايمىقان رەسىملەرنى سىزىپ ئۇزاق ئولتۇردۇم، كاللامغا ھېچنېمە كەلمەيۋاتاتتى، ئىلھام كەلمىگەنچە جاھىللىق قىلىپ تېرىكىپ ئولتۇرسام پۇتۇمنىڭ ئاياغ غاجىغان يېرى چىممىدە قىلىپ قالدى، قارىسام قارا رەڭلىك ۋەجىككىنە بىر چۈن(بىلىشىمچە قارا رەڭلىك كىچىك چۈنىلەر بەك چاقاتتى) پۇتۇمدىكى جاراھەتكە مەھكەم چاپلىشىپ قان شوراۋېتىپتۇ. كاللام پاللىدە ئېچىلىپ كەتتى، توغرا، پۇتۇمنى غاجىغان ئاياغ توغرۇلۇق يازاي، 41 ـ نومۇرلۇق ئاياغ توغرۇلۇق... شۇنداق قىلىپ يېرىم سائەتكە يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدە بۇ شېئىر پۇتۇپ قالدى:

41 ـ ئاياغ

پارقىراپ تۇرىدۇ شۇنچە ئاجايىب،
پۇتۇمنى غاجايدۇ لاتا پىچاقتا.
ماڭمەن دەردىمنى ئىچمدە بىلىپ
ئازابلىق تويلارغا مەيدەمنى كېرىپ
يورۇتۇپ قەلبىمنى دەردى ـ پىراقتا.

پانىنىڭ جەننىتى ۋەتەن ئەمەسمۇ،
دوستلىرىم قەلبىدە يوق ماڭا گۇمان.
باسمەن يوللارنى رەتسىز ۋە چۈۋۈق،
خازانلىق يوللاردا ئىزلىرىم سەرسان.

يۇغۇرۇپ كۆڭلۈمنى بىر چىنە چايدا
تاماكا چوغىدەك قىزارغان ئايال،
ئارتىدۇ قەلبىمگە بىر ئېشەكلىك يۈك
قايتمەن ئۆيۈمگە هارغىن، بىماجال.
بېشىمدا قىلىچلار چاقناپ ئۆتىدۇ،
ئۇيقۇغا كېتمەن ئۆلۈشتىن ئاۋۋال.

قىمارۋاز بولمەن، بەزىدە بەڭگى،
ئېچىلىپ يىغلاشتەك راهەت نەدە بار؟
جەننەت ۋەتەندە، ۋەتەن دوزاختا،
دوزاختا كۆيۈشتەك تائەت نەدە بار؟
يوقالسۇن ئاچلىق! دەپ توۋلايمەن پات ـ پات،
مۇشتلىرى تۈگۈلمەس تاقەت نەدە بار؟...
يولنىڭ ئوڭ چېتىدىن ماڭمەن دائىم
ئەنسىرەپ تۇيۇقسىز ئۆلۈپ قېلىشتىن.

پۈتۈمنى غاجايدۇ يېڭى ئايغىم
ماڭمەن دەردىمنى ئىچمىدە بىلىپ.

...

ئابلىمىت ئويغانغاندا شېئىرنى ئوقۇپ بېرىۋېدىم قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

ــ ھەقىقىي شائىر ــ دە سىلى، ــ دېدى ئۇ ئۆزىنى كۈلكىدىن ئاران توختىتىپ، ــ ھەرقانداق ئىشتىن ئىلھام ئالالايسىلە.

ئۇنىڭ گېپىدىن زادىلىق قىلغانىدەك پۈراق چىقىپ تۇراتتى، بىراق مەن شېئىرىنىڭ مەپتۇنلۇقىدا بولغاچقا ئارتۇق گەپ قىلمىدىم.

...

قايتىشىمىزدا يىراقتىن نىشان قىلغۇدەك بىر نەرسە بولمىغاچقا يەنە ئادىشىپ قالدۇق.

نېمىشقىدۇر ئىككىلىمىز تاكسىدا مېڭىشنىڭ گېپىنى چىقارمىدۇق. مېڭىپ باقايلى، ئەرزان باھالىق ياتقىمىزنى تاپالماسلىقىمىزغا ئىشەنمەيمەن، دېدىم ئىچىمىدە.

ــ پاراڭلاشقاچ ماڭايلى، ئىچىم بەك سىقىلىپ كەتتى، ــ دېدى بىر چاغدا ئابلىمىت.

ــ ماقۇل، پاراڭنى سىلى باشلاڭلا، ــ دېدىم .

ــ ئاجايىپ شېئىرلارنى يازىسىلە ئاداش، شۇڭا مەن سىلىگە ئەگەشتىم، ــ دېدى ئابلىمىت گەپ باشلاپ.

ــ سىلىمۇ ئاجايىپ شېئىرلارنى يېزىشقا قىزىقىپ قالدىڭلىمۇ ــ نېمە؟ ــ دېدىم .

ــ ياق، ــ دېدى ئۇ، ــ ھالىم ئۆزۈمگە ئايان، شېئىر يېزىشتا ھەرقانچە قىلسىمۇ سىلىچىلىك بولالمايمەن، راستىنى ئېيتسام ئاجايىپ ياشاشقا قىزىقمەن.

ئۇ يەنە ياندۇرۇپ سورىدى:

ــ ئېيتىڭلا، سىلى قانداق بولۇپ شۇنداق شېئىرلارنى يازدىغان بولۇپ قالغان؟ شائىرلارنىڭ كاللىسىنىڭ سۈيى بار ياكى جىن چاپلىشۋالغان دېيىشىدىكەن، بۇ گەپ راستمۇ؟

ــ راست بولسا كېرەك، ــ دېدىم ئابلىمىتقا، ــ بۇ ھەقتىكى ھېكايەمنى سۆزلەپ بېرەيمۇ؟

ئابلىمىت يېنىك قىمىرلاپ قويدى، ئاندىن ماقۇل دېگەن ئىشارىدە بېشىنى يۇقىرى ـ تۆۋەن گىلدىڭشىتتى.

كاللىدىكى سۇ توغرۇلۇق ھېكايە

ــ ئەلقىسسە، ــ دېدىم ھېكايەمنى باشلاپ، ــ بەش ياش چاغلىرىم ئىدى، دادام مەھەللىمىزدىكى ئوبۇلداخان ئىسىملىك ساتىراشنى ئۆيگە چاقىرىپ ئاكام ئىككىمىزنىڭ چېچىنى پاك ـ پاكىز چۇشۇرتىۋەتتى. ئوبۇلداخاننىڭ بېشىڭلارغا چاچ ئۇنگىچە تالاغا چىقماڭلار، دېگىنىگە قارىماي ئۇنىڭ قارىسى يوقىلىشىغىلا تالاغا يۈگۈرىدىم، تالاغا چىقىشىمغىلا ھاۋا بۇزۇلۇپ، جەنۇبتە رەپتىن قارا بۇلۇتلار سۈرۈلۈپ كېلىشكە باشلىدى. ھايال ئۆتمەي ھاۋا گۈلدۈرلەپ، چاقماق چېقىپ ئالەمنى مالەم قىلدى.

ــ قايتىپ كىر، تاز بولۇپ قالسەن، ــ ئانامنىڭ ۋارقىرىغان ئاۋازىنى چاقماقلار كۆكۈم ـ تالقان قىلىۋەتتى.

شۇ ئارىدا شارقىراپ يامغۇر يېغىپ كەتتى، شۇنداق دەھشەت ياغدىكى ئاسماندىكى دەريانىڭ سۈيى شۇ قېتىمقى يامغۇردا قۇرۇپ كەتتىمىكىن دەپ ئويلىدىم. يامغۇر ئاۋۋال بېشىمغا چۈشۈپ ئاندىن بەدىنىمگە تارايتتى. بېشىمغا چۈشكەن يامغۇرنىڭ تورۇك ـ تورۇك... قىلغان ئاۋازى ئىچىمدىن ئاڭلىناتتى. بىر چاغدا دادام يۈگۈرۈپ چىقىپ ئامبۇردەك قوللىرى بىلەن ئىككى قولتۇقۇمدىن

قامالالاپ كۆتۈرگىنىچە ئۆيگە يۈگۈردى... يامغۇر ئۇچ كۈن ياغدى. ئۇچ كۈنگىچە پۈتۈن بەدىنىم قىزىپ، بېشىم ئاغرىپ چىقتى. بىراق پۈرسەت بولسىلا ماجالسىز تېنىمنى سۆرەپ تالاغا يۈگۈرەيتتىم، ئىختىيارىم مەندە ئەمەس ئىدى. تۆتىنچى كۈنى ئۇ-بۇلداخان كەلدى ۋە دادامغا كايىدى:

— مەمەتخان، نېمانداق بىخۇدلۇق قىلىلا، بېشىغا چاچ چىقىپ بولغۇچە تالاغا چىقمىسۇن، دېمىگەنمىدىم، ئەمدى... خۇدايىم ساقلا...

— تاز بولۇپ قالماس - ھەھ، — دېدى ئانام ئەنسىرەپ.

— تاز بولۇپ قالسا مەيلى ئىدىغۇ، — دېدى ئوبۇلداخان، — بېشىغا سەللىنىڭ يوغىنىنى يۆگەپ ئاخۇنۇم بولاتتى، بىراق بېشىغا سۇ كىرىپ كەتكەن بولسا ئىش چاتاق.

— بېشىغا سۇ كىرىپ كەتسە؟ ئۇ چاغدا قانداق بولىدۇ؟ — دېدى دادام ئوبۇلداخانىڭ سۆزلىرىنى پەسەنتىگە ئالماي(دادام كادىر بولغاچقا، ئۇنداق گەپلەرگە ئانچە ئىشىنىپ كەتمەيتتى.)

— ئاغزىغا كەلگەننى سۆزلەيدىغان ئادەم بولۇپ قالمىدۇ، تاقما - تۇقما سۆزلەيدۇ... تاشنى ماش دەيدۇ، ئاسماننى يەر دەيدۇ، يەرنى ئاسمان... نېمە دەيتتى، ھە... شائىر بولۇپ قالمىدۇ...

ئۇ ئىشلارغا ئۇزۇن يىللار بولدى، ئوبۇلداخانىڭمۇ يەر ئاستىدا قومىچى قېتىپ بولدى. كۈنلەر ئۆتكەنچە ئۇنىڭ گېپىگە ئىشىنىپ قىلىۋاتقىنىمەن، بەزىدە ئىچىمدىن يامغۇر تورۇكلىغانىدەك ئاۋازلارنى ئاڭلايمەن، بەزىدە ھاۋا گۈلدۈرلەپ چاقماق چاقىدۇ، بىراق بىر تامچىمۇ يامغۇر ياغمايدۇ...

— ئېيتە بىمەنە ھېكايەڭنى، — دېدى ئابلىمىت قاقاقلاپ كۈلۈپ، — يولنى قىسقارتسىمۇ ھېساب.

جىن چاپلاشقانلىق ھەققىدىكى ھېكايە

ــ ئىككىنچى ھېكايە يۈز بەرگەندە 13 ياشلاردا ئىدىم. تەتىل كۈنلىرىنىڭ بىر ئەتىگىنى 14 قوينى ئالدىمغا سېلىپ مەھەللە-دىن چىقتىم ۋە مەھەللە بىلەن ساينىڭ پاسلىدىكى ئۆستەڭدىن ئۆتۈپ، قويلارنى ئۆستەڭ بويىدىكى چوڭ بىر سۆگەتنىڭ ئاستىغا جۈغلاپ قويۇپ، پادىچى دوستلىرىمنى ساقلاشقا باشلىدىم. بىز يەتتە بالا ساينىڭ جەنۇب تەرىپىدىكى «شامالباغ» دېگەن يەرگە بارمىقچى ئىدۇق. شامالباغ ساينىڭ ئىچكىرىسىكى پىنھان بىر باغ بولۇپ، ئۇ باغدىكى ئۆرۈكلەرنىڭ شېخىدا پۈتكۈل قوشتاغدا ئۆ-رۈك قالمىغان 8 ــ ئايلاردىمۇ مونجاق ــ مونجاق ئۈرۈكلەر بار ئى-دى. ئاڭلىغانلىكى ئىشنى كۆرۈپ ۋە قىلىپ كۆڭلىم بىز سەھرا بالىلىرىنىڭ قوشتاغدا ئۆرۈك قالمىغان كۈندىن باشلاپ ئۆرۈك يېگۈمىز كېلىپ، نەپسىمىز تاقىلداپ كەتكەن ئىدى... بىر ئاش پىشىم ساقلىسامۇ دوستلىرىم كەلمىدى، ئۇلار مەندىن بۇ-رۇن كېلىپ، يولغا چىقىپ بولغان بولمىسۇن يەنە... شۇنداق خى-يال قىلدىم ــ دە، خىيالىمنىڭ ئاخىرىنى چىقىرىشقىمۇ ئالدىراپ «غوشت، غوشت» دەپ قويلارنى ھەيدىدىم. ھاۋا تۇمانلىق ئىدى، ئىككى مېتىر نېرىدىكى نەرسىنى كۆرگىلى بولمايتتى. قويلار رايىشلىق بىلەن ماڭاتتى. ماڭدىم، ماڭدىم... پۈتلىرىمدا مادار قالمىدى، قايسى چاغ بولغاندۇ دەپ ئاسمانغا قارىسام قۇياش ئاس-مانىنىڭ ئوتتۇرىسىدا تۇرىدۇ، بەكمۇ خىرە ۋە نۇرسىز ئىدى، خۇد-دى قۇياش ئەمەستەك... قۇياشنى بۇنداق ھالەتتە كۆرۈپ باقمى-غاچقا قورقۇپ كەتتىم. قۇياش ئاسمانىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بولغاچقا، تەرەپلەرنى پەرق ئېتىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. «چۈش بولغان ئوخشايدۇ» دېدىم ئىچىمدە، ۋە ماڭغاچ نان يېدىم. بىر چاغدا تۇمان ئىچىدە بىر كۆلەڭگە غىل ــ پال كۆرۈنۈپلا غايىب بولدى. بىر ئاز-

دىن كېيىن يەنە كۆرۈندى، 16 ياشلىق قىز بالىنىڭ قىيالىڭاچ سۈرىتى ئېسىمگە مەھكەم چاپلاشتى. بويىنىڭ ئېگىز ۋە زىلۋالىقى، يەلپۈنۈپ تۇرغان خىرە چاچلىرىغا قاراپ قىزمىكىن دېدىم، بولمىسا مەندەك يالىڭاچ ئايال زاتىنى كۆرۈپ باقمىغان بالىغا ئۇنى بىر نەرسىگە ئوخشىتىش تەس ئىدى. قىز توپا - تۇمانىدەك رەڭسىز ئىدى. ئۇ ئۇچىنچى قېتىم پەيدا بولغاندا مېنى شەرەتلىگەندەك قىلدى. شۇ تەرەپكە ماڭدىم. ماڭدىم، ماڭدىم... تۇمان قويۇقلاشتى، تۇمان ئىچىدە كېتىۋاتقان قويلارنىڭ ئالدىدىكىلىرى كۆرۈنمەيتتى. دۇم كۆمتۇرۇپ قويۇلغان قازاننىڭ ئىچىدە چۆرگىلەپ يۈرەتتىم. مېڭىشتىن توختاپ قالساملا بۇ يەردە مەڭگۈ قالىدىغاندەك ھېس قىلاتتىم. 16 ياشلىق يالىڭاچ قىزنىڭ كۆلەڭگىسى پات - پات كۆرۈنۈپ تۇردى، شەرەتلەپ مېنى مېڭىشقا ئىلھاملاندۇردى. مادارىمدىن كەتتىم، بىر پۈتۈمنى يەنە بىر پۈتۈمدىن ئېلىپ قېچىش ئۈچۈن قىرىق تۆگمەننىڭ تېشىنى سۆرەيتتىم. قويلار رايىشلىق بىلەن مېڭىشنى داۋاملاشتۇراتتى. ماڭمىسامچۇ، ماڭمىسام قانداق بولار؟... كاللامغا شۇ خىيال كېلىشى بىلەنلا كۆزۈم ئەتراپىمدىكى بىرى يانچە، بىرى دۇم، بىرى ئۆڭدىسىغا ياتقان تاشلارغا چۈشتى. بىر قارىماققا ئۇلار دەھشەتلىك جەڭدىن كېيىنكى جەسەتلەر ئىدى، بىر قارىماققا جاھان غەملىرىدىن قۇتۇلۇپ ئۇھا دېگەن روھلاردەك كۆرۈنەتتى. خىيال سۈرۈۋاتقان بىر تاش، كۆزلىرىدە لىق ياش... ۋارقىراۋاتقان بىر تاش، ئاۋازىنى جاھانغا ئاڭلىتالماي... قاپقارا بىر تاش، شۇ قەدەر قاتتىق، شۇ قەدەر ئېغىر... تەڭ دېمەتلىك ئىككى تاش بىر - بىرىگە يېقىن تۇرۇپ پاراڭلىشىۋاتاتتى، ئاۋازى بەكلا پەس بولغاچقا، نېمە دېيىشىۋاتقانلىقىنى ئاڭلىيالمىدىم، ئېنىقكى ئۇلار مەن توغرۇلۇق سۆزلىشىۋاتقاندەك قىلاتتى. تۇيۇقسىزلا قويلارغا ئەگىشىپ ماڭغىنىمنى ھېس قىلدىم. ئەتىگەندىن بېرى كاللام قۇپقۇرۇق، قايتا كېتىۋاتقىنىمنى ئاڭقىرمايلا قويلارغا ئەگىشىپ مېڭىپتىمەن.

مەن. ئاشۇ بىر توپ ئاڭسىز ھايۋان ماڭا يول باشلاپ مېڭىپتۇ، ئۇلارنى باشقۇرۇش، يېتەكلەش ئىقتىدارىدىن پۈتۈنلەي ئايرىلىپ-تىمەن. جاھان ئىشلىرى بەزىدە شۇنداق ئوڭتەي ـ توڭتەي بولۇپ كېتىدۇ، يەر ئاسمان، ئاسمان يەر بولۇپ قالىدۇ. كاللام قانداق خىيالغا كەتتى، ئېسىمدە يوق، قاريسام قويلار پاراسلىتىپ قوناق شاخلىرىنى غاجىشۇۋېتىپتۇ. ئاستا ـ ئاستا تۇمان تارالدى. ئالدىمدا پايانسىز قوناق ئېتىزى تۇراتتى. ئاسمانغا قاريسام قۇياش يوق، ئىچىمگە يەنە ۋەھىمە چۈشتى. قانداق قىلارمەن؟... قانداق قىلارمەن؟.

ـــ ھاي، كىمنىڭ قويلىرى بۇ؟!

ئەركىشىنىڭ ۋارقىرىغان بوم ئاۋازىدىن چۆچۈپ كەتتىم. قورقۇنچ ئىچىدە ئۇنىڭ كۆلەڭگە ياكى تاش بولماي، ئادەم بولۇشىنى ئۈمىد قىلدىم.

ـــ مېنىڭ... ـــ دېگەن ئاۋازىمنى بويلاپ ئاغزىنى پۈتۈنلەي ياپقان قاپقارا ۋە ئۆسكىلەڭ بۇرۇتىغا قوناق ساقلى ياماشقان، دە-ۋىدەك ئېگىز بىر ئەركىشى يېنىمغا كەلدى.

... ئۇ كىشىنىڭ دېگىنى بويىچە قاتارلىشىپ كېتىۋاتقان سىم تاناپ تۈۋۈكلىرىنى بويلاپ مېڭىشىنى داۋاملاشتۇردۇم. تۈۋۈ-رۈكلەردىن زادىلا يىراقلاشمىدىم. ئىككى ئاش پىشىم بولغاندا مە-ھەللە بىلەن ساينى ئايرىپ تۇرىدىغان ئۆستەڭ بويىغا كەلدىم.

شۇنىڭدىن باشلاپ تاشلارنى ئۇچراتسام گەپ قىلغۇم كېلىدۇ. قۇلىقىمنى يېقىپ ئاۋازىنى ئاڭلىغۇم كېلىدۇ. كۆزلىرىنى تاپالى-سام ياشلىرىنى سۈرتۈپ قويىاتتىم، بېشىنى تاپالىسام چېچىنى تاراپ قويىاتتىم دەپ ئويلايمەن. بىر كۈنى بىر قورام تاشنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ شۇنداق ئويلىدىم «بۇ تاشنىڭ ئىچىدە چوقۇم چەكسىز بىر سايى بار، تاشنىڭ ئىشكىنى تاپالىغان بولسام قويلىرىمنى ئاشۇ سايدا باقاتتىم...»

ئۇ ئىشلارغىمۇ ئۇزۇن يىللار بولدى. ھازىر ئويلىسام ئاشۇ

تۇمانلىق كۈندە ماڭا جىن چاپلاشقان ئىكەن. شېئىر يازساملا قەلەمنىڭ ئاياللار تەرەپكە كېتىپ قېلىشى، يەنە كېلىپ ئۇ ئاياللارنىڭ ھەممىسىنىڭ يالىڭاچ ئايال ئىكەنلىكى شۇ ۋاقىتنىمۇ كىشى دەيمەن. ئىشىنىمەنكى، شېئىرلىرىمدىكى ئاياللارنىڭ ھەممىسى پەقەت بىرلا ئايال، يەنى 16 ياشلىق قىپىيالىڭاچ ئايال جىن.

...

قىزىق ئىش، ھېكايەم تۈگەپ بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىسام كورلا كونا شەھەر رايونى كۆكتات توپ سېتىش بازىرىنىڭ يېنىدىكى ئەرزان باھالىق ياتقىمىزنىڭ يېنىغىلا كېلىپ قاپتىمىز.

— ياتاققا كەلدۇق، — دېۋىدىم، ئابلىمىت باشتا گېپىمگە ئىشەنمىدى، كېيىن زەن سېلىپ قاراپ قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

— توۋا، بەزى ئىشلارغا بەك ئەستايىدىل بولۇپ كەتمىگۈلۈككەن جۇمۇ...

— ياخشى ئىت ئۆلۈكىنى كۆرسەتمەيدۇ، — دېدىم ئەتىسى ئەتىگىنى، — يېنىمىزدا خوتەنگە كەتكۈدەكلا پۇل قالدى، يەنە بىر كۈن تۇرساق قايتالمايمىز.

— قايتايلى، — دېدى ئابلىمىتمۇ.

شۇنداق قىلىپ خوتەنگە قايتىپ كەتتۇق. كېيىن ئاڭلىسام ئۆمەر مۇھەممەتئىمىن بىلەن ئەسقەر ياسىن بىزنى ئىشخانىسىدا بىر كۈن ساقلىغانمىش!

تاك ئانتقۇچە دۇتار چالدى بىر كشى

بۇنىڭدىن 10 يىللار مۇقەددەم ئوخشاش ئارزۇ ـ ئىستەكلەر ۋە يالقۇنلۇق ئەدەبىيات مۇھەببىتى بىلەن بىر يەرگە جەم بولغان گۈمىدىكى قەلەمكەش بۇرادەرلەر سەھرانىڭ كۈزدىكى نېمەتلىرىگە تېغىز تەگمەكچى بولدۇق. بۇ نېمەتلەرنىڭ ئەڭ ئېسىلى شەھەرنىڭ ۋاراڭ ـ چۇرۇڭلىرىدا چىڭقالغان ئەسەبىلىرىمىز ۋە سىقىلغان نەپەسلىرىمىزگە داۋا بولىدىغان سەھرانىڭ ساپ ھاۋاسى ئىدى. ئاز-دىن كېيىن ناخشا ـ ساز....

ـــ قاراسۇغا چىقايلى، ـــ دېدى مۇھەممەتئىلى مەمتىمىن.

ـــ بەللى، ـــ دېدى ئابلىكىم ئابلىمىت تاغتېكىن، ـــ بۇ-گۈنكىدەك خۇشدەملەرگە قاراسۇدىنمۇ لايىق جاي بارمۇ؟

ـــ قاراسۇ! ـــ دېدى بەگتۇرك، ۋە كۆزلىرى چاقناپ كەتتى. قارىغاندا ئۇنىڭ قاراسۇغا مۇناسىۋەتلىك گۈزەل ئەسلىمىلىرى ئويغانغاندەك قىلاتتى.

ـــ مۇنداقلا چىقساق سەل بىئەپ بولۇپ قالارمىكىن، ـــ دېدى مىركالان نېمىنىدۇر خىيال قىلىپ، ـــ ئابلەت ئابدۇللاغۇ بەلەن ئاغىنىنىمىز، چىقساق خۇش بولىدۇ، شۇنداقتىمۇ...

ئابلەت ئەخمەت بىر ياخشى ئامالنى ئويلاپ تاپتى.

ـــ قاراسۇنى زىيارەت قىلىش كېرەك!

ـــ بىراق مۇخبىرلىقنى كىم قىلىدۇ؟

ـــ ئەلۋەتتە غوجىمۇھەممەد قىلىدۇ ـ دە، ئۇ ۋىلايەتتىن چىققان تۇرسا.

ـــ شۇنداق، ۋىلايەتتىن چىققان دېسە قۇلاققا باشقىچە ئاڭلى-

ئىدىكەن...

ئەسلىي بۇ ئىشلار ئارتۇقچە ئىدى. قاراسۇ كەنتىنىڭ باشلىقى ئابلەت ئابدۇللانىڭ ئۆزىمۇ ئەدەبىيات ئاشناسى بولۇپ، ئانچە-مۇنچە شېئىرلارنى يېزىپ قويىاتتى. شۇ سەۋەبلىك ئۇنىڭ جەمئىيەتتىكى ئارىلىشىدىغان ئادەملىرىنىڭ كۆپىنچىسى يازغۇچى-شائىرلار ئىدى.

ئالتەيلەن ئىككى ماشىنىلىق بولۇپ قوشتاغدىن قاراسۇ كەنتىگە قاراپ يولغا چىقتۇق. ماشىنا قوشتاغدىن چىقىپ 15 مىنۇت-لۇق كالتە سايدىن ئۆتكەندىن كېيىن كىيىكچى كەنتىگە ئۇلاشتى. بىز ماشىنىنىڭ دېرىزىلىرىنى تولۇق ئېچىۋېتىپ، سەھرانىڭ ئارامبەخش ھاۋاسىدىن تويماي ھوزۇرلاندۇق. ئاۋۇغۇستىنىڭ تومۇز كۈنلىرى بولغىنىغا قارىماي تەنلىرىمىز توڭلاپ تۇراتتى.

— قاراسۇغا كەلدۇق، ئەنە، ئابلەت ئابدۇللا...

تاغتېكىنىنىڭ بۇ سۆزىدىن قاراسۇغا كەلگىنىمىزنى بىلدۇق ۋە پاراڭلىرىمىزنى يېغىشتۇرۇپ ماشىنىدىن چۈشۈشنىڭ تەييارلىقىنى قىلدۇق.

كىيىكچى ۋە قاراسۇ كەنتلىرى تۇتاش كەنتلەر بولۇپ، قوشتاغ يېزىسىغا قارايتتى.

ئابلەت ئابدۇللا بىر نەچچە ئەترەت كادىرى بىلەن بىزنى ساقلاپ تۇرغان ئىكەن. سالام-سەھەتلەردىن كېيىن ئەترەت مەجلىسخانىسىغا باشلىدى. شىرەگە تىزىلغان قوغۇن-تاۋۇز، ئالما-ئۈزۈم قاتارلىق يەرلىك نېمەتلەرگە ئېغىز تېگىپ تۇراتتۇق، ئابلەت ئابدۇللا ئېغىز ئېچىپ قالدى:

— ھەر قايسىلىرى چاقىرىپمۇ ئەكەلگىلى بولمايدىغان ئەزىز مېھمانلار، بايا مەي بۇجاقى(مۇھەممەتئىلى مەمتىمىنى بىزمۇ شۇنداق ئاتايتتۇق) بۇ گەپنى قىلمۇىدى، نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي قالدىم.

— سىلەرنى مالال قىلىپ قويمىساقلا بولاتتىغۇ، — دېدى

مۇھەممەتئېلى مەمتىمىن تەكەللۇپ قىلىپ، ـ خوتەندىن غوجـ ـ مۇھەممەد دېگەن ئىنى ئاغىنىمىز چىققانىدى، ئۇ قوشتاغ تـوغ ـ رىسىدا ئەسەر يېزىش ئويى بارلىقىنى ئېيىتتى. ئانچە ـ مۇنچە ھاۋالانغاچ قاراسۇنىڭ يەرلىك ئالاھىدىلىكلىرى ۋە يېقىنقى تەرەق ـ قىيات ئەھۋالى توغرىسىدا بىر نەرسە يېزىش ئۈچۈن ئۇنى باشلاپ دەرگاھىڭلارغا كېلىپ قالدۇق.

ـــ ئاپلا، ـــ دېدى ئابلەت ئابدۇللا، ـــ كەنت بوغالتىرى گـۇ ـ مىغا كەتكەن ئىدى، چاقىرتىپ كېلەمدۇق ئەمدى؟

ـــ بوغالتىر نېمىگە لازىم، نەپسىمىز يامانەك تۇرامدۇ؟ جا ـ جىمىز بىر كورا قېتىق بىزنىڭ... ـــ تاغتېكىن ئابلەت ئابدۇللا ـ غا چاقچاق قىلدى.

ـــ يازىدىغان ئىشقا بوغالتىر بولمىسا بولامدۇ؟ سان ـ سېـ پىرلار بولمىسا ئەسەر ئەسەرگە ئوخشىماس؟ ـــ ئابلەت ئابدۇللا كۈلدى.

ـــ بارىنى يازغاچ تۇرايلى، يوقىغا بـۇ ئۇكىمىز ئۆزى ئامال قىلىدۇ.

مەمەتئېلى مەمتىمىنىڭ بۇ گېپىدىن كېيىن ئابلەت ئابـ ـ دۇللا مېنى كەنت ئىشخانىسىغا باشلاپ كىردى. ئىشخانا رەتلىك ۋە ئازادە بولۇپ، بۇنىڭدىن ئابلەت ئابدۇللانىڭ تۇرمۇش ساپاسى ۋە خىزمەت ئىستىلىنى بىلگىلى بولاتتى. ئىشكاپقا تىزىلغان پارتـ ـ يەنىڭ ئورگان ژۇرناللىرى ۋە ھۆججەتلەرنىڭ ئارىسىدا ئەدەبىـ ژۇرناللار ئالاھىدە كۆزگە چېلىقاتتى. ئىشخانىنىڭ بۇلۇڭ تەرىپـ ـ دىكى كارىۋات، كارىۋاتقا رەتلىك تىزىلغان يوتقان ـ كۆرپە ۋە كا ـ رىۋات بېشىدىكى تومپۇچكىدا گىدىيىپ تۇرغان غاز بويۇن ئۇستەل چىرىغى ئابلەت ئابدۇللانىڭ ئىشلەشنى ۋە دەم ئېلىشنى بىرلـەش ـ تۇرگەن يېڭى زامان كادىرى ئىكەنلىكىنى دەللىلەيتتى. ئىنچىكـە كۆزىتىشلىرىم ئىچىدە ھەممىدىن بەك كۆڭلۈمنى لال قىلغىنـى ئابلەت ئابدۇللانىڭ پارقىراپ تۇرغان قاپقارا ئايىغى. بەلكىم بىز ـ

نىڭ كېلىشىمىزنى ئاڭلاپ ئابروي ئۈچۈن بۇ يېڭى ئاياغنى كىيۋالغاندۇ، بەلكىم ئۆيىدىن ئەتىگەندىلا كىيىپ چىققان بولغىيدى. كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغىنى بوسۇغىدىن ئاتلاپلا سېرىق توپىغا دەسسەيدىغان بۇ سەھرادا بىرنەچچە سائەتتىن كېيىنمۇ بۇ ئاياغنىڭ پارقىراپ تۇرغىنى...

ــ ئەمدى ئاساسىي مەقسەتكە كېلەيلى، ــ دېدى ئابدۇللا خىيالىمنى بۆلۈپ، ــ كەنتىمىز قوشتاغ يېزىسىغا قاراشلىق تاغلىق كەنت بولۇپ...

ئۇ ئالاھازەل يېرىم سائەت ئەتراپىدا سۆزلەپ قاراسۇ كەنتىنىڭ جۇغراپىيەتلىك جايلىشىش ئەھۋالى، يەر شەكلى، ھاۋا كىلىماتى، نوپۇسى، دېھقانچىلىق ۋە چارۋىچىلىق تەرەققىياتى ھەققىدە تەپسىلىي مەلۇمات بەردى. ئۇنىڭ بايان قىلى ئىنتايىن راۋان بولۇپ، بۇنىڭدىن ئۇنىڭ دائىم يۇقىرى دەرىجىلىك ئورۇنلارغا خىزمەتلىرىدىن مەلۇمات بېرىپ تۇرىدىغانلىقىنى بىلگىلى بولاتتى. مەن ئۇنىڭ دېگەنلىرىنى چاممىنىڭ يېتىشىچە، تولۇق خاتىرلەپ ماڭدىم. ئۇ مېنىڭ مۇخبىرلىقىمغا تازا ئىشەنمىسىمۇ يەنىلا ئەستايىدىللىق بىلەن ئەھۋال تونۇشتۇردى، مەنمۇ ئۇنىڭ ئەستايىدىللىقىغا جاۋاب قايتۇرۇش ئۈچۈن تونۇشتۇرۇشنى زەن سېلىپ ئاڭلاپ سەممىيلىك بىلەن خاتىرلىدىم. ئاخىر ئۇ سۆزدىن توختاپ ئالدىمىزدا قول قوشتۇرۇپ تۇرغان كەنت كادىرىنى پىيالىدىكى چاينى يېڭىلاشنى بۇيرۇدى.

ــ باشقىلار كۆرۈنمەيدىغۇ؟ ــ دېدىم سىرتتىكى تىمتاسلىقتىن كۆڭلۈم بىر ئىشنى تۇيۇپ.

ــ ئۇلار بۇلاق بېشىغا سۇغا چۈمۈلگىلى كەتتى، ــ دېدى ئابدۇللا.

ھەۋزىدە ئاچچىقىم كەلدى.

ــ ئۇلار مېنى يەنە بوزەك قىپتۇ، مېنى بۇ يەردە يالغان مۇخبىرلىققا تۇتۇپ بېرىپ، ئۆزلىرى جانلىرىنى يايراتقىلى كەپ-

تىپتۇ كاساپەتلەر، ـ ئىچىمدە شۇنداق دېدىم.

ئالاھازەل بىرەر سائەتلەردىن كېيىن مۇخبىرلىق ئىشىم تاماملاندى. ئاڭغىچە سۇغا چۆمۈلگىلى كەتكەنلەرمۇ قايتىپ كېلىشتى.

ـــ بىز ماڭايلىمىكىن، ـــ دېدى مۇھەممەتئىلى مەتمىن بالدۇرلا تارتىلغان كەچلىك تاماقتىن كېيىن.

ـــ كەچتە ئازراق مەشرەپ قىلايلىمىكىن دېگەن، ـــ دېدى ئابلەت ئابدۇللا، ـــ سازەندە ـ پازەندىلەرمۇ تەق بولدى، تايىنلىق مەشرەپ ئۆيناپ قايتمامسىلەر؟

ـــ ۋاھ، ـــ دېدى تاغتېكىن خۇشلۇقىدىن، ـــ كۆڭلۈمدىكى گەپ بولدى بۇ. قاراسۇغا كېلىپ «قاراسۇ مەشرىپى» نى ئويىنمايلى قايتساق قاملىشامدۇ؟

بايانىن بېرى كېتىشكە ئالدىراپ تۇرغان بەگتۇركمۇ مەشرەپنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ جىم بولدى. پەقەت ئابلەت ئەخمەتلا ئالدىراپ تۇراتتى.

ھەممىمىز مۇھەممەتئىلى مەتمىنىڭ ئاغزىغا قاردۇق. ئۇ نەچچە سېكۇنت سۈكۈتتە تۇرغاندىن كېيىن گەدىنىنى قاشلاپ كۈلدى ۋە:

ـــ ھەممەيلەننىڭ رايى شۇ بولغاندىكىن ئويناىلى، بىز ئويىنىمغان مەشرەپمىدى بۇ؟ ـــ دېدى.

بىز گۈڭگۇر ـ مۇڭگۇر پاراڭلاشقاچ كەنتنىڭ مەجلىس زالىغا كىردۇق. زالنىڭ تۆر تېمىنى بويلىتىپ شىرە تىزىلغان بولۇپ، ئېنىقكى بۇ بىزگە تەييارلانغان ئورۇن ئىدى. قاراسۇلۇقلارنى ئۇيۇن ـ تاماشىغا ئامراق خەلق دەپ ئاڭلىغان ئىدىم. قاراسۇ قوشتاغنىڭ بىر كەنتى بولغىنىغا قارىماي ئادەملىرىنىڭ ئۆزگىچە جانلىقلىقى، خۇشچاقچاقلىقى ۋە سەنئەتكە ھېرىسمەنلىكى بىلەن قوشتاغ ئادەملىرىدىن ئالاھىدە پەرقلىنىپ تۇراتتى. ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىمدا بىر نەچچە قاراسۇلۇق ساۋاقدىشىم

بار بولۇپ، ئۇلار مەكتەپ سەنئەت پائالىيەتلىرىنىڭ ئاساسلىق ئارتىسلىرى ئىدى. بىز زالغا لىق تولغان ئادەملەرنى ئارىلاپ ئۆتۈپ ئورنىمىزغا كېلىپ ئولتۇردۇق. سازچىلار سازلىرىنى تەڭشىمەكتە ئىدى. ئابلەت ئابدۇللا زالدىكى ۋاراڭ - چۇرۇڭنى خەپشۇكلىدى. ۋاراڭ - چۇرۇڭ بېسىقتى، ئادەملەر ئۆزلۇگىدىن تۆت تەرەپكە تاراپ زالنىڭ ئوتتۇرىسىدىن سەھنە ھازىرلىدى. ئابلەت ئابدۇللا بىزنىڭ قاتارىمىزدىن ئورۇن ئالغان ئىدى، ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ گېلىنى ئىككى قېتىم قىرغاندىن كېيىن مەشرەپنىڭ باشلانغاڭلىقىنى جاكارلىدى. زالدا چاۋاك ياڭرىدى. چاۋاك توختاپ نەچچە ئون سېكۇنت دەۋرەش، پىچىر - پاراڭ بولۇپ، كېيىن چۈن ئۇچىمۇ ئاڭلانغۇدەك جىمجىتلىق باشلاندى. ئابلەت ئابدۇللا مېھمانلارنى تونۇشتۇرۇپ ماڭا كەلگەندە «ۋىلايەتتىن خىزمەتلىرى» دېگەندە، كۇلكەم قىستاپ ئۆزۈمنى ئاران تۇتۇۋالدىم.... قاينام - تاشقىنلىقا چۆمگەن خەلق دەۋرەپ كەلگەن كەلكۇندەك ياكى تۇيۇقسىز تۇتاشقان ئوتتەك مەيداننىڭ ھەممە يېرىنى قاپلىدى. داپ داراڭلاپ يۇرەكلەرگە ئىسيان ئوتى ياقسا، دۇتار سايراپ سۆيگۈ قۇشلىرىنى باشلاپ كېلەتتى. تەمبۇر ئەجەب بىر شاش ئاتلارنى چاپتۇرۇپ كەلدىيا، ئىسكىرىپكا يەنىلا مۇڭ ئىلكىدە پايانسىز يېيىلغان ئىدى. گۇس - گۇس، قاس - قاس قىلغان ئاۋازلار كېلەتتى، پۇتلار تاقلاپ، قوللار غۇلاچلايتتى. تەنلەردىكى قىرغاق بۇزۇلغان، سۆيگۈ كەلكۈنى يامراپ ئاقاتتى... ساپايىنىڭ زەردىسىدە قۇم باخشى چېچىلىپ كەتكەن، مۇشەققەت ئالۋاستىسى ياماق باسقان يۇزلىرىدە تەتۇر قارايتتى. كۆكۈلىسى قىرىق قىزنىڭ قىرىق قارام ئاشقى كۆڭلىكىنى يىرتىپ، ئۇسۇپ - تۇرتۇپ ئەسەبىي ئوينايتتى. قىزلار ئولغىنىپ - تولغىنىپ كىيىم ئىچىدىن چىقىپ كەتكەن، تام - تورۇستا شوخ گۈللەر قاقاقلاپ كۈلەتتى. ئەلھايا، ئاسمان دېرىزىلەرگە يېرىم يېپىلغان، تۆمۇر كەشلىك، ياغاچ بۆكلۈك ئا-

خۇنۇم كۆزلىرىنى يوغان يۇمۇپ «جىن كەلدى» دەپ ۋارقىرايتى... ئەلھەق، يارنىڭ ناز ـ كەرەشمىسى بولمىسا نېمە بۇ ھايات؟ بىردەم ئۆزۈڭنى ئۇنتالمىساڭ نېمە پاراغەت؟!... مەشرەپ داۋام قىلماقتا، مەيداندا ئادەملەر دەۋرەيتتى. دېڭىز دولقۇنىدەك گاھ ئۆرلەپ، گاھ پەسىيەتتى. قىزلارنىڭ ئوقتەك ئېتىلىپ كېلىپ يېنىغا كەلگەندە كىيىكتەك شارتتىدە قېچىشلىرى يىگىتلەرنى قۇتراتاتتى. ۋاي ـ ۋاي... مەيدان شالاڭلىدى. ئاخىر ئۇسسۇل ئوينىۋاتقان ئىككىلا ئادەم قالدى، بىرى بەگتۇرك، يەنە بىرى مىركالان... سازلار رېتىمىنى تېز ـ تېز ئۆزگەرتىشكە باشلىدى، ئۇسسۇللارمۇ شۇنىڭغا ماس شوخلاشتىن قالمىدى. بىر سائەت، ئىككى سائەت... سازلار كەينى ـ كەينىدىن، ناخشىلار بىر ـ بىرىگە ئۇلىشىپ كېلەتتى، ئۇسسۇللار بارغانچە زوريىپ مەيداننى بىر ئالدى. ئېنىقكى سازچىلار بىلەن ئۇسسۇلچىلار بەسلىشىۋاتاتتى، ۋاھالەنكى ساز رېتىمدىن ئازمىدى، ئۇسسۇل تاپتىن چىقمىدى. ناخشىلار كېكەچلىمىدى، بىر ئاھاڭ قۇلىقىمىزدىن كېتەر ـ كەتمەي ئىككىنچى ناخشىغا سازلىناتتى. مىركالاننىڭ ھەركىتلىرى ئىنتايىن نەپىس بولۇپ، ناز ـــ كەرەشمە بىلەن لەرزان ئويناتتى، بەگتۇرككە بېقىپ قاش ئېتىشلىرى، دولا قېقىشلىرى، گاھ قېچىپ، گاھ قىچقىرىشلىرى بەكمۇ يۇمۇرلۇق، كۇلۇپ ھالىمىز قالمىدى. بەگتۇرك گۇس ـ گۇس دەسسەپ ئوينايتتى، قارامۇلىق بىلەن يەر تەپسە يۇرەكلەر جىغىلدايتتى.... ئاخىر، مىركالان ئۇسسۇلدىن توختىدى، ئاستا سۆرۈلۈپ كەلدى ۋە ئاغزىنى تۇتقىنىچە مەيداننى ئوراپ تۇرغان ئادەملەرنى ئارىلاپ سىرتقا يۇگۇردى. مەشرەپ ئەھلى گۇلدۇراس ـ ئالقىش ئىچىدە چىپچىدە توختىغان سازنىڭ پەيزىنى ئالدى. مىركالاننىڭ كەينىدىن چىقتۇق. ئۇ زالنىڭ ئالدىدىكى ئورمانلىقتا بىر تۇپ تېرەككە يۆلىنىپ قۇسۇۋاتقان ئىكەن، بىزنى كۆرۈپ ئاغزىنى سۈرتكىنىچە:

ـــ سەت بولدى، ـــ دېدى.

ـــ ھىلىمۇ قالتىس بولدى، ـــ دېدى مۇھەممەتئېلى مەمتىمىن. ـــ مەن مىركالانغا تەسەللى بېرىپ.

ـــ ئۆپكەم ئۆرۈلۈپ، نەپسىم قىستاپ كەتتى، بولمىسا...

ـــ بولدى، شۇنچىلىك بولسا بولىدۇ، ـــ دېدىم مەنمۇ گەپ قىستۇرۇپ.

ئاڭغىچە بەگتۇرك يېنىمىزغا كەلدى.

ـــ بىردەم چىدىساڭلا بولمامدۇ قىرى كالا، ئاز قالغان، ناخشىلار كېكەچلەپ، سازلار ئېزىۋاتقان، ئاز قالغان... ـــ دېدى ئۇ مىركالانغا زەردە قىلىپ.

ـــ بەك جايىدا بولدى، ـــ دېدى مۇھەممەتئېلى مەمتىمىن، ـــ بىز ئۇلار بىلەن مۇسابىقىلەشكىلى ئەمەس بەلكى ئويىنغىلى چىققان، ئۇلار ساھىبخانلىقىنى شۇنداق ياخشى قىلىپ، ئىززەت كۆرسىتىۋاتسا، ئۇلار بىلەن تەڭ بولۇپ نېمە قىلاتتۇق؟

ـــ بىراق، ـــ دېدى بەگتۇرك، ـــ ئۇلارنىڭ مەقسىتى بىزنى يېقىتىشقۇ.

ـــ يوقسۇ، ـــ دېدى، ـــ بايىاتىن بىرى گەپكە ئارىلاشماي تۇرغان تاغتېكىن، ـــ سېلەرنى يېقىتىش ئۇلار ئۈچۈن تەس ئەمەس، ئىككى سائەت ئويناپ جۇلقىڭلا چىقىپ كەتتى، يەنە ئىككى سائەتتە نېمە بولۇپ كېتەرسىلەر؟ ئۇلارنىڭ سورۇنىغا مەن جىق قاتناشقان، سازنى بىر باشلىۋالسا ناخشىنى بىر ـ بىرىگە ئۇلاپ تاڭنى ئاتقۇزىۋېتىدۇ ئۇلار، قارىسام سىلەرگە كۆپ يول قويىدى.

ـــ مانا، مانا، ـــ دېدى مۇھەممەتئېلى مەمتىمىن، ـــ ئۇلار ئىززىتىڭلارنى قىپتۇ.

قاراسۇنىڭ قىزلىرى بەك شوخ ۋە تەنناز ئىكەن، قاشلىرى دەمدەك، كۆزلىرى جامدەك، چاچلىرى بىلەكتەك... بىر قىز قاپقارا كۆزلىرىنى ئويناتىپ ھېيىقماستىن كۆزۈمگە قارىۋىدى، تەمتىرەپ نېمە قىلىشىمنى بىلمەي قالدىم. مىجەزىم ئىغىر بولغاچقىمىكىن شوخ قىزلارنىڭ ئالدىدا دائىم ئوڭايسىز ئەھۋالدا

قالاتتىم. قايتىشىمىزدا مىركالاننىڭ بىر قىز (قاراڭغۇدا قىز كۆ-رۈندى) بىلەن تامنىڭ دالدىسىدا پىچىرلىشىپ تۇرغىنىغا كۆزۈم چۈشتى، بەگتۈرك بىر نەچچە قىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا شېئىر ئو-قۇۋاتاتتى، تاغتېكىن بۇنداق ئىشلاردا ئېسىل بولۇۋالمدۇ، مەن... ماڭا قىزلار كۆپ دىققەت قىلمايدۇ، بوينۇمنى تىك تۇتۇپ، پىسەنـ تىمگە ئالمىغاندەك يۈرىمەن.

كەچتە ئابلەت ئابدۇللانىڭ ئۆيىدە قوندۇم. ئابلەت ئابدۇللا نېمىدۇر بىر ئىش بىلەن سىرتقا چىقىپ كەتتى، ئۇيقۇم قېچىپ قولۇمغا قەلەم ئالدىم ۋە شېئىر يېزىشقا تۇتۇندۇم:

تاڭ ئاتقۇچە دۇتار چالدى بىر كىشى

يۇلتۇزلارنىڭ كىرپىكلىرى تۆكۈلدى
ئايدا ئاقتى جۇدالىقنىڭ ئۆركىشى.
شامالالارنىڭ نازۇك قەددى پۈكۈلدى
تاڭ ئاتقۇچە دۇتار چالدى بىر كىشى.
دېرىزىدىن ئاتتى چۈشلەر ئۆزىنى
ياقا يىرتتى جاندا كۈينىڭ داۋامى.
ئەينەك كەبى ياتتى چۈل ـ چۈل چېچىلىپ
ئايىغىغا ئونىڭ كۆڭۈل ئارامى.
بارماقلىرى يۈرەر چۆلنى يېتىلەپ،
غالجىر مۇقام بورانلاردەك كىشىندى.
يەتتە ئايال، سۇنۇق پىچاق قولىدا،
چىرقىرىشىپ لەۋلىرىنى چىشلىدى.
لەۋلىرىدىن ئاقتى قانەك قىزىل گۈل،
چېچىلدى گۈل بەرگى تال ـ تال سەرگەردان.
گۈل تۇۋىگە يەتتە ئەرنىڭ يۈرىكى
كۆمۈلدى ئاھ، ئونى ئەيلەپ قەبرىستان.

كەتتى ئازاب جەستىنى ھاپاشلاپ
كەتتى ئوتتەك لاۋۇلدىغان كۆڭلەكلەر.
قەيەردىدۇ بىر كىم يار دەپ توۋلىدى،
قەيەردىدۇ يىقىلدى ھەم تېرەكلەر...
ئۇخلىمىدىم مەن كۆڭلۈمدە چۆرگىلەپ،
ئۇخلىمايدۇ يار دەردىدە ھېچ كىشى.
سىلىپ پىغان، دەرد ـ ھەسرەتنى ئۇسسۇلغا
تاڭ ئاتقۇچە دۇتار چالدى بىر كىشى.

سەھنىدىكى قەلەندەر

ئۇ كۈنى مەن راستتىنلا ھاياجانلانغانىدىم. بىر تۈرۈپ قور-قاتتىم. ئىككى ئادەم بار يەردە ئىككى ئېغىز گەپنى قاملاشتۇرۇپ قىلالمايدىغان ئادەم نەچچە يۈز ئادەمنىڭ ئالدىدا نېمە دەرمەن؟ تىلىمنى قېتىپ قالسا ئاغزىمنى ماڭ - ماڭ ئېچىپ، لەۋلىرىمنى مىدىرلىتىپ تۇرارمەنمۇ؟ باشقا كەلگەندە باتۇر دەپتىكەن، تەۋەككۈل قىلاي...

— شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىدىكىلەر سېنى زىيارەت قىلماقچى، ئوبدان تەييارلىق قىل، — دېدى ئوبۇل ھاشىم 2005 - يىلى 6 - ئاينىڭ بىر كۈنى مېنى گۈمىدىن خوتەنگە چاقىرىپ ئەكىرىپ.

— بۇ... بۇ... — دېدىم مەن.

— خوتەندىكى كۆزگە كۆرۈنگەن ئەدىب، سەنئەتكارلار قاتارىدا سېنىمۇ زىيارەت قىلماقچى، گەپ چۈشىنىشلۈك بولدىمۇ؟ — دېدى ئۇ يەنە.

— نۇرمۇھەممەد توختى بىلەن ئابدۇللا سۇلايماننىمۇ زىيارەت قىلامدىكەن؟ — دېدىم دەرھال.

— ياق، ئەدىبلەردىن مۇھەممەد چاۋار، تۇرسۇنجان مۇھەممەد، ئايمۇھەممەد ساھىبى ۋە سېنى، — دېدى ئوبۇل ھاشىم.

— نۇرمۇھەممەد توختى، ئابدۇللا سۇلايمانلار بولمىسا... پېشقەدەملەرنىڭ ئالدىغا ئۆتۈۋالسام... ئەستەغپۇرۇللا... — دېدىم.

— ئۆزۈڭنى ئويلا. ئۇلارنى زىيارەت قىلماسلىقتا بەلكىم باشقا بىر سەۋەب باردۇ.

كەتتى ئازاب جەستىنى ھاپاشلاپ
كەتتى ئوتتەك لاۋۇلدىغان كۆڭلەكلەر.
قەيەردىدۇ بىر كىم يار دەپ توۋلىدى،
قەيەردىدۇ يېقىلدى ھەم تىرەكلەر...
ئۇخلىمىدىم مەن كۆڭلۈمدە چۆرگىلەپ،
ئۇخلىمايدۇ يار دەردىدە ھېچ كىشى.
سېلىپ پىغان، دەرد ـ ھەسرەتنى ئۇسسۇلغا
تالىڭ ئاتقۇچە دۇتار چالدى بىر كىشى.

سەھنىدىكى قەلەندەر

ئۇ كۈنى مەن راستتىنلا ھاياجانلانغانىدىم. بىر تۈرۈپ قور-قاتتىم. ئىككى ئادەم بار يەردە ئىككى ئېغىز گەپنى قاملاشتۇرۇپ قىلالمايدىغان ئادەم نەچچە يۈز ئادەمنىڭ ئالدىدا نېمە دەرمەن؟ تىلىم قېتىپ قالسا ئاغزىمنى ماڭ - ماڭ ئېچىپ، لەۋلىرىمنى مىدىرلىتىپ تۇرارمەنمۇ؟ باشقا كەلگەندە باتۇر دەپتىكەن، تەۋەككۈل قىلاي...

— شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىدىكىلەر سېنى زىيارەت قىلماقچى، ئوبدان تەييارلىق قىل، — دېدى ئوبۇل ھاشىم 2005 - يىلى 6 - ئاينىڭ بىر كۈنى مېنى گۈمىدىن خوتەنگە چاقىرىپ ئەكىرىپ.

— بۇ... بۇ... — دېدىم مەن.

— خوتەندىكى كۆزگە كۆرۈنگەن ئەدىب، سەنئەتكارلار قاتارىدا سېنىمۇ زىيارەت قىلماقچى، گەپ چۈشىنىشلۈك بولدىمۇ؟ — دېدى ئۇ يەنە.

— نۇرمۇھەممەد توختى بىلەن ئابدۇللا سۇلايماننىمۇ زىيارەت قىلامدىكەن؟ — دېدىم دەرھال.

— ياق، ئەدىبلەردىن مۇھەممەد چاۋار، تۇرسۇنجان مۇھەممەد، ئايمۇھەممەد ساھىبى ۋە سېنى، — دېدى ئوبۇل ھاشىم.

— نۇرمۇھەممەد توختى، ئابدۇللا سۇلايمانلار بولمىسا... پىشقەدەملەرنىڭ ئالدىغا ئۆتۈۋالسام... ئەستەغپۇرۇللا... — دېدىم.

— ئۆزۈڭنى ئويلا. ئۇلارنى زىيارەت قىلماسلىقتا بەلكىم باشقا بىر سەۋەب باردۇ.

ـــ ماقۇل.

ئوبۇل هاشمىنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىدىكىلەر چۈشكەن ياتاقنى ئىزدەپ ماڭدىم.

رېژىسسور (سانىيە ئەسقەر) ۋە رىياسەتچى (ماھىرە ئابدۇغەنى) ساقلاپ ئولتۇرغان ئىكەن، مېنى قىزغىن قارشى ئالدى. رېژىسسور باش ـ ئايىغىمغا تازا بىر قارىۋېتىپ:

ـــ زىيارەت قىلىشتىن ئاۋۋال ئوبدانراق تونۇشۇپ چىقايلى دېگەن نىيەتتىمىز. ئاۋۋال بىزنى ئىجادىيەت مۇساپىلىرىڭىز ئەكىس ئەتكەن قىسقىچە تەرجىمىھالىڭىز بىلەن تەمىنلەڭ، ئاندىن جەمئىيەتتە بەلگىلىك تەسىر قوزغىغان شېئىرلىرىڭىزنى بېرىڭ، ـــ دېدى.

ـــ ماقۇل ـــ دېدىم، ـــ ياتقىمدا بار، چۈشتىن كېيىن ئەكىلىپ بېرەي.

ـــ شۇنىڭغا ئاساسەن سوئال تەييارلايمىز، ـــ دېدى ئۇ يەنە.

بەزى مۇھىم ئەسەرلىرىم ئېلان قىلىنغان ژۇرناللارنى ئاپىرىپ بەردىم ۋە بىر سائەتچە ساقلاپ ئولار تەييارلىغان سوئاللارنى ئېلىپ قايتتىم.

ياتقىمغا كېلىپ بەگتۇرك، تاغتىكىن، ئابلەت ئەخمەت، ئابدۇرېشىت ئېلى، دولقۇن جاپپار قاتارلىق شائىر دوستلىرىمغا تېلېفون قىلدىم. ئەڭ ئاۋۋال ئابدۇرېشىت ئېلى، ئاندىن دولقۇن جاپپار كەلدى. بىز سوئاللارغا بىر قۇر كۆز يۈگۈرتكەندىن كېيىن قايسى سۇئالغا قانداق جاۋاب بېرىش ھەققىدە مەسلىھەتلەشتۇق. قاراقاشتىكى يېقىن ئاغىنەم ئابدۇلھەمىد ياسىنغا تېلېفون قىلىپ تاسمىچىغا چىقىپ ئوغلۇمنى ئېلىپ كىرىشنى تاپىلىدىم.

ئىككى كۈنگىچە ئايىغىم تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىدىكىلەرنىڭ ياتقىدىن ئۈزۈلمىدى. نېمىشقىدۇر كۆڭلۈم ئانچە خۇشال ئەمەس. سەۋەبى نائېنىق، بەلكىم گەپكە ناقىس بولغانلىقىمدىن نەچچە يۈز ئادەمنىڭ ئالدىدا سۆزلەش تەس كەلگەندۇ ياكى بولمىسا تېلېۋىـ

زورغا چىققۇدەك قانچىلىك ئادەم ئىدىم ؟... دەپ ئويلىغاندىمەن. ئۇچىنچى كۈنى رېژىسسور مېنى چاقىردى ۋە ماڭا ئېچىنغان نەزەردە قاراپ، دېدى:

— ئەپسۇس، تەلىيىڭىز يوقكەن...

— قانداق تەلەي؟ — دېدىم.

— تەشۋىقات بۆلۈمىدىكىلەر سىزنى قالدۇرۇۋېتىپتۇ.

— ياخشى بوپتۇغۇ، — دېدىم، — راستىنى ئېيتسام مېنىڭمۇ تېلېۋىزورغا چىققۇم يوق ئىدى.

— ساراڭدەك گەپ قىلماڭە، — دېدى ئۇ ھەيران‌لىقىنى يوشۇرالماي، — قانداق ياخشى بولىدۇ؟ نۇرغۇن ئادەملەر بار كاللەك كاللەك پۇلنى كۆتۈرۈپ ئارقىمىزدىن سوكۇلداپ يۈرگەن...

— نېمىشقا؟ — سورىدىم.

— تېلېۋىزورغا چىقىرىپ قويۇڭ دەپ بولمامدۇ؟

— نېمە پايدىسى باردۇ دەيمەن؟

— بىلگەنلەرگە پايدىسى كۆپ. تېلېۋىزور دېگەن ئۆزىنى تەشۋىق قىلىشنىڭ ئەڭ ياخشى قورالى. سىز تېلېۋىزورغا چىققاندىن كېيىن ئاتاقلىق ئادەم ئىكەنلىكىڭىزنى ھەممە ئادەم بىلىدۇ، ھەچبولمىسا تېلېۋىزورغا چىققاندىن كېيىن ئاتاقلىق بولۇشقا باشلايسىز. بۇرۇن شېئىرلىرىڭىزغا ئىرەن قىلمىغانلار «ھوي، ماۋۇ ھېلىقى تېلېۋىزورغا چىققان شائىرنىڭ ئەسىرى ئىكەنغۇ» دەپلا ئوقۇشقا باشلايدۇ. بۇرۇن 10 ئادەم ئوقۇغان بولسا تېلېۋىزورغا چىققاندىن كېيىن 100 ئادەم ئوقۇيدۇ. تېلېۋىزور كۆرگەنلىكى ئادەمنىڭ كاللىسىدا سۈرىتىڭىز ئورناپ قالىدۇ....

— ئويلىماپتىمەن، تېلېۋىزورغا چىققانىنىڭ پايدىسى كۆپىكەنغۇ، — دېدىم — بىراق مەن زىيانلىق تەرىپىنىلا ئويلاپ كېتىپتىمەن.

— زىيانلىق؟ — دېدى ئۇ ھەيران‌لىقىنى يوشۇرالماي، — قېنى دەڭا زىيانلىق تەرىپىنى.

— بىرىنچىدىن، — دېدىم، — شېئىرلىرىمنى ئوقۇپ مېنى غايىبتىن بىلگەن نۇرغۇن ئوقۇرمەنلىرىم بار. ئۇلارنىڭ نەزىرىدە بويۇم تاغلاردەك ئېگىز، چىرايىم قۇياشتەك نۇرلۇق، كۆزلىرىم دېڭىزدەك چوڭقۇر... ئۇلار مېنىڭ تېلېۋىزوردىكى ئاۋاق، قارامـاتاق، سۆلغۇن ھالىتىمنى كۆرسە ئۆزلىرىنى ئۇزۇن يىللاردىن بېرى ئالدىنىپ يۈرگەنـدەك ھېس قىلىشىدۇ. ئۇلارنىڭ كۆڭلىگە ئازار بېرىشنى خالىمايمەن.

— ئىككىنچىدىنچۇ؟ — دەپ سورىدى رېژىسسور.

— ئىككىنچىدىن، — دېدىم، — ئۇلار مېنىڭ تېلېۋىزورغا چىقىدىغانلىقىمنى ئاڭلىسا، ئاغزىمدىن چوقۇم ھېكمەت ـ پاسـاھەتكە تويۇنغان، دۇر ـ جاۋاھىرلاردەك جۈلالىق، تۇتىيادەك قىمـمەتلىك گەپلەرنىڭ تۆكۈلىدىغانلىقىغا ئىشىنىدۇ. گەپلەر ئاغزىمـدىن گاھ تىنچلىق كەپتىرىدەك يوپۇرماق چىشلەپ ئۇچۇپ چىقسا، گاھ باھاردىكى قۇچقاچلاردەك شادىمان ۋېچىرلاپ چىقىدۇ. گەپلـەر ئاغزىمدىن گاھى يالقۇندەك لاۋۇلداپ، نەرە تارتىپ، ئۆرتەپ، كـۆيـدۈرۈپ چىقسا، گاھى دېڭىزدەك تاشقىنلاپ، قىرغاقلارنى بـۇزۇپ، شارقىراپ چىقىدۇ... بىراق مەن سىز ئېيتقان تەرتىپ بويىچە ئاممىباب، چۈشىنىشلۈك تىلدا سۆزلىمىسەم بولمايدۇ، سۆزلىرىم «پىرىنسىپ»تىن چەتنەپ كەتمەسلىكى كېرەك... ئۇلارنىڭ مەندىن ئۆزلىرى خالىغان گەپلەرنى ئاڭلىيالماي رەنجىپ قىلىشنى خالـمايمەن.

— ئۇچىنچىسىمۇ بارمۇ؟ — دېدى ئۇ گېپىمىزنىڭ ئاخىرى تۇگىشىگىلا

— بار، — دېدىم، — ئۇچىنچىدىن، مەن ئەزەلدىن پىنھانـدا ئەلۋە ـ ماجىرالاردىن يىراق، جىمجىت ياشاپ كەلگەن ئادەم. خاراكتېرىممۇ شۇنى خالايدۇ. چىرايىم ۋە بوي تۇرقۇمغا قارىغاندا، شۇ قەدەر ئاددىي، ئۇ ھەرگىزمۇ «ئاتاقلىق ئادەم»نىڭ تەقى ـ تۇرقى ئەمەس. ئەگەر ئاتاقلىق بولسام ئۇ مېنىڭ تۇرقۇمدا ئەمەس، بەلكى

روهمدىن ئۇرغۇپ چىققان مىسرالىرنىمدا ئايان بولىدۇ. بۇ كالامپاي تۇرقۇم بەلكىم ئۇنىڭغا نۇخسانداۇر...

— تۆتىنچىسى ... — دېدى رېژىسسور.

— تۆتىنچىدىن، — دېدىم، — بۇ ئەڭ مۇھىمى، بەلكىم مەن-ده نەچچە مىڭلىغان كۆرۈرمەن تېلېۋىزورغا ئىخلاس بىلەن قاتار-لىپ، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئاڭلىغۇدەك گەپ يوقتۇ، گاچىدەك تەتەتلىسەم ئۇلار بىئارام بولۇپ كەتمەمدۇ؟ رەسۇالمقىمدىن خىجىل بولمامدۇ؟

— بەشىنچىدىنچۇ؟ — دېدى رېژىسسور، قارىغاندا ئۇ گەپلە-رىمگە رەسمىي قىزىقىپ قالغاندەك قىلاتتى.

— يېتەر مۇشۇلار، — دېدىم.

— بىراق، — دېدى رېژىسسور، — ئوبۇل ھاشىم سىزنىڭ بۇ ئىشىڭىز ئۈچۈن بەك كۆچىگەن ئىدى، ئۇ كىشىنىڭ ئۈمىدى يەردە قالىدىغان بولدى ـ دە!

باشلىقىم تەن بەرمىدى ۋە ۋىلايەت رەھبەرلىرىگە دەپ تېلې-ۋىزورغا چىقىش ئىشىمنى ھەل قىلدى. تېلېۋىزورغا چىقتىم. ئەسلىي ۋىلايەتلىك تەشۋىقات بۆلۈمىدىكىلەر مېنىڭ ئەھۋالىمنى ئىگىلىگەندىن كېيىن «ئۇ ئاردا ئىككى يىل ئىشسىز يۈرگەن ئە-كەن، ئۇنىڭ بۇ جەريانىدىكى سىياسىي ئەھۋالىنى تەكشۈرگىلى بولمايدىكەن» دەپ تېلېۋىزورغا چىقىش ئىشىمنى ئەمەلدىن قال-دۇرۇۋېتىكەن ئىكەن. ئوبۇل ھاشىم «ئۇنىڭ سىياسىيۋىلىكىگە مەن كېپىل» دەپ ئۇلارنى قايىل قىلىپتۇ. مەن رىياسەتچىنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاب بېرىۋاتقاندىكى تەپسىلاتلارنى بۇ يەردە دەپ يۈرمەيمەن. پەقەت قىستۇرۇپ قويۇش زۆرۈر دەپ قارىغان بەزى قىستۇرمىلار ۋە تېلېۋىزورغا چىققاندىن كېيىن جەمئىيەتتە، ئە-دەبىيات ساھەسىدە ۋە ئەدىبلەر ئارىسىدا بولۇنغان قىسمەن پاراڭلارنى دەپ قويۇش بىلەنلا كۆپايىلىنىمەن.

مەن ھەققىدە ئىشلەنگەن فىلىم تېلېۋىزوردا كۆرسىتىلىۋاتـ

قان كۆنلەرنىڭ بىرى ئىدى. گۈما بىكەتتە ئالدىراش ئىشلەۋاتاتقىنىم، ئابلەت ئەخمەت ئاسماندىن چۈشكەندەكلا ئالدىمدا پەيدا بولدى.

— مۇشۇنداق جاھاندىن بىغەم يۈرگۈلۈكمۇ؟ — دېدى ئۇ سالام - سەھەتتىن كېيىن.

— جاھان تىنچلىقتۇ، — دېدىم ئۇنىڭ گېپىنى تازا ئاڭقىرالماي.

— مە، بۇنى كۆرۈپ بېقىڭلا، — ئۇ ماڭا كومپيۇتېردا ئۇرۇلغان ئىككى ۋاراق خەتنى بەردى، — مۇھەممەد كامال تۇردىن چۈشۈرۈۋاپتىكەن، سىلىنى كۆرۈپ باقسۇن دەپ ئاتايىن ئەكەلدىم.

قەغەزدىكى خەتلەرنى ئوقۇشقا باشلىدىم:

ئىزدىنىش تور بېتىدىكى غوجىمۇھەممەد ھەققىدىكى پاراڭلار

(ئابدۇرېشىت سۇلايمان: Jallat)

ئۇيغۇر 3 - ئەۋلاد ياش شائىرلىرىنىڭ ئاۋانگارت ۋەكىلى، شېئىرخۇمار كىتابخانلار قەلبىدىكى نۇرلۇق يۇلتۇز غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى «تەكرىتاغ گۈلزارى» پىروگراممىا گۈرۈپپىسىدىكى رىياسەتچىلەرنىڭ تېلېۋىزىيە زىيارىتىنى قوبۇل قىلدى. غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد زىيارەت جەريانىدا ئۆزىنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانلىرى، ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىش ئاساسلىرى ۋە قولغا كەلتۈرگەن نەتىجىلىرىنى ئىنتايىن كەمتەرلىك بىلەن شەرھىلەپ ئۆتتى.

بۇ سۆھبەت 2005 - يىلى 7 - ئاينىڭ 27 - كۈنى (چارشەنبە) شىنجاڭ ۋاقتى سائەت 12دىن 14 مىنۇت ئۆتكەندە شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى تەرىپىدىن قايتا كۆرسىتىلىدۇ.

غوجمۇھەممەد مۇھەممەد مېنىڭمۇ يېقىن دوستۇم، لېكىن ئۇنى «تەڭرىتاغ گۈلزارى»دىكىلەرنىڭ زىيارەت قىلىشى ھەرگىز ئۇلارنىڭ ئۇنىڭ ئىجادىي ئەمگىكىگە ھۆرمەت قىلغانلىقىنىڭ نە- تىجىسى بولماستىن، بەلكى خوتەن ۋىلايەتلىك باش بېكەتنىڭ باشلىقى ئوبۇل ھاشىمنىڭ كۈچەپ تەلەپ قىلىشى ئارقىلىق ئە- مەلگە ئاشتى. ئەگەر ئۇلار خالىس قىلىدىغان ئىش بولسا ھەقىقە- تەن بەلەن ئىش بولاتتى. ئەپسۇس، ئوبۇل ھاشىمدەك ئادەملەر بولمىغان بولسا بۇنداق پۇرسەت غوجمۇھەممەتكە ھەرگىزمۇ نېسىپ بولمايتتى.

(ئابدۇرېشىت سۇلايمان Jallat)

ئۇ خىلدىكى ئىشلارنى بىزمۇ ھېس قىلدۇق...

لېكىن غوجمۇھەممەد ھەقىقىي شائىرلىق سالاھىيىتى بە- لەن سەممىي ۋە ياخشى سۆزلىدى. مۇشۇ سۆھبەت خاتىرىسى ھا- زىرغىچە ئىشلەنگەن سۆھبەت ئىچىدىكى ئەڭ ياخشىسى دەپ قارايمەن.

(ئابدۇرېشىت ئىلى 1975 Raxit)

ئەكسىچە، غوجمۇھەممەد نەق مەيدانىدا بەكمۇ گاچىلاشقان. سەۋەبى: ئۇ ئۆمرىدە 4 ئادەم بار سورۇنغا چىقىپ سۆزلەپ باققان بەندە ئەمەس ئىدى... لېكىن، پىروگرامما ئىشلىگۈچىلەرنىڭ تەھرىرلىشى ۋە رەتلىشى بىلەن تېلېۋىزوردا كۆرسىتىلگىنى خې- لى ياخشى چىقىپتۇ!

mis - Mis

غوجى ئۆزى بىلەن دۇدۇقلىمايى، گاچىلاشمايى ئۇزۇندىن - ئۇزۇن سۆزلىشەلەيدۇ. ئۇنىڭ رىياسەتچىگە قىلغان چاقچىقىنى كۆرۈپ ھازىرغىچە رېئاللىقتا قىلغان ئەڭ چوڭ تەۋەككۈلى شۇ-

مىكىن دەپ قالدىم...

(ئابدۇرېشىت ئېلى 1975 Raxit)

غوجىغا ئۇ چاقچاقنى بىز ئۆگىتىپ قويغان، رەپىتىسىيە قىلىۋاتقاندا...

Yulghun 71

راشىت ئەپەندى، ناھايىتى كاتتا ئىش قىلىپسىز. ئۆزىڭىزمۇ كاتتا ئادەم ئوخشايسىز، بىلدۇق. مۇشۇ تالانتىڭىز بىلەن بارلىق يازغۇچى ـ شائىرلارغا گەپ قىلىشنى ئۆگىتىدىغان شىركەتتىن يەنە بىرنى ئاچسىڭىز بولغۇدەك.

...

قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتىم. كۈلگىنىم بىلەن كۆڭلۈم خىلىلا پاراكەندە بولدى. ئابدۇرېشىتنىڭ توردا بۇنداق گەپلەرنى قىلىپ يۈرگىنى نېمىسى دەيمەن، ئەڭ يېقىن ئاغىنەم تۇرۇپ ـ ھە؟.

تېلېۋىزورغا چىققاندىن كېيىن راستىنلا داڭقىم چىقىپ قالدى. ئەسلىي داڭ چىقىرىش ئەدەبىيات ساھەسىدە ئەمەس، ئاۋام ئارىسىدا بولسا تېخىمۇ پەيزى بولمىدىكەن. ئۇلار سېنىڭ ئەھۋالىڭنى بىلمىگەچكە ھەسەت قىلمايدىكەن، كۈلۈپ تۇرۇپ چىرايىنى ئۆڭدەيدىكەن. ئۇلارنىڭ ساڭا بولغان ھۆرمىتى شۇ قەدەر چىن ۋە سەمىمىي ئىكەنكى، يائاللاھ! قولۇمنى چاڭ سىقىپ تۇرۇپ «سىز قوشتاغدا تۇغۇلۇپ، تۇنجى بولۇپ تېلېۋىزورغا چىققان ئالىم، سىزدىن پەخىرلىنىمىز» دېگەندە ئاجايىب شان ـ شەرەپ تۇيغۇسىغا چۆمدۇم. قوشتاغقا بارسام بازارنىڭ دوقمۇشىغا ئاشخانا ئېچىۋالغان ئەبەي ساتىراش يىراقتىنلا توۋلاپ كەتتى:

ـــ غوجىمەمەتخان، غوجىمەمەتخان، ئاخشام دېيىشىدە تۇراتىڭىز، ئەمدى بۇ يەرگە كېلىۋاپسىزغۇ؟

ئۇ يەنە بىرمۇنچە گەپلەرنى قىلدى، گېپىنىڭ نېگىزى، مەن تېلېۋىزۇردا سۆزلەۋاتقاندا بازاردىكى نۇرغۇن كىشىلەر ئۇنىڭ

ئاشخانىسىغا توپلىشىپتۇ، ھەتتا ئاشپەزلەرمۇ تاماق ئېتىشتىن توختاپ تېلېۋىزور كۆرۈپتۇ. ھەممىسى دېگۈدەك مېنى تونۇيدىغان كىشىلەر بولغاچقا:

ــ يارايدۇ، يارايدۇ... ساھىبجامالخاچامنىڭ بالىسى... ــ دېيىشىپتۇ. ھاياجاندىن چۈرقىرىشىپتۇ، بەزىلەر ھەتتا كۆز يېشىمۇ قىپتۇ.

قوشتاغدىكى كونا كىنوچى ئابلا ئىسمايىل ھازىرغىچە ئۇ ھاياجانلىق مىنۇتلارنى ئۇنتۇپ قالمىدى. ئارىدىن يەتتە يىل ئۆتتى، ناۋادا ئۇچرىشىپلا قالساق ئۇنىڭ ئاغزىدا يەنە شۇ گەپ!

ئەزەلدىن شۇنداق. مەشھۇر كىشىنىڭ شان ـ شۆھرىتى كۆپىنچە جاھاننى بىر ئايلىنىپ بولغاندىن كېيىن، ئاندىن ئۇنىڭ كىچىككىنە كەنتىگە ئەڭ ئاخىرىدا يېتىپ كېلىدۇ. ئاشۇ كىچىك كىنە كەنتتىكى ئاددىي كىشىلەرنىڭ ئېتىراپ قىلىشى ۋە بېشىغا ئېلىپ كۆتۈرۈشى مەشھۇر كىشىنى دۇنياۋى سەھنىلەردىكى شان ـ شەرەپلەردىنمۇ ئارتۇقراق خۇش قىلىدۇ. مەن بۇنداق دېيىش ئارقىلىق ئۆزۈمنى مەشھۇر قىلىپ كۆرسەتمەكچى ئەمەس، پەقەتلا ئۆزۈمنىڭ قوشتاغدا مەشھۇر بولغانلىقىمنى دەپ قويماقچى.

بىر مەھەلگىچە بەزى ئاشپۇزۇللاردىن بىكار تاماق يېدىم، بەزى مايلامچىلار ئايىغىمنى ھەقسىز مايلىدى. يول بويىدا تۇرۇپ قالسام ماشىنىلار يېنىمدا توختاپ ئۆتتى. بىراق ئانام بەكمۇ بىئارام بوپتۇ، ئۇ تېلېۋىزور كۆرۈۋېتىپ: «ھەي دادىسى، ھەي دادىسى... كۆرەلمىدىڭغۇ ئامراق ئوغلۇڭنىڭ شۆھرىتىنى...» دەپتۇ ۋە خېلى ئۇزاق كۆز يېشى قىپتۇ.

كېيىنچە مەن «سەھنىدىكى قەلەندەر» ناملىق بىر پارچە شېئىر يېزىپ تېلېۋىزورغا چىققانلىقىمنى خاتىرلىدىم. ئۇ شېئىر مۇنداق:

سەھنىدىكى قەلەندەر

كۆزلىرىمدىن ئاقتى قۇملار شىرىلداپ،
كۈلۈپ كەتتى روھ ـ ئەرۋاھلار پاراقلاپ.
تاپىنىمدىن قېچىپ كەتتى تۆگىلەر
كۆكرىكىمدىن ئۆتتى ئاتلار تاراقلاپ.

كىم؟ دېسە، مەن سەھنىدىكى قەلەندەر
چاۋسىنى چىتقا يېيىپ ئولتۇرغان.
گاھىدا بۇلبۇل، مۇھەببەتنى كۈيلىگەن،
شېئىردىكى ئەڭ ئاخىرقى سەرگەردان.

ئۆز ـ ئۆزىنى قۇتقۇزالماي يىغلىدى،
مۆكۈۋالدى يالغان سۆزنىڭ ئىچىگە.
ياشىماقچى ئىدى قانداق يوشۇرۇن
ھاياتلىقنىڭ ئەڭ سەممىي تۈسىدە.

تۇن كېچىدە ھۇۋلاۋاتقان بۆرىنى
تونالمىدى گۈلزارى يوق تەڭرىتاغ.
بىلمەس ھېچكىم، خىيالىدا ئەر ۋەتەن
يېنىپ تۇرار بولۇپ غۇۋا جىن چىراغ.

كۆرگىنىملار ساختا ئادەم، خالايىق،
كۈلۈش ئۇچۇن قانچە ـ قانچە چەكتى دەرد.
سۆيگۈ ئۇلۇغ پىنھان بولسا يۈرەكتە،
ئايان بولسا
باشلاپ كېلەر بۇ ئالەمگە قىيامەت!

ئوتتۇز ياش

ـــ زېمىندا ئۆيۈڭ يوق، ئۆيۈڭدە خوتۇن.

ـــ ياشاش ئاسان ئەمەس، ـــ دېگەندى بىر قېتىم ئاكا ئا-غىنەم مۇھەممەتئېلى مەمتىمىن، ـــ مېنىڭچە ئۇ شېئىر يېزىش-تىنمۇ تەس!

يىللار ئۆتكەنسېرى ئاكا ئاغىنەمنىڭ بۇ گېپىگە چىن پۈتـ-تىم. ئەمەلىيەتتە بەك تەس كۇنگىمۇ قالمىغانىدىم، بىر نەچچە قېتىم ئاچ قالدىم، بىر نەچچە قېتىم يات شەھەرنىڭ كوچىسىدا تۇنىدىم، بۇ بىر سەرگەردانىنىڭ كۇنىغۇ، ئەركىن ـ ئازادە، خۇشال ـ بەختىيار... لېكىن ئاڭلىغانلار بەك ئېچىنىشىپ كەتتى، ئىچ ئاغرىتىۋاتقانلارنى تولا كۆرۈپ، ئۇلارنىڭ ئاھ ـ ۋاھلىرىنى ئاڭلا-ۋېرىپ ئاخىر سېپى ئۆزىدىن بىر بىچارىگە ئايلاندىم. ئۆز ـ ئۆ-زۇمگە ئېچىناتتىم، بىراۋلارغا تەلمۇرۈپ قارايتتىم... راستىنى ئېيتقاندا شۇ چاغدا كىملەرنىدۇر مۇرادىغا يەتكۈزگەن ئىكەنمەن. خىزمەت ئورنۇمدىن ئايرىلسام نېمە بوپتۇ؟ ئايالىمدىن ئاجراشسام نېمە بوپتۇ؟ ئۆي ـ ماكانسىز بولسام نېمە بوپتۇ؟... بۇ بىر رېئال ئادەمنىڭ ئادەتتىكى كەچۈرمىشىغۇ؟ بۇنداق كىچۈرمىشكە ئىگە ئادەملەر جەمئىيەتتە ساماندەك. لېكىن بۇ قىسمەت ماڭا كەلگەن-دە نۇرغۇن ئىنئاملارغا، پايدىلىق پۇرسەتلەرگە سەۋەب بولدى. ئون نەچچە يىل شېئىر يېزىپ ئېرىشەلمىگەن نام ـ ئاتاق مېنى يوق-لىدى.

كۇنلەرنىڭ بىرىدە:

ـــ يازغان شېئىرلىرىڭدا.... ـــ دېگەنلىكى ئۇچۇن ئايالىمـ
نىڭ سۆزىنى بەردىم.

راست، ئەينى چاغدا ئايالىم بۇ گەپنى دېگەن، بىراق مۇشۇ گەپ ئۇچۇنلا ئايالىمدىن ئاجرىشىپ كەتكەن بولۇشۇم ناتايىن. بىز بىر ـ بىرىمىزنى ياخشى كۆرۈشەتتۇق، شۇڭا بەش يىلدىن ئىبارەت قىسقىغىنە ۋاقىت ئىچىدە ئوخشىغان غىزانى ئالدىراپ يەپ تۇـ گەتكەندەك ئىنتايىن ئالدىراشلىق بىلەن پۇتكۇل مۇھەببەت مۇساـ پىمىزنى تاماملاپ بولدۇق. بەش يىل جەريانىدا بۇنداق ئىشىڭ چېكىش پۇرستى بىزگە تالاي قېتىم كەلگەن، لېكىن مۇھەببەت ۋە قىيالماسلىق تۇيغۇسىدىن بىر ـ بىرىمىزنى ئەپۇ قىلىۋېتىپ، يەنە ئاشۇنداق بىر كۈننى كۈتۈش بىلەن ئۆمرىمىزنى ئۆتكۈزگەن ئىدۇق. كېلىشى كۈندەك ئېنىق بولغان ئۇ كۈننى بىز ناھايىتى ئۇزاق كۈتتۇق، مانا، ئاخىر ئۇ كۈنمۇ يېتىپ كەلدى. 2002 ـ يىـ لى 5 ـ ئاينىڭ 10 ـ كۈنى كەچلىك تاماقتىن كېيىن بىز كۈندەـ كىدەك ئۆز ئىشىمىزغا مەشغۇل ئىدۇق، ئۇ تېلېۋىزورنىڭ ئاۋازىـ نى چوڭ ئېچىپ قويۇپ دېرىزىگە ئۆزىنى ئۇرۇپ گىژىلدىغىنىچە چىقىپ كېتىشكە ئۇرۇنۇۋاتقان ھەرىنى تاماشا قىلىۋاتاتتى. مەن دوستويېۋسكىنىڭ «جىنايەت ۋە جازا» دېگەن رومانىنى ئوقۇۋاتاتـ تىم.

ـــ تېلېۋىزورنىڭ ئاۋازىنى پەسرەك قىلسىڭىزچۇ، ـــ دېدىم بىر چاغدا پەقەت بولالماي.

جەدەل شۇنىڭدىن باشلاندى. ئۇ بىرنى دېدى، مەن بىرنى دېـ دىم، ئاخىر ئىككىمىز بىر ئېغىزدىن گەپ قىلىپ، ئۇزۇل ـ كېـ سىل جىم بولدۇق.

ـــ يازغان شېئىرلىرىڭدا ....

ـــ ئەمىسە كىتاب ئوقۇمايدىغان، شېئىر يازمايدىغان بىرسىـ نى تېپىپ تېگىۋال!

«فابرىكىدىن چىقىپ كېتىشكە تولۇق ئاساسىم بار بولدى»

دەپ ئويلىدىم، «ئەمدى مەندە نە تارتىشقۇدەك ئائىلە، نە خوتۇنمۇ يوق. خىزمەت؟، نېمە خىزمەتكەن ئۇ؟ بىر ئاي ئۆلگۈدەك ئىشقا سېلىپ ئاشخانا ۋە تاماكا بوتكىسىغا قەرزدار قىلغان نەم ۋە قاراڭغۇ سېخمۇ؟ ياق، ئەمدى ماڭا ھېچنېمە توسقۇن بولالمايدۇ. ئەمدى نەچچە يىللاردىن بېرى مېنى تەقەززا قىلىۋاتقان «كېتىش» ئارزۇ-يۇم ئەمەلگە ئاشىدىغان بولدى»

... كېتىمەن!
ئادەم يوق ئۇ جايدا
ئادەم بولۇپ ياشايمەن مەنلا.
ئۇزىتىپ قالار قولىنى ماڭا
شەھەر، قىشلاقلار.
ياغار يامغۇردەك
دەردلىك ئۆمرۈمدىن مىزان - تەرتىپلەر
پۇل، ساقال ئالغۇچ، كىيىم... ئەخلەتلەر.
يېنىكلەپ قالىمەن قۇشلاردەك،
ئۇچۇشۇم مۇمكىن ئۇ چاغ ئاسماندا
كېتىمەن
كېتىمەن
كېتىمەن!...

يەتتە يىل ئىلگىرى يازغان شېئىرىم رېئاللىققا ئايلاندى. ئۇ-زۇل - كېسىل كېتىش قارارىغا كەلدىم.

ئەتىسىدىن باشلاپ ئىشقا بارمىدىم. «شۇ يىلى 7 - ئاينىڭ 15 - كۈنى ئاجراشتۇق. بىز ئولتۇرۇۋاتقان ئۆي فابرىكا تەۋەلىكىدە بو-لۇپ، مەن ئىش تاشلىغاچقا ئۆي ئايالىمغا قالغان ئىدى. تۇرىدىغان مۇقىم تۇرالغۇسى، مۇقىم ئىقتىسادىي كىرىمى يوق دەپ سوت ئوغلۇم ئادىلنى ئانىسىغا بۇيرۇپ بەردى.

كېيىن بەزىلەر ماقاله يېزىپ ۋە ئېغىزاكى ھالدا مېنىڭ بۇ

كېتىشىمنى شېئىر ئوچۇن تۆلىگەن بەدەل دەپ قارىدى. ئايالىم- دىن ئاجرىشىشىم ۋە فابرىكىدىن چىقىپ كېتىپ «ئۆي - ماكان- سىز» قىلىشىم شېئىرىيەتكە قوشقان يەنە بىر تۆھپەم قاتارىدا مۇئەييەنلەشتۇرۇلدى. ئەزەلدىن نام - نىشانسىز بىر ئادەم ئىسمى كۆپ تىلغا ئېلىنىدىغان «قىزىق نۇقتا»غا ئايلاندى. ۋاھالەنكى، مېنىڭ شۇ چاغدىكى كېتىشىم ماددىي موھتاجلىقىنىڭ گېلىمنى سىقىشى بىلەن مەنىۋى سىقىلىشىنىڭ نەپىسىمنى بوغۇشى تەڭ كېلىپ، مەجبۇرلانغانلىقىمدىن بولغان ئىدى.

كاكا سالتاڭ ھالەتتە كوچىغا چىقتىم. كۆزۈمنى ئېچىپ قا- رىسام جاھان مەن ئويلىغاندەك ئازادە ۋە گۈزەل ئەمەسكەن؛ يول بويلىرىدا ئېگىز بىنالار قەد كۆتۈرۈپ تۇرۇپتۇ، يوللاردا ماشى- نىلار توختىماي ئۆتۈشۈپ تۇرۇپتۇ، كىشىلەر نېمىگىدۇر ئالدىراش ئىكەن، ئەيش - ئىشرەت سورۇنلىرى ھەممىدىن قاينىق ئىكەن... فابرىكا ئىسمى - جىسمىغا لايىق «نامراتلار رايونى» بولۇپ، ئۆز- گىچە بىر دۇنيا ئىدى. 4 - 5 مىڭ ئادەم فابرىكىدىن ئالغان ئاز- غىنە مائاشىغا تايىنىپ جان باقاتتى، ئۇلار نامرات بولغىنىغا قا- رىماي ئادىمىگەرچىلىك ۋە قائىدە - يوسۇنلارغا ئالاھىدە ئېتىبار بىلەن قارايتتى. بىرەرسى ئاچ قالسا يەۋاتقان ئاخىرقى نېنىنى مەردلىك بىلەن بېرىۋېتىشغان ئادەم ھامان چىقاتتى. سولىغۇن چىرايلاردىن سەمىمىيلىك ۋە مېھىر - مۇھەببەت تۆكۈلۈپ تۇراتـ تى، ھارغىن قەدەملەردىن ھاياتقا بولغان ئىنتىلىش ۋە ئۇمىدنى كۆرۈۋالغىلى بولاتتى. بىراق، ئۇ يەردىن كەتتىم. ئون يىلغا سو- زۇلغان نامراتلىق، بۇرۇقتۇرمىلىق ۋە چۇشكۈنلۈك ھاياتىمغا خوش دەپ، ئاجايىب ياشىماقچى ئىدىم. بىراق، قانداق ياشايمەن؟. جەمئىيەت بىلەن بولغان زىددىيەتلىك كۈرىشىم باشلاندى. مەندەك ئۇزۇن يىللارغىچە ئۆزىنىڭ تېگى يوق ھەررەڭ - سەررەڭ خىيال- لىرى ئىچىدە ياشىغان ئادەمگە نىسبەتەن جەمئىيەت بىر تىلسىمات ئىدى. مەن بىر كىچىك بالىدەك ياكى باشقا بىر دۇنيادىن كەلگەن

كەلگىندى مۇساپىردەك ھەممىگە قىزىقاتتىم، ھەيران بولاتتىم، سۆيۈنەتتىم، نەپرەتلىنەتتىم ... ئون يىللىق خىزمەت ئورنۇم يوق بولغان، بەش يىللىق ئائىلەم قۇش چاڭگىسىدەك توزۇغان، ئەمدىلا تۆت ياشقا كىرگەن ئوغلۇم «دادا» دېگىنىچە مۆلدۈرلەپ قالغان ئىدى. شۇ چاغلاردا مەن ھەممە نېمەمدىن ئايرىلىپ قالغاندەك ھېسسىياتتا بولغان ئىدىم.... بىر ئايدەك ۋاقتىمنى خوتەن شەھىرىدە لاغايلاپ ئۆتكۈزدۇم. راستىمنى دېسەم نېمە قىلىشنى بىلمەيتتىم. ياشاش كېرەكقۇ ئاخىر، ياشاش كېرەك!... ياشاش ئۈچۈن پۇل بولمىسا بولمايتتى، پۇل، پۇل، پۇل... نەدىكىنە ئاشۇ پۇل؟ ئاخىر، ئاچلىق گېلىمنى بوغدى. كۆڭلىكىمنىڭ كىر ياقىسى سەممىيلىكىمنى ئاشكارىلاپ تۇرسىمۇ، ئۆسۈپ كەتكەن ساقال ـ بۇرۇتۇم بىلەن شۇ قەدەر تەبىئىي كۆرۈنسەمۇ بىراق ئايىغىم ئىچىدىكى يىرتىق پايپىقىم بىلەن يەنىلا مۇغەمبەر ۋە كۆرەڭ ئىدىم....

ئاچلىقنى يوشۇرۇپ قالغىلى بولمايدىكەن.

ـــ نېمە بولدى؟ ـــ دېدى فابرىكىدىكى ئەڭ يېقىن ئاغىنەم ئوسمان تۇرسۇننىياز تۇغلان كوچىدا ئۇچراپ قېلىپ، ـــ بىرەر يېرىڭلا ئاغرىمدۇ؟

ـــ ياق، بىر ئوبدان تۇرىمەنغۇ، ـــ دېدىم ئوسمانغا.

يانچۇقۇمدا بىر تىينىمۇ يوق، ئەتىگەندىن بېرى ھېچنېمە يېمىدىم، دەمدىمەن؟ بۇ گەپنى قاندىق دېگىلى بولىدۇ؟ بۇ يەتتە ئەزاسى ساق بىر ئوغۇل بالىنىڭ دەيدىغان گېپىمۇ؟

...

ئوسمان مېنى بەك چوڭ بىلەتتى، ئۇستازىم دەپ ھۆرمىتىمىنى قىلاتتى. گۇما ناھىيەسىنىڭ سانجۇ يېزىسىدا ئۇچىنچى سىنىپنى پۈتكۈزۈپ چالا ـ بۇلا ساۋاتىنى چىقارغان بۇ بالا چوڭ بولۇغاندىن كېيىن تەقدىرنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن بۇندىن يەتتە يىل مۇقەددەم فابرىكىغا كېلىپ ياتقىمغا جايلاشتى. بىر كۈنى

ئىشتىن كەلسەم ئۇ پۈتۈن ئىشتىياقى بىلەن خەت يېزىپ ئولتۇ-رۇپتۇ، يېزىشقا شۇ قەدەر بېرىلىپ كەتكەن ئىدىكى، ئىشكنى داراڭلىدە ياپقىنىمنىمۇ سەزمىدى.

— يەنە قايسى قىزغا سالام خەت يېزىۋاتسىلە؟ — دېدىم ئۇ-نىڭ مۈرىسىگە نوقۇپ.

— شېئىر، شېئىر يېزىۋاتىمەن، — دېدى ئۇ بېشىنى كۆتۈ-رۈپ ۋە مېنى كۆرۈپ خىجىللىقتىن ۋىللىدە قىزاردى.

— شېئىر يېزىش خىجىل بولغۇدەك ئۇنچىۋالا ئۇياتلىق ئىشمۇ ئەمەس، — دېدىم ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ. شۇنداقتىمۇ ھەيرانلىقتىن داڭقېتىپ تۇرۇپ قالدىم. توۋا، ئوسمانمۇ شېئىر يازسا ـ ھە؟.

ئۇ شېئىر يازغان قەغەزنى قاتلاپ يانچۇقىغا سالماقچى بولۇ-ۋىدى، ئىتتىكلا ئېلىۋالدىم.

— بۇ، بۇ... — دېدى ئوسمان، — ئەمىسە خاپا بولماڭلا ھە؟

— نېمىگە خاپا بولاتتىم؟ — دېدىم ھەيران بولۇپ.

— مېنى شېئىر يېزىپتۇ دەپچۇ، ئەسلىي يازماقچى ئەمەس ئىدىم...

— ھا، ھا، ھا...

قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتىم، كۆزلىرىمدىن ياش چىقىپ كەتتى. ئوسماننىڭ بۇ قەدەر سەمىمىيلىكى ۋە شېئىرغا بولغان ساداقىتى مېنى تەسىرلەندۈردى.

مايماق ـ سايماق خەتلەرنى ئاران تونۇپ بىر يەرگە بارسام جىجىلغان يەرگە دوقۇراتتىم. جىجىلغان يەردىن ئاتلىسام نۇرغۇن كۆپ چېكىتكە دۇچ كېلەتتىم... مەڭ بىر جاپادا شېئىرنى ئوقۇپ تۈگەتتىم.

— ياخشى، — دېدىم ئوسماننىڭ يەلكىسىگە يېنىك ئۇرۇپ، — بولۇپمۇ ماۋۇ بىر مىسرا قالتىس!

— قايسى مىسرا؟ — دېدى ئوسمان تەقەززالىق بىلەن.

ــ «تەلەيسىز دېكابىر چالدى مۇزىكا».

ــ بوپتىمۇ؟ ــ ئوسمان شۇنداق دەپ يەنە قىزاردى.

شۇنىڭدىن باشلاپ ئوسمان بىكار قالسىلا شېئىر يازىدىغان بولدى. مەنمۇ سەۋرچانلىق بىلەن ئۇنىڭ شېئىرلىرىنى تۈزەتتىم، ئىملا ئۆگەتتىم، شېئىرىي تىل بىلەن ئېغىز تىلىنىڭ پەرقىنى چۈشەندۈردۈم، بىر يىلغا يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدە بىر نەچچە پار-چە شېئىرىنى مەتبۇئاتتا ئېلان قىلدۇرۇشىغا يارىدىم بەردىم. شې-ئىرى ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن ئۇ تېخىمۇ زوق ـ شوق بىلەن يازىدىغان بولدى. بۇ جەريانداا ئۇ نۇرغۇن كىتابلارنى ئوقۇپ تۈگەت-تى، نەچچە يۈز پارچە كىتاب يىغدى، باشقىچىلا مەدەنىي ۋە سىالا-يەتلىك ئادەم بولۇپ قالدى. « بوپتۇ، ـ دېدىم ئىچىمدە، ـ شائىر بولالىسا تېخى ياخشى، بولالمىسىمۇ ھېچقىسى يوق، ھېچ بولمىسا دىلى يورۇق، ياخشى ئادەم بولسىمۇ ھېسىاب»

...

ــ جۇرۇئىلا، ئۆيگە چىقايلى، ــ ئوسماننىڭ ئاۋازى خىيا-لىمنى بۆلدى.

ئارتۇقچە تارتىشماي ئۇنىڭغا ئەگەشتىم.

فابرىكىدا بىر نەچچە كۈننى ئۆتكۈزگەندىن كېيىن خوتەنگە يېنىپ كىردىم (ئەمەلىيەتتە فابرىكا بىلەن شەھەر ئارىلىقىدا 1 ـ نومۇرلۇق كوچا ئاپتوبۇسى قاتنايدىغان بولۇپ، ئۇچ موچەنلىك يول ئىدى، لېكىن فابرىكىدىكىلەر شەھەرگە كىرمەكچى بولساق «خو-تەنگە كىرىمەن» دەيىتتۇق.) «ئەمدى قىتىغۇرلۇقنى تاشلاي» دەپ ئويلىدىم مەن «شېئىر يازغانغا قورساق تويمايدىكەن، ئەينى چاغدا ئاياللىم شۇنداق دېسە نېمىشقا ئىشەنمىگەندىمەن؟ نېمىلا بولسۇن، بىر ئىش قىلاي...» بىر ئاي ئىچىدە ئىش ئىزدەپ دوقۇرمىغان يېرىم قالمىدى. دەسلەپتە «مەن شائىر بولغاندىكىن شۇنىڭغا لايىق بىر ئىش قىلاي» دەپ ئويلىدىم ۋە گېزىتخانا، مەكتەپ قاتارلىق جايلاردىن خىزمەت ئىزدىدىم. ئۇ يەرلەردىن ئىش تاپالمىغاندىن

كېيىن تىجارەت قىلىپ بېقىش ھەۋىسىم قوزغالدى ـ دە يېزىدىن كىرگەن بىر دېھقاندىن بىر ھارۋا تاۋۇز ئېلىپ فابرىكىنىڭ ئالدىغا تۆكتۈم. چۈشكىچە ئولتۇرۇپ ئاران ئىككى دانە تاۋۇز ساتتىم. «بولدىلا» دېدىم چۈشتە تاماق يەپ ئولتۇرۇپ، «قارىغاندا بۈگۈنىڭ قاملاشتۇرالمايدىغان ئوخشايمەن، ئەگەر ياخشىسى باشقا بىر ئىش قىلاي...» تاماقتىن كېيىن تاۋۇزلارنى بىر باققالغا ئالغىنىغا سېتىۋېتىپ، كەچكىچە فابرىكا ئالدىدا بىلىيارت ئوينىدىم. بىر ھەپتە ئويناش بىلەن ئۆتتۈپ كەتتى. يېنىمدا تاماق يېگۈدەك پۇل قالمىغاندا يەنە بىر ئىش قىلىشنى ئويلىدىم.

— مەن ئىش ئۇقۇشۇپ باقاي، — دېدى ئوسمان خىيالىمدىن خەۋەر تېپىپ.

— قېنى، ئورۇنۇپ كۆرۈڭلا، — دېدىم.

ئوسمان شەھەرگە كىرىپ كەتتى.

— ۋىلايەتلىك قورۇلۇش شىركىتىدە بىر تونۇشۇم بار ئىدى، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈپ قويدۇم. ئەتە ئىشقا چۈشىدىغان بولدۇڭلا، — دېدى ئۇ كەچتە.

— نېمە ئىش قىلىمەن؟ — دەپ سورىدىم، ئوسماننىڭ بۇنچە تېز خىزمەت تاپقىنىغا ئىشەنگۈم كەلمەي.

— شوگۇڭ بولىسىلەر.

— شوگۇڭ؟! — دېدىم ئوسماننىڭ گېپىنى چۈشىنەلمەي، — ئىنقراق دەڭلا.

— لاي ئېتىسىلە، خىش توشۇيسىلە...

— ۋاي، بولدى، — دېدىم ئوسماننىڭ گېپى تۈگىمەستىلا، — بەستىم ئاۋاق، تېنىم ئاجىز، ئۇنداق جاپالىق ئىشقا بولالمايمەن.

كېيىنكى بىر ھەپتىنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش شىركەتلىرىدە قاتراپ ئۆتكۈزدۈم. ماڭا لايىق خىزمەتلەرغۇ تېپىلدى، بىراق بەزىلىرىگە ئالىي مەكتەپ پۈتكۈزگەنلىك كىنىشكىسى بولمىسا بولمايدىكەن، بەزىلىرى خەنزۇ تىلى سەۋىيەسى يۇقىرى بولۇشنى

تەلەپ قىلىدىكەن، ئىشخانىدا ئولتۇرۇپ قىلىدىغان يېنىك خىز-مەتتىن بىرسى تېپىلغان ئىدى، يېشىم چوڭ كېلىپ قالدى.

— مۇھەممەد چاۋار سىلىنى قېشىمغا بىر كەلسۇن دەيدۇ، — دېدى بىر تونۇشۇم سەھەر ئورنۇمدىن تۇرغان بىر كۈنى.

مۇھتىرەم شائىر بىلەن كۆرۈشتۇم.

— ئۇكام، — دېدى ئۇ قولۇمنى تۇتۇپ تۇرۇپ، — باتۇر رو-زىنى بىلەمسەن؟

— بىلمەمدىغان، تازا بىلىمەن، — دېدىم — بىراق كۆرۈپ باقمىدىم.

— ھە، — دېدى مۇھەممەد چاۋار، — پات يېقىندا كۆرىسەن.

— نېمە، ئۇ خوتەنگە كەپتىما؟

— كېلىدۇ، — دېدى شائىر ھەييارلىق بىلەن، — باتۇرنىڭ بىر دوستى خوتەندە ئۆي مۇلۈك شىركىتى قۇرماقچىكەن، شۇ شىركەتتە ئىشلەيدىغان بولدۇك.

— رەھمەت ئاكا، — دېدىم ھاياجاندىن تىترەپ تۇرۇپ، — رەھمەت!

ئەتىسى مۇھەممەد چاۋارنىڭ تاپىلىشى بويىچە باتۇر روزىنىڭ دوستى بىلەن كۆرۈشۈش ئۈچۈن ئابدۇقادىر ھاشىم(قارلۇق) بىلەن بەيتۇللا مەسچىتىنىڭ ئالدىدا ئىككى سائەت ساقلىدۇق. ئىككى سائەتتىن كېيىن «بىز ھازىر كىرىيەدە، خوتەنگە بارغاندا سىزنى ئۆزىمىز ئىزدەيمىز» دېگەن تېلېفون كەلدى. ئۇ كىشى خوتەنگە كەلمىدى بولغاي، مېنى ئىزدىمىدى. كەلگەن بولسا ۋەدە قىلغاندەك كىن چوقۇم ئىزدەيتتى. لېكىن ئۇزاق ئۆتمەي ئۇ كىشىنىڭ خوتەن شەھىرىدە ئۆي ـ مۇلۈك شىركىتى قۇرغانلىقىنى ئاڭلىدىم.

ئوتتۇز ياشتىن ئەمدىلا ئاشقان ئىدىم. ئەجەبا، بېشىمدىكى بۇ كۈنلەر 30 ياشلىق ئەرنىڭ ھاياتىمۇ؟ بۇ دۇنياغا مېھىر ـ مۇھەببەتنىڭ، سەممىي ـ ساداقەتنىڭ، شېئىرنىڭ كېرىكى قالمىدى.

مۇ؟ ئادەملەر نەقەدەر ياتلىشىپ كەتكەن، جەمئىيەت نەقەدەر رەزىللىشىپ كەتكەن ـ ھە؟ قاتتىق ئۆكۈندۈم. يۈرەك ـ باغرىم لەختە ـ لەختە بولدى. شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن فابرىكىغا چىقىپ ئوسمان بىلەنمۇ كۆرۈشمەي ئۇدۇل ئىشچىلار ئارام ئالىدىغان باغچىغا بېرىپ تاش ئۈستىلدە ئولتۇردۇم (ئىلگىرى بۇ يەردە نۇرغۇن شېئىرلارنى يازغان ئىدىم)، بىردەم خىيال سۈرگەندىن كېيىن تۇيۇقسىز شېئىر يېزىش ئىستىكىم قوزغالدى ـ دە يانچۇقىدىن خاتىرەمنى ئېلىپ يېزىشقا كىرىشتىم.

ئوتتۇز ياش

سەن
ئوتتۇز ياش!
زېمىندا ئۆيۈڭ يوق، ئۆيۈڭدە خوتۇن،
ۋەتەن قەلبىڭدىن ئالدى كەڭ ئورۇن.
ئىش تاشلىغان ھەسەل ھەرىسى
ئوغرىلىدى ئۆزىنى ئۆزى.
ھەممە ئادەم ئىشىكنى ئەتتى
يانچۇقىدا ئۆزىنىڭ پۇلى.
ھەممە ئادەم كۆزىنى يۇمدى
كۆرۈش ئۈچۈن گۈزەل چۈشىنى.
تاشلاپ كەتتى تۆت ياشلىق بالاڭ
قالدى ساڭا بىر پارچە سۈرەت.
ئۇنىڭ «دادا» دېگەن ئاۋازى
قالدى ساڭا ماكان بوپ پەقەت.
ئېتىزلاردا يالقۇنلار بۇغداي،
شەھەرلەردە سوغۇق ئىمارەت.
تېنەپ يۈردۈڭ شېئىرلىرىڭدا

بۇ دۇنيادىن بولۇپ خجالەت.
ئاچ قېلىش ھەممىدىن نورمال ھادىسە،
تاياق يېيىش ھەققىدە ئويلاندىڭ نەچچە.
تام ئېلانى؛
ئادەم ئالممىز
تەندۇرۇس، قامەتلىك، ساغلام، چىداملىق.
رادىيو ئېلانى؛
ئادەم ئالممىز
(مىڭ يۈەن كاپالەت پۇلى ئالممىز)
يىگىرمە بەش ياشتىن تۆۋەن، قوش تىللىق.
ئۆزۈڭنى سېتىشنى ئويلاپ باقمىدىڭ
پارتىيە بايرىقى ئاستىدا تېخى.

پات ـ پات چۈش كۆرىسەن پادىشاھ بولۇپ
ئويغانساڭ كېتىدۇ بامداتنىڭ ۋاقتى.
يۈزۈڭنى يۇمايلا چىقىسەن يولغا
ئۇندا شاد ئادەملەر ئېيتىپ شاد ناخشا
بۇلاپ ئالىدۇ تاجۇ تەختىڭنى...

قاراپ يۇلتۇزغا، ئايغا، قۇياشقا
مۇنبەت تېنىڭدە كۆكلىگەن تاشقا،
قۇرۇپ كېتىۋاتقان بۇ دۇنيادىكى
ئەڭ ئاخىرقى بىر تامچە ياشقا
سورايسەن قايغۇلۇق: نان دېگەن نېمە؟
جان ـ تېنىڭدە، قان ـ تومۇرلىرىڭدا
چاقنار ھىدايەت، ئاقار مۇھەببەت.
ئاخىرقى ئامان قالغان بىرلا ئادەمسەن،
ھەر زەررە ـ زەررەڭگە سىڭگەن كامالەت.
ئىشەن، چۆللەرنى گۈللىتەر قولۇڭ

ئاخىرقى ئالەمگە كەلدىڭ ئاڭ بۇرۇن.
ماكانىڭ سېنىڭ
بالاڭنىڭ « دادا » دېگەن ئاۋازى،
زېمىندا ئۆيۈڭ يوق، ئۆيۈڭدە خوتۇن.
...

ئاخىر... ئۇمىدسىزلەندىم. چۇشكۇنلۇك مېنى تەلتۆكۈس ئىسكەنجىگە ئالدى. جەمئىيەتتە مېنى سىغدۇرغۇدەك ئورۇننىڭ يوقلۇقىغا تولۇق ئىشەندىم. «كۇن ئۆتسە بولدى» دەپ ئويلىدىم ۋە كۇنبويى فابرىكىدىكى بىكار تەلەپلەر بىلەن بىلىيارت، قارت ئويناش بىلەن مەلەك بولدۇم. بۇنداق ياشىسا كۇنلەرنىڭ قانداق ئۆتكىنىنى بىلگىلى بولمايدىكەن، كۆڭۈلدە غەم ـ ئەندىشە بولمايدىكەن... بۇنداق ياشىسا قىزىق بولىدىكەن، يانچۇقتا پۇل بولمىسىمۇ قورساق ئاچ قالمايدىكەن، كۇن ـ كۇندە قىزلار بىلەن تونۇشۇپ تۇرىدىكەن... ئىزىز چولاق، ئابدىكېرىم ساتىراش، ياسىن چاكو، ئابلا قوماچ... شۇنداق ياشاپ يېرىم يىل ئۆتتى. بىر كېچىسى ئۇلار يانچۇقۇمنىڭ ئىچىنى تېشىغا ئۆرۈپ قويدى.

ـــ سىلى بۇ ئىشنىڭ ئەھلى ئەمەس، ـــ دېدى ئابدىكېرىم ساتىراش ئەتىسى ئەتىگەندە، ـــ سىلى بۇنداق ياشىساڭلا بولمايدۇ.

ـــ نېمىشقا بۇنداق دەيسىلە؟ ـــ دەپ سورىدىم .

ـــ چۇنكى، ـــ دېدى ئابدىكېرىم ساتىراش، ـــ سىلى بىزگە ئوخشمايسىلە.

بۇ گەپ ماڭا قاتتىق تەسىر قىلدى. ئۇنىڭسىزمۇ بەزى كېچىلىرى ئويۇن ـ تاماشا ۋە يالغان كۇلكىلەرنىڭ ئاستىدا كۆمۇلۇپ قالغان قەلبىمنىڭ تەكتىدىكى «ياخشى پەرىشتە» ماجالسىز قولىنى سوزۇپ تۇرۇپ «بۇنداق ياشىساڭ بولمايدۇ» دەپ پىچىرلايتتى... ئۇزاق ئويلاندىم، راست، مەن ئۇلارغا ئوخشمايمەن. ئۇلارغا ئوخشاش كۇننىڭ چىقىشى ۋە پېتىشىنى پەرۋاسىزلىق بى-

لەن ئۆتكۈزىۋەتسەم بولمايدۇ. بۇنداق ياشاۋەرسەم چۈشكۈنلۈك پاتقىغا بەك چوڭقۇر پېتىپ قالىمەن. ئۆزۈم قۇتقۇزۇۋېلىشىم كېرەك.

ئايىغى چىقماس خىياللىرىمدىن گاراڭ بولۇپ خوتەننىڭ كوچىسىدا كېتىۋاتسام ئوسمانجان مۇھەممەد (ئۇ چاغدا ئۇنىڭ پاسئان دېگەن تەخەللۇسى يوق ئىدى) كە دوقۇرۇپ قالدى. قىسقىچە ئەھۋاللاشقاندىن كېيىن ھال ـ مۇڭ بولايلى دەپ ئۇنىڭ ياتقىغا باردۇق. ئوسمانجان ئۇ چاغلاردا خوتەن ئالىي پېداگوگىكا تېخنىكومنى پېڭىلا پۈتكۈزۈپ سىنىپ مۇدىرى مەمتىمىن سالىڭ كىتابخانىسىنى ئېچىۋاتاتتى. بىز ئۇنىڭ بىرلەشمە خەۋەر-لىشىش شىركىتى ئائىلىلىكلەر قورۇسىنىڭ يەر ئاستىغا جايلاشقان چاققانغىنە ياتقىدا يېرىم كېچىگىچە مۇڭداشتۇق.

ـــ سىز شېئىر يازمىسىڭىز قەتئىي بولمايدۇ، ـــ دېدى ئوسمانجان، ـــ بولۇپمۇ سىز يېزىشىڭىز كېرەك!

ـــ بىراق مەن ئاۋۇال ياششىم كېرەك!

ـــ ياشاش شېئىر يېزىشتىن ئاسان!

چۈشكۈنلۈكتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ياشاش مۇھىتىمنى ئۆزگەرتىشىنىڭ زۆرۈرلۈكىنى ھېس قىلدىم.

ـــ كېتىمەن!

ـــ نەگە؟ ـ سورىدى ئوسمانجان.

ـــ ئىشقىلىپ قوشتاغقا ئەمەس.

ـــ نېمىشقا؟

ـــ بۇ بىچارە ھالىم بىلەن ئانامنىڭ يېنىغا بارالمايمەن.

...

ئەتىسى ئىمىن تۆمۈرنىڭ ئۆيىدىن بوغچامنى ئالدىم (بىر نەچچە كۈندىن بېرى ئۇنىڭ ئۆيىدە يېتىپ ـ قوپۇۋاتاتتىم) ۋە بەكەتكە قاراپ ماڭدىم.

ـــ جىرىڭ، جىرىڭ، جىرىڭ...

تۇيۇقسىز تېلېفونۇم سايرىدى.

— كىم؟ — دەپ سوردىم تېلېفوندىكى ناتونۇش نومۇرغا قاراپ.

— مەن، مۇھەببەت!

ۋۇجۇدۇم شۇرراپ كېتىدى. دەقىقە ئىچىدە قەلبىمنى ئازابلىق تۇيغۇلار ئىگىلىدى. ئايرىلغان يەتتە ئايدىن بېرى ئايالىم بىلەن كۆرۈشۈپ باقمىغان ئىدىم.

— نېمە گەپ؟ — دېدىم ئاۋازىمغا قەستەن سوغۇق بېرىپ.

— ئادىلجان دادامنى كۆرگۈم كەلدى دەپ خاپا قىلغىلى تۇرىدى، خوتەنده بولسا كۆرۈشەيلىمكىن دېگەن...

ئادىلجان!... ئادىلجان!... ئادىلجان!.. ئوغلۇم!...

پۈت قوللىرىم لاسسىدە بوشىشىپ كەتتى. گويا ئوغلۇم ۋە ئانىسى قاراپ تۇرغاندەك يۈزلىرىم ئۆپكىدەك قىزاردى. «مەنمۇ بىر دادا ـ ھە، كېتىش ئالدىدا بولسىمۇ جاھاندا يەككە ـ يېگانە ئە-مەسلىكىمنى، مېھىر ـ مۇھەببىتىمگە، پەرۋىشىمگە تەشنا بىر ئىنسان، يەنى ـ ئوغلۇمنىڭ بارلىقىنى ئويلىمىغىنىم نېمىسى؟»

ئوغلۇم بىلەن كۆرۈشتۇم. بەش ياشتىن ئەمدىلا ئاشقان ئوغ-لۇمنىڭ ئوماق قىلىقلىرى، ھېلى ئۇنى، ھېلى بۇنى ئېلىپ بەر دەپ قەغىشلىق قىلىشلىرى كۆڭلۇمنى باشقىچە ئىللىتىپ قوي-دى. «كېتىپ نەگە باراتتىم، مېھىر ـ مۇھەببەت دېگەن بۇنىڭدىن ئارتۇق بولامدۇ؟» دېدىم ئۆزۈمگە.

قوشتاغقا يېنىپ چىقتىم.

ئانام مېنى تۆت كۆزى بىلەن كۈتۈپ تۇرغان ئىكەن، بەكمۇ خۇش بولدى. قوشتاغقا چىقسام بۇغدايلار پىشىپ ئورغاقتا تەلپۈ-نۈۋېتىپتۇ، يېنىڭ شامالدا باشاقلىرىنى ئېگىپ تەزىم قىلدى ۋە ئورمىغا مەرھەمەت دېدى. يەڭلىرىمنى شىمايلاپ ئېتىزغا كىردىم ۋە ئوڭ ـ سولۇمغا باقماي ئورما ئورۇشقا باشلىدىم.

قايتىپ كەلدىم سەھراغا

دېرىزە ئەينەكلىرىنى چېقىپ ئېگىز بىنالارنىڭ
ئاسفالىت يوللارنى تاشلاپ ئارقامغا
ماشىنىلاردىنمۇ تېز يۈگۈرۈپ
قايتىپ كەلدىم سەھراغا

شەھەر مەدەنىيىتى
بىر - بىرىنى يېيىش سەنئىتى.
تىنىمسىز سۈركىلىۋاتقان ئىمكانىيەتتىن
ئۇپراپ كەتكەن تەقدىر يىڭنىسى
ئاغرىتىپ، ئاغرىتماي
يامار ئىدى يىپ سالماي،
مەن ئاشۇ چەكسىز ئۇزۇن يوق يېپىنى بويلاپ
قايتىپ كەلدىم سەھراغا.

ئورما ژاقتى، قولۇمدا ئورغاق؛
ئەنسىزلىككە تولغان بۇغدايلار
تۇراتتى ئالدىمدا قاتار - قاتار.
مەن ئەسەبىي ھاياجان بىلەن قىلاتتىم قىرغىن
يېقىلاتتى ئالدىمغا سانسىز ئەسكەرلەر
بۇ دەھشەتلىك جەڭ پەيتى
توسالمايتتى ئالدىمنى ھېچكىم،
مەن قايتىدىن ھېس قىلاتتىم
تىراگېدىيەگە تولغان ھاياتتىكى يوشۇرۇن كۈچنى.

ئۇزۇن يىللاردىن بىرى
بۇ مەن ئېرىشكەن بىردىنبىر هاياجان ئىدى.

چۈشتىن كېيىن
قۇياش ئىچ كۆڭلىكىنىمۇ سېلىۋەتتى.
مۇھەببەت - رەھىمسىز ئاپتاپ،
دوزاخ -
ياردىن ئايرىلغان كىشىنىڭ قەلبى.

ئېتىز - ئېرىقنىڭ ئىشلىرى سىلىككەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە بازارغا كىرىپ ئۇستازىم مىركالان بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم.

— نېمە ئىش قىلىۋاتىسىز؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

— دېھقان بولۇپ كەتتىم، — دېدىم.

— رېمبو يىگىرمە نەچچە يېشىدا «مەست كېمە» ناملىق داڭلىق شېئىرنى يېزىپلا دېھقان بولۇش ئۈچۈن يېزىغا چىقىپ كېتىپتىكەن، يەنە سىرگىي يېسىنىن...

— مېنىڭ دېھقان بولۇپ كېتىشىم ئۇلارنىڭكىگە ئوخشىمايدۇ، هەتتا روزى سايىتىنىڭ دېھقان بولغىنىغىمۇ ئوخشىمايدۇ، — دېدىم.

— غوجىمۇھەممەتنىڭ دېھقان بولۇش ئۈچۈن يېزىغا چىقىپ كېتىشى!

— ياق، قايتىپ كېلىشى دېسىڭىز توغرا بولىدۇ.

بىز قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ كەتتۇق. بىز خېلى ئۇزاق پاراڭلاشتۇق. پاراڭ ئارىلىقىدا ئۇ بىرەر مۇقىم تىجارەت قىلىشىم كېرەكلىكىنى ئېيتتى.

— نېمە قىلارمەن؟ — دېدىم.

— نۇرمەمەتنى تونۇيسىزغۇ، — دېدى مىركالان، — ئاكامنىڭ ئوغلى.

— هېلىقى سىنئالغۇ لىنىتسى ساتىدىغان نۇرمەمەت شا-

تىراقمۇ، تونۇيمەن، ــ دېدىم.

ــ ئۇ ھازىر بازارنىڭ دوقمۇشىدا بىلىيارتخانا ئېچىۋاتىدۇ، تىجارەت كىنىشكىسىمۇ بار. ئۇ بىلىيارتخاننى بىرسىگە ئۆتۈنۈپ بەرمەكچى بولۇۋاتىپتۇ، بىلىيارتخانا ئاچامسىز ـ يا؟

ــ ماقۇل، شۇنداق قىلاي، ــ دېدىم ئىككىلەنمەيلا.

مىركالان مېنى نۇرمەمەت بىلەن ئۇچراشتۇردى. نۇرمەمەتكە جىددىي پۇل لازىم بولۇپ تۇرغانكەن، سودىدا ئاسانلا كېلىشىپ قالدۇق.

دۇكاندار بولۇپ قالدىم. تىجارىتىم ناھايىتى يۇرۇشۇپ كەتتى، ئېغىز ـ ئېرىق ئىشلىرىدىن بوشانغان يېزا باللىرى ئۇدۇل-ئۇدۇل ناۋايخانىدا گۆشگىرىدىن بىرنى يەپ قورسىقىنى توقلاپلا مەغرۇر كېكىرگىنىچە دۇكىنىمغا كىرەتتى، دۇكىنىمدا ئۇچ دانە بىلىيارت ئۈستىلى بولۇپ، كۆپ ۋاقىتلاردا ئادەمنىڭ كۆپلىكىدىن ئۈيان ـ بۈيانغا ئۆتۈشمۇ تەس بولاتتى. باللار ئۆچىرەت ساقلاپ نۆۋەت بىلەن بىلىيارت ئوينايتتى. كۆپىنچە كېچىسىمۇ تىجارەت قىلاتتىم. ئويۇنغا بەك قىزىپ كەتكەن باللار دۇكاندىن چىققىلى ئۇنىماي بىر ھەسسە يۇقىرى ھەق بېرىدىغانلىقىنى دەپ تۇرۇۋالىسا، كېچىسىمۇ تىجارەت قىلماي نېمە ئامال؟ پات ـ پات كېچىدە ساقچىخانىدىن تەكشۈرۈپ كېلەتتى:

ــ باشلىقىڭلار بىلەن كۆرۈشىمەن، سىلەرنىڭ ماڭا ھۆتۈت ـ پۆتۈت دېيىش سالاھىيىتىڭلار يوق، ــ دەيتتىم ساقچىلارغا.

بىر قېتىم ساقچىخانا باشلىقى كېلىپ مەن بىلەن ئىززەت ـ ئىكرام بىلەن كۆرۈشۈپ ساقچىلارغا كايىپ كەتتى:

ــ كۆزۈڭلار كورمۇ سىلەرنىڭ، كىم بۇ ئۆزى، بىلەمسىلەر؟ تەكشۈرىدىغان باشقا يەر تېپىلمىغانمۇ؟

ساقچىلار ئۆزلىرىنىڭ كېچىدە دۇكىنىمنى تەكشۈرۈپ قانداق خاتالىق سادىر قىلغانلىقىنى بىلەلمەي تېڭىرقاپ قېلىشتى. شۇنداقتىمۇ باشلىقنىڭ ئەلپازىغا قاراپ ئۆزلىرىنىڭ چوقۇم خاتا

قىلغانلىقىنى بىلىشتى. ساقچى باشلىقىنىڭ ئۇلارغا: بۇ كىشى مېنىڭ ئوتتۇرا مەكتەپتە بىر پارتىدا ئولتۇرۇپ ئوقۇغان ساۋاقدىشىم... دەپ چۈشەندۈرۈپ كېتىشىنىڭ ھاجىتى يوق ــ تە. بۇنداق چۈشەندۈرۈشكە قارىغاندا ئاشۇنداق مۇجمەل گەپ قىلسا تېخىمۇ ئۇنۇمى بولىدىغانلىقىنى ساقچىخانا باشلىقى ئوبدان بىلسە كېرەك. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار دۇكىنىمغا قايتا تەكشۈرۈپ كەلمىدى. ئازغىنە ئوچ ئاي دۇكان ئېچىپ كەڭرى يەپ ــ ئىچكەنىڭ سىرتىدا يەنە ئون نەچچە مىڭ كوي پۇل تاپتىم. شۇ كۈنلەردە ئاۋازىم ياڭراق چىقاتتى، شېئىرسىز ئۆتكەن كۈنلىرىم پۇل بىلەن تولۇپ بارماقتا ئىدى. قولۇم پۇل كۆرگەندىن كېيىن چوڭراق ئىش قىلماقچى بولۇپ گۈمىغا بېرىپ شائىر دوستۇم بەگتۇرك بىلەن ھەمكارلىشىپ ناھىيەلىك كىنو ــ تىياتىرخانا قورۇسىدا زامانىۋى بىلىيارتخانىدىن بىرنى قۇرماقچى بولدۇق. ھەممە ئىشلار يۇرۇشۇپ يەكەنگە مالغا ماڭايلى دەپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئانام مېنى يېنىغا چاقىردى:

ــ بالام!

ــ ھە، ــ دېدىم.

ــ سىزگە دەيدىغان بىر گېپىم بار ئىدى.

ــ دەڭ!

ئانام ئەزەلدىن ماڭا نەسىھەت قىلمايتتى، تەنبىھەمۇ بەرمەيتتى. بۇ ئۇنىڭ مېنى چوڭ كۆرگەنلىكى، ئەقىللىك، ئۆزىنىڭ ئىشىنى ئۆزى تېپىپ قىلالايدۇ دەپ قارىغانلىقىدىن ئىدى. شۇنداق بولغاچقا ئانام بىلەن ھەرقاچان ئەركىن ــ ئازادە پاراڭلىشالايتتىم.

ــ قوشنىلارنىڭ سىزنىڭ دۇكان ئېچىشىڭىزغا پىكرى ئەكەن.

ــ قانداق دەيسىز؟ ــ دېدىم ئانامغا قاراپ.

راست گەپ قىلسام ئانام مېنىڭ بازاردا قانداق دۇكان ئاچىدىغانلىقىمنى بىلمەيتتى، پەقەت دۇكان ئاچىدىغانلىقىمنى بىلەتتى.

تى.

ــ قالغان گەپلەرنى ئۆكتەز ئابلاخاندىن ئاڭلاڭ، ــ دېدى ئانام ۋە سىرتقا چىقىپ كەتتى.

ــ ئەتىگەندە مەسچىت جامائىتى «ساھىبجامالخاننىڭ ئوغلى غوجىمەمەتخاننىڭ بازاردا «بۇتخانا» ئاچماسلىقىغا، مەھەللىدىكى ياش بالىلارنى ئازدۇرماسلىقىغا ئاتاپ دۇئا قىلايلى، خۇدايىمدىن كۆڭلىگە ئىنساب تىلەيلى، ئامىن!» دەپ دۇئا قىلىشتى، قوشنىمىز ھېيىتۇللاخان ئاخۇنۇم ئانامنىڭ ئالدىنى توسۇپ «ئوغۇللىرى توغرا يولنى تاپمىسا سىلى بىلەن بولغان قوشنىدارچىلىق مۇنا-سىۋىتنى ئۈزىمىز، ئۆلۈم ــ يېتىم، توي ــ تۆكۈن قاتارلىق ھەر-قانداق مۇناسىۋەتلەردە بولمايمىز» دەپتۇ. ئانام نەچچە قېتىم تەم-شىلىپ سىزگە بۇ گەپنى دېيەلمەپتۇ...

ئىنىم ئابدۇللاخاننىڭ بۇ سۆزلىرى مېنى بېشىمدىن بىر قا-پاق سۇ قۇيغاندەك ئەندىكتۈرىۋەتتى. ئەسلىدە مەن قىلىۋاتقان ئىش تەنتەربىيەنىڭ نورمال بىر تۈرى ئىدى، لېكىن بىلىيارتنى ۋاستە قىلىپ قىمار ئويناىدىغانلارمۇ يوق ئەمەس ئىدى. يەنە ئاڭ-لىسام ياش بالىلار ئېتىز ــ ئېرىق ئىشلىرىدىن قېچىپ دۇكە-نىمغا كىرىۋالىدىكەن، شۇنداق كېتىۋەرسە نۇرغۇن بالا مېنىڭ تىجارىتىم سەۋەبلىك بىكار ــ تەلەپلەرگە ئايلىنىدىكەن. يېزىدا بىلىيارتنى بوت (ياكى بورت)، بىلىيارتخانىنى بورتخانا دەيتتى، مەسچىت ئىمامى ۋە جامائەت خاتا تەلەپپۇز قىلىپ دۇكىنىمنى «بۇتخانا» دەپ ئاتاپتۇ. ئاخىر ئانامنىڭ تەلىپى ۋە جامائەتنىڭ كۆچلۈك نارازىلىقى بىلەن دۇكاننى تاقىدىم. گۇمىدىكى بەگتۇرك بىلەن بىرلىشىپ قىلماقچى بولغان تىجارەتمۇ سۇغا چىلاشتى. ئاخىر قولۇمدىكى پۇلنىڭ يېرىمىنى ئانامغا بېرىپ يېرىمى بىلەن تىجارەت قىلىپ، ئۆزۈمنى سىناپ بېقىش ئۈچۈن ئۈرۈمچىگە يۈ-رۈپ كەتتىم.

بۇ 2003 ــ يىلىنىڭ ئەتىياز مەزگىلى ئىدى.

ياره‌ي

ياخشى ۋە يامان خەۋەرلەرنى تۇنجى بولۇپ يەتكۈزگۈچى قەدىردان دوستۇم بەگتۇرك.

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم غوجاخۇن... ــ ئۇ تېلېفون سۆزىنى شۇنداق باشلىغاندا چوقۇم مەن توغۇلۇق ياخشى خەۋەر بار. يا بەرەر ژۇرنالدا شېئىرلىرىم ئېلان قىلىنغانلىقى ياكى نەشرىياتتىكى كىتابلىرىم توغرىسىدا ياخشى خەۋەر ئاڭلايمەن.

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم! تىنچلىقمۇ؟... ــ ئۇ تېلېفون سۆزىنى سىپايە باشلىغاندا يېقىن يورۇقلار ياكى زامان كاتتىلىرىنىڭ بىرەرىنىڭ قازا قىلغانلىق خەۋىرىنى ئاڭلايمەن. قۇلىقىم ئۇنىڭ سۆزلەۋاتقاندىكى ئاۋازىنىڭ ئاھاڭ ئۇداريغا قاراپ يۇرىكىمگە تىتىرەك ئولاشتۇرىدۇ.

2008 ـ يىلى 1 ـ ئاينىڭ 17 ـ كۈنى ئەتىگەندە ئىشقا كېلىپ ئىشخانامنى تازىلاپ تۇراتتىم، تېلېفونۇم تۇيۇقسىز جىرىڭلاپ قالدى.

ــ شۇم خەۋەر!

دوستۇم بەگتۇرك يىغلامسىراپ تۇرۇپ شۇنداق دېدى تېلېفوندا. بۇ ھالىتىم بىلەن بەئەينى شۇم خەۋەرگە تەشنا ئالۋاستىغا ئوخشاپ قالغاندەك ئىدىم. ھەرقانداق خەۋەر بولسا تېزراق ئاڭلىسام، بۇ خەۋەر بەكمۇ ئازابلىقتۇر ئېھتىمال... دەپ ئويلايتتىم ئىچىمدە.

ــ قەدىردان دوستىمىز مەمەتئېلى مەمتىمىن ئاغىنىمىز قازا قىلدى.

بۇ گەپنى قىلىۋاتقاندا بەگتۇركىنىڭ بەكمۇ چۈشكۈن ۋە يىغا ئارىلاش ئاۋازىدا قىلچە ساختىلىقنىڭ يوقلۇقىنى ھېس قىلدىم. قولۇمدىكى پول سۇرتكۈچ يەرگە تاراقلىدە چۈشۈپ كەتتى، بۇ ھال بەلكىم مېنىڭمۇ بۇ تاسادىپىي ئەجەلگە بولغان ھەيرانلىقىم ۋە دوستۇمنىڭ ۋاپاتىغا بولغان قايغۇمنىڭ راستلىقىنى ئىسپاتلاپ بەرگەندۇ ياكى مەن ھازىرچە ئۆلمەيدۇ دەپ قارىغان ئۇ ئىنسانىڭ تاسادىپىي ئۆلۈم خەۋىرى مېنى رېئاللىقنىڭ بارلىق قانۇنىيەتلىرىگە ئىشەنگۈسىز قىلىۋەتكەندۇ؟... تاماكا چەكتىم. ئاندىن ئەتە سەھەردە چوقۇم ئامازغا چىقىمەن دەپ دوستۇمغا ۋەدە بەردىم. ئەتىسى ئەتىگەنگىچە باشلىقىم بىلەن كۆرۈشەلمىگەندىن كېيىن گۇمىدىكى تىرىك قالغان دوستلىرىمغا قارىغۇدەك يۈزۈمىڭ يوقلۇقىنى چۈشۈپ يەتتىم. چىدىغۇسىز ئازاب دەستىدىن ئىككىلا يۈزۈم قاپقارا بولۇپ كەتتى. مېنى ئۆز ئىنىسىدەك كۆرۈپ، ھاياتلىقىڭ ئەڭ قاتتىق دەملىرىدە باغرىغا ئالغان ئىنسانىڭ ئامىزغا بارالمىسام ـ ھە؟ كاشكى، ئۇنىڭ ئامىزى پەقەت مۇشۇ بىر قېتىملا ئىدىغۇ؟ ئۇنىڭغا يەنە قايتا بىر رەت ئۆلۈش نېسىپ بولسا كاشكى، يەنە بىر قېتىم ئامىزى بولسا...

قايغۇ ۋە ئۆكۈنۈش ئىچىدە قەلبىمدىكى ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك خاتىرىلەرنى ۋاراقلىدىم.

مۇھەببەتلىك ئادەمنى ئۆلتۈرگىلى بولمايدۇ، قەلبىدە سۆيگۈ ئوتلىرى بولمىغان ئادەم ئەسلىدىنلا ئۆلۈكتۇر. بۇنىڭدىن ئون بەش يىللار مۇقەددەم خوتەن پاختا توقۇمىچىلىق فابرىكىسىدىن گۇمىغا چىقىپ، قوشتاغقا باردىغان ماشىنىغا چىقتىم. ماشىنا قوشتاغقا ئاز قالغاندا قىستىلىپ ئولتۇرغان ناھايىتى كۆپ ئادەملەرنىڭ ئارىسىدا مەمەتئىلى مەمەتئېمىن ئولتۇراتتى. بويى پاكاراق، بۇدرە چاچ، ئاق پىشماق بۇ يىگىتنىڭ چېچەن ۋە زېرەكلىكى چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىدىن چىقىپ تۇراتتى. گەپلىرىمۇ ۋەزمىن ۋە يۇمۇرلۇق بولۇپ، بۇنداق ئەرلەرگە قىزلار ناھايىتى

تىزلا ئامراق بولۇپ قالىدۇ. ئىلگىرى قەيەردۇ بىر يەردە كۆرۈش-كەن بولساق كېرەك، ئۇ:

— ۋۇي غوجىمۇھەممەد، خوتەندىن قاچان چىقتىڭىز؟ — دەپ سورىدى.

— بايا، — دېدىم. ئۇنىڭ بىلەن ھازىرغىچە پاراڭلىشىپ باق-مىغان بولساممۇ كۆڭلۈمگە بەكمۇ يېقىن تۇردى.

— ئەتە گۇمىدا قەلەمكەشلەر يىغىلىشى بار، سىزمۇ قاتنىشىڭ. ئۇ شۇنداق دەپلا ماشىنىدىن چۈشۈپ كەتتى. قارىسام ماشىنا قوشتاغقا كېلىپ بوپتۇ.

* * *

فابرىكىدىكى ئىش ئورنۇمدىن ئايرىلىپ سەرگەردان بولۇپ يۈرگەن كۈنلىرىمنىڭ بىرىدە ئۇ مېنى بىر كاتتا سورۇنغا ئېلىپ بارىدى، بېرىش ئالدىدا ئۆزۈمگە دىققەت قىلىشىم، سالاپەت ۋە سالاھىيىتىمگە دىققەت قىلىشىم ھەققىدە كۆپ سۆزلىدى. بۇ ئايلاندۇرۇپ ھاراق ئىچىدىغان سورۇن بولۇپ، سورۇندا چوڭ-راق بىر باشلىق ماڭا ھاراق تەڭلىدى. ئۇ ساقىيلىق قىلىشتىن ئىل-گىرى ئۆزىنىڭ مەنسەپ تاجىغا ئىشەندىمۇ قانداق، كىمكى قولۇم-دىن ھاراق ئىچمىسە، ئىچمەي باقسۇن قېنى... دېگەنىدى. ئۇنىڭ ئېسىلىپ تۇرغان قاپىقى، خورازنىڭ تاجىسىدەك قىزىرىپ كەتكەن يۈزلىرى، ئۇدۇل قارايدىغان بىھايا كۆزلىرى ھەممىسىگە ھاراق ئىچۈرۈۋەتتى. تۆردىراق ئولتۇرۇپ قالغان ئىكەنمەن، نۆۋەت ماڭا كېلىشكە باشلىغاندا تېپىرلاپ قالدىم. بىر باھانىلەر بىلەن سىرتقا چىقىپ كېتىش ئويۇمىمۇ ئەمەلگە ئاشمىدى.

— ئېلىڭ، — دېدى مەمەتئېلى مەمتىمىن، — تېز ئېلىڭ.

ئىچكۈم يوق تۇرسا، قانداقمۇ قولۇمغا ئالاي؟ بىراق كۆرەڭ باشلىق رومكىنى تەڭلەپ تۇرۇۋەردى. ئەزەلدىن ھاراق ئىچمەيدىغانلىقىم، ئىچىپ باقمىغانلىقىم، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ ھاراقسىز

ياشاش ئويۇمنىڭ بارلىقىنى تەرلەپ پىشىپ سۆزلىدىم، ئاقمىدى. زادى رومكىنى قولۇمغا ئالمىسام بولمايدىكەن، ئاۋۇال رۇمكىنى ئېلىڭ دېيىشتى ھەممەيلەن. باشلىق بەك تەڭلىكتە قالدى. سو- رۇندىكى خېلى چوڭ كىشىلەر، ئىدارە باشلىقلىرى، يەنە ئۇلاردىن چوڭراق ئاللىكىملەر غىڭ قىلماي قولىدىن رۇمكىنى ئالغان تۇرسا، مەندەك بىر سېرىق تۇك، بارغان - تۇرغان يېرىنىڭ تايىنى يوق قوڭالتاق، رەزگى سويما قولىنى ياندۇرسا... كىمنىڭ ئاچچە- قى كەلمەيدۇ؟ بىر نەچچە كىچىكرەك ئەمەلدار غوتۇلداپ ئۇلگۇردى:

— ئىززىتىنى بىلمەيدىغان...

— كىم قىچقىرىپتىكى؟...

تەڭلىگەنسېرى ئالمىدىم، ئالمىغانسېرى تەڭلەۋەردى. باشلىق تەڭلەپ تۇراتتى، قوللىرى دىر - دىر تىترەيتتى. ھاراق رومكا قويۇلغان تەخسىگە تۆكۈلۈپ تۇراتتى.

يېنىمدىلا مەمەتئىلى مەمتىمىن بار ئىدى، قۇلىقىمغا شى- ۋىرلىدى:

— ئېلىڭ، بىر رومكا ئىچكەنگە ئۆلۈپ قالمايسىز.

— بىراق....

— ئاۋۇال ئېلىڭ، ئىچمىسىڭىز كۆڭلىڭىز تارتقان بىرسىگە تۇتارسىز.

رومكىنى قولۇمغا ئالدىم. گويا ئوتنى تۇتقاندەك پۇتۇن بەدە- نىمگە ئىسسىق پۇراق بۇرنۇمنى ئىچىشتۇرىۋەتتى، يۇرىكىم ئۆرلەپ دې- مىم سېقىلدى. بۇ ئەھۋالىمدا بۇ بىر رومكا ھاراقنى ئىچسەم ئۆ- لۈپ قالىدىغاندەك تۇراتتىم.

ئانچە - مۇنچە سورۇن كۆرگەن بولغاچقا، قولغا ئالغان رۇم- كىنى يا ئۆزى ئىچىۋىتىش ياكى كۆڭلى تارتقان بىرسىگە تۇتۇش كېرەكلىكىنى، ساقىيغا ھاراق بىلەن قايتۇرغىلى بولمايدىغانلى- قىنى بىلەتتىم. رومكىنى كۆڭۈل قىلىش ئۈچۈن ئەتراپىمغا قارا-

ىدىم، ھەسەتتىن پولتايغان كۆزلەر، مەسخىرىدىن قىزارغان كۆز-لەر، كەيپتىن يۇمۇلغان كۆزلەر، تېمىدۇر دېمەكچى بولۇپ تەئەد-دىگە تەمشىلىۋاتقان كۆزلەر، غەزەپتىن ۋارقىراۋاتقان كۆزلەر، جىمجىت كۆزىتىۋاتقان ئويۇنچى كۆزلەر ماڭا تىكىلىپ تۇراتتى. كۆزلەر قورشاۋىدا تەمتىرەپ قالدىم، مېنى مۇشەققەتتىن قۇتقۇز-غۇچى مۇھەببەتلىك كۆزنى ئىزدەيتتىم. بۇ كۆز ـ دەل مۇھەممەد-ئىلى مەتمىننىڭ كۆزى ئىدى، كۆزلەر ئىچىدىن قانچە ئاخ-تۇرسامۇ ئۇ كۆزنى تاپالمىدىم. تېنىم ياپراقلىرى قايغۇ شامە-لىدا شىرىقلايتتى، يۈرىكىم شاش ئاتقا ئايلىنىپ چاپچپ ـ چاپ-چپ ئاخىر تاقىر دالىدا ھارغىنلىقتىن يېتىپ قالغان، بىر يۇ-زۇم قارا، بىر يۇزۇم ئاق بولۇپ، ئادەم تونۇغۇسىز بولۇپ كەتتىم.

ـــ خوشە!

ئېسىمگە كەلسەم ساقىي قولىدىكى رومكىنى تەڭلەپ تۇرۇپ-تۇ. مەن رومكىنى تۇتقان پېتى قارا تەرگە چۆمۈلۈپ تۇرۇپ كې-تىپتىمەن.

بىردىنبىر ئۇمىدىم ـــ مۇھەممەتئېلى مەتمىن قايىاققىدۇر غايىب بولغان ئىدى.

مەن. .. مەن قانداقتۇر بىر خىل جاسارەت بىلەن رۇمكىنى شىرەگە تاققىدە قويۇپلا يولۇمنى توسقانلارنى تۇرتۇپ، ئىتتىرىپ سىرتقا قاراپ ماڭدىم. سورۇن تەۋرەپ كەتتى. ئۇرۇندۇق پۇتلىرى-نىڭ تاراق ـ تۇرۇق قىلىپ بىر ـ بىرىگە ئۇرۇلۇشلىرى، تاك ـ تاك قىلىپ شىرەگە ئۇرۇلغان قوللارنىڭ كۆلكىسى ھۇ... دېگەن باشلىقنىڭ نالىسى قۇلىقىمغا ئېنىق ئاڭلىنىپ تۇردى. مەن ئا-شۇنداق زور غەيرەت ۋە دەبدەبە بىلەن سورۇندىن چىقىپ كەتتىم. ئانچە ئۇزاققا بارمىغان ئىدىم، كەينىمدىن ھاسىراش ـ ھۆمىدەش ئاڭلاندى. كۆلكەم قىستاپ كەتتى، ئارقامدىن چاپارمەنلەر قوغلاپ چىقىپتۇ ـ دە، ھېچقىسى يوق، يامان قىلسا غېرىبنى پالىغاندەك چۆلگە پالايدۇ، تاھىرنى تاشلىغاندەك دەريا-غا تاشلايدۇ، يۈسۈپنى

تاشلىغاندەك قۇدۇققا تاشلايدۇ. نە ئارمان، ئۆزۈمگە بولغان تەكداشسىز مۇھەببەت تۇيغۇلىرىدا داستان بولسام...

ــ غوجىمۇھەممەد، ھەي ساراڭ شائىر...

شاپپىدە توختىدىم. بۇ مۇھەممەتئىلى مەتمىننىڭ ئاۋازى ئىدى.

ئۇ بىردەمدىلا يېنىمغا كېلىپ بولدى.

ــ نېمە قىلغىنىڭىز بۇ؟ ئادەمنىڭ يۈزىنى شۇنداقمۇ پوق قىلامسىز؟

ــ نېمە پوقكەن ئۇ؟ ــ دېدىم ھەيران بولۇپ.

ــ سىزگە رومكا تەكلىگىنى مۇھىم ئادەم ئىدى، ئۇنىڭغا يالۇۋرۇپ يۈرۈپ مىڭ بىر مۇشەققەت ئىچىدە خىزمەت مەسىلەكىزنى دېگەن ئىدىم، ھەل بولاي دەپ قالغان، ۋاي ئىسىت!

ئۇندىمىدىم. چۈنكى ھەممىنى چۈشەنگەن ئىدىم. مېنىڭ ئاشۇ بىر رومكا ھاراقنى ئىچمەسلىكىم سەۋەبىدىن ھەل بولايلا دەپ قالغان خىزمەت مەسىلەمدىن چاتاق چىققان ئىدى.

ــ بولدى ئاكا، ــ دېدىم، ــ ئىشىنىڭ بۇنداق بولىدىغانلىقىنى پەقەتلا بىلمەپتىمەن. بىر رومكا ھاراقنى ئىچسەم بەلكىم سىز دېگەندەك ئۆلۈپ قالماسلىقىم مۇمكىن ئىدى، لېكىن شۇ چاغدا ھاراقنى ئىچسەملا ئۆلۈپ قالىدىغاندەك بىلىنىپ كەتتى.

ــ ھەتتا سىز ئىشلىمەكچى بولغان ئورۇنمۇ مەسلىھەت قىلىنۇاتقان، ناھىيەلىك كوتۇپخانا ياكى كىنو ـ تىياتىرخانا...

بۇ ئاكا ئاغىنەم راستىنلا بەلەن ئادەم ئىدى. چېچەن، ھۇشيار، زېرەك بولغاننىڭ ئۈستىگە بەكلا غۇرۇر ـ ۋىجدانلىق ئىدى. ئىنسانىي پەزىلەت، مەنىۋى تاكامۇللۇق، روھىي توقلۇق، ئېتىقاد ۋە ئىرادە ھەققىدە بىزگە كۆپ دەرسلەرنى بەرگەن. لېكىن... ئۆزى ناھىيەلىك پارتكوم تەشكىلات بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى بولغاچقا ئۆزىدىن چوڭ باشلىقلارنىڭ ئالدىدا يىغلاپ تۇرۇپ كۆلىدىغان، قاخشاپ تۇرۇپ ئويناپىدىغان، ئويغاق تۇرۇپ جۆيلۈيدىغان قە-

لىقلاردىنمۇ خالىي ئەمەس ئىدى. ئۇ ماڭا «بىر رومكا ئىچكەنگە ئۆلۈپ قالمايسىز» دېگەندە بەلكىم ئۆزى نەچچە ئۆلۈپ تىرىلگەنىدۇ. مەسىلە مېنىڭ خىزمەت مەسىلەم، بىر سەرگەردانىنىڭ ئۆمۈر-لۈك تۇرمۇش ئىشىغا بېرىپ تاقالغاندا ئۆلۈپ - تىرىلىشىگە پەرۋا قىلماي، جەستىدىن نەچچە ئاتلاپ ھېلىقى باشلىقىنىڭ كۆڭۈل رايىغا بارغانىدۇ... بۇ پېقىرغا ۋە گۈمىدىكى مۇھەممەتئىلى مەمتە-مىننى بىلمىدىغان دوست - بۇرادەرلەرگە بەش قولدەك ئايان.

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ خىزمەت ئىشىم توغرىسىدا ئارتۇق باش قاتۇرمىدى، بەلكىم باش قاتۇرغاندۇ، لېكىن ئېغىز ئېچىپ بېرىنە-مە دېمىدى. ئېھتىمال بولۇشى مۇشۇ تۇرسا، باش قاتۇرغىنىمنىڭ نېمە پايدىسى دەپ ئويلىغاندۇ؟ بىراق بىزنىڭ دوستلۇق ئالاقىمىز يەنە ئاۋۋالقىدەكلا داۋاملىشىۋەردى.

* * *

بىكارچىلىقتىن زېرىكىپ بىلىيارتخانىغا كىرىپ ئەمدىلا قو-لۇمغا كالتەكنى ئېلىشىمغا قاياقتىندۇر مۇھەممەتئىلى مەمتىمىن پەيدا بولدى ۋە كايىپ كەتتى:

— نېمە ئىش قىلىسىز بۇ يەردە؟

— بىردەم ئويناي دەپ شۇ، كۆڭۈل خوشى.

— كۆڭلىڭىز مۇشۇنداق يەردە ئېچىلامدۇ سىزنىڭ؟ سىز كىم؟ بۇ يەرلەردىكى ئادەملەرگە ئوخشامسىز؟ ھەرقانچە بولسىمۇ سالاھىيىتىڭىزگە بېقىپ ئىش قىلىشىڭىز كېرەك - تە!

ئۇ ئاشۇنداق كايىغىنىچە مېنى سىرتقا سۆرەپ ماڭدى. تەن بەرگۈم كەلمەي ئۇنىڭ بىلەن تاكاللاشتىم:

— بۇ يەردىكى ئادەملەر بىلەن ھېچقانداق پەرقىم يوققۇ، كۆ-ڭۈل ئاچاي دەپ كىردىم شۇ، بەزىلەر ھاراق ئىچسە كۆڭلى ئېچە-لىدۇ، بەزىلەرنىڭ بېلىق تۇتسا كۆڭلى ئېچىلىدىكەن، يەنە بەزى-لەرنىڭ رېستورانلاردا ئۇسسۇل - تانسا ئويىنسا كۆڭلى ئېچىلە-

دىكەن... مەقسەت كۆڭۈل ئېچىش تۇرسا، پەرقى نېمە ئەمدى؟

ــ بولدى، بولدى، ــ دېدى ئۇ چېچىلىپ، ــ سىزنى توپ-توغرا ئىككى سائەت ئىزدىدىم، ئاخىر ئەخمەتجاندىن بۇ يەردىلەر-دىكەنلىكىنى ئاڭلاپ مىڭ تەستە تېپىپ كەلدىم. جۇرۇڭ، سىزگە بېر-ىدىغان مۇھىم ئامانىتىم بار.

ــ نېمە ئۇ؟ ــ دېدىم بىر ئاز قىزىقىپ.

ــ بارغاندا بىلىسىز.

ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ماڭدىم.

ئۇ مېنى ئىشخانىسىغا باشلاپ كەلدى ۋە:

ــ سىزدە ئىجتىھات ۋە ۋاقىت تولۇپ يېتىپتۇ، ئويلاپ باق-سام سىزگە هازىر كەملىك قىلىۋاتقىنى قەغەز بىلەن قەلەم ئى-كەن، ــ دېگىنىچە 10 كۆتەك ئىش قەغىزى ۋە ئىككى قاپ ماي قەلەم بەردى. ئۇ يەنە قولۇمنى چىڭ سىقىپ تۇرۇپ:

ــ ئۇكام، ئېسىڭىزدە بولسۇن، دەپن ـ دۇنياسىنىڭ هېسابى يوق بايلارمۇ كۈندە ئۇچ ۋاق تاماق يېسە قورسىقى تويىدۇ، هرچىنىمىسى يوق نامراتلارمۇ ئۈچ ۋاخ تاماقسىز قالمايدۇ. ئاشۇ بايلارغا هرسابسىز دەپن ـ دۇنيا بەرگەن خۇدايىم سىزگە ئەقىلنى ۋە تالانتنى ئايماي بېرىپتۇ. ئۇلارنىڭ بايلىقى ۋاقىتلىق بولسا ، سىزنىڭ بايلىقىڭىز مەڭگۈلۈك. سىز ئاشۇ تالانتىڭىز ۋە ئىجتى-هاتىڭىز بىلەن گۈمىنىڭ، شۇنداقلا ئۇيغۇرنىڭ بايلىقىسىز، بۇ 10 كۆتەك قەغەز ۋە قەلەم سىزگە قىلغان ئەڭ چوڭ ياردىمىم ۋە خەي-رىخاهلىقىم، (بىلەمسىزكىن؛ قوشتاغنىڭ ئىسمىسىلاھ كەنتىدە ياشاپ ۋە ئىجاد قىلىپ ئۆتكەن مۇبارەك زات ئىسمائىل هاجىمۇ ئۆمىرىدە قەغەزگە موهتاج بولۇپ ئۆتكەن شائىرلارنىڭ بىرى ئى-كەن) بۇ جاهاندا بىزنىڭ يەنە نېمىلەرگە قۇربىمىز يېتەر؟... ــ دېدى.

ئۇنىڭ بۇ گەپلىرى مېنى قايتىدىن سىلكىندۇردى، ئۇ بەرگەن قەلەم ـ قەغەزلەر هېلىمۇ بار، ئۆمرۇمنىڭ ئاخىرىغىچە يېتە-

دۇ... بىر ئۆمۈر يېتىدىغان ئۇ قانداق قەلەم ۋە قانداق قەغەز دەپ سوراۋاتامسىلەر؟ ئۇ ــ ئۆز دەۋرداشلىرىنىڭ بىر شائىرغا بولغان ئۈمىد ـ ئىشەنچى ۋە سەمىمىي كۆڭلى.

ئۇ ياش لىغىرلاپ تۇرغان كۆزلىرىنى ماڭا تىككىنىچە سۆزىدى داۋاملاشتۇردى:

ــ لېكىن رېئاللىقتا ياشاۋاتقان ئادەم ئۇچۇن تۇرمۇش كېرەك، شېئىر تۇرمۇشنىڭ ئۆزى ئەمەس. ناھىيەلىك سۇ ئىشلىرى ئىدارىسىنىڭ باشلىقى بىلەن كۆرۈشۈپ قويدۇم. بىر نەچچە كۈندىن كېيىن ئىشقا چۈشىدىغان بولدىڭىز. مېنىڭ باھانەم بىلەن تۇرمۇش مەسىلىڭىز ھەل بولسا بېشىم كۆككە يېتەر ـ ھەا

قاتتىق تەسىرلىنىپ كەتكەچكە، نېمە دېيىشنى بىلەلمەي قالدىم. ئەتە ئىشقا چۈشىمەن دېگەن كۈنى مۇھەممەتئېلىنىڭ تەشكىللىشى بىلەن گۈمىدىكى قەلەمكەشلەر مېنىڭ يېڭى خىزمەت تاپقانلىقىمنى تەبرىكلەپ زىياپەت ئۇيۇشتۇردى. گۈما قەلەمكەشلىرى ئارىلىق يېقىن بولغانلىقى سەۋەبىدىن بولسا كېرەك، يەكەن ۋە قاغىلىقتىكى قەلەمكەشلەر بىلەن يېقىن باردى ـ كەلدى قىلىشاتتۇق. ئارىمىزدىن بىرەيلەن يەكەنلىك يازغۇچى ياسىنجان سادىق چوغلاننى زىياپىتىمىزگە تەكلىپ قىلىپ بېقىش تەكلىپىنى بەردى، ئەخمەتجان تۇرۇپ بەگتۇرك شۇ ۋاقىتىنىڭ ئۆزىدىلا داڭلىق يازغۇچىغا ئەھۋالنى دەپ تېلېفون بەردى، يازغۇچى چوقۇم بارىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ... ياسىنجان سادىق چوغلان راستىنلا كەلدى، ئىنتايىن كىچىك پېئىل ۋە كەمتەر بۇ يازغۇچى دوستىمىز زىياپەت باشلىنىش ئالدىدا گۈما ناھىيەلىك سۇ ئىشلىرى ئىدارىسى باشلىقىنىڭ ئۆزىنىڭ ئالىي مەكتەپتىكى ساۋاقدىشى ۋە يېقىن دوستى ئىكەنلىكىنى، ئۇنى بۇ زىياپەتكە چاقىرىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى ئېيتتى، ۋە زىياپەت جەريانىدا توختىماي مېنىڭ دېپىمنى چېلىپ چىقتى... مېنى گۈما ناھىيە بازىرى مەركىزىدىن 62 كىلومېتىر يىراقلىقتىكى تاغلىق يېزا ـ كىلىياڭغا قاراشلىق

ئاقچىغ زاكوغا تەقسىم قىلدى. ئۇ جاھان غوۋغالىرىدىن خالىي، زامانىۋى مەدەنىيەتنىڭ قارا ئاياغلىرى دەسسەپ ئولگۈرمىگەن پاكىز زېمىن بولۇپ، ئۇنى كۆڭلۈمدىكىدەك جاي ئىكەن دەپ ئويلىدىم. مەن ئىشلەيدىغان زاكونىڭ ئالدىدىلا يىل بويى ئۇزۇلمەي ئاقىدىغان ئەركەك سۇلۇق بىر ئۆستەڭ بار بولۇپ، ئۆستەڭنىڭ ئۇ قېتىمدا تەجەللى ھەزرىتىم قاغىلىقتىن سەرگەردان بولۇپ چىقىپ كەتكەنلىرىدە ماكان بولغان ۋە يەتتە يىل قوينىدا باققان كۇتام (كوھتام) كەنتى بار ئىدى، مەن بۇ مۇبارەك زېمىنىدا تەجەللى ھەزرىتىمدەك يەتتە يىل ئەمەس، ئاران يەتتە ئايلا تۇرۇش شەرىپىگە ئېرىشكەن بولسامۇ، لېكىن بۇ جەريانداا روھمىدا ئاجايىب زىلزىلىلەر بولدى، ھەركۇنى سەھەردە ئۆستەڭ بويىغا چىقسام ئۆستەڭنىڭ ئۇ قېتىمدا كۇمۇشتەك ئاپئاق ساقاللىرىنى سىلىغىنچە ماڭا كۇلۇمسىرەپ قاراپ تۇرۇپ «بۇ جايغا كېلىپ ياخشى قىلدىڭ بالام، ئەمدى مېنىڭ روھىم يالغۇز قالمايدىغان بولدى، ئايىغى چىقمايدىغان جاھان غوۋغالىرى، ئېزىنتقۇلاردەك كۆڭۈلنى سەرسان قىلمىدىغان كۆپۈك شۆھرەتلەر نېمە كېرەك بىزگە؟» دەۋاتقان نۇرلۇق سىمايىنى كۆرگەندەك بولاتتىم. راست، بۇ يەتتە ئاي جەريانداا تەجەللى ھەزرىتىمنىڭ روھىناتى بىلەن تالاي ـ تالاي مۇڭداشتىم، لېكىن زادىلا قانمىدىم. بىر قېتىم بۇ ھېسسىياتىمنى مەرھۇم بۇرادىرىمىز مۇھەممەتئىلىگە دەپ بەرسەم، ئۇ «بۇ باشقا ـ باشقا دەۋرلەردە ياشىغان ئىككى شائىر روھلىرىنىڭ بىر ماكاندا ئۇچرىشىشى، بۇ خاسىيەتلىك ئۇچرىشىش ئۇزاق داۋاملاشقاي» دېگەن ئىدى.... ئاقچىغ سۇ پونكىتىدىكى ئىشىم بەك ئالدىراش بولسىمۇ، لېكىن يەنە ۋاقىت چىقىرىپ « دۇتارچى ئاياللى»، « شېئىر يېزىۋاتىمەن»، «ئىباگۇل»، « ئون بەش ياشلىق ئاياللار»، « قانىغان قان»، «رەزىل ئاپتاپ»، «ئۆستەڭ بويلاپ» دېگەن شېئىرلارنى يازدىم، ئۇ شېئىرلار كېيىنكى كۇنلەردە ئىجادىيىتىمگە دىققەت قىلغۇچىلار تەرىپىدىن «غوجىمۇھەممەد ئىجادىيىتى

تىدىكى بىر قېتىملىق يۈكسىلىش» دەپ تىلغا ئېلىنىدى.

* * *

ئويۇنلىرىمىز داۋاملىدا دائىم بىزنى خۇشلۇق ۋە ئازادىلىككە باشلاپ ماڭغاچقا ئۇنى «ئۇستا ھارۋىكەش» دەپ تەرىپلەيتتۇق. «يۇسۇپ مىخچى» دەپمۇ قويىاتتۇق چاخچاق ئارىلاشتۇرۇپ. ئاشۇ تېتىكلىكى، جۇشقۇنلۇقى بىلەن ئۆلمەيدىغاندەك كۆرۈنەتتى، لېكىن ئۇ ئۆلۈپ كەتتى. ئۆلۈشتىن ئىلگىرى بىر نەچچە قېتىم ئۇ ئۆزىنىڭ كىلاسسىك ئەدەبىياتقا، يۈرت تەزكىرىسىگە ئائىت ئەسەرلىرى ۋە ئىجادىي ئەسەرلىرىنى رەتلەپ نەشر قىلدۇرۇش پىلانى بارلىقىنى، بىر كۈنى بىر قوپقانچە ئاشۇ ئىشلارنى رويابقا چىقىرىپ ئاندىن توختايدىغانلىقىنى ئېيتقانىدى، ئەپسۇس، قوپاي دەپ تۇرغاندا ئەجەل ئۇنى يەتتى. ھەرقانداق ئۆلۈمدىن بىزگە مەلۇم مەنپەئەت يېتىدۇ. بۇ ئۆلۈمدىنمۇ شۇنداق بولدى، بىر مەھەل ھەسرەت ـ نادامەت ۋە ماتەم ئىچىدە يۇرگەندىن كېيىن 20 يىللىق بارلىق ئىجادىيەتلىرىمنى رەتلەش قارارىغا كەلدىم. بۇ قارارغا ئىلگىرىمۇ نەچچە قېتىم كەلگەن، لېكىن ھېچقايسىسى بۇگۈنكىدەك كەسكىن ۋە قاتتىق ئەمەس ئىدى.

ـــ «ئۇچ غايىب» نىڭ ئىچىدىكى «ئەجەل غايىب» دېگەن بىرسى يامانراق ئىكەن، ـــ دېگەنىدىم ئەسەرلىرىمنى رەتلەۋاتقىنىمدا نېمە بۇنچە جىددىيلىشىسىز؟ دېگەن بىر بۇرادىرىمگە، ـــ ئەتە مەن بارمۇ ـ يوق، بىلمەيمەن، تاسادىپىي قازا يېتىپ قالسا يازمىلىرىم رەتلىنىڭ قالسۇن، كېيىنكىلەرگە ئاسانراق بولار.

كېيىن دوست ـ بۇرادەرلەر ھەمكارلىشىپ بۇرادىرىمنىڭ مۇھەممەتئېلى مەمتىمىنىنىڭ ئەسەرلىرىنى نەشر قىلدۇرۇش قارارىغا كەلدۇق، لېكىن ئۇنىڭ قولىيازمىلىرىنى تېپىش، رەتلەش بەكمۇ تەسكە توختىدى، توغرىسىنى ئېيتقاندا قولىيازمىلارنىڭ باش ـ ئاخىرىنى تاپالمىدۇق. ۋاي ئىسىت! ئۇ بىر قوپقانچە بۇ ئىشلارنى

قىلىۋەتمەكچى ئىدى، لېكىن خىزمەت، تۇرمۇش، ئىجتىمائىي مۇ-ناسىۋەتلەر ئۇنىڭغا ۋاقىت بەرمىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ تۇيۇقسىز يىقىلىشىنى نەدىن بىلسۇن، بىراق ياراتقۇچى ئۇنىڭغا بەك كۆپ ۋاقىت بەرگەن، ۋاقىتسىز قالغاندا ئۇ ھېچنېمىنى بىلمەي كېتىۋالدى، ئۆكۈنۈش ۋە پۇشايمانغا بىز قالدۇق. بۇ ئىشلاردىن كېيىن تەقدىرىمنى ياراتقۇچىغا تولۇق تاپشۇردۇم. ۋاقتىم بار چاغدا تىرىكلىكىمنى قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى ئىمكان قەدەر تولۇقى بىلەن قىلىشقا، ھېچبولمىغاندا مۇھىملىرىنى قىلىۋېلىشقا ئالدىرايدىغان بولدۇم. بىر يىل ئىچىدە بارلىق ئەسەرلىرىم رەتلىنىپ كومپيۇتېرىمغا ئۇرۇلۇپ ۋە بېسىلىپ بولدى. ئاللاھقا شۈكرى، ھېلىھەم ھاياتمەن!

* * *

دوستۇم بەگتۇرك ئاكا ئاغىنىمىزنىڭ قازا خەۋىرىنى يەتكۈزگەندە نامازغا ۋەدە قىلدىم، لېكىن رۇخسەت ئالالماسلىق سەۋەبىدىن نامازغا چىقالمىدىم. لېكىن تاھارەت بىلەن ئولتۇرۇپ چەكسىز سۈكۈت ۋە سېغىنىش ئىلكىدە بۇ شېئىرنى يازدىم.

ئويغاندى ئۇ...

ــ شائىر دوستۇم مۇھەممەد ئەلى مۇھەممەد ئىمىن ئاپاتىغا مەرسىيە

چۈشۈمدە ئۆيۈمگە ئوت كېتىپ
ئۆينىڭ ئىشىكىنى ئاچالمىغاندەك.
ئويغىنىپ كەتكەندەك چۈش كۆرۈۋېتىپ

چۈشىنىڭ ئاخىرىنى تاپالمىغاندەك...
دوستىمنىز كەتتى... دېدى ئەخمەتجان
بىر يۇلتۇز تارتقاندەك بىر ئاسمان دەردنى.
يۈرىكىم ئاغدى گويا ئۆزۈم ئۆلگەندەك
مەھكەم قۇچاقلىدىم ھارغىن جەسەتنى.
...
دوستىمنىز ئامراق ئىدى سەپەر قىلىشقا
مېڭىپ باقمىغان تاۋۇتتا لېكىن.
باغلاپ بېرەتتى ئۆزىنى ئۆزى
گۈزەل كۆيلەرگە بولۇپ ئۇ تەسلىم.
ئىدى ئۇ ھەممىمىزدىن ئۇستا ھارمۇنكەش،
سۇمبۇل چاچلارنى قىلاتتى قامچا.
سالغانچە مەجنۇنتالنىڭ ئاھىغا قۇلاق
شېئىر يازاتتى ئۆستەڭ بويىدا.
گاھ ئىسمىسلاھتا، گاھى قوشتاغدا
يۈرەتتى يەر بىلەن كۆكنى بىر قىلىپ.
ئىبادەت قىلاتتى شېئىرلىرىدا
ئىشتان بېغىنى قىرىق بىر چىگىپ...

ئەلۋىدا، كەتتى ئەمدى، قايتىپ كەلمەيدۇ
سۆزىنى پەرىشتىگە دەيدۇ، بىزگە دېمەيدۇ.
ئۇ بىزنى كۆرىدۇ، بىز كۆرەلمەيمىز،
ئويغاندى ئۇ
ئەمدى ئۇخلىمايدۇ، چۈشمۇ كۆرمەيدۇ.
ئەي مېنىڭ تىرىك قالغان دوستلىرىم
بەزىدە ھېچنەرسىگە ئەرزىمەس شېئىر.

ئادەملەر بىللە ياشاپ يالغۇز ئۆلەركەن،
يالغۇز ئىكەن ھەركىشى ئاخىرا!
2008 ـ يىلى 17 ـ يانۋار. خوتەن

ئارىدىن ئىككى يىل ئۆتكەن بولسىمۇ بۇ نامادەت ھېچ بېسىلمىدى. ئاتامنىڭ ئۆلۈمىگە شۇنداق ئۇزاق ۋە كۆپ يىغلىغان ئىدىم، كېيىن يەنە تالاي ئۆلۈملەر بولدى، ھېچقايسىسى بۇنىڭچىلىك كۆپ يىغلاتقىنى يوق. بىر كېچىسى شېئىر يازماق بولۇپ تۇيغۇلىرىم ئىختىيارسىز يەنە مەرھۇم بۇرادىرىمنىڭ يېنىغا كەتتى: •

يارەي! ...

ـــ مەرھۇم مۇھەممەتئىلى مۇھەممەتئىمىن خاتىرىسىگە

سېنى ئۆلۈپ كېتەر دەپ كىممۇ ئويلىغان
تۇمان شارقىراتمىسىنى بىللە بويلىغان
گۈللەر تۇرمىسىدىكى قاراڭغۇلار
تەن ئىچىدىكى پىنھان ھۇجرىلار
ئۆلمەس ئادەمنىڭ ئىسمىدا ئىدىڭ
سەۋر قىلايلى
جەننەت دوزاختىن كېيىن دېدىڭ...
چۈش كۆرمىگىلى ئۇزۇن بولدى
ئۇزۇن بولدى ئەركىلىمىدى
قۇچىقىمدا ئاينىڭ بالىسى...
يارەي
بۇ جان كىمگە كېرەك ئىكەن؟
ئاپئاق قارلاردىن چاپان كىيمەك ئىدىم

يۇمشاق توپىلاردا يۇمىلاپ يۇرمەك ئىدىم
يۇمىلاق توڭلۇكلەردىن يارنى كۆرمەك ئىدىم
ياره‌ي
بۇ جان كىمگە كېرەك ئىكەن؟!
2010 ـ يىلى 9 ـ قېۋرال. خوتەن

بۇ شېئىرلارنى مەتبۇئاتلاردا ئېلان قىلدۇرغۇم كەلمىدى. بەلكىم پىغانىم ئىچىمدە قالسۇن دېگەندىمەن، بەلكىم ھېچنېمە ئويلىمىغاندىمەن. يىللار ئۆتكەنچە ئۇنىڭغا بولغان سېغىنىشىم كۈچەيدى، ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك خاتىرىلەر كۆپىيىپ ماڭدى:

ئۇ بىر چاغدا ماڭا: تالاي تىرىكلەر قەلبىمىزدە ئۆلۈپ كەتتى، تالاي ئۆلۈكلەر ئارىمىزدا ياشاۋاتىدۇ، دېگەنىدى.

جان چىقىپ كەتمەكچى بولۇۋىدى، ئالدىنى توسۇمىدى. ھامان كېتىدىغان مېھماننىڭ تېزرەك كەتكىنى ياخشى ئەمەسمۇ؟ دېدى ۋە تېنىنىڭ ئىشكىنى داغدام ئېچىپ ئۇنى خۇشال ـ خۇرام ئۇزىتىپ قويدى.

ئۇ كىيىملىرىنى سېلىۋېتىپ، يەنە قايتا كىيىم كىيدى.

ئۇ تېنىدىكى ھەربىكەتنى توختىتىپ، تېخىمۇ چوڭقۇر سۈكۈناتقا يۈزلەندى.

ئۇ ئاسمانىنىڭ ئېگىزلىكىدىن، يەرنىڭ مۇقەددەسلىكىدىن قۇتۇلدى.

ئۇ دۇنيادىكى ياخشىلىقلار ۋە رەزىللىكلەرنى ئارقىسىغا تاشلىۋەتتى.

ئۇ مۇھەببەت ۋە نەپرەت بولمىغان دۇنياغا كەتتى.

ئۇ تۇغۇلۇشىدىلا ئۆلۈمنىڭ ئۆزى بىلەن بىللە كەلگەنلىكىنى، چەكسىز ئېنتىزارلىق بىلەن ماشىنىنىڭ چاقىغا، ئارغامچىغا، زەھەرگە، ساقايماس كېسەلگە باھانە قىلىپ ئۆزىنىڭ جېنىنى ئېلىش قەستىدە يۈرگەنلىكىنى ئويلاپ باققان بولغىيمىدى؟

ئۇ ئۆلۈمنىڭ ئۆزىنىڭ يەنە بىر دۇنياغا ئۆتۈشىدىكى بىر دىنى ئىشىك ئىكەنلىكى، پەقەت ئۆلۈمدىن ئىبارەت مۇشۇ ئىشىكنى ئۆتكەندىلا ئاندىن ئۆزىنىڭ يەنە بىر دۇنيادىكى يېڭى ھاياتى باشلىنىدىغانلىقى ھەققىدە ئويلىنىپ باققان بولغىيمىدى؟

... لېكىن ئۆلۈم ھەقىقەتەن قورقۇنچلۇق. ئۇ بىر دۇنيادىكى ھەر بىر ئادەمنى تەلتۆكۈس ئاخىرلاشتۇرىدۇ.

مەن ئۆلۈمدىن قورقمايدىغان كىشىلەرگە ئاچ ئۆچ. ئۇلارنىڭ تۇرغان ـ پۇتكىنى يالغانچىلىق بىلەن تولۇپ كەتكەن.

ئۆلۈمدىن ئەڭ قورقىدىغان كىشىلەر جاللاتلار ۋە شائىرلار بولسا كېرەك. جاللاتلار ئۆلۈمدىن قورققانلىقى ئۈچۈن توختىماي ئادەم ئۆلتۈرۈش ئارقىلىق ئۆنى ئادەتتىكى نەرسىگە ئايلاندۇرۇشقا ئۇرۇنىدۇ. شائىرلار بولسا ئەڭ پاساھەتلىك تىللار بىلەن مەدھىيىلەپ ئۆلۈمگە خۇشامەت قىلىشىدۇ.

ئۇ مېنى كۆرەلەيدۇ، ئاۋازىمنى ئاڭلىيالايدۇ. مۇشۇ قۇرلارنى يېزىۋاتقىنىمدا ئۇنىڭ ماڭا قاراپ كۈلۈمسىرەۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم.

قەبرىستانلىقنى زىيارەت قىلىۋاتقىمىزدا ئۇ «بىز پەقەت مۇشۇ جايدىلا ئارام تاپالايمىز» دېگەنىدى. ئۇ مېنىڭ «لېكىن ئاكا، بۇ جايدا تېنىمىز تۇپراققا ئايلىنىپ كېتىدۇ. ئاۋازىمىزنى، ئارزۇ ـ ئارمانلىرىمىزنى تۇپراق يۇتۇپ كېتىدۇ. گىياھ بولۇپ يەر يۈزىگە ئۇنۇپ چىقساق بورانلار سوقىدۇ، ئاپتاپ قۇرۇتۇۋېتىدۇ... مەن بۇ جايدىن نەپرەتلىنىمەن» دېسەم؛ «نېمە ئامال، شۇنداق دەپ كۆڭلىمىزنى ئاۋۇندۇرىمىز ـ دە، ئۆلۈمنى قانداق تونۇش ـــ قانداق ياشاشقا باغلىق» دېگەنىدى ئۇ.

ئۇ ئۆلۈپ كېتىۋىدى قېرىنداشلىرى كۆمۈپ قويۇپ، يەنە ئۆز ھاياتىنى داۋاملاشتۇرىۋەردى.

ئۇ بىر قېتىم «شېئىرلىرىڭىزدا ئۆلۈم توغرۇلۇق كۆپ يازىسىز، بۇنىڭ سەۋەبىنى بىلسەم بولامدۇ؟» دەپ سورىغاندا، مەن «بۇ

مېنىڭ ئۆلۈمدىن بەك قورقانلىقىمدىن بولسا كېرەك» دەپ جاۋاب بەرگەنىدىم.

ئاتام ئۆلۈپ كەتتى، يەنە مەن بىلەن ياخشى ئۆتىدىغان نۇرغۇن كىشىلەرمۇ ئۆلۈپ كەتتى. شۇنچە سېغىنىپ تۇرساممۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ قېشىغا كەتكۈم يوق. بىرەر كۈن بولسىمۇ ئۆلۈكلەردىن يىراقراق تۇرسام دەيمەن.

بېشىمنى كۆتۈرۈپ قارىسام ئۆلۈم ۋاباسى تارقىلىپتۇ. ئەترا-پىمدا تىرىك جەسەتلەر مېڭىپ يۈرەتتى، ئۆلۈمنى ئۇنتۇپ قالغاچقا ئۇلاردىن تىرىكلىكتىن بىرەر نىشانە تاپقىلى بولمايتتى.

ئاددىي كىشىلەرنىڭ جېنى نېمىدېگەن بەختىيار؟ ئۇلار ھاياتقا مەسئۇلىيەت بىلەن قارىمىغاچقا، ئۆلۈمىمۇ شۇ قەدەر ئەركىن - ئازادە.

ئۆلۈپ كەتسەم قانداق قىلارمەن؟... ئۆلۈپ كەتسەم قانداق قىلارمەن؟ ... شۇنداق ئويلىغانچە ھاياتقا تېخىمۇ مەھكەم چاپلاشتىم.

* * *

دوستۇمنىڭ ئۆلۈمى مەندە ئۆلۈم توغرىسىدا چوڭقۇر خىيالارنى ئويغاتتى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۆلۈم توغرىسىدا كۆپ يازدىغان بولۇپ قالدىم. بۇ بەلكىم ماڭا بۇ ئۆلۈمدىن تەگكەن يەنە بىر نېسىۋىدۇر!

مەست مۇقام

ئەينەكلەر چېقىلار خۇشاللىق بىلەن،
قېنى، قان چاچايلى قىزىل گۈل ئۈچۈن.
كۆز ياشلار تۆكۈلسۇن يارنىڭ يولىغا
بىر جۇل - جۇل ئازابنىڭ تويىدۇر بۇگۈن.
مېنى كىم سورايدۇ؛ شائىرمۇ ئۇ دەپ،
يىغلىسا لېۋىمدە لەۋلەرنىڭ ئىزى.
كۆڭلۈمگە ئاچىدۇ دېرىزىسىنى
مارىسام ياپىدۇ قوشنامنىڭ قىزى.
بەزىدە ئۆلۈمىم چۆلمىكىن دەيمەن
ياتسام گەر سوزۇلۇپ تەكلىماكاندەك.
يۈزۈمگە چۈشكەندە تەڭرى شولىسى
سېرىمەن راستىنلا ئۆلۈپ قالغاندەك.
ۋەلېكىن كارىۋاتتا يېرىم كېچە يوق،
ياتمەن دەريادا چېچىمنى چىلاپ.
قامچىلار تەگسىمۇ ئويغانمايمەن ھېچ
چۈنكى مەن ئەزەلدىن باقمىغان ئۇخلاپ.
قەلەندەر خۇرجۇنى گويا كى قەلبىم،
كېلىدۇ توغرا قلار توۋلاپ يارىيار.
بۇ دۇنيا گويا كى يېتىم بالىدەك
ئەگىشەر كەينىمدىن يىغلاپ زارۇ زار.
يا كى مەن مەڭگۈلۈك يارنىڭ قەبرىسى

تۇگىمەس ئەبەدىي جۇدالىق ھەسرەت.
ئاھ، ئاشۇ جۇدالىق، ھەسرەت ئىچىدە
ئۇلغىيار بارغانچە ئوتلۇق مۇھەببەت!

بۇ شېئىرنىڭ يېزىلىشتىن ئىلگىرى ھېكايىسى يوق ئىدى، يېزىلىپ ژۇرنالدا ئېلان قىلىنغاندىن كېيىنمۇ ھېكايىسى بولمىغان، ھېكايە «مۇقام خۇمارى» دېگەن تۇنجى شېئىرلار توپلىمىم نەشر قىلىنىش ئالدىدا يۈز بەردى.

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم! ــ دېدى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىدىكى يۇرتدىشىم ئېزىز تۇردى 2009 ـ يىلى يانۋار ئايلىرىنىڭ بىر كۈنى.

ــ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام!، ــ دېدىم.

ــ يېقىندا نەشرىياتىمىز «ئۇيغۇر بۇگۈنكى زامان شائىرلىرىنىڭ شېئىرلىرىدىن نەمۇنىلەر» دېگەن بىر يۇرۇش كىتاب چىقارماقچى، ئاشۇ نامزاتلارنىڭ بىرسى سىز...

ــ راستمۇ؟ ــ دېدىم تازا ئىشەنمەي.

ــ راست. مانا، ئاشۇ تىزىملىك قولۇمدا تۇرۇپتۇ، ــ دېدى ئۇ.

ــ قانداق قىلىمەن؟

ــ ئەڭ ياخشى شېئىرلىرىڭىزدىن بىر توپلام تۇزۇپ، دەرھال مېنىڭ نامىمغا سېلىڭ.

بىر ھەپتە ئىچىدە 19 يىللىق ئىجادىيىتىمدىن سەمەرىلەرنى تاللاپ، توپلامدىن بىرنى تەييارلاپ نەچچە كۈن ئويلىنىش ئارقىلىق «مەست مۇقام» دېگەن ماۋزۇنى بېكىتتىم.

ــ توپلىمىڭىز چىقماس بوپتۇ، ــ دېدى بىر يىلدىن كېيىن ئابلىپىز توختىمۇھەممەت ئارىقۇمى دېگەن ئاغىنەم تېلېفوندا.

ــ كىمدىن ئاڭلىدىڭىز بۇ غەيۋەتنى؟ ــ سورىدىم ئاغىنەمدىن.

ــ ئېزىز تۇردى مۇتەللىپ سەيپۇللاغا دەپتۇ، مۇتەللىپ

سەيپۇللا ماڭا دېدى، مەن سىزگە دەۋاتىمەن.

ماڭا ياخشى ئىش يوق. غازاڭ سارغايسا تۆكۈلىدۇ، مېنىڭ دەرىخىم ياشارمايدۇ. ئادەم ئۆلسە ئۆلىدۇكى، كۈنۈم تۇغۇلمايدۇ. مېنىڭ قانمىغىنىم ئۆزۈم تۇرسام، ئۇلار مەندىن مېنى قىزغىنىپ نېمە قىلىدىغاندۇ؟ قەلبىمنى جەملەپ باشقىلارغا سۈنغۇدەك يەنە قايسى ئازابلارنى تارتسۇن دەيدىكەنە مېنى؟!

ــ بىرسى سىزگە دۈشمەنلىك قىپتۇ، شېئىرلىرىڭىزنى خالىتا تەھلىل قىلىپ يۈقىرىغا چىقىپتۇ، ــ دېدى بىر ئاغىنەم گەپ ئارىلىقىدا.

ــ كىمدۇ؟ ــ دەپ سورىدىم مەن.

ــ ئۇنى بىلمەيمەن، بىراق سىزگە زىيانكەشلىك قىلىدىغان مەخسۇس دۈشمەن بارمىكىن دەيمەن.

«مەخسۇس دۈشمەن» نېمىڭ كىملىكىنى ئۇ ئاغىنەمۇ بىلمەيدىكەن. مەنمۇ بىلىشكە زورۇقمىدىم. بىلىشمىنىڭ ھېچبىر ھاجىتىمۇ يوق، بىلسەم نېمە قىلالايتتىم؟ مۇھەببەتنىڭ سىياسەت بىلەن بىر داستىخاندا ئولتۇرغىنى نەدە بار؟ بىر ــ بىرىگە رەقىب بولۇپ نۇسرەت قازىنالىغىنى نەدە بار؟ بىرىنىڭ باش ــ كۆزى قان، بىرىنىڭ يۈرىكى...

ــ بىر مۇتەخەسسىسلەر گۇرۇپپىسى بولۇپ، ــ دېدى ئاغىنەم بەگتۇرك، ــ 10 كىشىدىن تەركىب تاپقانىكەن. ئۇلار مەخسۇس نەشر قىلىنماقچى بولغان ئەدەبىي كىتابلارنى تەكشۈرىدىكەن. تەركىبتىكى E ئىسىملىك بىرەيلەن سىلىنىڭ توپلىمىڭلارغا سەت باھا يېزىپتىمىش. بۇنى مەن بىرسىدىن ئاڭلىدىم، بىرسى يەنە بىرەيلەندىن ئاڭلاپتۇ...

بۇ گەپلەر بەش يىل ئاۋۋالقى بىر ئىشنى ئېسىمگە سالدى.

2003 ــ يىلى ئېزىز ئاتاۋۇللا سارتېكىنىڭ تونۇشتۇرۇشى بىلەن ئەركىن ئىبراھىم پەيدا بىر پارچە شېئىرلار توپلىمىنى چىقارماقچى بولغان، بەش يىل ھارماي ــ تالماي تىرىشىپ ئاخىر

2008 ـ يىلى توپلامنى چىقارغان، توپلامنىڭ دەسلەپكى سىناق نۇسخىسى قولۇمغىمۇ تەگكەن، ئۇ «مەشرەپ چۆلى» دېگەن تۇنجى توپلىمىم ئىدى.

ـــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم! ـــ دېدى بىر كۇنى بىر ئايال كىشىنىڭ ئاۋازى.

ـــ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام! ـــ دېدىم مەن.

ـــ مەن زىلەيخا ئېزىز، ـــ دېدى ھېلىقى ئايال، ـــ توپلىمىڭىزنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى بولىمەن. سىز بىلەن پاراڭلىشىدىغان ئىش بار ئىدى.

ـــ ماقۇل، ـــ دېدىم مەن خۇشاللىق بىلەن.

ئۇ شېئىرلاردىكى بەزى سۆز ـ ئىبارىلەر ھەققىدە سوئاللارنى سورىدى. ۋە توپلامنىڭ دەسلەپكى نۇسخىسىنى ئەۋەتىپ بەرمەكچى بولدى.

بىرنەچچە كۇندىن كېيىن توپلىمىمنى تاپشۇرۇپ ئالدىم. 230 بەتلىك توپلام نەپىس ئىشلەنگەنكەن. بىر كېچە ئۇخلىماي كۆرۈپ چىقتىم ۋە بىر نەچچە يەردىكى خاتا كېتىپ قالغان جايلارغا تۇزىتىش يېزىپ زىلەيخاغا ئەۋەتىپ بەردىم.

ـــ كېچىككەندە بىر ھەپتىدىن كېيىن كىتاب قولىڭىزغا تېگىدۇ، ـــ دېدى زىلەيخا ئېزىز تېلېفوندا.

ـــ ئىنشائاللاھ! ـــ دېدىم.

بىر ھەپتە ئۆتتى، بىر ئاي ئۆتتى، بىر نەچچە ئاي ئۆتتى. كىتابنىڭ ئۆزى ئەمەس، خەۋىرىمۇ كەلمىدى. تۇنجى توپلامنىڭ پىراقى خۇددى تۇنجى يارنىڭ پىراقىدەك يامان ئىكەن، تەقەززالىقتا ھېچ ھالىم قالمىدى.

ـــ نىمە بولدى؟ ـــ دېدىم ئاخىر سارتىكىندىن.

ـــ دۇشمەنلىك ئىكەنسىلە، ـــ دېدى سارتىكىن، ـــ كىتاب چىقماس بولدى.

ـــ نېمە؟ ـــ بىرسى بېشىمدىن بىر قاپاق سۇ قۇيغاندەك ئەنـ

ىدىكىپ كەتتىم.

— بىرسى سىلىنىڭ نامىڭلاردا ئاخبارات ـ نەشرىيات ئىدا-رىسىدىكى ئادىل تۇرانغا تېلېفون قىپتۇ. ئاڭلىشىمچە خېلى قاتتىق گەپلەرنى قىلغاندەك.

— كىم ئىكەن، نېمە دەپتۇ؟

— كىملىكىنى بىلمىدۇق، بىراق ئۇ كىشى تېلېفوندا «مەن غوجىمۇھەممەد، «مەشرەپ چۆلى» دېگەن توپلامنىڭ ئاپتورى. نېمىشقا توپلىمىمنى چىقارمايسىلەر؟ مەن سىلەرگە زادى نېمە ياماڭلىق قىلغان؟...» دېگەن گەپلەرنى قىپتۇ. ئادىل تۇرانىنىڭ دېيىشچە ئۇ كىشى تېلېفوندا ۋارقىراپ تۇرۇپ قوپال تەلەپپۇزدا گەپ قىلغانمىش. مەن ئادىل تۇرانغا «غوجىمۇھەممەد ئۇ گەپلەرنى دەپ سىزگە ھەرگىزمۇ تېلېفون قىلمايدۇ، مەن ئۇنىڭ بىلەن ئون نەچچە يىللىق دوست، ئۇنى ئوبدان چۈشىنىمەن. ئۇ شۇ قەدەر تارتىنچاق ۋە سەمىمىي بالىكى، مەندەك قەدىناس دوستىغىمۇ يەرگە قاراپ تۇرۇپ گەپ قىلىدۇ، بىراۋنىڭ كۆزىگە ھەرگىز تىكىلىپ قارىمايدۇ، ئۇنىڭدا سىزگە ئۇنداق قوپال گەپلەر بىلەن كىتابىنى سۈيلىگۈدەك جۈرئەت يوق، دېدىم» دېدى.

— ...

— يامانلىق دوستلاردىن كېلىدىغان بولۇپ قالدى، بىركىم ھەسەت قىلدىمىكىن دەيمەن، — دېدى ئۇ يەنە.

دوستلىرىمنى رەت ـ رىتى بىلەن كۆز ئالدىمدىن ئۆتكۈزدۇم. شۇنىڭ بىلەن بېسىلىپ بولغان 5100 پارچە كىتاب تارقىتىلمىدى.

...

بەش يىل بۇرۇنقى ئىش يەنە تەكرارلىنىدىغاندەك قىلاتتى. ئىلگىرىكى ئادەم بىلەن ھازىرقىسىنى بىر دەپ ئويلىدىم، دېمەك ئۇ «مەخسۇس دۈشمەن».

ئىشنىڭ ھەقىقىتىنى بىلىش ئۈچۈن ئېزىز تۇردىغا تېلېفون

بەردىم.

— بۇ گەپلەرگە قۇلاق سالماڭ، كىتابخانىزنى چوقۇم چىقىرىمىز، — دېدى ئېزىز تۇردى.

2011 - يىلنىڭ ئاخىرقى ئايلىرىنىڭ بىر كۈنى نەشرىياتىمىزنىڭ سىناق نۇسخىسىنى كۆرۈشكە ئەۋەتتى. كۆرۈپ بولغاندىن كېيىن ناھايىتى تېزلا ئەۋەتىپ بەردىم.

— پات يېقىندا چىقىدۇ، ئاز قالدى، — دېدى توپلىمىنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى گۈلباھار ئەخمەت.

— توپلىمىخانىنىڭ ماۋزۇسى مۇتەخەسسىسلەر گۇرۇپپىسىنىڭ تەكشۈرۈشىدىن ئۆتمەپتۇ، «مەستانە مۇقام» دەپ ئۆزگەرتتى، — دېدى گۈلباھار ئەخمەت ئىككى ئاي ئۆتكەندىن كېيىن.

— مۇتەخەسسىلەر گۇرۇپپىسىدا شائىر يوقمىكەن؟ «مەست مۇقام» بىلەن «مەستانە مۇقام»نىڭ مەنە جەھەتتىن قانداق پەرقى بارلىقىنىمۇ بىلمەمدىكەن ئۇلار؟ — دېدىم ئاچچىقىم كېلىپ.

— مۇتەخەسسىسلەر گۇرۇپپىسىدا ئاتاقلىق شائىرلار بار، ئۇلارنىڭ دېيىشىچە «مەست مۇقام» دېسە مەنتىقىگە ئۇيغۇن ئەمەس-كەن، — دېدى ئۇ ۋە توپلامنىڭ ئىسمىنى ئۆزگەرتىش ئىمكانىيىتى بارلىقىنى، بىر نەچچە كۈنگىچە مۇقام سۆزى كېلىدىغان ماۋزۇدىن بىرنى ئويلىشىمنى ئېيتتى. مەن قانچە ئويلىنىپمۇ «مەست مۇقام» دېگەندىنمۇ ياخشىراق ماۋزۇ تاپالمىدىم «مەيلى، شۇنداق بولسا بولسۇن» دېدىم.

— توپلامنىڭ ماۋزۇسى «مۇقام خۇمارى»غا ئۆزگەردى، — دېدى گۈلباھار ئەخمەت يەنە بىر ئاي ئۆتكەندىن كېيىن.

ھېچنېمە دېمىدىم. ئاڭلىسام كىتابنى قانداق چىقىرىش، ماۋزۇنى قانداق قويۇش، قىسقىسى، ئىشلار مېنىڭ دېگىنىمچە بولمايدىكەن. ئىچىم بەكمۇ ئاچچىق بولدى.

— توپلىمىنىڭ ماۋزۇسىنى «مۇقام خۇمارى»غا ئۆزگەرتىۋېتىپتۇ، قاراڭ ئاكا، مۇشۇمۇ شېئىرلار توپلىمىنىڭ ماۋزۇسى

بولدىمۇ ئەمدى؟ بۇ سېپى ئۆزىدىن بىر ئەدەبىي ئاخبارات ياكى تەپسىلىي خەۋەرنىڭ ماۋزۇسىغۇ؟ ــ دېدىم بىر كۈنى ياسىنجان سادىق چوغلانغا.

ــ راست، ماۋزۇ شۇنداقراق بولۇپ قاپتۇ، دېدى چوغلان، ــ لېكىن كېرەك يوق.

ــ بىراق بۇ تۇنجى توپلىمىم تۇرسا، ــ دېدىم، ــ ئەجەب بىر ئىش بولدى ـ دە!

ــ سېنىڭ كىتابىڭغا ئەسلىي ماۋزۇ بولمىسىمۇ بولىۋېرىدۇ، كىتابنىڭ مۇقاۋىسىغا «غوجىمۇھەممەد» دەپ يېزىپلا قويسا كۈپايە، ــ دېدى چوغلان دولامغا مۇشتلاپ.

ــ نېمىشقا؟ ــ دېدىم.

ــ ئىسمىڭ ئاللىقاچان ماركىغا ئايلىنىپ كەتتى، شېئىر ئوقۇيدىغانلار ئىسمىڭنى كۆرسىلا كىتابىڭنى ئېلىۋېرىدۇ.

چوغلان ئادەمنىڭ كۆڭلىنى ئېلىشقا بەك ماھىر ئىدى، بۇ ماختاشتىن يۈرىكىم ئىزىغا چۈشتى. قارا تۇمانلار تارقاپ قۇياش چىققاندەك كۆڭلۈم پاللىدە يورۇپ كەتتى. باشقىلار چىقماقچى بولغان توپلىمىڭنىڭ ئىسمى نېمە دەپ سورىسا دېيىشتىن نو-مۇس قىلىپ «مەست مۇقام» دەپ جاۋاب بېرەتتىم، شۇنىڭدىن باشلاپ «مۇقام خۇمارى» دەۋېرىدىغان بولدۇم.

ماينىڭ ئاپتاپلىق بىر كۈنى كىتاب قولۇمغا تەگدى، قارىسام كىتابنىڭ مۇقاۋىسىدا «مۇقام خۇمارى» دېگەن خەت بىر چىرايلىق تۇرىدۇ. ئۇزاق قاراپ كەتتىم، قارىغانچە بۇ خەت كۆزۈمگە، ھەتتا كۆڭلۈمگىمۇ سىڭىپ كەتتى. «كىتابنىڭ ماۋزۇسى مۇشۇنداق بولسىمۇ بولىۋېرىدىكەنغۇ» دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە، «مەست مۇ-قام» بولسا تازا كۆڭلۈمدىكىدەك بولاتتى، بىراق كۆڭلىدىكى ئىش-نىڭ بولۇشىغا يەنە يەتتە قاپاق پىششىقى بار!

بىزنىڭ ئائىلىدە (بەلكىم باشقا ئائىلىلەردىمۇ شۇنداقتۇ) ئۆمۈچۈكنى ئۆلتۈرمەيتتۇق، ئۆينىڭ بۇلۇڭ ـ تورۇسلىرىدا ئۆ-

مۇچۇك كۆرۈپ قالساق، سۇپۇرگه بىلەن قىسىپ تالاغا ئېلىپ چىقاتتۇق ۋە : «قىرىق يىلدىن كېيىن كەل» دەپ ۋارقىرىغانچە يىراقلا ئېتىۋېتەتتۇق. ئېيتىلىشىچە، سۇپۇرگه بىلەن قىسىپ يىراقلا تاشلىۋېتىلگەن ئۆمۈچۈك ئاشۇ ئۆيگه زادىلا يېتىپ كېلەلمەسمىش... يەنە پاقا ئۆلتۈرمەيدىغان ئادەتمۇ بار. پاقىنى ئىنتايىن قىساسكار دەيدۇ كوناللار، جورىسى ئۆلتۈرۈلگەن پاقا قىساس ئالغىلى كېلىدىكەن. قاتىل ئايال بولسا كۆكسىنى شوراپ قۇرۇتىۋېتىدىكەن، ئەر بولسا جان يېرىنى... مەھەللىمىزده بىر كىم يەنه بىر كىمگه قەست قىلسا ياكى نەرسىنى ئوغرىلىۋالسا پاقىغا ئەپسۇن ئوقۇپ، ئاغزى ۋە قوڭنى تىكىپ كۆلگه تاشلىۋېتەتتى. بىر نەرسه يېيەلمىگەن ۋە چىقىرالمىغان پاقىنىڭ بىر نەچچه كۈنده قورسىقى كۆپۈپ توپتەك بولاتتى. پاقىنىڭ قورسىقى يېرىلىپ بولغۇچه قەست قىلغۇچى ياكى ئوغرى ئۆزىنى ئاشكارىلايتەتتى. ئۇنداق قىلمىسا، پاقا بىلەن تەڭ ئۇلارنىڭمۇ قورسىقى كۆپۈپ، يېرىلىپ كېتىدىكەن. ئەلۋەتته، قورسىقى كۆپۈپ يېرىلىپ بولغىچه ئۇلارنىڭ ئۆزىنى ئاشكارىلىشى ئىنتىق ئىش... ئاشقا قوڭغۇز چۈشسه، قوڭغۇزنى ئاغزىغا سېلىپ، ئوبدان شۇمۇپ تاشلىۋەتكەندىن كېيىن ئاشنى ئىچىۋېرەتتى، چۈنكى چۈشسه چۈنكى بىلەن قوشۇپ بىر قوشۇق ئاشنى ئېلىۋېتىپ، قالغان ئاشنى ئېچىۋېرەتتى. ئۆمۈچۈك چۈشكەن ئاشنى قازان بىلەن قوشۇپ ئۆرۈۋەتتى.

يېزىدا بۇنداق ھېكايىلەر كۆپ. بۇلار تەبىئەتنىڭ، تېبابەتنىڭ، يەنە قايسىدۇر بىر ساھەنىڭ قانۇنىيەتلىرىگه ئۇيغۇن بولسا كېرەك، مېنىڭچه چوقۇم ئۇيغۇن. بۇ گەپلەرنى قىلىشىم بىكار. چىلىقتىن ياكى سەھىپه ئۇزارتىش سەۋەبىدىن ئەمەس، ھېكايه يېزىۋېتىپ ئىلھاممىغا كەلگىنى شۇ. شۇڭا يېزىشىمنىڭ زۆرۈرىيىتى بار دەپ قاردىم.

شېئىرغا ئاشقىلىقىمنى ھەممەيلەن بىلىدۇ. «مۇقام خۇمارى»

شېئىر ئاتلىق گۈزەلنى بىرنى سۆيگەنلىكىم، خالاس. بىرنى سۆيگەن بىلەن خۇمار بېسىلامدۇ؟ بۇنى باشقا ئاشىقلار ئوبدان بىلىدۇ. ئۇلار دەيدۇكى: بېسىلمايدۇ! بۇ بىرنى سۆيۈش بىلەن خېلى كۈنلەرگە مەست يۈردۈم. شائىر دوستلىرىمنىڭ ئالدىدا شۆلگەيلىرىمنى ئېقىتىۋالدىم. كىتابنى ۋاراقلاپ ئۆز شېئىرلىرىمدىن ئۆزۈم ئاجايىپ زوق ئېلىپ يۈردۈم. بالىلىق ۋاقتىمدا مېنى دەسلەپتە ئوت، ئاندىن كېيىن سۇ، ئەڭ ئاخىرىدا دەرەخ ئۆلتۈرمەكچى بولغان، ئوت كىيىملىرىمنى كۆيدۈرۈپ بەدىنىمگە ھەملە قىلغان، دەرەخ مېنى شېخىدىن تاشلىۋەتكەن، سۇ چۆكتۈرۈپ نەپەسىمنى قىسقان... چوڭ بولغاندا ماشىنا ئۆلتۈرمەكچى بولۇۋىدى، تۇتۇق بەرمەي قېچىپ يۈرىمەن. ئەتراپىمدا يەنە مېنى ئۆلتۈرمەكچى بولغان ئاشكارا ۋە پىنھان تالاي نەرسىلەر بار، قاتمۇ قات قورشاۋدا مۆجىزىلەردەك ياشاۋاتىمەن. يارانقۇچى ئۆمرۈمگە بەرىكەت بەرسە يەنە قانچىلىغان كىتابلىرىم ئارقىلىق شېئىر ئاتلىق گۈزەلنى نەچچە قېتىملاپ سۆيىسەم خۇمارىم بېسىلارمىكىن؟

مەن هازىر بېكەتتە بېلەت ساتقۇچى

ئۇ چاغلاردا ئۆزۈمگە ۋە ئەتراپىمدىكى شەيئىلەرگە بولغان ئىشەنچىمنى پۈتۈنلەي يوقاتقان ئىدىم. كۆزۈم كۆرگەن تاغلار ئەل-مىساق پېتىچە بىر مېتىرمۇ ئېگىزلىمىگەن، خىيالىمدا ئاسمان - زېمىنىنىڭ پەرقى يوق ئىدى. تۇنۇگۈنكى دۇتارنىڭ تارىدەك زىل، ئوتلۇق تېۋىشلاردىن جاراڭلاپ تۇرىدىغان ياش كۆڭلۈم ئەمدى قاشاڭ ئارغىماقنى مىنىپ ئۇيقۇلۇق پېتى جەڭدىن كېيىنكى جە-سەتلەر مەيدانىدىن ئۆتمەكتە. ئارمانلىق ئىگراشلىرى، كىمنىڭدۇ شەرەپ بىلەن ئۆلۈۋاتقان شادىيەنە ئاۋازى ئۇنى مۇگدەشتىن ئويغىتالمايتتى. جاھان نېمە، ئارمان نېمە؟ ... ئۇنتۇغان، قەلبىم شېئىردىن يىراقلىشىپ،ئېزىپ - تېزىپ بولسىمۇ ئارزۇنىڭ ئاھاڭلىرى، نە بىر قاپىيە كەلمەس ئىدى. كۇنبويى بازاردىن چىقماي ئىت تالاشتۇرغان، خوراز چوقۇشتۇرغان يەرلەردە قوشتاغنىڭ «بازار بالىلىرى» بىلەن ئويناپ يۈرەتتىم. تەبىئىتىم بارغانسېرى ياۋايىلىشىپ باراتتى. مەيدەمنى كۇنگە قاقلاپ يۈرگىنىم يۈرگەن، ياردىن قېچىپ، داردىن يىقىلىپ قانمايتتىم. ناگان - ناگاندىكى چاقچاق ياكى تىللاشلاردا بىراۋلارغا قوشاق قېتىپ قالسام كۆڭ-لۈمگە ئازراق شېئىر لەرزى چۈشەتتى. خالاس. فابرىكىدىكى 13 يىللىق خىزمىتىمدىن، بەش يىللىق ئائىلەمدىن ۋە خوتەن شەھە-رىدە داۋاملىق ياشاش پۈرسىتىدىن ئايرىلىش مېنى مۇشۇنداق چۈشكۈنلۈككە دۇچار قىلغانىدى.

ئۇ مېنىڭ 33 ياش چاغلىرىم بولۇپ، بۇلتۇر ئۆلگەن بولسام ئابدۇخالىق ئۇيغۇر بىلەن تەڭلەشكەن، ئەكسىچە هازىر ل. مۇتەل-

لىپتىنمۇ 10 ياش قېرىپ كەتكەنىدىم.

ياشلىقىمدا كىتابنى كۆپ ئوقۇپ ھاياتقا باشقىچە نەزەر بىلەن قاراشنى ئۆگەنگەن ئانام ھالىمغا يەتمەكچى بولاتتى.

ــ ئوغلۇم، بۇنداق ئۆزىڭنى تاشلىۋەتمەك، ــ دەيتتى ئۇ مېنى مەيىن سىلكىپ.

ــ كاشكى، ئۆزۈمنى تاشلىۋېتەلىسەم ... نەقەدەر ئېغىر يۈك بۇ؟ ــ دەيتتىم مەن ھېچكىم ئاڭلىمىغۇدەك پەس ئاۋازدا غودۇڭشۇپ.

ــ ئادەم ھەر كۈنى ياش تۇرمايدۇ، ھەر ئىشنىڭ بېشىنى تۇتىۋالغىلى بولاتتى ... ــ دەيتتى ئۇ يەنە.

بۇ بېشىمنى ئەڭ ئاغرىتىدىغان گەپ ئىدى. راستىنى ئېيتسام، ھازىرغىچە بېشىنى تۇتاي دېگۈچە قۇيرۇقى قولۇمدىن چىقىپ كېتىپ دائىم قۇرۇق قول قالاتتىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە 12 يىللىق ئوقۇغۇچىلىق ھاياتىمدا ياۋاش ئوقۇغۇچى، 13 يىللىق خىزمەت ھاياتىمدا رايىش ئىشچى بولۇپ باشقۇرۇلۇپلا كۆنۈپ قالغاچقا بۇ 25 يىل مېنى مۇستەقىللىق خاراكتېرىمدىن پۈتۈنلەي ئايرىۋەتكەنىدى. باشقۇرۇلۇپ تۇرمىسام مەھرۇملۇق ھېس قىلاتتىم. باشقۇرىدىغان ئادەم بولمىسا، چۈشكۈنلىشىپ كېتەتتىم. بۇ ھالدا دائىم ئىشنىڭ ئوتتۇرىدىن ياكى ئاخىرىدىن چۈشەتتىمكى، بېشىنى تۇتۇشۇم مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئابرىكىدىن چىقىپ كېتىشىمدىكى ئەسلىي سەۋەبمۇ ئىستىقبالى بولمىغان جاپالىق خىزمەتنى تاشلاپ، ھەر ئىشنىڭ بېشىنى تۇتۇش ئۈچۈن ئىدى. لېكىن ئىشنىڭ تولىلىقىدىن كۆڭلۈمنى توختىتالمىدىم. نەتىجىدە ھېلى ئۇ ئىشنىڭ قاپ بېلىدىن چۈشسەم، ھېلى بۇ ئىشنىڭ قۇيرۇقى قولۇمدىن سىرىلىپ چىقىپ كېتىپ، ئاخىر «ئىش» دېگەننىڭ يەتتە پۈشتىغىچە تىللاپ، ئانا ـ مانىسىنى قويۇپ، دەسسەپ ـ چەيلەپ يۈردۈم. كېيىنچە ھەتتا ئالدىمدىن كەلسە مۇشتلاپ، كەينىمدىن كەلسە تېپىپ تۇتۇق بەرمەس بولدۇم. شۇ

ئىر يېزىش نەزىرىمدە «ئىش» ھېسابلانمايتتى. مەنلا ئەمەس، ھەممىلا ئادەم شېئىر يېزىشنى «ئىش» دەپ قارىمايتتى. شۇنداق ئەمەسمۇ؟ بىر ئائىلىنى ئەمەس، ھەتتا شېئىر يازغان ئادەمنىڭ ئۆزىنىمۇ باقالمىغان بۇ ئىشنى قانداقمۇ «ئىش» دېگىلى بولسۇن؟!

ـــ سېنى شېئىر ئۈردى، ـــ دېگەنىدى بىر ئوقۇمۇشلۇق ئاغىنەم، ـــ پەرۋانە ئۆزىنى ئوتقا ئۇرۇۋەرسە ھالاك بولىدۇ، سەنمۇ ئۆزۈڭنى شېئىرغا بەكلا ئۇرۇپ كەتتىڭ، شېئىرمۇ ئەسلىي ئوتقۇ ...

ـــ ....

ـــ قارا ئەپتىڭگە، ـــ دېگەنىدى ئۇ مېنىڭ ئۇنسىز ھالىتىمگە قاراپ، ـــ ئۆزۈڭمۇ شېئىرغا ئايلىنىپ كېتەيلا دەپ قاپسەن ...

ـــ بىراق، ـــ دېگەنىدىم مەن ھېلىقى ئاغىنەمگە ئىستىھزا بىلەن، ـــ مەن شېئىر ئەمەس، بەك ساختىلىشىپ كەتتىم ...

ـــ تۇغۇشىپسەن، ـــ دېگەنىدى ئاغىنەم كېسىپلا.

شۇ چاغدا مەنمۇ ئۆزۈمنى تۇغۇشىپ كەتكەندەكلا ھېس قىلغانىدىم. ئانام مېنىڭ تۇغۇشىپ كېتىشىمدىن بەكمۇ ئەنسىرىگەنىدى. قارىغاندا ئانام ئەنسىرىگەن ئىش يۈز بەرگەنىدەك قىلاتتى. كېيىن ئويلىسام ئادەم پۈتۈنلەي تۇغۇشمەيدىكەن، تىرىكلا بولسا ئۇنىڭدىن ھاياتلىق ئامىللىرى تېپىلمىدىكەن. ھاياتلىق ئامىلى بار دېگەنلىك ئەمەلىيەتتە بۇ ئادەمدە ئۇمىد بار دېگەنلىك ئىكەن. بەزى كېچىلىرى تۇن بويى كىرپىك قاقماي ئۆزۈم ھەققىدە ئويلىناتتىم، بۇ ئويلىنىشلىرىم ئىچىدە مەھەللىدىكى كونا تاملىقتا مۆكۈشمەك ئوينىۋاتقان بالىلىقىم ۋە مەكتەپنىڭ ئارقىسىدىكى قوناقلىقتا ئېرىق سۈيىنى ئۇچۇملاپ ئىچكەچ زاغرا غاجاۋاتقان ئوقۇغۇچىلىق ھاياتىم يوق ئىدى. ناگان ـ ناگاندا مەھەللە چېتىدىكى سىدا قوي بېقىۋېتىپ مەن نېمىشقا سالمىچۇق ئەمەس؟ دېگەن ياۋا خىياللىرىم ئۇچراپ قالاتتى. ھەر كۈنى پادىچىلار توپىدىن ئايرىلىپ بىللە قوي باقىدىغان پاتىم ۋە ئۇنىڭ بىلەن ئويمان يەر-

گه تاشلارنى تىزىپ ياسىۋالغان ھۈجرىمىزنى ئۈچرىتىپ قالاتتىم. پاتەم بىلەن نۇرغۇن قېتىم «توي» قىلغانىدىم. ئۇ ھەر كۈنى تۇي قىلسامۇ يەنە قىز تۇرىدىغان پەرىزاتلاردىن ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن بولسا كېرەك، ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىپ قانمايتتىم. بەزى كۈنلىرى ھەتتا سەككىز - ئون قېتىم توي قىلىپمۇ يەنە توي قىلايلى دەپ تۇرۇۋالاتتىم ... ئويلىرىم تايتاڭلاپ فابرىكىغا كەلگەندە قەدەملىرىم ئاستىلاشقا باشلايتتى، ھەر بىر دوقمۇشتا توختاپ كەينىمگە قارايتتىم. يول بويىدىكى تېرەكلەردىن قايسىدۇر بىر قىزلارنىڭ ئىسمىنى ئىزدەيتتىم. قانداق بولۇپ ئۆيۈمنىڭ ئالدىغا كېلىپ قالغانلىقىنى بىلمەيمەن. ئىشىكتە يوغان بىر قۇلۇپ تۇراتتى. يېنىمدىكى بارلىق ئاچقۇچلارنى سېلىپ باقتىم، لېكىن قۇلۇپ ئېچىلمىدى. ئاخىر بۇ ئۆينىڭ ئەمدى ماڭا مەنسۇپ ئەمەسلىكىنى ھېس قىلىپ نادامەت ئىچىدە كەينىمگە ياندىم ... ناتونۇش قۇلۇپ سېلىنغان ئۆينىڭ ئالدىدىن قايتىپ كېتىۋاتقاندا بېشىم بىلەن ماڭغان ئىكەنمەن. ئۇنداق بولمىسا، بىر چاغلاردا «ئەرنىڭ ئىپپىتى»، «تاك، تاك، تاك ...» قاتارلىق شېئىرلارنى ئېلان قىلىپ بىراۋلارنىڭ ماختاشلىرىدا مەست بولۇپ يۈرگەنلىرىم كۆز ئالدىمغا كېلەتتىمۇ؟ راست، شائىر بولاي دەپلا قالغانىدىم ... ئويلىرىم ناياقلاپ «ئەتە» نىڭ يېنىغا كەلدى. ئۇ بىر قارىسام تەكشى ئۆرلەۋاتقان تۇمانغا، بىر قارىسام تامغا ئوخشاش ئالدىمنى توسۇپ تۇراتتى. تۇمان ئىكەنلىكىگە ئىشىنىپ تۇرسامۇ لېكىن تام بولسا ئۇسۇۋالماي دەپ ئويلىدىم ۋە ئېھتىيات بىلەن ئۇنى چەكتىم. ئەمەلىيەتتە ئۇ تۆۋەندىن يۇقىرىغا قاراپ ئېقىۋاتقان شارقىراتما ئىكەن، شارقىراتما بولسا ئاۋازى بولمامدۇ دېيىشكىلار مۇمكىن. مەنمۇ پەقەت قولۇم ھۆل بولغاندىلا ئاندىن ئۇنىڭ شارقىراتما ئىكەنلىكىنى بىلدىم. قول ھۆل بولمىغان بولسا، ئۇنى يەردىن كۆكە قاراپ تەكشى ئۆرلەۋاتقان تۇتۇن دەپ قېلىشىمۇ مۇمكىن ئىدى (تۆۋەندىن يۇقىرىغا ئاقىقان شارقىراتما ئاۋازسىز بولىدۇ، دەپ

يۇردۇم مەن كېيىنكى كۈنلەردە شېئىر ھەۋەسكارلىرىغا) ... ئويلاپ ـ ئويلاپ سەھەرگە يېقىن ئۇخلاپ قالاتتىم ۋە ئۆتكۈر كۈن نۇرى چېكەمگە خەنجەر بىسىدەك تىرەلگەندە ئويغىناتتىم. تاڭغىچە كۆرگەن شاھانە چۈشلىرىم قېنى؟ چۈشكىچە ئۇخلاپ پادىشاھ بولـ غان نەدە بار؟! ئويغانمىسا تېخى ....

«قىلغىلى ئىش يوق، ھالىدىن كەتتى» دېگەن تەمسىل مەن ئۈچۈن توقۇلغان.

كۈنبويى ھېچ ئىش قىلماي لاغايلاپ يۈرەتتىم، لېكىن پۈتۈن ۋۇجۇدۇمدىن ھارغىنلىق تۆكۈلۈپ تۇراتتى. بەزىدە يەڭاتقان نانغا يۇز كېلىش ئۈچۈن ئىنىم بىلەن ئېتىزغا چىقاتتىم. بىراق ئىككى كەتمەن چاپا ـ چاپماي ئۈستىبېشىم چاڭ ـ توزانغا مىلىنىپ، قوللىرىم قاپىرىپ چىقاتتى. پاچاقلىرىم مۈتلىشىپ، يېنىم يەر تارتىشقا باشلايتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۈستىبېشىمنى قېقىشتۇرۇپ بازارغا چاپاتتىم ... شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلىدىكى مەتسىلىم مەتقاسىمدىن تېلېفون كەلدى.

ـــ خوتەن باش بېكەتنىڭ باشلىقى ئوبۇل ھاشىم بىلەن سۆز ـ لىشىپ قويدۇم، ـــ دېدى ئۇ تېلېفوندا، ـــ بېكەتتە ئىشلەيدىغان بولدىڭىز.

قۇلىقىمغا ئىشەنمەيلا قالدىم. ئاھ، ئاخىر خىزمەتكە ئېرىشـ ىدىن بولدۇم «بىكار چىلىق ـــ ئەڭ نادىر شېئىر» دېگەن كىم ئۇ؟ كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر يېڭى گەپتىن بىرنى قىلغانكەن. بۇ نادىر شېئىر مېنى تۇغەشتۇرۇۋەتكىلى ئازلا قالغاندا يەنە شېئىر تۇپەيلىدىن قۇتقۇزۇۋېلىنماقچى بولغانىدىم.

ـــ ئەتە چۈشكە قالماي خوتەنگە كىرىپ بولۇڭ، سىزنى ئوبۇل ھاشىم بىلەن كۆرۈشتۇرىمەن، ـــ دېدى مەتسىلىم مەتقاسىم.

ـــ ماقۇل، ـــ دېدىم مەن ھاياجان بىلەن .

ئەتىسى چۈشلۈك تاماق ۋاقتىدا خوتەن شەھىرىگە كىرىپ بولدۇم. قوشتاغ بىلەن خوتەن شەھىرىنىڭ ئارىلىقى 200 كىلو ـ

مېتىردىن ئارتۇقراق مۇساپە بولۇپ، شۇنچە ئۇزاق يولىنى باسقىنىمغا قارىماي مەندە ھېچقانداق ھارغىنلىق ئالامىتى كۆرۈلمىدى. چۈشتە تاماق يەۋېتىپ مەتسىلىم مەتقاسىم ماڭا ئوبۇل ھاشىم ھەققىدە سۆزلەپ بەردى.

— خوتەن ژىلايىتى، ھەتتا ئاپتونوم رايون بويىچە نامى بار داڭلىق كارخانىچى، خوتەن ژىلايىتىنىڭ ئەڭ جانلىق ۋە ئاكتىپ ئەدەبىيات ـ سەنئەت تەشكىلاتچىسى، يېتىلىۋاتقان شائىر، يازغۇچى ...

— شائىر، يازغۇچى؟ — دېدىم ھەيران بولۇپ، — ئەجەب مەن خوتەندە بۇنداق بىر شائىر، يازغۇچىنىڭ بارلىقىدىن خەۋەرسىز ئىكەنمەنا؟

كۆڭلۈمدە خوتەندە مەن بىلمەيدىغان قەلەمكەش يوق، دەپ ئويلاپ يۈرەتتىم، مەتسىلىم مەتقاسىمدىن ئوبۇل ھاشىم ئىسمىنى لىك يەنە بىر قەلەمكەشنىڭ بارلىقىنى ئاڭلاپ قۇلىقىمغا ئىشەنمەيلا قالدىم.

— ئىككى يىلدىن بېرى نېمە ئىشلارنى قىلىپ يۈرىسىز؟ — دېدى مەتسىلىم ماڭا تەنقىدىي تەلەپپۇزدا، — ئاڭلىسام بۇ يىللاردا شېئىر يازماپسىز، كىتاب ـ ژۇرنالمۇ ئوقۇمىغان ئوخشىمامسىز؟!

— مەن ... يېزىدا .. — دېدىم دۇدۇقلاپ.

— دېمەك، — دېدى مەتسىلىم، — ئەدەبىيات دۇنياسىدا ئىككى يىل ياشىمىدىڭىز گەپ، ئوبۇل ھاشىم ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدا ئەدەبىياتقا ئىشتىياق باغلىغان ۋە شېئىر ـ قوشاقلارنى يېزىشقا كىرىشكەن. لېكىن خىزمەت ئالدىراشلىقى ۋە ئەدەبىياتقا بولغان ھۆرمەت تۇيغۇسى سەۋەبىدىن يازغانلىرىنى مەتبۇئاتلارغا يوللىمىغان، يېقىنقى ئىككى يىلدىن بۇيان ئۇنىڭ نۇرغۇن شېئىر ـ ھېكايىلىرى ھەرقايسى مەتبۇئاتلاردا ئارقا ـ ئارقىدىن ئېلان قىلىندى، «تەكلىماكاندىكى رىۋايەت» ناملىق شېئىر ـ ھېكايىلەر توپلىمى نەشر قىلىندى ...

مەتسىلمىنىڭ ئەستايىدىللىق بىلەن تونۇشتۇرۇشلىرىدىن ئوبۇل هاشىمنىڭ ئادەتتىكى ئادەملەردىن ئەمەسلىكىنى هېس قىلدىم. ئۇنىڭ سۆز ئارىلىقىدا «ئوبۇل هاشىم چوڭ كارخانچى بولغىنىغا قارىماي بەكمۇ كىچىك پېئىل ۋە ئوچۇق - يورۇق، ئۇ شۇنچە ئالدىراش بولغىنىغا قارىماي يەنە ئىزچىل ئەدەبىي ئىجاد- يەت بىلەن شۇغۇللىنىپ كېلىۋاتىدۇ. بۇ زامانىمىزدىكى هەم كارخانچىلىقتا، هەم ئەدەبىي ئىجادىيەتتە ئۇتۇق قازانغانلارنىڭ تېپىك ۋەكىلى ...» دېگەن گەپلىرى ئالاهىدە دىققىتىمىنى تارتتى ۋە ئۇنىڭ بىلەن تېزرەك كۆرۈشۈش ئىستىكىدە بولدۇم.

چۈشتىن كېيىن ۋىلايەتلىك باش بېكەتكە كېلىپ ئوبۇل هاشىمنىڭ ئىشخانىسىغا كىردۇق. هەشەمەتلىك ئىشخانىدا ئاق پىشماق، سەل سىمىزرەك، ئوتتۇرا بوي بىر كىشى تېلېفونىدا سۆزلىشىپ ئولتۇرغانىكەن، بىزنى كۆرۈپلا تېلېفونغا خوش دەپ سالاپىتىگە خويمۇ ياراشقان كۆزەينەكىنى ئۆرە قىلغىنىچە ئورنىدىن تۇردى ۋە:

ــ كېلىڭلار، كېلىڭلار، ــ دەپ بىزگە ئىلتىپات كۆرسەتتى.

ئوبۇل هاشىم دېگەن كىشى مۇشۇ ئىكەن - دە، دەپ ئويلىدىم ئىچىمدە. ئىشىك يېنىدىكى تىكلىمە ئەينەككە قانداقلارچە كۆزۈم چۈشۈپ قالغىنى ئېسىمدە يوق، ئەينەككە قارىپلا قۇيقا چېچىم تىك بولدى. ئەينەكتە ئۆسۈپ كەتكەن ساقال - بۇرۇتلىرى چىرايىنى كىرلەشتۇرۇۋەتكەن، تاراقسىز چاچلىرى چوڭ شەهەردىكى سارىڭ دۇئانىدەك ئاۋارە، ئاقىرىپ كەتكەن سېرىق چىبەرقۇت چاپىنىنىڭ قىرچىلغان ياقىسى تازىنىڭ بېشىدەك مايلىشىپ كەتكەن، ئۇزايىدىن قانچە ياشقا كىرگەنلىكىنى بىلگىلى بولمايدىغان بىر كىشى خۇنۇك كۆزلىرى بىلەن ماڭا ئۇمىدسىز نەزەردە قاراپ تۇراتتى. «بۇ ــ غوجىمۇھەممەد، ــ دېدىم مەن ئۆز - ئۆزۈمگە، ــ يەنى ــ مەن! ...» خىيال سۈرگۈدەك ۋاقىت يوق ئىدى. ئالدىمدا ئىنتايىن

رېئال بولغان بىر تەقدىر مېنى ساقلاۋاتقان بولغاچقا، ھەر ۋاقىت كاللامنى سەگەك تۇتۇشۇم زۆرۈر ئىدى. يەنە ئەينەكىكە قاردىم، لېكىن ئەينەك بارغانسېرى تۇتۇقلىشىپ ھېچنەرسىنى ئىلغا قىلالمىدىم. ئەينەككە پاتمىغان ئىشتىنىمنىڭ پۇشقىقى ۋە ئايە-غىمنىڭ ماكچىيىپ كەتكەن بۇرنى ھەققىدە سۆزلىمەيلا قويداي، ئۇنىڭسىزمۇ ئەينەكتىكى ھالىتىم بىلەن ئالدىمدا تۇرغان بۇ كاتتا زاتقا يۈزلىنەلىشىم بەسى مۇشكۈل ئىدى. ئىشكنى ئېچىپلا قېچىپ كېتىشنى ئويلىدىم. لېكىن دەقىقە ئىچىدە بۇ خىيالىمدىن ۋاز كەچتىم. ئۇنداق قىلسام مەتسىلىم مەتقاسىمنىڭ مەن ئۇچۇن پالاقلاشلىرىغا ۋە ئوبۇل ھاشىمنىڭ ئىلتىپاتىغا بەھۆرمەتلىك قىلغان بولاتتىم. يەنە بىر سەۋەب: قېچىپ نەگە بارالايمەن؟ مەد-سىلىم مېنى تۇتۇپ ئوبۇل ھاشىمنىڭ يېنىغا يەنە ئەكىرىشى مۇمكىن. ئۇ چاغدا تېخىمۇ ئوسال ئەھۋالدا قالاتتىم. ھېچكىم ئۆ-زىدىن يۇقىرى مەرتىۋىدىكى ئادەمگە بىمالال يۈزلىنەلمىسە كې-رەك. ئادەتتە يۇقىرى مەرتىۋە دېگىنى پۇلغا ياكى ھوقۇققا مۇنا-سىۋەتلىك بولىدىكەن، بىلىم ۋە ئىقتىدارغا مۇناسىۋەتلىكلىرى ئاز – تولا ئۇچراپ تۇرسىمۇ بۇ ئاساسەن يوق دېيەرلىك ئىكەن. مەرتىۋىلىك ئادەملەرنىڭ يۈزى سۈزۈك، كۆزلىرى نۇرلۇق، كىيە-نىشى رەتلىك ۋە پاكىز بولۇپ، قىياپىتىدىن تەمكىنلىك ۋە سالا-پەت چىقىپ تۇرىدىكەن. مەرتىۋىسىزلەرنىڭ بولسا كىيىنىشى رەتسىز چىرايى خۇنۇك بولۇپ، قىياپىتىدىن روھسىزلىق چىقىپ تۇرىدىكەن. گەرچە مەرتىۋە كىيىم بىلەن ئۆلچەنمىسىمۇ لېكىن زامانىمىزدا ئۇلارنىڭ باغلىنىشىنى چەتكە قاققىلى بولمايدۇ. ئۇ-چىنچى قېتىم ئەينەككە قارىغىنىمدا قويۇق، قاپقارا ۋە ئۆسكىلەڭ بۇرتۇم ماڭا ئاز – تولا ئىشەنچ ئاتا قىلدى. كىمدۇ بىرلىرى تو-نۇشلىرىمدىن مېنى قانداقراق كىشى دەپ سورىسا، «ئېگىز بوي-لۇق، ئورۇق، بۇرۇتلۇق كىشى ...» دەپ سۈپەتلەپ بېرەتتى. ئىس-مىمنى بىلمىگەن ئاللىكىملەر مېنى نۇرغۇن ئادەملەر ئارىسىدىن

«ھەي، بۇرۇت!» دەپ چاقىرغان. ئىشەنچىنى يوقاتقان كىشى ۋۇجۇ-دىدىن ئېسىلغۇدەك بىر نەرسە تاپالمىسا پۇتۇنلەي تۇگىشىدىكەن. «ئاھ، ماڭا ئەرلىك سۈپەت ۋە غۇرۇر ـ شىجائەت بېغىشلاپ تۇرغان بۇرۇتۇم! ساڭا ئېسىلاي، ساڭا ئېسىلاي ...» دېگەن شۇنچىلاشلىرىم ئىچىدە قالدى. قىسقىسى، بۇرۇت مېنىڭ تاشقى دۇنيادىكى سىمۋوللۇق بەلگەمگە ئايلىنىپ قالغانىدى. ئۇسۇك ساقالىلىرىم ئارد-سىدا يەنىلا سۇلكىتىنى يوقاتماي ھۇرپىيىپ تۇرغان بۇرتۇمغا قاراپ پۇت ـ قولۇمغا ئازراق مادار كىرگەندەك بولدى ۋە ئوبۇل ھاشىم تەرەپكە قاراپ تۇنجى قەدەمنى ئالدىم. ئىشخانا بەكلا چوڭ بولۇپ، بېشىمنى كۆتۈرۈپ ئىككىنچى قەدەمنى ئالغاندا كاتتا زات مەندىن خېلىلا يىراقتا كۆرۈندى. ئۇ تېخىچە ئىللىق تەبەسسۇم ۋە قىزغىنلىق ماڭا ئىلتىپات كۆرسىتىپ تۇراتتى. بېشىمنى شۇ كۆتۈرگەن پېتى ئۇچىنچى ۋە تۆتىنچى قەدەملەرنى باستىم. يوغان ئىش ئۈستىلىنىڭ ئارقىسىدىكى پۇتۇن بىر تام كىتاب ئىشكاپى قىلىنغان بولۇپ، ئىشكاپلارغا لىققىدە كىتاب تىزىلغانىدى. كىتابلارغا كۆزۈم چۈشۈشى بىلەن پۇت ـ قولۇمغا قايتىدىن ماغدۇر كىردى. كاتتا زاتنىڭ بىر يەرلىرى تونۇشتەك بىلىندى.

ـــ قېنى ئولتۇرۇڭلار، ـــ دېدى ئوبۇل ھاشىم بىزگە ئىش ئۈستىلىنىڭ ئالدىدىكى ئىككى تال ئورۇندۇقنى ئىما قىلىپ.

بىز ئولتۇردۇق.

ـــ سىلىگە گېپىنى قىلغان غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد دېگەن شائىر بالا مۇشۇ، ـــ دېدى مەتسىلىم ئورۇندۇققا جايلىشىۋالغاندىن كېيىن.

ئوبۇل ھاشىم ئورنىدىن تۇرۇپ مەن بىلەن قايتا بىر قېتىم قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى.

ـــ ياخشى، ياخشى، ـــ دېدى ئۇ قولۇمنى سىقىپ تۇرۇپ، مەتقاسىم ئابدۇراخمان بىلەن نۇرمۇھەممەد توختىمۇ گېپىنى قىلغان، ئارىلىقتا باشقا ئىشلار بىلەن بولۇپ كېتىپ ئېسىمدىن

كۆتۈرۈلۈپ قاپتۇ، سەت بولدى.

بىز بىر-ئىككىمىز ساقچىخانىنىڭ ئاساسەن ئوبۇل ھاشىم بىلەن مەتسىلىم مەتقاسىم قىلىشتى. مەن سورالغان سوئاللارغا قىسقا جاۋاب بەرگەندىن باشقا پاراڭغا قۇلاق سېلىپ جىمجىت ئولتۇردۇم. پاراڭدىن خۇلاسە: مەن خوتەن ۋىلايەتلىك يولۇچىلار توشۇش باش بېكىتىنىڭ گۇما تارماق بېكىتىدە ئىشلەيدىغان بولدۇم ۋە ئەتىسىدىن باشلاپ رەسمىي خىزمەتكە چۈشۈپ كەتتىم. ئۆزۈمنىڭ تەلىپى بويىچە دەسلەپتە قوشتاغ بېكەتتە ئىشلىدىم. لېكىن باشقۇرىدىغان ماشىنا ۋە لىنىيە كۆپ، تەجرىبەم يېتەرسىز بولغاچقا، كېيىن گۇما بازارلىق بېكەتكە يۆتكىلىپ كەتتىم. گۇما بېكەتتە ئىشلەپ يېرىم يىل بولغاندا ئوبۇل ھاشىم ئۆزى بىۋاسىتە قول سېلىپ ۋىلايەتلىك كادىرلار ئىدارىسىدىكى ئارخىپ - ماتېرىياللىرىمنى يۆتكەپ ئەكەلدى. بۇنىڭ بىلەن مېنىڭ تۇرمۇشقا ۋە كەلگۈسىگە بولغان ئىشەنچىم تېخىمۇ ئاشتى. گۇما بېكەتتە ئۈچ يىل، يەنى 2005 - يىلى 1 - ئايدىن 2008 - يىلى 1 - ئايغىچە ئىشلىدىم. خىزمەت ئورنۇم يولۇچىلار ماشىنا كۆتۈش زالىدا بولۇپ، قاينىق ۋە شاۋقۇنلۇق مۇھىت جىمجىت قەلبىمگە تەسىر قىلىشقا باشلىدى. خىزمەت سەۋەبىدىن كۆپ ئادەملەر بىلەن پاراڭلىشىش ۋە ئالاقە قىلىشقا توغرا كېلەتتى. بۇ ھالەت ئاستا - ئاستا مېنىڭ غېرىب ۋە ياۋايى تەبىئىتىمنى ئۆزگەرتىشكە باشلىدى. شۇ چاغلاردا مەن بېكەتتىكى ئەھۋالىم ھەققىدە مۇنۇ شېئىرنى يازغانىدىم.

مەن ھازىر بېكەتتە بېلەت ساتقۇچى،
تەقدىرىم چىرايلىق يولۇچى ئايال.
ماشىنا كېلىدۇ، كېتىدۇ يەنە
ماشىنا ئىچىدە لىپلىق خام خىيال.

بولسىمۇ قۇشقاچنىڭ كۆزى بۇ دۇنيا،
چۈننىڭ قامىتى بولسىمۇ ئاسمان.
تۇرىمەن روھىمنىڭ قۇملۇقلىرىدا
يىگىنە تۆشۈكىدىن ماڭدۇرۇپ كارۋان.

سۆيگۈ بۇزار تەرتىپنى ھامان،
ئازاب مەڭگۈ سالماس ئۆچىرەت،
يۈگۈرۈپ يۈرىمەن ئادەملەر ئارا،
قولۇمدا ئاخىرقى بىر تاللا بېلەت.

ئەدەبىيات ساھەسىدىكى مېنى بىلىدىغان كۆپ سانلىق كىشىلەر ئوبۇل ھاشىمنىڭ مېنى خىزمەت ۋە تۇرمۇش شارائىتىغا ئېرىشتۇرگەنلىكىنىمۇ بىلىدۇ. لېكىن ئۇلارغا قاراڭغۇ بولغان بەزى تەرەپلىرىمۇ بار، يەنى شۇنىڭدىن كېيىن تەبىئىتىمدىكى غېرىبلىق، بېكىنمىلىك خاھىشلىرى سۇسلىشىپ ئىجتىمائىيلىققا قاراپ يۈزلەندىم. جەمئىيەت بىلەن بىۋاستە ئارىلاشتىم. جىمغۇرلۇقۇم پەسكويغا چۈشۈپ ئانچە - مۇنچە سۆزلەيدىغان بولدۇم. دېمەككى، ئوبۇل ھاشىمنىڭ مېنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇشى تەقدىرىمدىلا ئەمەس، خاراكتېرىمدىمۇ مۇئەييەن ئۆزگىرىشلەرنى پەيدا قىلدى. شۇ سەۋەبتىن ھاياتىمدىكى مۇھىم ئادەملەر ھەققىدە خىيال قىلغىنىمدا بارماقلىرىمنى سانايمەن، - دە، ئالدىنقى بەش بارمىقىمنىڭ بىرىدە ئۇنىڭ ئىسمى تىلىمدا، سىماسى كۆز ئالدىمدا نامايان بولىدۇ.

مېنىڭ ھېكايەم

شېئىرلىرىمنىڭ ھېكايىسى بولغانكەن، مېنىڭمۇ ھېكايەم بولۇشى كېرەك. «شېئىرلىرىڭنىڭ ھېكايىسى سېنىڭ ھېكايەڭ ئەمەسمۇ، بەھۇدە سۆز ئويناتماپ بىزنى ئالدىيالمايسەن» دېيىشىڭلار مۇمكىن. ئەمەلىيەتمۇ شۇنىڭغا بەك يېقىن، ھەم شۇنداق بولۇشى كېرەك. بىراق بۇ يەردە شېئىرلىرىمدا ئەكس ئەتمىگەن ياكى ئەكس ئېتىش ئىمكانىيىتى بولمىغان ھېكايىلەرنى سۆزلەمەكچى. بۇ ھېكايىلەر قاپىيە، تۇراق، ۋەزىن قاتارلىق شېئىر ئۆلچەملىرىگە چۈشمەيدىغان چۈش، خىيال، تۇيغۇ ۋە ھايات تەسىراتلىرىدىن ئىبارەت.

يىغلاڭغۇ ئەۋلىيا

بۇ ھېكايىدە بىرلا ئادەم بار، ھېكايىدە تىلغا ئېلىنىغان باشقا ئادەملەرنىڭ ھەممىسى ئاشۇ بىر ئادەم ئۇچۇن خىزمەت قىلىدۇ. بىر ئائىلىدە بىرلا ئاتا، بىر دۆلەتتە بىرلا پادىشاھ باشقىلارنىڭ ئاشۇ بىرلا ئاتا، بىرلا پادىشاھ ئۇچۇن خىزمەت قىلغىنىغا بەكمۇ ئوخشايدۇ، ئوخشايدۇلا ئەمەس، دەل ئۆزى. بۇ ھېكايە بىر چۈۋالچاق شائىرنىڭ كەچۈرمىشىدەك قىلسىمۇ ئەمەلىيەتتە رېئاللىققا خوپ كەلمەيدىغان تەرەپلىرى كۆپ، رېئاللىققا خوپ كەلمىگەنلىكى بۇ ھېكايىنى ئوقۇغان ئادەملەرنىڭ رېئاللىقنى تونۇشىنىڭ يېتەرلىك بولمىغانلىقى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. كىشىلەر قەدىمدە بىر ھەيران-

لمقفا دۇچ كېلىپ ئۇنى بىمەنە توقۇلما دەيدۇ. ئۇنداقتا ئىنسانىنىڭ ئۆزىمۇ بىر بىمەنە توقۇلما، ئەمدى كېيىنكى ئېيتالايمەنكى، بۇ ھېكايە بىر چۈۋالچاق شائىرنىڭ ئۆزىنىڭ توقۇلما ئىنسانلىقى ھەققىدە توقۇغان بىمەنە كەچۈرمىشى.

غوجىمۇھەممەد غوجىمۇھەممەد بولۇشتىن ئىلگىرى نۇرمۇ-ھەممەد ئىكەن. نۇرمۇھەممەد بولۇشتىن ئىلگىرى يورۇق دۇنياغا تۇغۇلمىغان ئىكەن. ئۇنىڭ تۇغۇلۇشتىن ئىلگىرىكى تارىخىنى ھەتتا ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىمۇ بىلمەيدىكەن. ئۆزىنىڭ ھېس قىلىشچە، ئۇ تۇغۇلۇشتىن ئىلگىرى دالىدىكى بىر تۇپ دەرەخ بولۇشى مۇمكىن، ئالما ياكى نەشپۈت بولۇشىدىن قەتئىينەزەر بىر تۇپ دەرەخ... بىر قۇشقاچ ياكى بۈركۈت بولۇشىمۇ مۇمكىن، ئەگەر شۇ چاغدىمۇ ئىنسان بولسا پادىشاھ ياكى قۇل ئەمەس، ئايال ياكى ئەر ئەمەس، ئىنسانلىق سۈپەتلىرىنى ئەينەن تەسۋىرلىگىلى بولمىسا-مۇ ئىشقىلىپ بىر ئىنسان... ھەر نېمە بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئۇ چاغلاردا غوجىمۇھەممەد ھېچقانداق چەكلىمە - توساقلاردىن خالىي ئەركىن - ئازادە ياشايتتى. ئارقىسىدا ھېچقانداق ئۆتمۈشى بولمىغىنىدەك ئالدىدا كېلىچىكمۇ يوق ئىدى. ئۆزى ھېس قىلغان ئاشۇ بىر دەقىقىدە مەۋجۇت ئىدىكى، ئاشۇ بىر دەقىقە بار ۋە يوق بولغان ھەممە نەرسىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالاتتى. ئۇ ھېچنېمىگە ھاجەتمەن بولمىغىنىدەك ئۇنىڭغىمۇ ھېچنېمە ھاجەتمەن ئەمەس ئىدى. كېيىن قۇياش ئۇنىڭغا ھاجەتمەن بولغان بولسا كېرەك، ئاتا-ئانىسىنىڭ مۇھەببىتى ئارقىلىق يورۇق دۇنياغا كەلدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ تەڭرى، ئاتا - ئانىسى، ئۇرۇق - تۇغقانلىرى ۋە ئەتراپىدىكى پۈتكۈل شەيئىلەر بىلەن بولغان ھاجەتمەنلىك مۇناسىۋىتى باشلاندى، ئۇنىڭ مەۋجۇتلۇقى تۇرلۇك ئادەم، شەيئى ۋە ھادىسىلەر بىلەن باغلاندى. شۇنىڭدىن باشلاپ ئۇ ھەممە ئىشقا ئىمكان ئىزدەيدىغان بولدى، ۋاھالەنكى تىرىكلىك ئۈچۈن ئىمكانىيەت شۇ قەدەر ئاز ئىدىكى ھاياتلىق گويا ئۆلۈمدىكى بىر بىمەنە

توقۇلما ئىدى. ئۇ چەكسىز ئازابقا دۇچار بولدى، ھېچنېمىسى كا-
پالەتكە ئىگە بولمىغان، گويا يازغۇچى ئۆز تەسەۋۋۇرىغا تايىنىپ
قانداق توقۇسا بولىۋېرىدىغان توقۇلمىغا ئوخشايدىغان بۇ ھايات
ئۇنى ياشاۋېرىشتىن يالتايتتى. غوجىمۇھەممەدنىڭ تىنىمسىز
ئىزدىنىشلىرى، كېچىنى تاڭغا ئۇلاپ شېئىر يېزىشلىرى بەلكىم
ئاشۇ ئۆتمۈشنى ئەسلەش ئۈچۈندۇر. ئۇ ئۆتكەن ئەسىرنىڭ 70 -
يىللىرىنىڭ بىر تاڭ سەھىرىدە سانسىز ئادەملەرگە ئوخشاش
قىرقىراپ يىغلىغان پېتى تۇغۇلۇپتۇ. ئاتىسى ئىسلام دىنىمىزنىڭ
بۇيۇك پەيغەمبىرىنى ياد ئېتىپ ئۇنىڭغا نۇرمۇھەممەد دەپ ئىسىم
قويۇپتۇ. دىنىي ئۆلىمالارنىڭ دېيىشچە، چىن دۇنيادىن جىنايەت-
كارانە يالغان دۇنياغا قوغلانغان ھەر بىر ئادەم ھالىسى ئۆزىگە كېـ-
لىدىغان جەبىر - زۇلۇملار ۋە ئازاب - ئوقۇبەتلەرنى بىلگەچكە ئە-
نە شۇنداق ئاچچىق يىغلايدىكەن. پانى دۇنيادىكى تىرىكلەر ئۇنى
تۇغۇلۇش دېگىنى بىلەن باقى دۇنيادىكى تىرىكلەر ئۇچۇن ئۇ ئۆ-
لۈش ھېسابلىنىدىكەن. ئۇ ئۆزىگە كېلىدىغان ئازاب - ئوقۇبەتلەر-
نىڭ باشقىلارنىڭكىدىن كۆپرەك ئىكەنلىكىنى بىلىپ توختىماي
يىغلاپتۇ. نۇرمۇھەممەد بىر ياشقا كىرگەن كۈنلەرنىڭ بىر تاڭ
سەھىرىدە ئانىسى ئۇنى مىڭ تەسلىكتە ئۇخلىتىپ ئۇھا! دەپتۇ، ۋە
ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشىلىپتۇ. بوۋاق نۇرمۇھەممەد تۇيۇقسىز
ئويغىنىپ كېتىپ قىرقىراپ يىغلاشقا باشلاپتۇ. ئورۇق ۋە ۋۇجىك
بولغان بىلەن ئاۋازى جىنلارنىڭكىدەك چىرقىراق، دۆلەرنىڭكە-
دەك ياقىراق ئىكەن، ئۇ بۇ قېتىممۇ ئەنە شۇ ئاۋازى بىلەن يىغلاپ-
تۇ. يىغلاپتۇ، يىغلاپتۇ، يىغلاۋېرىپتۇ، يىغلاۋېرىپ ھوشىدىن كېـ-
تىپتۇ. ئۆلۈكتەك جىمجىت ياتار ئىكەن نۇرمۇھەممەد.... «ئۆل-
دى!» دەپ ئويلاپتۇ دادىسى ۋە مەسچىت جامائىتىنى باشلاپ كەپتۇ،
يىغا - زارە باشلىنىپتۇ، بۇرۇندىنلا ئادەم ئۆلگەن ئۆيدە يىغا -
زارە بولىدىكەن، تۇغقانلىرى ئېچىنىپ يىغلايدىكەن، باشقىلار قو-
شۇلۇپ يىغلايدىكەن، بۇگۈنمۇ شۇنداق بوپتۇ. كىشىلەرنىڭ

يىغلاشلىرى ئىچىدە دادىسى ئېسەنكىرەپ نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي قاپتۇ. قوشنىلىرى كېپەن تەييارلىشىپتۇ، مېيىت يۇغۇچى نۇر-مۇھەممەدنى ياغاچ تاختايغا ياتقۇزۇپتۇ ۋە بىسمىللاھىررەھمانىر-رەھىم دەپ بىر نوگاي سوغۇق سۇنى ئۈنۈك يالىڭاچ بەدىنىگە قۇيۇپتۇ... كىشىلەر تېخىچە يىغلىشار ئىكەن، ئۇرۇق - تۇغقانلىرى ئېچىنىپ يىغلىسا، باشقىلار قوشۇلۇپ يىغلايدىكەن. بەزىلەر قەلبىدە قىلچە ھەسرەت بولمىغىنىغا قارىماي شۇ قەدەر مۇڭلۇق يىغلار ئىكەنكى شۇ چاغدا يىغلاش ئۇچۇن دەرد - ھەسرەتنىڭ كېرىكى بولمايدىغانلىقى ئايان بولغانىكەن. كۆز ياشلار دەريا بولۇپ ئاقار ئىكەن... تەڭرى ئۇلارنىڭ بۇ قەدەر يىغلاشلىرىدىن تەسىرلىنىپ نۇرمۇھەممەدكە يەنە جان ئاتا قىلىپتۇ. مېيىت يۇغۇچى ئىككىنچى نوگاي سۇنى قۇيۇشقا ئۇلگۇرەلمەپتۇ، نۇرمۇھەممەد جىنلارنىڭكىدەك چىرقىراق ئاۋازى بىلەن يىغلىغىنىچە كۆزىنى ئېچىپتۇ... ئۇلىمالار ئۇنىڭ بۇ ئۇلۇپ - تىرىلىشىنى ئىككى دۇنيالىق مۇساپىنى تاماملاپ بولغىنى دەپ قاراپ ئۇنى بىر پەۋ-قۇلئاددە بوۋاق، ھېچبولمىسا چوڭ بولغاندا سوپى - ئىشانلاردىن ياكى ئەۋلىيالاردىن بولىدۇ دەپ مۇتائالىيە قىلىشىپتۇ. لېكىن نۇرمۇھەممەد يىغلاشنى داۋاملاشتۇرۇۋېرىپتۇ، يىغلاۋېرىپتۇ، يىغلاۋېرىپتۇ، پات - پات تېلىقىپ قالىدىكەن، تېلىقسىلا كۆزلىرى ئالىيىپ، چىرايى ئاقىرىپ، نەپىسى توختاپ قالىدىكەن، ئۇ-لىمالار ئۇنى ئۇلۇپ تىرىلىۋاتىدۇ دەپ قارايدىكەن، ئۇ ھەر قېتىم تېلىقىپ قېلىپ كۆزىنى ئاچقاندا تەڭرىنىڭ دەرگاھىغا بېرىپ كەلدى دەپ ئۇنىڭ پېشانىسىگە ۋە قوللىرىغا سۆيۈپ كېتىدىكەن. لېكىن ئانىسى، بىچارە ئانىسى، باغرى قان ئانىسى ئەنسىرەيدە-كەن، ئۇنى تەڭرىنىڭ دەرگاھىغا بىر كەتكەنچە كەلمەي قويارمىكەن دەپ ئەنسىرەيدىكەن. رەت - رەت دۇئالىرىدا تەڭرىدىن ئوغلىنىڭ ئۆزىنىڭ قېشىدا ئۇزاقراق تۇرۇشىنى تىلەيدىكەن. چوڭ بولغاندا ئەۋلىيا بولماي مالچى بولسىمۇ مەيلىكى پانىي دۇنيادا ئۇلۇپ -

تىرىلىۋېرىپ ئىنسانلىقنىڭ تۇغۇم - ئۆلۈم قائىدىلىرىنى بۇزۇ-
مىسا بولاتتى دەپ ئويلايدىكەن. نۇرمۇھەممەد ئىككى ياشقا كىرىپ-
تۇ، لېكىن يىغلاشنى توختاتماپتۇ. ئاخىر ئۇ مەھەللىدىكى ئۆلۈ-
مالارنىڭ ئۆلىماسىنى تېپىپ ئۆز مۇددىئاسىنى ئېيتىپتۇ، ئۆلۈ-
مالارنىڭ ئۆلىماسى ئەتىيازنىڭ كەپسىز شامىلىغا ئەگىشىپ قې-
چىپ كېتىۋاتقان شوخ ۋە كەپسىز ساقاللىرىنى بارماقلىرىغا چا-
قىرغاچ مۇنداق دەپتۇ:

— ھەدىسلەر دەيدۇكى، سەۋەبسىز ئىش بولماس...

— مەن شۇ سەۋەبنى ھەزرەتلىرىدىن سوراۋاتىمەن، ئۇنىڭ توختىماس يىغىسى...

— ئۇنىڭ توختىماس يىغىسى ئىسمى بىلەن مۇناسىۋەتلىك-تۇر، شۇڭا ئۇنىڭ ئىسمىنى توختاتخۇنىغا ئۆزگەرتمەك زۆرۈردۇر. ۋاھالەنكى، ئۇنىڭدا پەيغەمبەرنىڭ ئېسمى زاتى بولۇپ، بۇ مۇبارەك ئىسىمغا مېنىڭ كۆچۈم يەتمەس...

— ئۆلىماخۇنۇم، ئوغلۇمغا رەھىم قىلسىلا...

— رەھىمنى ئاللاھتىن تىلىمەك كېرەك.

— دۇرۇس، — دەپتۇ ئانا، — بىراق بۇ بالىدا ئەۋلىيالارنىڭ ھېچقانداق سۈپەتلىرى يوق، يەيدۇ، ئىچىدۇ، سىيدۇ، چىچىدۇ... ئۇنىڭ سانسىزلىغان ئادەم بالىلىرىدىن ھېچقانداق پەرقى يوق، ئەگەر ئوغلۇمنىڭ توختىماي يىغلاشلىرىنى ئەۋلىيالىق سۈپىتى دېمەكچى بولسىلا، خۇدايىمدىن بۇ يىغلاشنى ئەۋلىياغا تەسەللى بېرىشنى ئۆتۈنسىلە...

— بوپتۇ ئەمىسە، ئىسمى غوجىمۇھەممەد بولسۇن، — دەپتۇ ئۆلىماخۇنۇم.

شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئىسمى غوجىمۇھەممەد بوپتۇ. ئاستا-ئاستا يىغىسى پەسىيىپتۇ، بىر يېرى ئاغرىسىمۇ گومۇشتەك قاراپ تۇرىدىغان، زادىلا يىغلىمايدىغان بوپتۇ. توۋا، دەيدىكەن ئانىسى، بالام ئاخىر ئەۋلىيالىقتىن ئادەملىككە قايتىپ كەلدى. ئاھ، ئادەم

بولسا نېمىدېگەن ياخشى...

غوجىمۇھەممەد كىچىكىدىنلا مىسكىن بالا ئىدى. بالىلار ئو-يۇن ئويىنىسا بىر ياندا قاراپ تۇراتتى. كىچىكىدىكى خىسلەتلىرى-نى ئويلاپ ئاتا - ئانىسى ئۇنى ئاخۇنۇمغا بېرىۋېدى بىر قىشتا قۇرئاننى تۆت قېتىم تاماملاپ بولدى. ئاتا - ئانىسى ئۇنى قارى-قىلىش ياكى مەكتەپتە ئوقۇتۇش ھەققىدە خېلى ئۇزاق تالاشقاندىن كېيىن ئاخىر مەكتەپكە بېرىشنى توغرا تاپتى. تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتكۈزگىچە ساۋاتى چىققاندىن باشقا ئۇنىڭدا جىق ئۆز-گىرىش بولمىدى. ئۇنىڭ مەكتەپ ھاياتى ھەقىقىي مەنىسىدىن ئالغاندا كىتاب ئوقۇش ھاياتىدۇر. ئۇ سايدا قوي باققاچ تالاي كى-تابلارنى ئوقۇدى. كىتابلارنى كۆپ ئوقۇغاچقا، يەنە كېلىپ قايسى كىتابنى تاپسا، شۇنى تاللىماي ئوقۇۋەرگەچكە ئاخىر ئۇ سەۋدايى بولۇپ، قالايمىقان خىياللارنى كۆپ قىلىدىغان بولۇپ قالدى. بىر قىشتا بىر چاپانىڭ پاختىسىنى قەغەزگە ئوراپ چېكىپ بولاتتى. دائىم كونا تامنىڭ تۆۋىدە ئۇخلاپ قالاتتى. تەتىل مەزگىللىرىدە مەھەللە چېتىدىكى سايدا قوي باقاتتى، قوي بېقىش باھانە، ئەمە-لىيەتتە ئۇ سايدا مەكتەپتە ئويۇنىيالمىغان ئويۇنلارنى ئويناش، ئويۇنلار بىر - بىرىدىن قالتىس بولغان. ئوغۇل بالىلار بىردىن ئېشەككە مىنىپ بەيگىگە چۈشكەن، كىچىكرەك قىزلارنى ئېشەك-كە مىندۇرۇپ ئېلىپ قاچقان، باشقا بالىلار ئېشەكلىك قوغلىغان، قىزنى ئېلىپ قاچقان بالا بەلگىلەنگەن نۇقتىغا تۈتۈق بەرمەي بارالىسا، ئاشۇ قىز بىلەن «يېگىت» ئاسماندىكى قۇياش ۋە يەردىكى تاشلارنى گۇۋاھچى قىلىپ «توي» قىلغان. ئۇ چاغلاردا غوجىمۇ-ھەممەد ئەڭ كۆپ «خوتۇن» ئالغان، بۇ «قىز ئېلىپ قېچىش ئويۇ-نى» دېيىلەتتى. قوقاسقا قوناقنى كۆمۈپ «ئاخۇنۇم قاپاق سەللە، قاشقادىن قاچان كەللە» دېسە پاققىدە ئېتىلىدىغان قوناقلار ئۇلار-نىڭ زىياپەت تامىقى ئىدى. ئۇ نېمىشقىدۇر دائىم كونا كىيىملەر-نى كىيىۋالاتتى، ئاتا - ئانىسى يېڭى كىيىملەرنى ئېلىپ بەرسىمۇ

ئوغرىلىقچە يىرتىق كىيىملىرىنى كىيىۋالاتتى. ئالمادىس يېڭى كىيىم كىيىپ مەكتەپكە بېرىپ قالسا ھەممە بالا ئۆزىگە قاراۋاتقاندەك، گويا يالىڭاچ قالغاندەك ئۇيۇلۇپ بىئارام بولۇپ كېتەتتى. شۇنداق ئېيتىشقا بولىدۇكى، ئۆسمۈرلۈكتىكى ئاشۇ قالايمىقان خىياللىرى بولمىغان بولسا، ئۇنىڭ بۇگۈنكى شائىرلىقىدىن سۆز ئېچىش مۇمكىن بولمىغان بولاتتى.

شائىرلار

ــ كونا كىتابلاردىكى ئۇرۇش، قىرغىنچىلىقلارنى قانات يايدۇرمايلى. دۇنيا كونىراپ كەتتى، بىراق بىزنىڭ كەتكۈدەك باشقا ماكانىمىز يوق. يۇز كېچە ئۇخلىماي شېئىر يازساقمۇ ئاياللىرىمىز بىزنىڭ شائىرلىقىمىزغا ئىشەنمەيدۇ. ئاشىق يازغان سالام خېتىدىن ئۆزى ئەڭ تەسىرلەنگىنىدەك بىزمۇ شېئىرلىرىمىزنى ئۆزىمىز ئوقۇيلى...

ــ بىراق، ــ دېدى سىدىق دۆلەت، ــ بىزنىڭ ھېچنېمىمىز يوق، ئاتا ــ ئانىلىرىمىزنىڭ مۇناقىلا بىر كۆڭۈل خۇشىدىن پەيدا بولۇپ قالدۇق. ئاندىن بىزگە ئۆزى خالىغانچە ئىسىم قويۇپ قويدى، ئاش، نان، ئاي، قۇياش... دەپ ئەتراپىمىزدىكى نەرسىلەرنى بىزگە تونۇشتۇردى. ئەجىبا، بىزنىڭ ئۆزىمىزنى ئۆزىمىز چاقىرغۇدەك خاس ئىسمىمىز يوقمۇ؟ ئەتراپىمىزدىكى نەرسىلەرنى باشقىچە ئاتاش ھوقۇقىمىز يوقمۇ؟...

ــ تۇنۇگۈن ئۆلۈپ كېتىشكە تاس قالدىم، ــ دېدى ئابلا سالى سىدىق دۆلەتنىڭ گېپىنى بۆلۈپ، ــ قىز بالىمۇ شۇنداق چىرايلىق بولامدۇ؟ قىزلارنىڭ كۈنسېرى چىرايلىقلىشىپ كېتىۋاتقىنىغا قاراپ ئۆمرۈم ئاز قاپتۇ دەپ ئويلىدىم.

ــ مەن ئۇنداق ئويلىمايمەن، بىز قەتئىي تەڭرىگە بويۇنتاۋلىق

قىلماسلىقمىز كېرەك، ــ دېدى ئوسمان ئابلا سالىغا قاراپ، ــ كوچىدىكى قىزلارغا ئىشەنمىسەك شېئىرىدىكى قىزلارغا ئاشىق بو - لۇپ قان يىغلاپ ئۆتىۋەرمەمدۇق؟ ئۇلار ھېچ بولمىسا پۇلۇڭ يوق - كەن، دەپ بىزنى تاشلاپ پۇلدارلارنىڭ كەينىدىن كەتمەيدۇ...

ــ ساراڭلار... ــ بۇ گەپنى قىلغىنى ئەسقەر غاپپار ئىدى، - شېئىرنى يازغان ئىكەنمىز، ئۇنى ژۇرناللاردا ئېلان قىلدۇرۇپ تو - نۇلمامدۇق، بولمىسا بىزنى كىم شائىر دەيدۇ؟...

ــ مەن يەنە ئىككى ئېغىز گەپ قىلاي، ــ دېدى غوجىمۇ - ھەممەد، - بىز ئاران بەش كىشى بولساقمۇ ھەرقانداق كاتتا ياز - غۇچىلار جەمئىيەتلىرىدىن قېلىشمايمىز، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ بىزنىڭ تۇنجى قېتىملىق يىغىلىشىمىزمۇ ئەمەس. قاتتىق ئىنـ - تىزام بىلەن نۇقتىلىق مۇزاكىرىگە ئۆتەيلى، لېكىن ئېسىڭلاردا بولسۇنكى، مۇزاكىرە باشلانغاندا ئىنتىزام يوق، ھەر قانداق سۆز - ھەربىكەتكە رۇخسەت...

ــ بۇگۈنكى مۇزاكىرە؟...

ــ ئەرلەر ئازادلىقى...

ــ ئەمىسە سىلە باشلاڭلا، - دېدى ئوسمان گەدىنىنى قاشلاپ.

ــ خىمىيەۋى ئوغۇت ۋە زامانىۋى مەدەنىيەت ئەرلەرنى كار - دىن چىقاردى، - دېدى سىدىق دۆلەت پارىسادىن گەپنى تارتىۋې - لىپ، - ئىستەكلىرىگە يېتەلمىگەن ئاياللاردىن ئاغرىنىشقا يۈز - لەر چىملىدايدۇ. يېقىنغىچە ئەرلەر قەرزدارلىق ھېسسىياتىدىن قۇتۇلالماسلىقى مۇمكىن. ئىشىنىشىڭلار كېرەككى ئەرلەر ئەڭ ئاۋۋال جىسمانى جەھەتتىن كۈچلۈك بولۇشى كېرەك، ئاندىن رو - ھىيىتىگە مادار كىرىدۇ. ئاياللار دەسسەپ - چەيلەشلەردە خۇمار - دىن چىقىدۇ...

ــ مېنىڭچە، ــ دېدى ئابلا سالى ھەييارلىق بىلەن، ــ گۇ - زەل قىزلار ژۇرناللارنىڭ مۇقاۋىسىغا ئەڭ باب كېلىدۇ، ئاندىن

كېيىن تېلېۋىزىيە ئېلانلىرىغا يارايدۇ.

ــ ئۇلار ئاللىقاچان ئىتائەتتىن باش تارتتى ــ دېدى غوجە-مۇھەممەد سۆز ئارىسىدىكى دەقىقىلىك سۈكۈتتىن پايدىلىنىپ، ــ شۇنىڭ بىلەن بۇ بىر دەۋر ئەرلىرىنىڭ ھۆكۈمرانلىق تۇيغۇسى تالاپەتكە ئۇچرىدى. جىسمانىي ۋە روھى تەڭ زەخمە يېگەن ئەرلەر ئاياللىرىدىن خۇپىيانە قورقىدىغان بولۇپ قالدى. سەپسىلىپ قارىساڭلار، خوتۇنىنى ئۇرۇۋاتقان ئەرلەرنىڭ كۆزلىرىدىن مىسلىسىز بىچارىلىكنى كۆرەلەيسىلەر...

ــ ئەمدى قانداق قىلارمىز، يا ھۆكۈمەتتىن باراۋەرسىزلىكنى ئەلەپ قىلغىلى بولمىسا...

ــ ئۇزاق قالماي باراۋەرلىك تەلەپ قىلىشىمىز مۇمكىن...

ــ ھاي خوتۇن، تامىقىڭلار تېخى پىشمىدىمۇ؟.. ــ غوجىمۇ-ھەممەد تاشقىرىقى ئۆيدە تاماق ئېتىۋاتقان ئاياللىنى توۋلىدى.

ــ ئاز قالدى، ــ تاشقىرىدىن ئاياللىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى.

ئۇلار يەنە سۆھبىتىنى داۋاملاشتۇردى.

ــ ئىشقىلىپ بىز يالغان شائىرلاردىن بولۇپ قالمايلى.

ــ قانداق شائىرلار يالغان شائىر بولىدۇ؟

ــ راستىنى يازىدىغانلار.

ــ شېئىرلاردا يېزىلىدىغىنىنىڭ ھەممىسى يالغان گەپلەر-غۇ؟

ــ گەپنىڭ قانداق يالغىنى بار، قىلغانىدىكىن راست، بىراق...

ــ يالغان شائىرلار راستىنى يازىدۇ، شۇ سەۋەبتىن ئۇلار يالغان شائىر بولۇپ قالىدۇ، شېئىر ئۇچۇن ئېيتقاندا كۆپىنچە يالغىنى راست، راستى يالغان...

ــ چۈشىنەلمىدىمغۇ...

ــ قەلبىڭدىكى ئىستەكلەر بىلەن رېئاللىق بىر دەك ئەمەس، غايەڭدىكى دۇنيا بىلەن كۆز ئالدىڭدىكى دۇنيا ئوخشاش ئەمەس، بۇ

دۇنيانىڭ يۈز كېلەلمىگۈدەك ھېچنېمىسى يوق، شائىر ئالدى بىلەن ئۆز قەلبىگە ساتقىنلىق قىلماسلىقى كېرەك.

ــ ئىشقىلىپ يازغانلىرىمىزدا ۋەتەن، مىللەتكە يۈز كېلەلمەسلىك بولمىدۇ...

ــ ھېچنېمىگە يۈز كېلىشنىڭ ھاجىتى يوق. ئادەم تۇنجى پەيدا بولغاندا دۇنيا ئۇنىڭ ۋەتىنى ، ئادەم ئۇنىڭ مىللىتى ئىدى. تەبىئەتنى بويسۇندۇرۇش ۋە ئۆزگەرتىش خىيالىدا بولماي، ئۇنىڭ بىلەن ئىجىل ـ ئىناق ياشايتتى. ۋەتەن دېگەن سۆز بولمىغاچقا ھېچكىم ۋەتەنسىز ئەمەس ئىدى، پادىشاھلار بولمىغاچقا، قۇللارمۇ مەۋجۇت ئەمەس ئىدى. مىلىتىق ۋە بومبا بولمىغاچقا، ئادەملەر مەرد ۋە جەسۇر ئىدى. پۇل بولمىغاچقا، ھېچكىم نامرات ئەمەس ئىدى... ئەتراپىمغا قاراپ بەزىدە ئادەم بولغۇم كەلمەي قالمىدۇ.

ــ غوجىمۇھەممەدنىڭ ئاساسى بار، ــ دېدى سىدىق دۆلەت گەپكە ئارىلىشىپ، ــ بىر كىشى دەسلەپتە قولىغا قەلەم ئالغاندا ئوتتەك ئىشتىياق بىلەن قەلبىگە يۈكسەك غايە ـ ئارمانلارنى پۈكۈپ يازىدۇ، ئۇنىڭ بۇ تەنتەكلەرچە ئالىيجانابلىقىغا ۋە سۆزۈك قەلبىگە ھېچنېمىنى تەڭلەشتۇرگىلى بولمايدۇ. ئۇنىڭ بۇ چاغدىكى مەقسىتى كۆپرەك ھىر نەرسە ئۈلان قىلدۇرۇپ باشقىلارنىڭ كۆزىگە چېلىقىش. تونۇلۇشقا باشلىغان چاغدا ئۇ يا ۋەتەن بايرىقىنى ياكى مىللەت بايرىقىنى كۆتۈرۈپ چىقىدۇ، بۇ ئارقىلىق ئۇ خەلقنىڭ ھېسسىياتىدىن پايدىلىنىپ تېخىمۇ ھۆرمەتكە سازا. ۋەر بولۇشى مۇمكىن، بىراق بۇ چاغدا ئۇنىڭ ئىجادىيىتى تۈگەپ ئۆتمۈشنى توقۇشقا باشلايدۇ، ئىجادىيىتى تۈگىگەنچە، ئۆتمۈشنى تەكرارلىغانچە خەلق ئۇنى بېشىغا ئېلىپ كۆتۈرىدۇ. يېڭىلىق ئەزەلدىن سىرلىق ۋە غەيرىي ھالەتتە ئوتتۇرىغا چىققاچقا، كۆپ قىسىم كىشىلەر ياقتۇرمايدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ ئەزەلدىن «شۇنداق» بولۇپ كەلگەن ھۆكۈملەرگە زىت بولغاچقا، ھەتتا دۈشمەن قاتاردا مۇئامىلە قىلىنىپ خەلق تەرىپىدىن ئۆلۈمگە ھۆكۈم

قىلىنىشىمۇ مۇمكىن. مەشھۇر بولغاندىن كېيىنچۇ؟ بۇ چاغدا ئۇ-نىڭ كۈنلىرى تېخىمۇ قىيىن بولىدۇ، نام ـ ئاتاق گۇيا قاراڭغۇ تۇرمە بولۇپ ئۇنى كۆرۈنمەس توساقلىرى ئىچىگە مەھكۇم قىلى-دۇ. ئۇنىڭغا ئۇمىد ۋە ئىپتىخار بىلەن تىكىلگەن ساناقسىز كۆز-لەر بۇ تۇرمىنىڭ گۈندىپايلىرىدۇر. شۇ كۈندىن تارتىپ ئۇنىڭ شائىرلىق ھاياتى ئاخىرلاشتى، چۈنكى ئۇنىڭ قەلب ئەركى يوقال-دى. ئۆزىنىڭ يازغان ھەر بىر ئەسىرىنى باشقىلارنىڭ نەزىرى بە-لەن ئۆلچەشكە باشلىدى، ھەر بىر ئەسىرىدە ئۆز ھېسسىياتى ئە-مەس، بەلكى باشقىلارنىڭ ھېسسىياتىنى چىقىش قىلدى...بۇ شا-ئىر گەرچە ھەقىقىي شائىرلىق مەقامىغا يېتەلمىسىمۇ، لېكىن رېئال جەمئىيەتتە شائىرلىق شۆھرىتىدىن ئەڭ كۆپ بەھرىمان بولغۇچىدۇر... لېكىن ھەقىقىي شائىرلىق مەقامىغا يېتىشتىن خۇدا ساقلىسۇن، ئۇ شائىرنى پۈتمەس ـ تۈگىمەس تەنھالىققا دۇ-چار قىلىدۇ، جەمئىيەت مېنى سىغدۇرمىدى دەپ قارايدۇ، بىراق جەمئىيەتنى بارلىق ھادىسە ۋە ھەرىكەتلەردىن قۇرۇقدىغان تەق-دىردىمۇ ئۇنى سىغدۇرغۇدەك بوشلۇق ھازىرلىنىشى مۇمكىن ئە-مەس. چۈنكى، ئۇ ئەلمىساقتىن قىيامەتكىچە، جەننەتتىن دوزاخ-قىچە، ئىنساندىن تەڭرىگىچە، يەردىن ئاسمانغىچە بولغان پۈتكۈل بار ۋە يوق نەرسىلەرنى ئۆزىدە ھازىرلىغان. بىر دەقىقىگە پۈتكۈل ئىنسانىيەتنىڭ يۈز مىڭ يىلىنى توختىتىۋالغان. دىن مۇرىتى تە-لىماتلارغا كۆڭۈل بەرگەنسېرى، تەگ ـ تېگىگە چۆككەنسېرى، چۈشەنگەنسېرى دىنسىز بولۇپ كەتكەندەك شائىرمۇ شېئىرغا چوڭقۇرلىغانسېرى كائىناتنىڭ مەركىزىدە پەقەت ئۆزىنىلا كۆرە-دۇ.

ـــ دېمەك، ـــ دېدى ئوسمان گەپكە قوشۇق سېلىپ، ـــ ئاللاھنىڭ «قۇرئان»دا «شائىرلار» سۈرىسىنى نازىل قىلىشى ۋە بۇ سۈرىدە شائىرلارنى «تىلى كېسىلگەن قەۋم» دەپ ئاتىشى بىكار

ئەمەسكەن، ــ دە،

ــ قۇرئاندا بىرەرمۇ بىكار سۆرە يوق، شۇنداقلا ھېچقانداق سۆرىدە بىرەر ئېغىزمۇ بىكار گەپ يوق، ــ دېدى پارىسا ئوسمانغا ئىتتىراز بىلدۈرۈپ، ــ شۇڭلاشقا بىز شۇقەدەر بىچارە ۋە ئاجىز. ئەلمىساقتا بىزنىڭ لېيىمىزنى يۇغۇرغاندا شۇنچە مۇكەممەل قىلىپ يارىتىپ بولۇپ يەنە نېمىشقا بىر تال قوۋۇرغىمىزنى سۇغۇرۇۋېلىپ ئۇنىڭدىن ئايال يارىتىدۇ؟ بىزنىڭ ھەممە ئازاب ــ ئوقۇبەتلىرىمىز، خورلۇقلىرىمىز ئاشۇ ئايال تۇپەيلىدىن بولۇۋاتامدۇ؟ بىز تا ئۆلگىچە ئاشۇ يوقالغان بىر پارچىمىزنىڭ دەرد ــ پىراقىدا ھىجران ئازابى تارتىمىزغۇ؟ ئۇرۇش ــ قىرغىنچىلىقلىرى قوزغايمىزغۇ، شېئىرلارنى يېزىپ، ناخشىلارنى توۋلايمىزغۇ؟... ئەگەردە پۈتۈنلۈكىمىز بۇزۇلمىسا، بىزدە نە پىراق، نە ئازاب، نە مۇھەببەت، نە نەپرەت؟...

ــ بولدى بەس! ــ ئوسمان زادىلا چىدىيالمىدى، ــ سىلەر بىلەن بىرگە بولۇش بەك خەتەرلىك ئىكەن، ئەڭ ياخشىسى مەن قايتاي، ــ ئۇ شۇنداق دەپ ئۆزى بىلەن بىرگە قايتىشقا ھەمراھ ئىزدەپ سورۇنغا كۆز يۈگۈرتتى. ئەسقەر غاپپار غوجىمۇھەممەدكە پۈتىنى ئۇزۇن سوزۇپ ئۇيقۇغا كەتكەن ئىدى. لەۋلىرىدە بىلجىرلىغان تەبەسسۇمدىن ئۇنىڭ چۈشىدە كاتتا شائىرلاردىن بولۇپ بولغانلىقى ئېنىق. ئابلا سالى بولسا داستىخانغا قويۇلغان ئىكىلەنىڭ پۈتۈن دۇنيانى ئۇنتۇپ سەۋدايىلاردەك جەررە سېلىشلىرىدىن پايدىلىپ لېگەندىكى پولۇنىڭ گۆشلىرىنى يەپ بولغان ھەم شۇ تاپتا چىش كولىغۇچ ئىزدەۋاتاتتى..

ــ نامىگە كايىيدىغانسەن ئوسمان، ــ دېدى ئابلا سالى ئەسقەر غاپپارنى ئىما قىلىپ، ــ شۇنىڭچىلىك بولساڭچۇ، ھېچ بولمىسا مەندەك گۆش يە. ھەر قانداق سورۇن ۋە ھەر قانداق سۆھبەتتىن ھەرقانداق ئادەمگە نەپ يۇقىدۇ.

ئوسمان مەڭدەپ قالغاندەك نەچچە سېكۇنت ئورنىدا تۇرۇپ قالدى، ئاندىن ئىشكنى جالاقلىتىپ ئېچىپ چىقىپ كەتتى. ئابلا سالى بىرنى كېكىرىپ بولۇپ تۇيۇقسىز ئورنىدىن چاچراپ تۇردى ۋە ئۆزۈ ـ ئۆزىگە غودۇڭشۇپ ئىشىككە ماڭدى:

ـــ ئەستا، سائەت ئون بىر بولۇپ قاپتۇ ئەمەسمۇ، مەختۇم بىلەن كۆرۈشمەكچى ئىدىم...

غوجىمۇھەممەد بىلەن سىدىق دۆلەت تېخىچە شائىرلىق چۈشى كۆرۈۋاتقان ئەسقەر غاپپارغا تەڭلا قاراشتى ھەمدە ئاڭلىغۇدەك ئادەم بولمىسا سۆزلىگىنىمىزنىڭ نېمە پايدىسى، دېگەندەك گەپ ـ لىرىنى يىغىشتۇرۇپ پولۇغا تۇتۇش قىلدى.

يېڭى كىيىملىك مۇھەببەت

بىر زامانلاردا ئۇ بىر قىز ئۇچۇن قالتىس ياسانغان. قىز تولۇمۇ گۈزەل بولغانلىقىنىڭ ئۈستىگە ئىنتايىن پۇزۇر ئىدى. قىيا قاراشلىرى جانلىق ئېلىپ جاڭگالدا قويايتتى، كۆزىنى لىپ قىلىپ يۇمۇشلىرى ئارىسىدا دەھشەتلىك قىرغىنچىلىقلار بولۇپ ئۆتەتتى. ئۇزۇن ھەم قاپقارا كىرپىكلىرى كەينىدىن كېلىۋاتقان كارۋانلارنىڭ ئايىغى ئۇزۇلمەيتتى. ئۇ قىز يېزا ئوتتۇرا مەكتىپىنىڭ مۇئەللىمەسى بولۇپ، ئاتالغان شائىرلەردىن ئىدى. بىر كۈنى ئۇ قىزنى ئىزدەپ مەكتىپىگە باردى. مەكتەپ ئىشخانا بىناسىنىڭ ئالدىدا توپلىشىپ تۇرغان ئون نەچچە ئەر ـ ئايال ئارىسىدا قىز توختىماي سۆزلەيتتى، قاقاقلاپ كۈلەتتى... قىزنىڭ كۆزى تۇيۇقسىز ئۇنىڭغا چۈشتى ـ دە، ئاپتاپتەك ئېچىلىپ ئۇنىڭغا قاراپ كەلدى. قىز بۇگۈنمۇ ئىنتايىن پۇزۇر ياسانغان بولۇپ، ۋىلا ـ يەتلىك سەنئەت ئۆمىكىنىڭ سەھنىگە چىقىش ئالدىدا تۇرغان ئۇ ـ سۇل ئارتىسلىرىدىن قېلىشمايتتى. ئۇ كېلىپلا ئىللىق تەبەسسۇم

بىلەن ئۇنىڭ كۆڭلىكىنىڭ قاتلىشىپ قالغان ياقىسىنى ئوڭشاپ قويىدى، خۇددى كىچىك بالىلارغا كۆڭۈل بۆلگەندەك «ھەي، سىز - نى...» دېدى. ئۇلار يانمۇ يان مېڭىپ مەكتەپ دەرۋازىسىدىن چىقتى. ئوقۇتقۇچىلار ۋە ئوقۇغۇچىلار ئۇلارغا ھەيرانلىق بىلەن قارىشىپ قالدى. بازارغا چىققاندىمۇ كىشىلەرنىڭ ھەيرانلىق نەزىرى ئۇزۇلمىدى. بۇ ئادەملەرگە نېمە بولغاندۇ، نېمىگە بۇنچە ھەيران بولىدىغاندۇ؟... ئۇ ناھايىتى تېزلا بۇنىڭ سەۋەبىنى ھېس قىلدى. ئۇنىڭ ئۈستىدىكى يۇيۇلمىغىلى خېلى بولغان، كىيگەندىن بۇيان دەزمال سېلىنمىغان كونا كىيىملەر، ئورۇق ھەم خۇنۇك يۈزلىرى - دىكى ئېلىنمىغىلى بىر نەچچە كۈن بولغان ساقال - بۇرۇت، ئۇيۇقۇسىزلىقتىن گۆرىدەك بولۇپ قالغان نۇرسىز كۆزلەر قىزىنىڭ گۈزەل جامالى، تېتىك ۋە جۇشقۇن ھالىتى ئالدىدا ئاجايىب بىچارە ھالەتتە كۆزگە تاشلىناتتى. قىزنىڭ ئۇنىڭغا يېقىنچىلىق قىلىپ سۆزۈنۈشلىرى، ئەركىلەپ سۆزلەشلىرى تېخىمۇ بىمەنە بىلىنەتتى. مەن - مەن دېگەن ئوغۇللار گەپ قىلىش ئەمەس، تىكىلىپ قاراشقىمۇ پىتىنالمىغان بۇ يېزا گۈزىلىنى دۇئانە سۈپەت بىر ياقا يۇرتلۇق كەلگىندى كەينىگە سېلىپ كېتىۋاتسا، بۇنى ئاز دېگەندەك بازارنى ئايلاندۇرۇپ يېزا ئەرلىرىنىڭ غۇرۇرىنى چەيلەۋاتسا، يەنە سۈكۈت قىلىپ تۇرالايدىغان ئاجايىب چىداملىق خەقكىنا بۇ؟. ئۇنى ۋەھىمە بېسىۋالدى، گۆش چاناۋاتقان قاسساپ ئۇنىڭغا پىچاق تىقىۋېتىدىغاندەك قىلاتتى، باققال ئالدىدىكى قوغۇن - تاۋۇزلارنى ئۇنىڭغا ئېتىشقا تەييار تۇراتتى، سەللا ئۆزىنى تۇتۇۋالمىسا كەتمىنى ئۆشنىسىگە سېلىپ ئېتىزغا كېتىۋاتقان دېھقان كەتمىنى بىلەن ئۇنىڭ مېڭىسىنىڭ قېتىقىنى چىقىرىۋېتىشى مۇمكىن ئىدى. بىر ساقچى ئۇنىڭغا سىنچى نەزىرى بىلەن گويا خەتەرلىك جىنايەتچىگە قارىغاندەك سەپسېلىپ ئۆتۈپ كەتتى...

ـــ ھەي، تېزراق مېڭىڭە.

ئۇ بارغانسېرى ساڭگىلاپ كېتىۋاتقان بېشىنى كۆتۈرۈپ ئۆ -

زىنى قوي سودىسى قىلىۋاتقان بىر توپ ئادەمنىڭ ئارىسىدا كۆر-دى. خۇداغا شۈكرى، ئۇنىڭ بويىنى تېخى باغلانمىغان، قوي سودىسى قىلىۋاتقانلار تېخى ئۇنىڭغا سەپسېلىپ ئولگۇرمىگەن ئىدى. ناۋادا قىز بىلەن بىللە ماڭغان بولسا ئۇ بىرەر بېدىكنىڭ ماختاپ ئۇچۇرۇشلىرى بىلەن سېتىلىپ كەتكەن، ھەتتا قاسساپنىڭ كانا-رىغا ئېسىلىپ بولغانمۇ بولار ئىدى...

— مانا، مانا...

ئۇ ۋاھىمە ئىچىدە ئون نەچچە قەدەم نېرىدا ساقلاپ تۇرغان قىزغا يېقىنلاشتى.

قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئۇ بىر كۈن ياتقىدىن چىقماي ئويلاندى. يەنە قىزنى ئىزدەپ بېرىش ئىنتايىن خەتەرلىك ئىدى، يەنە بارسا يېزىنىڭ پۈتۈن ئەرلىرى ئۇنىڭغا قارشى چىقاتتى، چال-ما كېسەك قىلاتتى، بۇ قېتىم ئۇنى ھەتتا قىزمۇ قۇتۇلدۇرۇپ قالالماسلىقى مۇمكىن ئىدى. لېكىن ھەقىقىي ئاشىق ئۇچۇن خە-تەردىن قورقۇپ ياردىن كېچىش ھاقارەتلىك ئىش ئەمەسمۇ؟! ئۇ ئاخىر پۈزۈر ياسىنىپ قىزغا پار بولماقچى بولۇپ، توپتوغرا ئۈچ كۈن شەھەر كوچىلىرىنى ئايلاندى. ئۆزى بىلەن تەڭ قۇرامدىكى ئەڭ نوچى يىگىتلەرنىڭ كىينىشىلىرىگە دىققەت قىلىپ، ئۆزىنى توختاتتى ـ دە، ماگىزىن ئارىلاشقا باشلىدى... ئاللا كارامەت! «ئەر كىشىدە سۆلەت ئون، بىرى بەدەن توقۇزى تون» دېگىنى مۇشۇ ئىكەن — دە؟! ئۇ پۈتىغا شەھەردىكى مودا ياشلارنىڭ بىر نەچچىسى ئەمدىلەتىن كىيىۋاتقان قونجىسى تىزغا يېتىشكە ئازلا قالىدىغان «رامبوشى» نى كىيىپ، ئاياغنىڭ قونجىسىغا ئىشتىننىڭ پۇش-قىقىنى تىقىپ، ئاياغنىڭ بۇغقۇچلىرىنى تولۇق ئېتىپ ئورنىدىن تۇرۇۋىدى بويى بىر مېتىر ئېگىزلەپ كەتتى. ئۇ يەنە ئاپئاق كۆڭ-لىكىنىڭ ياقىسىغا ھال رەڭ گالىستۇك تاقاپ، كۆڭلەكنىڭ ئۈس-تىگە قىزىل پوپايكا كىيىپ، ئۇنىڭ ئۇستىگە شەھەردە تېخى ھېچكىم كىيمىگەن، كىنولاردا خىرىستىيان پوپلىرى كىيىۋالـ-

دىغان دۇمبە تەرىپىدە لەپلىمسى بار كۆك رەڭلىك پەلتۇنى كىـ
يىۋىدى، بويى يەنە بىر مېتىر ئېگىزلەپ تورۇسقا تاقىشايلا دېدى.
ئۇ ماگىزىندىكى ئەينەككە ئۇزاق سەپسېلىپ قاراپ يەنە بىر نەر ـ
سىنىڭ كەملىكىنى ھېس قىلدى، توغرا، ئۇنىڭ بولۇشىغا ئۆس ـ
تۈرۈۋالغان، تارغاقتا قارشى سەرگەردان چاچلىرى... چېچىنى
ئەيۋەشكە كەلتۈرۈشنىڭ بىردىنبىر چارىسى ئۇنى بۇدرە قىلدۇرۇ ـ
ۋېتىش ئىدى... ئۇ ساتىراشخانىدىن چىقىقاندا كۆز باغلانغان بو ـ
لۇپ، يېقىن كەلمىسە دەماللىققا بىركىمنى تونۇغىلى بولمايتتى.
ئۇ ياتقىغا كېلىپ يېڭى كىيىملىرىنى ساندۇقىغا سېلىپ، سان ـ
دۇقنى قۇلۇپلاپ قويدى. ياتسا يېڭىدىن بۇدرە قىلدۇرغان چېچى
بۇزۇلۇپ كېتىشى مۇمكىن، لېكىن ئۆرە ئولتۇرۇپ تاڭنى ئاتقۇز ـ
غىلى بولمايدۇ ـ دە. ئۇ بىر ھازا ئويلانغاندىن كېيىن يوتقىنىنى
ياستۇقىنىڭ ئۈستىگە ئېلىپ، ئۇنىڭغا يۆلىنىپ ئۇخلاش قارارىغا
كەلدى. بۇنداق قىلغاندا بېشى بىر نەرسىگە تېگىپ چېچىنىڭ بۇ ـ
زۇلۇپ كېتىشىدىن ساقلانغىلى بولاتتى، ئاز ـ تولا ئۇخلىيالىشى ـ
مۇ مۇمكىن....

ـــ ھا، ھا، ھا، سىز كىمگە ئوخشاپ قالدىڭىز ـ ھە؟ ـــ قىز قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى.

ـــ مەنغۇ شۇ...

ـــ نىمىدېگەن تەنتەكسىز، نېمانچىلا ساددىسىز؟ ئاشۇ ھالـ ـ
تىڭىز بىلەن شۇ قەدەر سۆيۈملۈك ئىدىڭىز. سىز ئاشۇ ھالىتـ ـ
ڭىز بىلەن سىز ئىدىڭىزكى باشقا ئادەملەر بىلەن زىنھار ئارىلـ ـ
شىپ كەتمەيتتىڭىز. يوقاپ كەتسىڭىز قانداق تاپارمەن ئەمدى؟.

ـــ جەنده ـ كۈلاھىمنى كىيىپ مەشرەپسىياق چۆللەرگە كې ـ
تەيمۇ؟ ھېلىمۇ ئون جېنىمنىڭ بىرى قالدى، نېمانچە گۈزەلسىز؟
نىمانچە ؟... سىز بۇ دۇنياغا مېنى قىينىاش ئۈچۈنلا كەلگەنمۇ؟
گۈزەللىكىڭىز جېنىمغا ئاپەت بولدى، سىزنى ھەرقېتىم كۆرسەم
سىزدىكى گۈزەللىكتىن چۆچۈپ كېتىمەن، گويا يوشۇرۇن بىر ئا ـ

پەتىنىڭ شەپىسىنى سەزگەندەك قورقۇپ قارا تەرگە چۆمىمەن. مەغرۇرلۇقىڭىز ئالدىدا شۇ قەدەر بىچارە ۋە ئاجىزمەنكى، يېنىڭىزدىن قېچىپ كېتىشكىمۇ ماجالىم يەتمەيدۇ. رەھىمسىز ۋە قورقۇنچلۇق گۈزەللىككە تەسلىم بولماي ئامال يوقمىدۇ زادى؟...

ــ گۈزەللىك تەبىئەتكە مەنسۇپ. ئۇنىڭدىن يىراقتىن ھۇزۇرلىنىش كېرەككى، ھەرگىزمۇ ئىگىلىۋېلىش ئويىدا بولماسلىق كېرەك، بولمىسا ئۇ ئادەمنى ۋەيران قىلىدۇ.

ــ بىراق مېنىڭ ئۆزۈم ياقتۇرغان بارلىق گۈزەل نەرسىلەرنى ئۆزۈمنىڭ قىلىۋالغۇم كېلىدۇ. سۇلارنىڭ شىلدىرلاشلىرىنى قىرغاقلاردىن كۆنىلەيمەن، قۇشلارنىڭ سايراشلىرىنى يوپۇرماقلاردىن كۆنىلەيمەن، گۈزەل سىرلىرىمنى ئادەملەردىن كۆنىلەپ قەلبىمگە قۇلۇپلاپ قويىدۇم. سىزنى قەلبىمدىكى قاپقاراڭغۇ زىندانغا سولاپ، زىندانىڭ ئىشكى ئالدىدا بىر ئۆمۈر گۈندىپايلىق قىلىسام دەيمەن...

ــ سىزدىكى بۇ تۇيغۇلار نەقەدەر خەتەرلىك ــ ھە؟ رېئاللىققا قايتىپ كېلىشىڭىز كېرەك. قاراڭ ئەتراپىمىزدىكى ئادەملەرگە، شۇنچە خۇشال، شۇنچە بەختىيار. ماددىي دۇنيانىڭ مەئشەتلىرىگە موھتاج چىن ئادەم بولغان ئىكەنسىز، چوقۇم رېئاللىقنى قوبۇل قىلىشىڭىز، ئۇنى ئۆزگەرتىشىڭ خاھىشى بويىچە ئۆزگەرتىپ مېڭىشىڭىز كېرەك. لېكىن سىزگىلا خاس بولغان بىر قىياپەت ھەم روھىي ھالەت بار، ھەر بىر ئادەم ئاشۇ قىياپەت ۋە روھىي ھالەتلىرى بىلەن يەككە ــ يېگانە ۋە ئۇلۇغدۇر. باشقىلارغا مەپتۇن بولۇپ ئۇنى ئۆزگەرتىشكە ئۇرۇنىدىكەنسىز، ئۆزىڭىزدىن ياتلىشىشقا باشلايسىز، بەربادلىققا يۈزلىنىسىز.

ــ ئەتراپىمدىكى ئادەملەرنىڭ بەخىرامانلىقى، خۇشال ــ خۇراملىقى يۈرىكىمگە بېگىزدەك سانچىلىدۇ. ئۇلارنىڭ كۈلكىسى شۇ قەدەر ئاجىزكى، ئازراقلا شامالدا قىيسىيىپ قالىدۇ. ئۇ كۈلكىلەرنىڭ كەينىگە يوشۇرۇنغان پايانسىز ھەسرەتنى، نالە ــ پەر-

يادلارنى، بىمەنىلىكىنى، ئامالسىزلىقنى... ئۇلار قىلچە ھېس قىلمامدىغاندۇ؟ ئۇلار بەخت دەپ مەھكەم قاماللىۋالغان نەرسىلەرنىڭ كۆپۈككە ئوخشاش بىر دەمدىلا يوقاپ كېتىدىغانلىقىنى، شادلىق دەپ چۈشەنگەن تۈيغۇنىڭ پەقەت ئازابنىڭ بىر دەملىكلا سۈكۈتى ئىكەنلىكىنى بىلمەمدىغاندۇ؟ باغۋەن گۈلنى تېزرەك ئېچىلسىكەن دەيدۇ، بىراق ئېچىلىشنىڭ گۈلنىڭ ھالاكىتى ئىكەنلىكىنى نېمشقا ئويلاپ باقمايدىغاندۇ؟ مەن ئۇزۇمنى ئۆزگەرتىشكە مەجبۇر قادىر ئەمەسمەن، پەقەت ئۇستۇمدىكى رېئاللىقنىڭ چاڭ - توزاڭلىرى ئەسلىي رەڭگىنى بىلگۈسىز قىلىۋەتكەن قاسماق توننىسىلىپ تاشلىۋەتمەكچىمەن. ئەجىبا، مېنىڭ بۇ يالىڭاچلىقىمنىڭ ئېچىدە يەنە قات - قات يالىڭاچلىقنىڭ بارلىقىنى، ھەر بىر يالىڭاچلىقنىڭ ياشاشنىڭ جەبىر - جاپالىرى، ھاياتنىڭ بۇرچ - مەجبۇرىيەتلىرى جۇل - جۇل يىرتىۋەتكەن، قان - ياش داغلىرىدا ئەسلىي رەڭگى تونۇغۇسىز بولۇپ كەتكەن رەزگى تون ئىكەنلىكىنى چۈشەنمەمدىغاندۇ؟ ئۆزىگە يېتىپ بېرىشنىڭ ئەمەلگە ئېشىشى شۇ قەدەر مۇشكۈلكى، مەن بەلكىم ئۆزۇمنى قىينىاش ئارقىلىق ئارام تاپاي دەپ شېئىر يازسام كېرەك....

— غوجىمۇھەممەد، — دېدى قىز تىترەڭگۈ ئاۋازدا — سىزنىڭ بۇ تەنھالىقىڭىزغا چىدىغىلى بولمايدىكەن، سىزنىڭ ئالىمىڭىزگە ئەسلا ئىككىنچى بىر ئادەم سىغمىغۇدەك...

— ئىلگىرىمۇ نۇرغۇن قىزلار تەنھالىقىمغا چىدىيالماي يېنىمدىن قېچىپ كەتكەن. بىراق مېنىڭ ئالىمىم شۇ قەدەر كەڭرىكى، ئۇنىڭغا پۈتۈن يەر ۋە كائىنات، ئاشكارا ۋە پىنھان شەيئىلەرنىڭ ھەممىسى سىغىدۇ. لېكىن ئۇ شۇ قەدەر قاپقاراڭغۇ ۋە جىمجىتكى زەررە نۇر ھەم تۇنۇشمۇ يوق. بۇ ئالەمنىڭ مەركىزى، پارلاق قۇياشى مەن ئۆزۇممەن، ئۆزۇمنى تاپمىغۇچە قاراڭغۇلۇقتىن قۇتۇلالمايمەن، ھاياتىم بىمەنە ئارزۇلارنىڭ قۇربانى بولۇپ توزۇپ تۈگەيدۇ. تۇرمۇشنىڭ سۇرەن - چۇقانلىرىدىن زوق ئالالمايمەن،

ھەتتا ئۆلۈمنىڭ تەڭداشسىز سېھرى ۋە گۈزەللىكىنىمۇ ھېس قىلالمايۋ بۇ ئالەمدىن كېتىمەن. ئاھ، بۇ نىمىدېگەن قورقۇنچ-لۇق...

— بىراق سىز مېنى ياخشى كۆرىسىزغۇ، ئاشۇ مۇھەببەت-تىنمۇ زوق ئالالمامسىز؟

— ياخشى كۆرۈش؟... ئۇ بىر جۈملە چىرايلىق يالغان. ئەمە-لىيەتتە ئادەملەر ئۆزىدىن باشقا ھېچكىمنى سۆيمەيدۇ. مەن پەقەت سىزدىكى ماڭا تەۋە ھېسسىياتنىلا سۆيىمەن. بەلكىم سىزنى ئۆ-زۈمدىكى توسقۇنسىز مۇھەببەت ھېسسىياتىغا ماكان قىلىپ تال-لىغاندىمەن؟ بەلكىم سىزنى ئۆزۈمگە يېتىشتىكى بېسىپ ئۆتمىسە بولمايدىغان يول دەپ قارىغاندىمەن. بەلكىم سىز ئارقىلىق ئۆزۈم-دىكى ئەسەبىيلىككە، ئازاب ـ ئوقۇبەتلەرگە سەۋەب ئىزدىگەن-مەن؟ لېكىن سىز ھايات ياشىشىمنىڭ بىردىنبىر سەۋەبچىسى ئە-مەس. سىز ھاياتىمدىكى بىر ئايالسىزكى، ھەممىسى ئەمەس. دۇ-يادا ئۆزىگە بولغان مۇھەببەتتىن باشقا ھېچقانداق مۇھەببەت مەڭ-گۈلۈك بولمايدۇ. مۇھەببەت ئۇزۇكسىز يېڭىلىنىپ تۇرىدۇ، ھەر بىر جۈدالىقنىڭ ئارقىسىدا يەنە بىر مۇھەببەت ساقلاپ تۇرىدۇ. كۆڭۈل بىر مېھمانخانىغا ئوخشايدۇ، ھېچكىمنىڭ ئۇنىڭدا مەڭگۈ تۇرۇۋېلىش ھەققى يوق. سىز ئۇ مېھمانخانىغا ناخشا ئېيتقان پېتى كىرىڭىز ـ دە، بارلىق دېرىزىلەرنى ئېچىۋەتمەكچى بولىڭىز. مەقسىتىڭىز بەلكىم مېھمانخانىغا قۇياش نۇرىنى باشلاپ كىرىش-تۇر، بەلكىم ئۇنى كائىناتقا تەۋە قىلىۋېتىشتۇر، ۋە بەلكىم ئۇنى ئۆز ئۆيۈم دەپ ئويلاپ قالغانسىز...

— سىز... سىز شېئىر يېزىشقىلا يارالغان ئادەم ئىكەنسىز، خوش!

قىز ئاخىر چىدىيالمىغانىدى. ئۇ تۇنجى قېتىم غوجىمۇھەم-مەدنى يالغۇز قالدۇرۇپ كېتىپ قالدى، ئۇ تۇنجى قېتىم كېتىۋې-تىپ ئارقىسىغا قارىدى. ئەپسۇس، غوجىمۇھەممەدنىڭ گەپلىرى

تېخى تۇگىمىگەنىدى. ئۇ ئۆمرىدە ھېچقاچان بۇنداق كۆپ گەپ قىلىپ باقمىغان، ھېچكىم ئۇنىڭ گەپلىرىنى بۇنچىلىك سەۋر - تاقەت بىلەن ئاڭلاپ باقمىغان ئىدى. غوجىمۇھەممەدنىڭ كىيىملىرى شۇقەدەر يارىشىقان بولۇپ، قويۇق ۋە ئۇزۇن بۇدرە چاچلىرى يەلكىسىگە چۈشكەن، پەلتۇسىنىڭ لەپلىمىسى سەھرا شامىلىدا يېنىك لەپىلدەپ تۇراتتى. قونجى تىزىغا يېتىشكە ئاز قالغان ئايغىنىڭ بوغقۇچلىرى تولۇق ئېتىلگەن بولۇپ، كۇن نۇرىدا قاپقارا پارقىراپ تۇراتتى. شۇ ھالەتتە ئۇ دوپپا - تۇماقلىق يېزا كىشىلىرى ئارىسىدا سايادەتكە كەلگەن چەت ئەل بايۇەتچىلىرىگە ئوخشاپ قالغانىدى. ئۇ تۇيۇقسىز بىر نەرسىنى غۇۋا ھېس قىلغاندەك بولدى. ئەجىبا، مېنى شۇنچە كۆرەڭ قىلىۋەتكەن، گۇزەل قىزنىڭ ئالدىدا قىلچە قورقماستىن سۆزلەتكىنىنىڭ ھەممىسى ئاشۇ كىشىلەرمىدۇ؟...

ئۇلار ئىككى ئايغىچە كۆرۈشمىدى. يۇرەكلىرىدە پىراق ئوتلىرى گۈرۈلدەپ يانسىمۇ، سېغىنىش كەپتەرلىرى قەپەس شادىلىرىنى بۇزۇپ بىر - بىرى تامان ئۇچسىمۇ ئۆزلىرىنى بېسىۋالدى. كىم تەشەببۇسكارلىق بىلەن يەنە بىرىنىڭ ئالدىغا بارسا شەكسىزكى ئۇنىڭ قۇلىغا ئايلىناتتى. جاھاندا مۇھەببەتنى ئىپادىلەشتىن ئارتۇق ئاپەت يوق. ياخشى كۆرۈش - قۇللۇقتىن بېشارەت ئىدى. كۆڭۈلنى بېرىش - ئەڭ خەتەرلىك ئىش، بېرىپ بولۇپ قايتۇرۇۋالغىلى بولمايتتى. نۇرغۇن كىشىلەر باشقىلارغا كۆڭلىنى بېرىپ، ئۆزلىرى كۆڭۈلسىز يۇرەتتى. كۆڭۈل تىلەپ ئۆيمۇ - ئۆي ئىشىك چېكىپ يۇرۇشەتتى. شۇنداق پەريادلىق كۇنلەرنىڭ بېرىدە قىزدىن بىر پارچە خەت كەلدى، ئېسىمدە قېلىشچە خەتنىڭ مەزمۇنى مۇنداق: «ئاسمان بىر گەز پەسلىمىدى، زېمىن ئورنىدىن تۇرۇشقا ئامالسىز قارا تۇپراققا ئايلانماقتا. بۇلبۇل غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ئويغانمىدى، گۇل ئېچىلىشقا ئامالسىز غۇنچە تۇگۇنلىرىنى مەھكەم تۇتقىدى. بىخۇد روھ ئۆلۇمنى بىر ۋاراق - بىر

ۋاراقتىن ياشاپ ھەقىقىي ھاياتقا قاچانمۇ يېقىنلىشار؟... يىغلاۋاتقان مەن ئەمەس، قارا كۆزۈم. ھەسرەت چېكىۋاتقان مەن ئەمەس، مىسكىن يۈرىكىم. ۋىسال تەشنالىقىدا پۈچۈلىنىۋاتقان مەن ئەمەس، مۇھەببەتلىك قەلبىم. خەت يېزىۋاتقان مەن ئەمەس، ياپراقتەك تىترەۋاتقان بىر جۈپ قولۇم... بەس! قولىڭىزغا كەتمەننى ئېلىپ مۇھەببەت ئېتىزىغا سۇ باشلاڭ، سۇ باشلاڭ، جاھان قۇرۇپ كەتمىسۇن. يۈرىكىڭىزدىكى تاشنى ئېلىپ ئەرلىك دالىسىغا تاغ تىكلەڭ، تاغ تىكلەڭ، جاھان قاراڭغۇ قالمىسۇن.... يۈرەك قەپەسكە كۆنمەيدىكەن، كۆنمەيدىكەن، ئۇنىڭ قۇش ئەمەسلىكىنى ئەجەب بىلمەپتىمەن، ھە... مۇھەببەتنى گۈل دەپتىمەن، گۈل ئەمەسكەن، زىمىستان قىشتىمۇ توزۇپ كەتمەيدىكەن. بىر چۈشكەن، مېنى ئويغاتماڭ، ئويغاتماڭ... سىزدىكى يۈرەككە سايدىكى ھەممە تاشنى تېگىشتىم، سىزدىكى تاقەتكە مەجنۇنتالدەك ئېڭىشتىم، ئېڭىشتىم. پەندىياد، ئەمدى ھېشمىنى كۆتۈرمەيمەن...» غوجىمۇھەممەد خەتنى ئوقۇپ يۈرىكىنى پارە ـ پارە يىرتتى، ئەمەلىيەتتە يىرتقىنى خەت ئىدى، لېكىن يۈرىكى يىرتىلدى. پارچە ـ پارچە قەغەس ئارىسىدىن ئۆمىلەپ چىقىپ قىزىنىڭ مەھەللىسىگە يۈگۈردى... ئۇلار شېرىن مۇھەببەت قاينىمىغا غەرق بولۇشتى. بىر ـ بىرىگە تەلمۈرۈپ بۇق ـ بۇق يىغلاشتى، بىر ـ بىرىنىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ «قەيەردىسەن؟» دەپ توۋلاشتى. ئەجەبا، مۇھەببەت مۇشۇمىكىنە، بىر ـ بىرىنىڭ باغرىدا تۇرۇپ جۇدالىق ئازابىدا قەلەندەرلەردەك ساپايە چالىدىغان؟ يارنىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ يىراقلاردىن چاقىرىدىغان؟ بىلمىدىم، بىلىدىغان ئادەم بارمىدۇ؟... ئەمەلىيەتتە ئۇلار تەڭداشسىز شېئىرىي لەززەتكە چۆمگەن ئىدى، روھلىرى بىر ـ بىرىگە ئىنتىزار بولغانچە تەنلىرى يىراقلاپ باراتتى. روھلىرى قۇچاقلىشىپ تۇرغاندا تەنلىرى بىر ـ بىرىگە دۇشمەن ئىدى. ئۇلار بىر يىل مۇھەببەتلىشىپ بىر ـ بىرىنىڭ قولىنىڭ ئۇچىنمۇ تۇتۇشمىدى. لېكىن مۇھەببەت ئەھلى تەشنا

بولغان بارلىق لەززەتتىن بەھرىمەن بولدى... ئىستەكلەر تەنلەرگە كۆچۈشكە باشلىغان ئاخشاملارنىڭ بىرىدە، فابرىكىدىكى «ئايدىڭ-كۆل»دىگەن مەشھۇر باغچىدا ئۇلار رېئال مەسىلىلەر ھەققىدە پاراڭلىشىپ قالدى:

— توي! — دېدى غوجمۇھەممەد، — ئانامنىڭ ئارزۇسى!

— شۇنداق بىر ئۆيۈم بولسا، — دېدى قىز، — ياتاق ئۆيۈمنىڭ تاملىرى مايسارەڭ پەردىلەر بىلەن چۈمكەلگەن، قىزغۇچ چىراغ ئۆينى غۇۋا يورۇتۇپ تۇرغان، چەت ئەلنىڭ يېنىك مۇزىكىسى لەرزان ياڭراپ تۇرغان، نەپىس ئىشلەنگەن كارىۋاتتا مامۇق ياستۇق...

— خانىشلارنىڭ ھۇجرىسىنى سۈرەتلەپ بېرىۋاتامسىز نېمە؟

— دېدى غوجمۇھەممەد.

— كۇتۇپخانامدا...

— ...

— مېمانخانامدا...

— بولىدۇ — دېدى بايانىن بېرى ئۇنسىز ئولتۇرغان شائىر، — يۇز يىل ساقلاڭ، يۇز يىلدىن كېيىن دېگەنلىرىڭىزنى چوقۇم تەلىپ بېرىمەن.

غوجمۇھەممەد قىزنىڭ گەپلىرىنى چاقچاق دەپ چۈشەندى ۋە قىزغا شۇنداق چاقچاق قىلدى. بىراق شۇ كۈندىن باشلاپ ئۇلار قايتا كۆرۈشمىدى.

ئاردىدىن ئۇزاق يىللار ئۆتتى. ھەر ئىككىيلەن توي قىلىپ بالىلىق بولۇشتى، تۇرمۇشنىڭ مۇشەققەتلىك دوقمۇشلىرىدىن ئۆتۈپتىپ بىر - بىرىگە سالام قىلىشتى، ياخشىلىق ۋە مۇرۇۋەت تىلەشتى. بىر - بىرىگە ھۆرمەت ۋە ئىززەت بىلەن قاراشتى، قىسقا - قىسقا سۆھبەتلەردە بولۇشتى، لېكىن زىنھار ۋە زىنھار مۇھەببەت توغرىسىدا گەپ قىلىشمىدى. بەلكىم ئۇلار ئاشۇ ئوتلۇق كۈنلەرنى بىر «خىيالىي كەچۈرمىش» دەپ قارىغان بولسا كېرەك.

بىراق شائىر بۇ كەچۈرمىشنى خۇددى قىممەتلىك بايلىق كەبى قەلبىنىڭ تۆرىدە ساقلاۋاتىدۇ، بەلكىم شائىرەمۇ شۇنداق قىلغاندۇ.

قوشتاغنىڭ ئەركە بالىلىرى

سالام قوشتاغ!
...
لۈكچەك كوچا، مەيدە تۆكى قىرقىلغان،
قىيپاش ئاسمان، بۇلۇتلىرى ئېگىز - پەس.
ئېتىزدىكى هويلىلار
ساپان سۆرەپ هارغان قېرى دەم - نەپەس.
تۇغۇلمىغان بالىلارنىڭ يىغىسى
يەر ئاستىدا دۈپۈرلىگەن ئات، ئېشەك
ئۆلۈۋاتقان كۆزلەردىكى ئوت - هەۋەس...

سالام قوشتاغ؛
ئۆستەڭلەرنىڭ قانات قېقىشى
تېرەكلەرنىڭ قوللىرىنى پۇلاڭلىتىشى.
قۇلىقى گاس، تىلى گاچا، كۆزى كور
بىر يۈرەكنىڭ بىر يۈرەككە يېقىن كېلىشى.
توپا چىراي خاقانلارنىڭ ئېشەك هارۋىسى
زەرەتگاهلىق، خانىقانىڭ ئارقا هويلىسى.
ئىككى يىگىت مۇشتلىشىۋاتقان، ئاغزى - بۇرنى قان
قان ئىچىدە
بىر قىزچاقنىڭ جۇلالانغان ئەتلەس كۆڭلىكى...

مەن كەلدىم

باهار بىلەن كۆكلىگەندە جاراھەت.
كونا تامنىڭ دالدىسىدا ئولتۇرغان ئاپتاپ
جۇۋىسىنى قاققان چاغدا تۆكۈلگەن پىتىلار
يېرىلغاندا مەيدىسىنى قۇياشقا قاقلاپ.
مەن كەلدىم
ئۆلۈكۈمنى ئۆشنەمگە ئارتىپ
سەندە مېنىڭ گۆرۈم ئاخىرى.
قوبۇل ئەتكەن كۆڭلۈمنى
سەندە بۇزۇق چۈشلىرىمنىڭ تەبىرى.
ئاسمان بىردەم تۇتۇلسىمۇ بىر دەم بار
زېمىن بىر دەم قانات قاقار بىر دەم تار.
قورقۇنچلۇق ئەمەس ئۆلۈم چىن بولسا،
يىگىت ئاشىق بولمىغۇچە بولماس خار.
جىنازىسى ھەركىم ئۈچۈن مېھرىبان،
يۈرىكىگە ئىتنى باغلاپ ئۇخلىغان.
ئېشەك ھاڭراپ، بۇقا ئازناپ كۆيلىگەن،
تىكىلەرنىڭ سەۋداسى ھەم توختىغان.
ناخشا ئېيتىپ ئۆز كۆڭلىنى خۇش ئەتكەن
قارا كىگىز ئۇستىدىكى ئاق جۇۋان.
قارا دېھقان، ساقاللىرى چېچىلىپ
تەن ئىچىدە جانىنى مەھكەم ساقلىغان...

سالام قوشتاغ؛
نە چارە بار قەلەندەرگە ئىشىك چەكمەكتىن ،
جىنازامنى ئۆزۈم يالغۇز كۆتۈرەلمىدىم.
ھايات تۇرۇپ مەن بۇلاندىم قەبرىدە،
ئۆلمەي تۇرۇپ مەن ياشاشنى ئۆگىنەلمىدىم.
ئالغىن مېنى قوينۇڭغا

مەندۇر مېنى بوينۇڭغا
سەندە قالغان بالىلىقتىن ۋاز كېچەلمىدىم.

...

ئەتىياز، ياز، كۈز، قىش... تۆت پەسىلدىكى خالىغان كۈنلەر - نىڭ ھەر بىرىدە سېغىنىش، ئىپتىخار ۋە ھاياجان بىلەن قوشتاغقا قەدەم باستىم. قوشتاغنىڭ بازار كۈنى بولغاچقا ئادەملەر مىغ - مىغ ئىدى، كىشىلەر بىر - بىرىگە زەرب بىلەن سوقۇلاتتى، لې - كىن ھېچكىم ئارقىسىغا قارىمايتتى. مۇشتلىشىۋاتقانلار ئىش تۇگىگەندىن كېيىن ئېغىز - بۇرۇنلىرىدىكى قانىنى سۈرتۈشۈپ، كىيىملىرىنىڭ توپىسىنى قاقمايلا ئۆز يولىغا كېتىپ قېلىشاتتى. بىردىن كۆزۈم سەنەمگە چۈشتى، ئۇستىگە قىزىل تەگلىك جۇل - جۇل ئەتلەس كۆڭلەك كىيىپ، يۇزىگە ئاپئاق ئۇن سۈركەپ، بې - شىغا ئوتۇغات تاقاپ شاھزادىسىنى ئىزدەپ كېتىۋاتقان سەنەمنىڭ كۆزى ماڭا قانداق چۈشتىكىن؟ ئۇ ئىتتىك قەدەملەر بىلەن يې - نىمغا كەلدى ھەمدە مەندىن تاماكا سورىدى.

...

بازارنى بىر ئايلىنىپ كەلگەن سەنەمنىڭ ئەتلەس كۆڭلىكى توپىغا مىلىنىپ كېتىپتۇ، ئۇن بىلەن ئەتكەن ئەڭلىكىنىڭ يېرىمى توزۇپ يۈزى ئالا - پاساق بولۇپ قاپتۇ، بېشىدىكى ئوتۇغات يوق، زەن سالسام ئالدىمدا ئايجامال، بىر بىچارە سارىڭ ئۆمچىيىپ تۇ - رىدۇ.

— بىر كوي بېرىڭ!

— يانچۇقۇمدىن بىر كوي ئېلىپ بەردىم.

ئۇ غىڭشىپ ناخشا ئېيتقىنىچە كېتىپ قالدى.

...

مۇھەببەت — دەريادا ئوت كەتكەن كېچە،
مۇھەببەت — يۈرەكتىن تۆكۈلگەن زەھەر.

مۇھەببەت ــ ئۆلۈمنىڭ يەنە بىر ئىسمى،
مۇھەببەت ــ تەڭرىدىن كەلگەن خۇش خەۋەر.
مۇھەببەت ــ دۇنيانىڭ غەرىب چۈشىدە
سۆيۈشۈپ تۇرغان ئەر بىلەن ئايال.
مۇھەببەت ـ سۆيۈشۈپ تۇرۇپ توساتتىن
بۇ چۈشتىن ئويغىنىپ كەتكەن ئايجامال!...
ئايجامال چۈشىدىن ئويغىنىپ بىر تالاي
قېشىنى ئۇچۇردى ئاسمان ـ پەلەككە.
ئۆيىگە توشۇدى يارنىڭ ھىدىنى
لىپمۇ لىق شامالنى ئۇسسۇپ ئىتەككە.
ئانا! دەپ يۈگرىسە بىر پاي ئايىغى
يىرتىلغان كۆڭلىكى يىغلاپ، ئېسىدەپ.
يۈزىگە توپىدا ئېتىپ ئۇ ئەڭلىك،
كىرپىكى كەينىدىن يارنى كېلەر دەپ...
مۇھەببەت ـ بىر باخشى، مۇھەببەت ـ سەۋدا،
ئايجامال سەۋداغا ئوقۇلغان سېھىر.
مۇھەببەت ـ دىلدىكى يالقاچ كىيىم،
ئايجامال كىيىمنى سالغان بىر شېئىر.
ئاھ، ئۇنى پىت باققان قاراڭغۇ يوتقان،
يوتقاندا تىنىگەن يالاڭ ئاياغ قان.
ئاھ، ھايات ھارۋىسى، ئاڭا ھارۋىكەش ـ
قۇياشنى يېتىلەپ ماڭغان قەبرىستان.
ئايجامال ئۆزىگە ۋارقىراپ تۇرۇپ
دېدىكى: مەن سارالڭ ئەمەس، ئاداشقان.
ئاداشقان بولمىسا بولامدۇ ئاشىق،
قارىشىپ تۇرغاندا يەر بىلەن ئاسمان؟!
ھەر كىشى سارالڭدۇر بولۇپ يالقاچ
گۈلدىكى زەھەرگە بولغاندا مېھمان.

كېپەننى يىرتقاندا كىرپىكتىكى ئاي
ئورنىدىن تۇرغاندا تەندىكى ھايۋان...
مۇھەببەت ـ ئەرلەرنىڭ ئۆلۈم مەيدانى،
قىزلارنىڭ ئويغىنىپ كەتكەن ئىمانى.
مۇھەببەت ـ گاھىدا يىرتىلغان ئىشتان،
گاھىدا گۈللەرنىڭ تەكلىماكانى...
ئايجامال يىغلايدۇ چېچىنى يۇلۇپ:
بىر كوي بەر، ئالەمنى دۇئانە قىلاي،
چۈشۈمدە كارىۋات يوق، ياربم قەلەندەر.
ئىسقىرتاي تاماكام ئۆچۈپ قالغۇچە،
تاماكا چەكمەيمەن، يارىمنى تېپىپ بەر.

مېنى كىم ھۇ، ھۇ، ھۇ... ياردىن ئايرىسا
گۈل توزۇپ كېتىدۇ بۇلبۇل سايرىسا...

ئايجامال شۇ سەۋەبلىك قوشتاغلىقلارنىڭ مەشھۇرراقى، مەشھۇرراقىلا ئەمەس، ئەڭ نامدار كىشىسى. يېزا باشلىقىنى بىلمەيدىغانلارمۇ ئايجامالنى بىلىدۇ. ئۇ سەتەڭ ئايالالرغا بەك ئۆچ، كۆرگەن يەردە ئەپسانە تىللار بىلەن تىللاپ، چېچىنى يۇلۇشقا يۈگۈرەيدۇ. ئېيتىشلاغا قارىغاندا ئۇنىڭ شاھزادىسىنى ئاشۇنداق بىر سەتەڭ ئالۋاستى ئازدۇرۇپ كەتكەنمىش.

...

يۈسۈپئەخمەتنىڭ ئۆيى بىلەن بىزنىڭ ئۆيىمىز قوشنا بولۇپ، بالىلىقىمدا ئۇ مەن بىلەن تەڭ ئىدى. ئۆرۈلۈپ كەتكەن ئېغىل، كونا ساماناتلىق، يامان يارلاردا بىللە ئوينايتۇق. چېقىشىپ «ئاناڭنى ئاسمان بېسىۋالدى» دېسەم «ئانا!» دەپ ۋارقىرىغىنىچە ئۆيىگە يۈگۈرەيتتى. ئانامنىڭ ئېيتىپ بېرىشىچە، ئۇنىڭ تېخى ئايىغى چىقماستىلا ئانىسى ئۆلۈپ كەتكەنكەن، قاچاندۇر بىر چاغدا كىمدۇر بىرسىنىڭ قىزىقچىلىق قىلىپ «ئاناڭ ئۆيدە يالـ

غوز ئوخلاپ قالغاندا ئاسمان بىسۇالغان» دېگەن گېپى كاللىسىغا چوڭقۇر ئورناپ كەتكەچكە، بۇ گەپنى ئاڭلىغان هامان «ئانا!» دەپ ئۆيىگە يۈگۈرەيدىغان بولۇپ قالغانىكەن. تىكەندەك يالغۇز بالا بولۇغاچقا، دادىسى هاشارغا كەتسە ئۆيدە تولا يالغۇز قاپتۇ هەم شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇنى «تام تالۇاپتۇ». كونىلارنىڭ دېيىشىچە، كىچىك بالا ياكى ئېغىر كېسەل كىشى ئۆيدە يالغۇز قالسا تام تالۇالمىدىكەن، تام تالۇالغان كىشى يا ئۆلۈپ كېتىدىكەن ياكى سارىق بولۇپ قالمىدىكەن.

...

كوچىلاردا ساچىنى يۇلغان سارىق
جەندىسىنى ئەل ئارا سالغان سارىق

...

يۈسۈپ ئەخمەت سارىق بولۇپ قالدى. بازاردا، ئېتىزدا، مەسچىتتە، تويدا، نەزىردە، جەڭگى ـ جېدەل بولغان يەرلەردە ئۇنىڭ ئىگىز ۋە قاۋۇل بەستى چوخچىيىپ كۆرۈنىدۇ. ئاق كۆڭۈل ۋە ياۋاش بۇ كىشىنىڭ هېچكىمگە دەخلىسى يوق، ئەكسىچە ئىشىنى قىلىپ بولالمىغانلىقى ئىشنى قىلىشىپ بېرىپ، ئېشىنى يەپ بولالمىغانلىقى ئېشىنى يېيىشىپ بېرىپ، قوشتاغ ئۇچۇن بولماسا بولمايدىغان، بازاردىن بىر نەچچە كۈن يوقاپ كەتسە يوقلىنىغان مۇهىم كىشىسىگە ئايلانغان.

...

پادىشاهلارغا ئىتائەت ئەيلىمەي،
ئول زاماندىن ئەتتىنى ئالغان سارىق.

...

«توخۇ جىرىم غاجىدى» دېسە «تاخ ـ تاخ» دېگىنىچە قاياقلار ـ

غىدۇر يۇگۈرەپ كېتىدىغان جېلىل؛ ئون يىللار ئىلگىرى قانداق بولسا ھازىرمۇ شۇنداق، پەقەت قېرىمايدىغان، بازاردىكى ئاشخانىلارنىڭ ئوتۇنىنى يېرىپ، سۈيىنى توشۇپ ھالال كۈن كەچۈرىدىغان مەتقۇربان؛ ئىككىلا كۆزى ئەما، لېكىن مىڭ ـ مىڭ ئادەملەر ئارىسىدىمۇ كىشىلەرگە ئۇرۇلۇپ ـ سوقۇلماي ماڭىدىغان ئاياپ... قوشتاغنىڭ ئەركە بالىلىرى. ئۇلاردىن ھەممە ئادەم ئەگىپ ماڭىدۇ، ئۇدۇل كېلىپ قالسا يول بېرىدۇ، قورقىنچاقلىق ياكى نومۇس قىلغانلىق ئەمەس، مېنىڭچە بۇ ئەركە بالىلار بەك كىچىك، قارىغىشلىق قىلىشى مۇمكىن. ياكى بەكلا چوڭ، قانۇننى، قائىدىنى، تەرتىپنى... كېرەك قىلمايدىغان بۇ كىشىلەردە ئادەتتىكى ئادەملەردە يوق قانداقتۇر بىر خىسلەت بار. ئايۇپ ۋە جېلىلنىڭ ئۆلۈمى قوشتاغدا خېلى كۈنلەرگىچە زىلزىلە قوزغىدى. ئۇلارنىڭ بازاردا بولماسلىقى مانا مەن دەپ چاندى.

...

ئۆيى قىلىپ ئالەمنى، ئۇخلاپ خالىسا،
غەزىپى كەلسە ئۇنى بۇزغان سارائ.

...

مەن شۇنداق بىر ھەقىقەتنى بىلىمەن: تاغلار ئاجىزلار ئۈچۈن يورۇمايدۇ، ھاياتتا بىرلا ئىشىك بار، ئىككىنچى ئىشىك يوق، ئېچىلمايدۇ. مەن قۇياشقا ئۆمىد ۋە ئىشەنچ بىلەن سوزۇلغان ساناقسىز قوللارنىڭ كۆيۈپ كۆسەيگە ئايلانغانلىقىنى كۆرگەن. ھەقىقەتەن ئۇلۇغ ۋە دىداكتىك چاقىرىقلار بار، بۇ چاقىرىقلار «ئۇنداق ياشاش كېرەك، بۇنداق ياشاش كېرەك» دەپ كىشىنى ئىلھاملاندۇرىدۇ، قەدەملەرنى تېزلىتىدۇ، ھەتتا ئادەمنى چورت قەدەم ئالماس قىلىۋېتىدۇ. قەدەم ئالالمىغىنىڭىزدىن شۇبھىلەنمەڭ، دەل شۇ چاغدا روھىڭىز چاقىرىقلاردىكى پارلاق مەنزىلگە قانات ياساپ ئۇچماقتا! «ئاتالمىغان ئەردىن ئاتالغان دۆڭ ياخشى» دېگەن گەپ

بار. مېنىڭ ئىجتىمائىي پائالىيەتلىرىم نامدارلار ئارىسىدا داۋام قىلىۋاتىدۇ، ئۇلارنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتىگە تولغان كۆزلىرى، ھېكمەت ـ پاساھەتلىك سۆزلىرى ۋە مەغرۇر تۇرقى ئالدىدا ئۆزۈمنى چۈمۈلىدەك ھېس قىلىمەن. ئۇلارنىڭ غايىت سىماسى ھەممە يەرنى قاپلىغان بولۇپ، گويا زېمىندا ماڭا تۇرغۇدەك جاي قالمىغاندەك تۇيغۇلاردا بولىمەن ـ دە، ئۆزۈمگە لايىق بىر ئۇۋا يا ـ ساش ئۈچۈن دەرەخلەرگە يامىشىمەن. ئەلۋەتتە، دەرەختە ئۇۋا يا ـ ساش ئۈچۈن ھەر بىر يامىشىشىمدا ئاز ـ ئازدىن توپا ئېلىپ ما ـ ڭىمەن. دەرەخ ئۈستىدىكى ئۇۋامدا تۇرۇپ ئەتراپىمغا نەزەر سېلىپ ئەڭ ئاۋۋال بايقىغىنىم شۇكى ـ ئەڭ ئېگىز ئادەمۇ دەرەختىن ئېگىز ئەمەس. ئىككىنچى بولۇپ بايقىغىنىم ـــ ئاشۇ ھەيۋەتلىك سىمالارنىڭ زور كۆپچىلىكى دەرەخكە ئۇۋا ياسىغانلار ئىكەن. نامدارلارنىڭ مەغرۇرلۇقىدىن ئاغرىنغىلى بولمايدۇ، ئۇلار نامدار بولۇش بولۇش ئاز ريازەتلەرنى چەكتىمۇ؟! ئېگىز دەرەخلەرنىڭ ئۈستىگە بىر چىشلەم ـ بىر چىشلەمدىن توپا ئېلىپ چىقىپ، ئۇۋا ياساشمۇ ئاسان ئەمەس... بىراق يۇرتۇمدىكى نامدارلار باشقىچە. ئۇلار دەرەخكە ئۇۋا ياسىغانلار ئەمەس، باشقىلارنى دەرەخكە يا ـ مىشىشقا مەجبۇر قىلغانلارمۇ ئەمەس، ئەكسىچە نامدارلىقىدىن قىلچە خەۋەرسىز ھالدا زېمىننى تېخىمۇ كەڭرى قىلىۋاتقان قوش ـ ئاغنىڭ ئەركە بالىلىرى. ئۇلار ـــ ئايجامال، يۇسۇپئەخمەت، جې ـ لىل، ئايۇپ ۋە مەتقۇربان. بىز قوشتاغلىقلار ئۇلارغا بەك ئامراق. چۈنكى، ئۇلار بىزنىڭ روھىي ھەمراھىمىز، شۇنداقلا قوشتاغنىڭ روھىي ھەمراھى. ئۇلارنىڭ ۋۇجۇدىدىن راستچىللىق، ساپ دىل ـ لىق، روھىي ئەركىنلىك... قاتارلىق بىزدە يوق بولغان نۇرغۇن خىسلەتلەرنى كۆرىمىز.

ئۇلار ھەقىقىي مەنىسى بىلەن قوشتاغ نامدارلىرىدۇر!

غوجمۇھەممەد مۇھەممەد شېئىرلىرى ھەققىدە
يېزىلغان تەقرىز ـ ماقالىلەر

روھ داربدا تربلگەن ئسيان

نۇرمۇھەممەد ئۆمەر ئۇچقۇن

ئۇ ــ غوجمۇھەممەد، يەنە داۋاملاشتۇرساق غوجمۇھەممەد مۇھەممەد، يىغىپ كەلسەك بىرلا ئسىم ــ مۇھەممەد.

گۇما ناھىيەسىنىڭ قوشتاغ يېزىسىدا بىر ئۆمۇر دوختۇرلۇق كەسپى بىلەن شۇغۇللىنىپ باشقىلارنىڭ كېسەلمەن تېنى ۋە كې- سەللىكتىن ئازار يېگەن روھىنى داۋالاپ ئۆتكەن مۇھەممەد ئە- سىملىك ئاتىنىڭ 1971 ـ يىلى 9 ـ ئايدا توغۇلغان ئوغلىغا غو- جمۇھەممەد دەپ ئسىم قويۇلدى. بەلكىم ئسىمنى ئاخۇنۇم «كە- تابتا بار» دەپ ئۆزى تەشەببۇسكارلىق بىلەن تاللاپ قويۇپ بەرگەن بولۇشمۇ، ئۇلۇغلار، ئۇرۇق ـ تۇغقان، قولۇم ـ قوشنىلار تەۋسە- يە قىلغان بولۇشمۇ ۋە ياكى مۇھەممەد دوختۇر ئۆزى تاللاپ بەر- گەن بولۇشمۇ مۇمكىن. لېكىن نېمىلا بولسۇن، ئسىم قويغۇ- چىلار «غوجى» سۆزىنىڭ ئەسلىي تەلەپپۇزىنىڭ «خوجا» بولىدە- غانلىقىنى؛ ئۇنىڭ «ئۇستاز، غوجايىن، ئىگە» دېگەن مەنىلەرنى بىلدۇرسىمۇ؛ قىسمەن كۆچمە ھاللاردا مۇبارەك ئاللاھنى كۆرسەتە- سىمۇ، لېكىن مۇتلەق كۆپ ھاللاردا ئەرەب تىلىدا «سەييىد» (سېيت) تەلەپپۇزى بىلەن كېلىپ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ سۇپەتلىرىنى كۆرسىتىدىغانلىقىنى، دېمەك، «غوجمۇھەممەد» دېگەن ئسىمنىڭ يەنىلا «مۇھەممەد» دېگەن ئسىم بىلەن ئوخشاش مەنە ۋە سۇپەتنى ساقلاۋېرىدىغانلىقىنى بىلىشمىدى، بىلسىمۇ ئې-

رەن قىلىشمىدى. شۇنداق قىلىپ ئۇنىڭ ئىسىم - فامىلىسىدە ئۇچ مۇھەممەد ئارقىمۇ ئارقا كېلىۋەردى.

مۇھەممەد ئاكا دوختۇرلۇق بىلەن ئاساسەن تەندىكى زەئىپ-لىكنى داۋالىغان بولسا، رەھمەتلىكنىڭ غوجىمۇھەممەد ئىسىم-لىك بۇ ئوغلى «روھتىكى زەئىپلىكنى داۋالايدىغان شېئىر يازد-مەن» دەپ يۈردى ھەم بىر تۈركۈم نەرسىلەرنى يېزىپ باقتى. ئۇنى باشقىلارنىڭ «شېئىر» دەپ ئاتاش - ئاتىماسلىقى بەربىر. ئىشقە-لىپ ئۇ «شېئىر» دەپ يازدى. باشقىلار مەيلى كىشىگە خۇشاللىق، روھىي ئازادلىك بېرەلەيدىغان، كۆتۈرەڭگۈ روھ بىلەن تويۇنغان مەردانە، جۇشقۇن، ھاياتنى، تۈرمۇشنى، زامانىنى قىزغىن مەدھىيە-لەيدىغان شوخ، لىرىك شېئىرلارنى قانچىلىك يازسۇن، نېمىشقە-دۇر غوجىمۇھەممەد مۇھەممەدتىن ئىبارەت بۇ بىچارە شائىر ھەر-قانچە قىلىپمۇ خۇشاللىق، كۆتۈرەڭگۈ روھ، جۇشقۇن ھېسسىيات بىلەن كۈيلىيەلمىدى، كۈلەلمىدى ھەم كۈلدۈرەلمىدى. يامغۇر، قار ياغسىمۇ ھېسسىياتى تۆتۈپ كېتىدىغان؛ باھار كەلسە كۈلۈپ، مايسا بىلەن تەڭلا ياشىرىپ، كۆكلەپ كېتىدىغان؛ ھەرقانداق بىر بايرام كەلسىلا شېئىرىي خۇشاللىقى ئاسمانغا يېتىدىغان «ھېس-سىياتقا باي» بىر قىسىم، ياق، كۆپ قىسىم شائىرلارغا قارىغاندا ئۇ بەلكىم ھېسسىياتقا بېخىلراقتۇ؟! تەبىئەتتىكى ھەربىر ئۆزگە-رىش، سىياسەت، تۈزۈمدىكى ئازراقلا داۋالغۇشتىنمۇ مىسلىسىز گۈزەل كېلىچەكنى كۆرۈپ يېتىپ شادلىنالايدىغان ھېسسىي تە-سەۋۋۇر ۋە شاللاق تەپەككۇرغا ئۇ بەلكىم گالدۇر. ئۇ ئۆزىمۇ بىر قېتىم ماڭا: «بەلكىم دۆتراق بولسام كېرەك» دېگەنىدى. راست، ئۇ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقىنىدا ماتېماتىكىدىن ھېچنەرسە بىلمەيتتى، ئوقۇشىمۇ ئانچە ياخشى ئەمەس ئىدى. بولمىسا تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى تاماملىغۇچە ئوقۇغان ئادەم ئالىي مەكتەپكە ئۆتسە بولاتتىغۇ؟ تېخى قايتا ئوقۇغىنىنى نېمە دەيلى؟ دۆت بولمىسا قا-تا ئوقۇغاندىن كېيىن ئۆتسە بولاتتىغۇ؟ ئەمدى ئۆتۈپ كېتىمەن،

ئوقۇيمەن، پۈخادىن چىققۇچە ئۆگىنىمەن دەپ يەڭ تۇرۇپ تەييار-لىق قىلىپ ئىمتىھان مەيدانىغا كىرگىنىدە، قىزىق ھەم ئېچىـ-مىشلىق ھالدا «تەلەيسىزگە سۇ كەلسە، ئاللاكۇدىن يار كەتتى» دېـ-گەندەك ئىش بولدى. ئاللاكۇدىن يار كەتمىدى، ئەمما كاساكۇنى كەلكۈن - سەل باستى. ھۆكۈمەتنىڭ تۆمۈر تاۋۇقىدىن تەلمىي يوق شائىرنىڭ قورسىقى جەھلى بىلەن ئاغرىپ، قىيناپ زادىلا ئولـ-تۇرغىلى قويمىدى. «خان يارلىقى يامانمۇ، قوڭ يارلىقمۇ؟». ئۇـ-نىڭ قانچىلىك ئازابلانغىنىنى يېزىش ھاجەتسىز. ئۇ ئىمتىھان مەيدانىدا چىداپ ئولتۇرالمىدى. كەلگۈلۈكنى ئىشتانغا شاتراقلـ-تىپ قويۇۋېتىپ جاۋابنى يېزىۋەرگەن بولسا بەلكىم قانۇنغا خىلاپ بولماسلىقى مۇمكىن ئىدى. ئەمما بىزدە ئادەم بار يەردە يەل قويـ-ۇۋېتىشمۇ ئەيىب ئىش - تە!؟ «يېرىم سائەتكىچە ئىمتىھان مەيدانـ-دىن ئايرىلىشقا بولمايدۇ» دېگەن بەلگىلىمىلەر شۇ چاغدا بولغۇسى شائىرغا كارغا كەلمەي قالدى. ئادەم دېگەن نەرسە تۇزۇم، سىيا-سەت، بەلگىلىمىلەرگە بۆشۈككە بۆلەنگەندەك خاتىرجەم كۆنىۋەر-گەن بىلەن قورساق، ئاغرىقنىڭ تۇزۇم بىلەن پەرۋايى پەلەك ئەـ-دى. ئۇ راستتىنلا ئۆزىگە بەگ، ئۆزىگە خان بولدى. لېكىن شا-ئىرچۇ؟...كېيىنكى يىللاردىمۇ ئۇنىڭ دۆتلۈكىگە ئىسپات بولمىدـ-غان تالاي ئىشلار يۈز بەردى. ئېگىلىشنى، خەقكە ئاغزى تاتلىق بىلەن ئىككى ئېغىز گەپ قىلىپ كۆڭلىنى ئېلىشنى بولسىمۇ ئۆگىنىپ قويغان بولسا، ئۇ بەلكىم باشقىچە كۇن كەچۈرۈشى مۇمكىن ئىدى. شېئىر دەپ قۇرۇق قەغەزگە جىجاپ، سىزىپ، بار-لىقىنى شۇنىڭغا ئاتاپ ئولتۇرماي كوچىغا چىقىپ تاماكا ساتقان بولسىمۇ بەلكىم بىر بالا يېتىم، بىر ئائىلە ۋەيران بولماس ئىدى. شېئىرىدىن ھەسرەت، مۇڭ، يىغا ئەمەس، كۈلكە تۆكۈلەر ئىدى. ۋاھالەنكى، بىز ئۇ چاغدا بۇگۈنكى غوجىمۇھەممەدنى كۆرەلەمتۇق؟ بەلكىم غوجىمۇھەممەدنىڭ دۆتلۈكلىرى ئۈيغۇر ئەدەبىياتى ئۈچۈن كەم تېپىلىدىغان بەدئىي ئىستېدات ۋە شېئىرىي يۈكسەكلىككە

ۋاستە بولغاندۇ!

ئۇنى كىچىك چېغىدىن باشلاپلا كۆلەلمىگەن دېسەك خاتالاشقان بولىمىز ھەم ھازىرمۇ كۆلمەيدۇ، كۆلەلمەيدۇ دېسەك، رېئاللىقنى نومۇسسىزلارچە ئىنكار قىلىپ قويغان بولىمىز. ئۇ ھازىرمۇ كۆلىدۇ، لېكىن شېئىرنىڭ ئىچىدە ئەمەس. ئۇ ھازىرمۇ كۆلىدۇ، ئەما شېئىر يېزىۋاتقاندا ئەمەس. ئۇ ھازىرمۇ كۆلىدۇ، ئەما شېئىر ئىچىدە ياشاۋاتقاندا ئەمەس. تېخى ئۇ بەزىدە ئۆزىنىڭ بەك كۆپ كۆلۈپ كەتكىنىدىن ھەيران قالىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەگەر سىلەرمۇ مەن بىلگەننى بىلسىپ، مەن كۆرگەننى كۆرەلىگەن بولساڭلار، ئاز كۈلۈپ، كۆپ يىغلىغان بولاتتىڭلار» دېگەن ئىكەن. بەلكىم غوجىمۇھەممەد مېنىڭ نام ـ ئېتىم پەيغەمبەرنىڭكىگە ئوخشايدۇ، دەپ ئەتەي شۇنداق سۇرلۇك، پەرىشان، غەمكىن قىياـ پەتكە كىرىۋالمىغاندۇ. لېكىن ياراتقۇچىنى بىزنىڭ شائىرىمىزغا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭكىدەك ئەقىل، كۆز، تەپەككۇر، ئەخلاق، ئېتىقاد ۋە ئاجايىپ ئۇلۇغۋار ساداقەت بەرمىگەن بىلەن ھېچ بولمىسا مەسىلىلەرنى سەل باشقىچىرەك كۆرۈپ كۆزىتىدىغان كۆز، ئىنسانىنىڭ ئىنسانىيلىقى ئۈچۈن ۋىجدان بىلەن سوقىدىغان ئىسسىق يۈرەك بەرگەن بولسا ئەجەب ئەمەس. كۆز، قۇلاق، بۇرۇن، ئېغىز، مېڭە، يۈرەك.... بۇلار ھەربىر ئىنسانىنىڭ يارىتىلمىسىغا مۇۋاپىق نىسبەتتە تەڭشەپ ئورۇنلاشتۇرۇلغان ۋە ئىقتىدارى تولۇقى بېرىلگەن. لېكىن ھەربىر ئەزانىڭ ئۆز قۇدرىتىنى قانچىلىك جارى قىلدۇرۇش شۇ ئەزانىڭ ئىگىسىگە باغلىق. سەن بىر ئەزانىڭ كامالەت ئىشكىنى ئاچساڭ ئېچىلۇر، ياپساڭ يېپىلۇر. ھومېر كۆزىنىڭ نۇرىنى يۇلۇپ ئېلىپ تەپەككۇر ۋە سەزگۈسىگە سىغداپ كۆرىۋېدى، ئۇ ئالەم پونكىتىدىكى ھەربىر ئۇششاق زەررىچىنى قۇياش باراۋىرىدە كۆرەلەيدىغان مىكروسكوپقا ئايلاندى. نېكولاي ئوستروۋىسكى كۆزى كۆرۈۋاتقاندا ئەمەس، بەلكى قۇياشنىڭ ئىلھىمىنى كۆرۈشتىن مەھرۇم بولۇپ مەڭگۈلۈك زۇلمەتنى

هېس قىلغىنىدا، چەكسىز قارائغۇلۇق ئىچىدىكى تولىمۇ نۇرانە بىر توچكا ئىچىدىن پولاتنىڭ قانداق تاۋلىنىدىغانلىقىنى بىلىپ يەتتى ۋە «بوران بالىلىرى» بولۇپ قارائغۇ زۇلمەت ئىچىدىن جار سېلىپ چىقىپ كەتتى. ۋاھالەنكى بىزدە ھەربىر ئەزانىڭ روھىي قۇدرىتىنى ھېس قىلىپ ئۇنى چىن ئىنسانىيلىقى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرالايدىغان ئادەملەر كۆپ ئەمەس. شۇڭا بىزدە كۆزى ئوچۇق قارىغۇ كۆپ، قۇلىقى ئوچۇق گاس تولا، پۈت ـ قولى ساق چولاق كۆپ، دۇپۇلدەپ سوقۇپ تۇرىدىغان سېسىق گۆشى بار، ئەمما ئېسىق يۈرىكى يوق ۋىجدانسىز نائەھلىلەر سامانەك. غوجىمۇ ـ ھەممەد باتىنى ۋە زاھىرىي كۆزلىرى بىلەن ھادىسىلەرنىڭ تاشقى پوستىدىن ئىچكى ماھىيىتىگىچە كۆرۈپ يەتتى ـ دە، تەپەككۇرى ـ نى دادىل قويۇۋەتتى. تەپەككۇردىكى يۈكسەكلىك بىلەن رېئاللىق ـ تىكى بەدبەشىرىلىكنىڭ دەھشەتلىك سوقۇلۇشىدىن تەپەككۇر ئەسلىگە قايتىش پەيدا قىلدى، ئاجايىپ ئېغىر تەنھالىق ۋە غېـ ـرىبلىق يېتىپ كەلدى. غوجىمۇھەممەدمۇ، ئۇنىڭ شېئىرلىرىمۇ، شېئىرلىرىدىكى مۇھىتمۇ كۆلەلمىدى. كۆلمىگەن جاندا گۇناھ بارمۇ؟

بىزدە ھەممىلا نېمىدىن خۇشاللىق تاپالايدىغانلار، مۇسىبەتـ ـنىمۇ چاقچاققا يۆلەپ ئۆتكۈزۈۋېتىشكە خۇشتار كۆلكە مەستخۇشـ ـلىرى ئاز ئەمەس. لېكىن بىر ئادەم يىغلاۋاتسا ئۇنىڭ قەلبىدىكى پىغان بىلەن ئۆز كەلمىش ـ كەتمىشىدىكى مەنبەداشلىقنى تونۇپ ئورتاق بىر ئىنسانىي ئازاب ئىچىدە ھەمدەرد بولۇپ ياشىيالايدـ ـغانلار تولىمۇ ئاز. شۇڭا بىزدە ۋەھىمىنى، خىرىسنى، بېسىمنى، كىرىزىسنى ھېس قىلالايدىغانلار ئاز، ھېس قىلسىمۇ ئۇنىڭدىن قوتۇلۇشنى ئىزدەپ ئەمەلىي ئىش قىلىدىغانلار كۆپ ئەمەس. رەڭدار تۇرمۇشنىڭ سوپۇن كۆپۈكىدەك يەڭگىل، ئالدامچى پەردەـ ـسىنى قايرىپ ئۇنى ئىخلاسى ۋە ئىمانى بىلەن كۆزىتىپ باقىدىـ ـغانلار يوقنىڭ ئورنىدا. مۇشۇ خىل تەنتەك روھىي كەيپىيات ۋە

ھەدىسلا ياسىما خۇشاللىق، زورلام كۈلكە تەۋسىيە قىلىدىغان غىلجىلىق تەپەككۇر تەسلىمچىلىكى، سۈنئىي كەيپىياتنىڭ مەپتۇنكار شەرەندازلىرى تەرىپىدىن غوجىمۇھەممەدنىڭ شېئىرلىرى دىققەتتىن خالىي ھالدا قېلىۋەردى، يىغلاڭغۇ دەپ تام تۇۋىگە ھەيدىلىۋەردى. شېئىرنىڭ ھەقىقىي يۈرىكىنى تۇتۇپ باقىدىغانلار چىقمىدى. ئەكسىچە «پارتىيەنىڭ شۇ قەدەر ئادىل سىياسىتى ئاستىدا ھەممەيلەن بەختلىك كۈن كەچۈرۈۋاتسا، سەن ‹يىغلاڭغۇ ئادەم› دەپ بىر نەرسە يېزىپ يۈرۈپسەنغۇ» دەپ ھەيۋە بىلەن سوراقلايدىغانلار چىقتى. غوجىمۇھەممەدنىڭ يىغلاپ تاشلىمىغانىغا ھەيرانمەن. ھەقىقەتەنمۇ، سىياسەت، قانۇن، تۈزۈم دېگەن تۆۋرىدەك قاتتىق، ھېسسىز كېلەتتى. ئۇ روھىيەتتەك ئىنچىكە يەرلەرگە چوڭقۇرلاپ كىرىش بەختىدىن مەھرۇم ئىدى. نوقۇل سىياسىي ئاڭ، كاللا بىلەن ئەدەبىيات ـ سەنئەتكە ھۆكۈمرانلىق قىلىش مەدەنىي دۇنيادىكى مۇشتۇمزور فاشىزمدىن ئىبارەت. ئەيچېكۈ شۇڭا : «شائىرغا ئەركىنلىك» دەپ توۋلىغانىدى. غوجىمۇھەممەد بۇنى ناھايىتى چوڭقۇر بىلەتتى. ئەمما زاكۇنلىشىشنىڭ پايدا بەرمەيدىغانلىقى ئۈنىڭغا ئايدىڭ ئىدى. زاكۇنلاشسا خىزمەتتىن نان تىلەشتىن باشقىنى بىلمەيدىغان، جاھالەتكە پاتقان بۇ بىر توپ قورساق بەندىلىرى يوق گەپلەر بىلەن ئۇنى پۈتلاپ قويۇشمۇ مۇمكىن ئىدى. بولمىسا ئاشۇنداق بىمەنە، تېتىقسىز سوئاللارنىمۇ سوراپ يۈرەتتىمۇ؟ غوجىمۇھەممەد باشقىچەرەك يول بىلەن چۈشەندۈرۈشكە مەجبۇر بولدى. لېكىن «شېئىر» دېسە «پۇل» دەپ چۈشەكەپ توۋلايدىغان، بىچارە شائىرنىڭ دەردىنىڭ مىڭدىن بىرىنگىمۇ ھەمدەم بولالمايدىغان ئاشۇ سابىق ئايالى «سەن ھەمىشە ھومىيىپلا يۈرسەن، كۆلەلمەمسەن؟» دەپ تەكرار ـ تەكرار تاپا ـ تەنە قىلىۋەرگەندە ئۇ چىداپ تۇرالمىدى.

ـــ ماكسىم گوركىمۇ پۈتۈن ئۆمرىدە ئاران ئىككى قېتىم كۈلگەن ئىكەن، بىرى رۇسىيە ئاقلاردىن تازىلانغاندا، يەنە بىرى

تويى بولغاندا. مەن ھېلىمۇ بەك كۆپ كۈلۈپ كەتتىم، بىلەمسەن؟ مانا بۇ ئۇنىڭ كۈلكە مەستخۇيلىرىغا بەرگەن زەردىلىك جاۋابى ئىدى. ئۇنى كۈلدۈرەيلىمۇ؟ مېنىڭچە ئەڭ ئالدى بىلەن غوجىمۇ - ھەممەد روھىي دۇنياسى ۋە شېئىر ئالىمى بىلەن تونۇشۇپ چىقساق، جاۋاب ئۆزلىگىدىن چىقىشى مۇمكىن.

شېئىر يازماق ئەمەس مۇددىئا،
ـــ «قويۇۋەتتىم خىيال قۇشۇمنى»دىن

«ئەركەكلىك» كە قىلاي مىڭ تەزىم

بىز مەلۇم مەنىدە قەھرىمانلىق، ئەركەكلىكنى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى ئانا باش تېمىلارنىڭ بىرى دەپ ئېيتالايمىز. خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىدىكى ناخشا ـ قوشاق، ئەپسانە ـ رىۋايەتلەردىن تارتىپ ئۇيغۇر خەلق يازما ئەدەبىياتىنىڭ نەمۇنىلىرى ھېسابلىنىدىغان «ئوغۇزنامە»، «مەڭگۈ تاش»، «ئىككى تېكىن ھېكايىسى»... قاتارلىق مەنبەلەرگىمۇ خەلقىمىزنىڭ ئادەملەر ئارىسىدىكى باتۇرلۇق، قەھرىمانلىق، چىن ئىنسانىي پەزىلەتلەرگە بولغان ئىخلاس ـ ئېتىقادى پەۋقۇلئاددە چوڭقۇر دەرىجىدە ئەكس ئەتكەن. بۇ ئانا باش تېما ئەسىر بورانلىرى ئىچىدە ئۇزۇلۈپ، خوراپ كەتمەستىن مەزمۇن، مەنە، شەكىل ۋە ئېستېتىك قاتلام جەھەتتىن ئىزچىل كېڭەيدى ۋە چوڭقۇرلاشتى. دېمەككى خەلقىمىزنىڭ ئىنسانىنىڭ ئىنسانىي تاكامۇلىغا بولغان مەدھىيە ـ ئىخلاسى ئۇزۇلۈپ قالمىدى. ئەدەبىياتنىڭ ئېپىك، لىرىك ژانىرلىرىدا بۇ ھال ئوخشىمىغان تۈستە ئايان بولۇپ كەلدى. بىز غوجىمۇھەممەد مۇھەممەدنى خەلقىمىزنىڭ «ئەركەكلىك» چۈشەنچىسىگە قارىتا مەنە، مەزمۇن، قاتلام جەھەتتىن زور دەرىجىدە ئومۇملاشتۇرۇش خاراكتېرلىك بەدىئىي سەۋىيە يارىتتى، دەپ كېسىپ ئېيتىشقا تامامەن ھەقلىق.

مىز.

بىز باتۇرلۇق، قەھرىمانلىق ھەققىدە ئېغىز ئاچساقلا، كۆز ئالدىمىزغا دەررۇلا «كۆكسى ئېيىقنىڭكىدەك، مۇرىسى قارا بۇلۇ-غۇنىڭكىدەك، بېلى بۆرىنىڭكىدەك، پۇتى بۇقىنىڭكىدەك» يوغان، بەقۇۋۋەت ئەرلەرنىڭ كېلىشى تۇرغانلا گەپ. چىرايى كوسا، پار-قىراپ تۇرىدىغان، كىيىمىنى قىرلاپ، پاكىز كىيىنىۋالىدىغانلار غىتمەك، خېنىم، چوكان مىجەز دەپ قارىلىدۇ. ھەتتا بۇ خىل قەھرىمانلىق چۈشەنچىسى بىزنىڭ ئەدەبىيات - سەنئىتىمىزگىچە چوڭقۇر تەسىرلەرنى كۆرسەتكەن بولۇپ، بىزنىڭ بەدىئىي قەھرە-مانلىرىمىزنىڭ ئارىسىدىن ئورۇق، ئاۋاق، كىيىنىشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىدىغان بىرەرىنى تېپىش ئەسلا مۇمكىن ئەمەس. شۇنداقلا، چىرايلىق گالىستۇك تاقاپ، قاملاشتۇرۇپ، سىلىق - سىپايە گەپ قىلىپ يۈرىدىغان بىرەرىنى «مانا بۇ خېلى جىگىرى بار، قورقماس ئەزىمەت يىگىت» دېسە ھېچكىم ئىشەنمەيدۇ. دې-مەككى، بىزنىڭ نەزىرىمىزدە ئەزىمەت دېگەن يارمىغان كۆتەكتەك بەستىلىك، ئاچچىقى پۇراپ تۇرىدىغان، دەسسىسە يەر تىتىرەيدىغان، ئېغىزىدىن چىرايلىق گەپ چىقمايدىغان، ھە دېسىلا خەقنى سې-سىق گەپ بىلەن تىللايدىغان بەكگى، خوتۇنپەرەس، ياۋا مىجەز بو-لىدۇ ۋە شۇنداق بولۇشى كېرەك. بىز بۇلارنى ھەقىقىي ۋايىغا يەت-كەن ئەردە بولۇشقا تىگىشلىك جىسمانىي شەرت دەپ قارايمىز. ئەمما شائىرچە بۇنداقلارنىڭ ھەممىسىنى ئەركەكلىكى ئېشىپ - تېشىپ تۇرغان ئەر دېيىشكە بولمايدىغاندەك قىلاتتى. شائىر «ئەر» دېگەن بۇ ئۇقۇمغا «ئادەم» ئۇقۇمىنى پاراللېل قويۇپ تۇرۇپ ئادە-مىيلىكتىكى بارلىق ئەقەللىي شەرتلەرنى ئۇنىڭ ۋۇجۇد كالامىغا يۈكلىگەندەك تۇراتتى.

شائىرچە: «ساقال - بۇرۇت قويغانلارنىڭ ھەممىسى ئەر ئەمەس ئىدى؛ بۇغداي تېرىپ زاغرا ناندا قورساق توقلايدىغانلار، يەنى ئۆز ھەققىياتى ئۈستىدە كەسكىن پۇت تىكىپ تۇرالمايدىغانلارمۇ ئەر

ئەمەس ئىدى؛ ئاھ خەلقىم، دەپ دەرد يۇتۇپ دەردىنى مەيخانىدىن، ئىشرەتخانىلاردىن ئالىدىغانلار ئەر ئەمەس ئىدى؛ «ئېتىقاد، ۋە «توغرا يول» ھەققىدە سۆزلەپ قويۇپ، ئەملگە چېكىت چاچمايدىغان، ئىچ - ئىچىدىن قۇرۇپ، قاقشاپ ئۆتكەن، ئۆتىدىغان، ئۆلىدىغانلارنىڭ ھەممىسىنىلا ئەر دېيىشكە بولمايتتى؛ قىلىچتىن قورقۇپ بېشىنى ئېگىۋالىدىغان، كاستۇم كىيىپ ئەپتىنى پار - قىراتقان بىلەن رەپتى ساماندەك ساپسېرىق تىترەپ يۈرگەنلەرنىڭ ھەممىسىنىلا ئەر دەۋېرىشكە بولمايتتى. ئۇلارنىڭ جاينامازدا ئىما - نى، ئەل ئالدىدا ۋىجدانى، يۈرىكىدە پىغانى، سەپ ئالدىدا مەيدانى، تىغ ئالدىدا تەن - جېنى، تومۇردىدا دولقۇنلۇق قېنى، ھاياتىدا ئۆ - لۈم ھەم شېنى نېسى ئىدى...».

ئۇ «ئەر» ئۇقۇمىنى «ئىنسان» ئۇقۇمىغا تەڭ، پاراللېل قويغان ئىدى. ئۇ ئەرلەردىلا ئەمەس، ئاياللاردىمۇ، ساقاللىق يۈزلەردىلا ئە - مەس، كوسا چىراي، ئىنچىكە بەللەردىمۇ «ئەركەكلىك» بار دەپ قارىغان ئىدى ۋە «ئەركەكلىك» تىن ئىبارەت بۇ سەمەرىنى چىن ئىنسانىيلىققا تەڭداش سۈپەتتە كۆرۈپ يەتكەن، پۈتۈن ئىشقى بە - لەن ئۇنى مەدھىيەلىگەن ئىدى. شەمسىدىن تەبرىزى «ئىنسانلىق ياشىمىقى نە ئۇچۇندۇر؟» دېگەن سوئالغا «ئىنسانىي كامىل بولماق ئۈچۈن» دەپ جاۋاب بەرگەن ئىكەن. بىزنىڭ بۇ مىستېتىك شائى - رىمىزمۇ «ئەركەكلىك» نى مەدھىيەلەش ئارقىلىق ئىنساندىن ئىنسانىي تاكامۇل ئىزدەيدۇ. بارلىق ئاجىزلىق، روھىي غالىبە - يەتچىلىك، مۇرەسسەچىلىك، تەسلىمچىلىك خاھىشىدىن خالىي بولغان كەسكىن، ئوچۇق مىجەز بولۇشنى ھەقىقىي «ئەر»، «ئەر - كەك»، «ئادەم»، «ئىنسان» بولۇشنىڭ يولى دەپ بىلىدۇ. مۇشۇ يولغا قەدەم ئالغان ھەرقانداق بىر باش ئىگىسىنى «ئەركەك»، «ئۇ - غۇل بالا» دەپ ئاتايدۇ. بولمىسچۇ؟

قەرز... قەرز...قەرز....
ئەرلەردىكى يوقالغان ئىپپەت.
ـــ «ئەرنىڭ ئىپپىتى»دىن

شائىر ئېستېتىك مەنىلەر قاينىمىدا تۇرۇپ ئەرگە «ئىپپەت» تارتۇقلايدۇ. بىزدە ئىپپەت قىزلارنىڭ ئەڭ بۇيۇك ئامانىتى، پەقەت نىكاھ، جامائەت گۇۋاھلىقى ۋە يېتەرلىك مەھر، شەرت ـ ئەھ ـ كاملار بىلەن كەلمىش ـ كەتمىشىگە ئىككى دۇنيالىق ئىگە بولا ـ لمىغۇدەك لايىق بىرىگە ھالاللاپ بېرىلىدىغان مۇقەددەس تارتۇق. يۇكسەك دەرىجىدە ئاۋايلاپ ئاسرىلىدىغان ئەتىۋارلىق بايلىق. ئىپ ـ پەتنىڭ يوقلىشى ھايا، نومۇس، ۋىجدان، ئىمان، ئەخلاقنىڭ يو ـ قىلىشىدىن دېرەك بېرىدۇ. ئىپپەتنىڭ يوقلىشى مەلىكە قىزلار ـ نى دېدەك چۆرىلەردىنمۇ ئۆتە قەدىرسىز ھالغا كەلتۈرۈۋېتىدۇ. ئىپپەت ـ ھاياسىنى خالىغان بىرىگە بېرىۋىرىدىغان تېگى پەسلەر جالاپ، پاھىشە، بۇزۇق، شەرمەندە، نومۇسسىز... دەپ قارىلىدۇ. ئەسكى چاپانچىلىك ئېتىبارى قالمايدۇ. بۇ بىزدىكى قىز ـ ئايال ـ لىمىقا بولغان ناھايىتىمۇ يۇقىرى، پاكىز ۋە مەڭگۇ قەدىرلەپ ساقلاپ، داۋاملاشتۇرۇشقا تېگىشلىك بىباھا قىممەت ئۆلچىمى. غوجىمۇھەممەد بۇنىڭغا يانداش ھالدا «ئەرلەردىمۇ ئىپپەت بار، ئۇ ـ ۋەتەن» دەپ يازىدۇ. شۇبھىسىزكى، شائىر دۇنياسىدىكى «ۋەتەن» ئۇقۇمى ناھايىتىمۇ ئىنچىكە، زىللىشىپ كەتكەن ئىدى.

شائىرنىڭ دۇنياسىدا «ۋەتەن» ساڭا تىنىق بېرەلەيدىغانلىكى ھەرقانداق بىر مەۋجۇداتقا يۈكلەنگەن ئىدى. كىچىكى ئادەمنىڭ ئۆزىدىن تارتىپ چوڭى پۈتكۈل كائىناتقىچە ھەممىسى سېنىڭ ۋە ـ تىنىڭ ئىدى. ئۇ شۇنداق يازغانىدى:

بولمىغاندا «ۋەتەن» دېگەن سۆز،
«دۇنيا» ئىدى ئۇنىڭ ۋەتىنى.

بولمىغاندا «مىللەت» دېگەن سۆز،
«ئادەم» ئىدى ئۇنىڭ مىللىتى.

قايتقۇم كېلەر قەدىم زامانغا،
بولسا دەيمەن دۇنيا بىر ۋەتەن.
ئەتراپىمغا قاراپ ـ قاراپ ئاھ،
ئادەم بولغۇم كەلمەيدۇ بەزەن.
ـــ «ئادەم»دىن

•ئۇنىڭ كېيىنكى شېئىرلىرىدا ئەكس ئەتكەن «ۋەتەن» ئۇقۇمى قاتلاممۇ قاتلام كونكرېتلاشتۇرغاندا تۆۋەندىكىدەك مەنىلەر پايانىغا مەنبە بولاتتى:

سەن ئۆزۈڭگە بىر دۇنيا، بىر ۋەتەن. ئۆزۈڭنى يامان كۆزدىن، ھارام تىلدىن، بەدقىلىق ھۇجۇمدىن، ئۆكتەم نوپۇزدىن ساقلا. سەندە مېھرىمۇ، قەھرىمۇ بولسۇن. چۈنكى سەن يارىتىلىشىڭدىلا كامىل ئىنسان. كامالەت مېھىر بىلەن قەھرنىڭ بىرلىكىدە. يارىتىلىشىڭدىكى كامىللىقنى يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۆلتۈرۈپ، خورىتىۋەتمە. ۋۇجۇد ـ كالامىڭدىكى يۈكسەكلىك سەمەرىسىگە پا-سىقلىقنى راۋا كۆرمە، ئۆزۈڭنى، ئۆزۈڭ مۇتلەق مەنسۇپ ۋەتە-نىڭنى قوغدىيالمىساڭ سېنى ھېچكىم قوغداپ قالالمايدۇ، خارلىق قارا سايىدەك ئەگىشىپ بېشىڭدىن نېرى كەتمەيدۇ.

ئائىلەڭنى، قان ـ قېرىنداشلىرىڭنى قوغدا. ئائىلە ئىللىق بىر ۋەتەن. ئاتا ـ ئاناڭ، خوتۇن ـ بالىلىرىڭ، قېرىنداشلىرىڭ ساڭا ئامانەتتۇر. ئۆز ئائىلەڭنىڭ شان ـ شەرىپىنى، خوتۇن ـ با-لىلىرىڭ، ئاچا ـ سىڭىللىرىڭنىڭ ھاياسىنى، نومۇسىنى قوغداشنى مۇقەددەس بىل. ئائىلەڭگە ياتلارنىڭ ھارام كۆزى قادە-لمىدىكەن، يۇرىكىڭنىڭ بېغىشىغا تىغ سۇركەلگەن بولىدۇ. خوتۇن ـ بالىلىرىڭ، ئاچا ـ سىڭىللىرىڭ يەرگە قاراپ قالمىدىكەن، باش-

قىلارغا بوزەك بولىدىكەن، سېنىڭ ھېچ يەردە ئىناۋەت - ئېتىبا-رىڭ قالمايدۇ. بولۇپمۇ، قىز - ئاياللىرىنىڭ ھاجىتىنى تەلتۆكۈس راۋا قىلىپ، ئۇلارنى مۇتلەق خاتىرجەم قىلالمىغان ئەردە قىممەت يوق، ئېپپەت يوق، ئىززەت يوق، ھەرىكەت - ئەمەلىدە بەرىكەت يوق!

قەۋمىڭ سېنى ئوراپ تۇرغان بىر ۋەتەن. ئۇنىڭ مەۋجۇتلۇقى-غا سېنىڭ خاسلىقىڭ مۇھىمدۇر. قەۋمىڭنىڭ ئالدىدا سەن بىر جەڭچى. قەۋمىڭنىڭ ئار - نومۇسىنى، ئىززىتىنى قوغدىيالمىساڭ سەن ئۆلۈمگە مەھكۇم.

يۇرتۇڭ سېنىڭ ۋەتىنىڭ. ئۇنىڭدا سېنىڭ ئەجداد - بوۋىلىرىڭنىڭ ئىسىق قېنى، سۆزلەپ تۇگەتكۈسىز ئەجىر - مېھنىتى بار. ئۇنى قوغدا، ياتلارنىڭ پاسىق تاپىنى تۇپراقىڭنى بۇلغىمى-سۇن، ئەجدادلىرىڭنىڭ بېشىنى يانچىمىسۇن. ئەۋلادلىرىڭغا خور-لۇق، نومۇس، ساڭا ھاقارەت كەلتۈرمىسۇن.

پۈتكۈل ئىنسانىنى، تەبىئەتنى سۆي، قەدىرلە. دۇنيا سېنىڭ ۋەتىنىڭ، ئائىلەڭ. كائىناتتا بىرلىك بولمايدىكەن، مەۋجۇتلۇقۇڭ ئەرزىمەس نەرسىگە ئايلىنىپ قالىدۇ. تەبىئەتتە ئەزەلى يارىتىلما-بىر پۈتۈنلۈك مەۋجۇت. مۇقەددەس قانۇنلارغا چېقىلىپ ھەددىڭدىن ئاشما. شۇندىلا ئادەمگە، ئىنسانغا ئوخشاپ زېمىندا پاراغەت كۆرە-سەن. تەپەككۇر قىلغۇچى ئىنسانغا ياخشىلىقنىڭ دەرۋازىسى داغدام ئېچىلغان.

شائىرنىڭ پەلسەپىۋى شېئىر دۇنياسىنىڭ تەگ - قاتلىمى ئىنسانىنىڭ، كائىناتنىڭ يارىتىلمىسىدىكى ھېكمەت - پۈتمەتكە بېرىپ تاقىلىدىغان مەنە - مەزمۇنغا باي ئىدى. ۋاھالەنكى، شائىر شېئىر دۇنياسىدىن ئاجرىغىنىدا كۆرىدىغىنى زەيپانىلىشىپ كەت-كەن بىر توپ ئەر، ئەقىدە - ئېتىقادىدىن ئادىشىپ ھاياتلىقتىكى ئەرزىمەس رەڭدار، ئازغۇن شارەكلەرگە دۇم چۈشكەن توپ - توپ ئادەم دېگىزى بولاتتى. شائىر شېئىرىي دۇنيا بىلەن زاھىرىي دۇ-

يا ئوتتۇرىسىدىكى كېلىشتۇرۇپ بولغۇسىز توقۇنۇش كۇچىنىڭ لەرزىسىدە پەرىشانلىق ۋە ئەسەبىيلىكىنى باسالماي شېئىر ئو-قۇشقا، توقۇشقا چۇشۇپ كېتەتتى.

ۋەتەن
ياتار پۇتكۇل ئەركەكلەرنىڭ قەلبىدە
ياتقىنىدەك خەنجەر مەھكۇم غىلاپتا.
— «ئۆزگىرىشچان ھاۋا»دىن

بولار ئىمىش ئەرلەرنىڭمۇ ئىپپىتى،
ۋەتەنسىزلەر كىرەلمەسمىش جەننەتكە.
— «ناخشا»دىن

ئانا دېسە ئۇنىڭ ئالدىغا،
كېلىدۇ ئاياغ ئاستى قىلىنغان يەرلەر.
ۋەتەن دېسە ئۇنىڭ ئالدىغا،
كېلىدۇ ئىپپىتى بۇزۇلغان ئەرلەر.
— «غوجىمۇھەممەد»تىن

ئۇ ئۆز خوتۇنىنىڭ ئالدىدا ئەڭ ئەقەللىي مەجبۇرىيىتىنىمۇ ئادا قىلالماي تىرناق تاتىلاپ تۇرغان بىچارە ئەرلەرنىڭ زەيپانە تۇرقىدىن ئېغىر قۇللۇقنىڭ بەلگىلىرىنى كۆرەتتى. ئېچىلىۋاتقان، يالىڭاچلىنىۋاتقان نومۇسلۇق جايلارنىڭ توپانىدا يەنە ھېچ-نەرسە بولمىغاندەك تېۋىشسىز، بەخىرامان ئۆتۈۋاتقان، ئۆلۈۋاتقان ئەرلەر، ئۇلارنىڭ تەڭقىسلىق قاپلىغان بىچارىلىكى شائىرغا ئۆز-مۇشتىكى ئەرلەرنىڭ نوپۇزى ۋە ھەيۋىسىنى، جەمئىيەتنىڭ ئىج-تىمائىي ئادالىتىنى تەڭشەپ تۇرۇشتىكى مەردانىلىكىنى كۆز-كۆز قىلاتتى. ئۇ ئەرلەر ئاۋۋال بۇزۇلغان، رولىنى يوقاتقان، ئا-

يالالارنى، ئايالالارنىڭ جەزبىسىنى قايىل قىلىش، باش ئەگدۈرۈش كۈچى خورىغان دەيتتى. ئايالالار شۇڭا ئەرلەردىن تەپ تارتىپ قالمايتتى، ۋەھشىيلىشەتتى، كوچىلارغا يالىڭاچ دېگۈدەك ئاقاتتى. ئۆزلىرىنىڭ قۇتراپ تۇرغان ھايۋانىي ھېسسىياتىنى ئەسەبىيلىكتىن ئىزدەيتتى، بىر مەھەللىك ئارامغا، روھىي بېسىلىشقا، پۇخادىن چىقىشقا تىرىشاتتى ـ دە، بۇنىڭ دورىلىرىنى كىيىم ـ كېچەكتىن، بولۇشچە ياسىنىشتىن، ئەسەبىيلەرچە قىقاس سېلىپ بەزمىخانىلارنى ئاۋات قىلىشتىن ئىزدەيتتى، ئەمما روھىي جەھەتتىن تېخىمۇ قۇرۇپ، غالجىرلىشىپ كېتىشەتتى. قەدىمدە ئايالالار بەگقۇلىدەك ئەرلەرگە قاراپ ھەسرەت، تەلمۈرۈش بىلەن نازغىپ ناخشا غىڭشىغان بولسا، بۈگۈندە ئەرلىرىمىز ياسانچۇق سەتەڭلەرنىڭ كەينىدىن يىغلاپ ناخشا ئېيتىپ رەھىم تىلەيدىغان بولۇشتى. بىر چاغلاردا پۈت ـ قولى، ئەقلى بىلەن خوتۇن ـ قىزلارنى ۋاي غوجام دېگۈزۈپ، قايىل قىلىپ، ئۇنىمسا ئېلىپ قېچىپ بولسىمۇ ئەمرىگە ئېلىپ ئارمىنىغا يېتىپ پۇخادىن چىقىش بىلەن مەيدە قېقىپ جاھان كېزىپ يۈرگەن پۈتۈنسۈرۈك بىر ئەر مىللەتنىڭ بۈگۈنكى قالدۇق ۋارىسلىرى يېلىنىپ ـ يالۇۋرۇپ قىزلارغا ئېرىشىشنى ئىستەيدىغان، ئالالمىسا ئۆلۈۋالىدىغان، سارغىيىپ دەرد يۈتۈپ يىغلاپ ياتىدىغان بولۇشتى. ئەرلەر بوشىدى، بۇزۇلدى، ئاندىن ئايالالار تاپتىن چىقىپ ئەرلەرنىڭ گەدىنىگە مىندى. ئەرلەر بۈگۈن ئۆزلىرىنىڭ ئەڭ ئېتىدائىي، يادا تاشتەك مۇقىم ـ پۈتۈك ئىقتىدارىنى بولسىمۇ ساقلاپ قېلىشنىڭ غېمىدە ئەندىشىسىدە تېپىرلاپ قالدى... بۇنى قىيامەت، ئەرنىڭ، ئەركەكلىكىنىڭ، ئىنسانىنىڭ قىيامىتى، قورقۇنچلۇق ھالاكەت ئالدىدىكى پۈت ئېتىپ تېپىرلاشلىرى دېمەي نېمە دېگۈلۈك؟ ئۆزىنىڭ ئەڭ ئەقەللىي ئىقتىدارىغا دوختۇرخانىلاردىن، قۇۋۋەت دورىلىرىدىن ھاسا تاياق ئىزدەۋاتقان ئەرلەرگە ۋەتەن، ئەل، مىللەت، ئائىلە، ئايال ئالدىدىكى ئېغىر بۇرچ، مەسئۇلىيەتنى ئىشىنىپ ئارتىش

مۇمكىنمۇ؟ تېنى، جېنى، قېنى بۇزۇلغان ئەرلەر شەك ـ شۇبھە ـ سىزكى روھى، ئىمانى كاردىن چىققان يارامسىز ئەرلەردۇر. تەن ـ روھ كامىل بولمىسا، پەرز قەرزگە ئايلىنىپ ماڭىدۇ. ئەي ئەر ـ لەر... ئەي ئىنسانلار ...

قەرز... قەرز...قەرز...
ئەرلەردىكى يوقالغان ئىپپەت...
ـــ «ئەرنىڭ ئىپپىتى» دىن

جىنسىيەت ئېلانى چاپلانغان تامدا،
قاقاقلاپ كۈلىدۇ رەھىمسىز ئايال.
دەھشەتلىك بوۋامنىڭ يەتتە خوتۇنى،
مەن مومالىڭ ئەمەس، دەپ تىترىشەر غال ـ غال.
ـــ «سەرسان كۆڭۈل» دىن

ۋەتەنمۇ ھەم ئايالدۇر بەزەن،
ئىپپىتى بار، ئار ـ نومۇسى بار.
ئەرلەرنى چۆچۈتكەن جىنسىي كېسەل ئېلانى
ئېلان ئەمەس
ئەسەبىيلەشكەن رەھىمسىز ئايال
ـــ «يىغلىما ئەر»دىن

رەستىنى تىترىتىپ كېلەر ئۇ گۈس ـ گۈس،
ئۆلگىلى ماڭغاندەك ئۆلتۇرگىلى ھەم.
كۆڭلىكى ۋەرت ـ ۋەرت يىرتىلىپ تۇرار،
چىڭقالغان بەدىنگە چىدالماي ھەردەم.

سەن كىم دەپ سوراشقا بولمايدۇ ئەسلا،
ئۇنىڭچۇن ئانا يەر بېرىدۇ جاۋاب.

ئۇ يۈز يىل بۇرۇنقى پىچاق ئاسقان ئەر،
ۋە يۈز يىل كېيىنكى ئەسلەنگەن ئازاب.
— «پىچاق ئاسقان ئەر»دىن

زېمىن يۈرىكى تىنماي داڭ ئۇرار،
تىپتىنچ قەدىمىي يوتقان خارابە.
يارى خەنجەر سوۋۇغا قىلغان بىر يىگىت،
ئۆلۈۋالدى مۇشۇ سەھەردە.
— «يارى خەنجەر سوۋۇغا قىلغان بىر يىگىت»تىن

بىر قىز، ئۆز ئامانىتىنى ھەقلىق يوسۇندا تاپشۇرۇشقا رازى بولغان بىر قىز ئۆز يىگىتىگە خەنجەر سوۋۇغا قىلدى. ئەينەك ـ تاغاق ئەمەس، لاتا ـ پۇتا، گۇل، تورت ئەمەس خەنجەر سوۋۇغا قىلدى. خەنجەرگە بىر ئەرنىڭ توپ، ۋەتەن، ئەل، ئائىلە، ئايال ئالدىدىكى بارلىق ھەققىياتى سىڭىپ كەتتى. خەنجەر قوغداش ـ قوغدىنىشقا تەمسال ئىدى. ۋاھالەنكى، يىگىت يارى سوۋۇغا قىلغان ئاشۇ خەنجەر بىلەن ئۆلۈۋالدى. بىزدە ئۆلۈۋېلىش ناھايىتى ئېغىر، ھار ئېلىنمىدىغان ئىش سانىلىدۇ. لېكىن يىگىت ئۆلۈۋالدى. بەلكىم ئۇ ئەر ئۇچۇن ھەممە ـ ھەممە نەرسىسىنى قۇربان قىلىشقا ھەرقاچان تەييار تۇرىدىغان نامۇسى ساق، ھاياسى پاك قىز ـ مەزلۇمەلەرنىڭ ئۇمىد ـ ئارمىنىغا يۈز كېلەلمىگەنىدۇ؟! ئائىلە، ئەلنىڭ ئەمەس ئاتا ـ ئانىسىنىڭ رازىلىقىنىمۇ يېلىنىپ ـ يالۋۇرۇپ تۇرۇپ ئالىدىغان لىكىتاسما بەدبەخلەرگە ئوخشاپ قالغانىدۇ؟! ئايالىنىڭ ھەرقانداق تەلىپىنى راۋرۇس قانىدۇرۇپ ئۇنى تەڭرى دەرگاھىغا بارىدىغان نۇرانە يولنىڭ ئالتۇن شوتىسىغا ئايلانىدۇرالماي ئۇنى خارلىغان، ئالدىدا تىرناق تاتىلاپ تۇگىشىپ كېتىۋاتقان ئەرلەرگە ئوخشاپ قالغانىدۇ؟! ۋەياكى ئۆز ھاياسىنى تەئەللۇق بىرەگە ھالاللاپ بېرەلمەي ئەرزىمەس، پۇچەك ھېسسىياتلارنىڭ ئالدىدا

مىچىلداپ ئېرىپ، بولا - بولماس بىرىنىڭ ئاستىدا پايمالىنىپ كېتىۋاتقان نامەلۇم قىز - چوكانلىرىمىزنىڭ بىرىگە ئوخشاپ قالغاندۇ؟! ئەرگە خىيانەتنى نومۇس ھېس قىلمايدىغان دەرىجىدە ئىمان - ئېتىقادى زەيپانلىشىپ كەتكەندۇ؟!... خەنجەرگە، مۇقەد-دەس ئامانەت، ئۇمىد - ئىشەنچكە يۈز كېلەلمىگەن ئىكەن خەنجەر-دە ئۆلۈش كېرەك. شائىرنىڭ «ياري خەنجەر سوۋغا قىلغان بىر يىگىت» ئۇ ھېچ بولمىسا نومۇستىن ئۆلۈۋېلىشقا بولسىمۇ جۇرئەت قىلالاپتۇ، ئامانەتكە، ھەققە يۈز كېلەلمەيدىغىنىنى بولسىمۇ تو-نۇپ، ئازابلىنىپتۇ ۋە خورلۇقتىن ئۆلۈمنى ئەۋزەل كۆرۈپتۇ. بىز-نىڭ خەنجەر ئەمەس، خەنجەردىن بۈيۈك، مۇقەددەس سوۋغاتلىرى-مىزنى ئالغان پالۋان سۈپەت نى - نى يىگىتلىرىمىز ئۆزلىرىنىڭ چاكىنا، تۇترۇقسىز، بىمەنە قىلىقلىرىدىن ئۇيلىپمۇ قويمايدۇ. ئۇلار يۈزى قىزىرىشنىڭ نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى بىلمە-ئىدى، ياراب، بۇ جەمئىيەتتە باشقىچە ئىجتىمائىي كەيپىيات ھۆ-كۈم سۈرگەن بولاتتى.

ھەتتا، ئەركەكلىككە چەكسىز مەپتۇن بولغان شائىرنىڭ نە-زىرىدە تېپتىنچ، ھېچقانداق تەۋرىنمىز، نام - نىشانسىز، ئەھمە-يەتسىز ھالدا، مۇنداقچە ئېيتقاندا، خامۇشلۇق ئىلكىدە جان تالا-شىپ ئۆلۈشمۇ ھېچ نەرسىگە ئەرزىمەيتتى، ئېنىقكى ئاشۇنداق ئۆتكەن، ئۆلگەن ئەر دوزاخقا مەھكۇم ئىدى.

جىنازىنى كۆتۈردى تۆت ئەر
ئارقىسىدىن ئەگەشتۇق يۈز ئەر
يەتتە كەتمەن توپا تاشلىدۇق
قىلدى روھى دوزاختا سەپەر.
چۈنكى پېچاق غىلاپتا
ئۇ ئۆلۈپتۇ كارىۋاتتا.
ـــ «ئۇ ئۆلۈپتۇ كارىۋاتتا»دىن

شائىر شۇلارنى ئويلاپ يەتكەن ئىدى. ئەرلەر-ئەرلەرمۇ، يىگىتلەر-يىگىتلەرمۇ، بارلىق ئادەملەرمۇ چىرايلىق، پاكىز كىيىنىشنى ئۆزىنىڭ ۋىجدانىغا يۈز كىلەلمىگۈدەك ياشىسا بولاتتى. تەرەققىيات كىيىمدە ئەمەس، ئاڭدا، ساپادا ئىلىپ بېرىلىشى، ئىشقا ئېشىشى كېرەك ئىدى. بىزدە بولسا قانچىلىك تەرەققىيلەشكەنسېرى كىنە-كىلەر شۇنچە ئوچۇق ئېچىلىۋاتاتتى؛ ئىشخانىلار شۇنچە ئاشكارا، ھەشەمەتلىك، ئاۋات بولۇۋاتاتتى؛ ئەخلاقى بۇزۇقچىلىق چەكسىزگە چىقىپ كېتىۋاتاتتى؛ ئادەم ھاياتلىقى چىن ئەسلى، مەنىسىدىن يىراقلاپ كېتىۋاتاتتى. شائىر مەدەنىيەتسىزلىك بۇ خىل چۇشكۇن يۈزلىنىشىگە قاراپ سوغۇق ھەجىيىپ قويىاتتى:

ئارىلاپ ئەكىس پەسكەش كوچىلار ئارا،
توۋلايمەن مانا بۇ بىزنىڭ شەھەر دەپ.
مەسخىرە قىلىمەن مەدەنىيەتنى،
قۇسۇقلار ئىچىدىن چىقىپ ئۆملەپ.
— «ئاۋاز كېچىش»تىن

ئۇنىڭ مەنە ـ ماھىيەت قالمىغان بەدبەشىرە تۇرمۇشقا پۈتۈن ئەسلىي ـ ۋەسلى بىلەن دۇم چۈشكەن ئەھلى ئىنسانغا قاراپ ۋارقىرىغۇسى كېلەتتى:

كۆزۈڭنى ئاچ، قۇياش ساڭا پاتماقتا،
تىلىڭنى تاپ، ئىسمىڭنى ئېيت دۇنياغا.
— «غېرىب»تىن

ئۇ بوش پىچىرلاپ شۇنداق دېگەنىدى: «ئەمدى ئۆزۈڭگە قالدىڭ ئەر». شۇنداق ھەممە ئۆزىمىزگە قالدى، ھەممىمىز ئۆزىمىزگە قالدۇق.

مەن شېئىر يازىمەن ئۆلۈپ ئولتۇرۇپ

بىز غوجمۇھەممەدنىڭ شېئىر دۇنياسىنى تىنتىپ باقمىدىغان بولساق، ئۇ ئىپادىلىگەن مەنە ـ مەزمۇن «ئەركەكلىك» ئىچىدىلا توختاپ قالمايدۇ. بىز «ۋەتەن»، «ئادەم»، «جىنايەت»، «مۇھەببەت» ئۇقۇملىرىنىڭ غوجمۇھەممەد شېئىر دۇنياسىدا ئۆزگىچە ئىپادە، مەزمۇن ئىزچىللىقى پەلسەپىۋى تېرەنلىك ۋە خىلىلا يۇقىرى ئېستېتىك چوڭقۇرلۇق ھاسىل قىلغانلىقىنى تونۇپ يېتەلەيمىز. بۇ قانچىلىك تەتقىق قىلساق، ئىزدەنسەك ئەرزىيدىغان تېما. ئەمما يەنە بىر پاراڭ تېمىسى ھەقىقىدە ئاز ـ تولا گەپ سېتىش ئۇنىڭ شېئىرلىرىغا يۇزلىنىشتە تېخىمۇ ئەھمىيەتلىك بولۇشى مۇمكىن. «غوجى شېئىرلىرى نېمىشقا پۇراق، تىنىق، ئىپادىلەش جەھەتتىنلا باشقا شائىرلارنىڭ شېئىرلىرىدىن ئالاھىدە پەرقلىنىپ تۇرىدۇ؟».

مەن نۇرغۇن ئوقۇرمەنلىرىمنىڭ بۇ ھەقتىكى ھەيرانلىغا پاتقان زوقىمەنلىكىنى ئاڭلىدىم. مېنىڭچە بۇنى تۆۋەندىكى تەرەپلەردىن كۆرۈپلىش مۇمكىن:

1. تىل

غوجمۇھەممەد تىل، سۆزلىنىڭ ئېستېتىك تۇيغۇ بىلەن ماسلىشىشىغا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىدىغان شائىرلارنىڭ بىرى. ئۇنىڭ شېئىرلىرىدىكى تىل شېئىرىي كەيپىياتقا ناھايىتىمۇ ئەپچىللىك بىلەن ماسلىشىپ كەتكەن. شېئىرىي رىتىم تېز، نەپەس ئىتتىك، شېئىرىي كەيپىيات پەۋقۇلئادده چىڭىغا چىققان بىر تۇركۈم قاينىق، ئىسيان پاتقان شېئىرلىرىدىكى شېئىرىي تىل شۇ قەدەر قوپال، كەسكىن ۋە جەڭگىۋار. ئۇنىڭ قوپاللىقىغا غەزەپ بىلەن سۆيۈش سىڭىپ كەتكەن. غەمكىن، يىغلاڭغۇ شېئىرلىرى-

دىكى تىلمۇ ۋە شېئىرىي مۇھىتمۇ ئۆزگىچە مۇڭلۇق، ئېغىر. ئۇ تىل ئىشلىتىشتە كەيپىياتقا بېرىپ تاقىلىدىغان، شۇنداقلا كىشىلەرگە ئەنئەنىنى، قەدىمنى ئەسلىتىدىغان، سېلىشتۇرما بايان ئارقىلىق ئۆتكۈر روھىي، مەنىۋى زىددىيەتنى ئېچىپ بېرىدىغان تىل ۋە جۈملە تۈزۈش ئۇسۇلىنى قوللاندى. سۆزلەرنىڭ قوپاللىق، مەنتىقى زىتلىق ئىچىدىكى بىرىكىشىدىن گۈزەل، مۇڭلۇق، شۇنداقلا ئاچچىق غەزەپ ـ زار تولغان مىسرالار چەشمە بولۇپ تۆكۈلدى.

تىترەپ تۇرارمەن ئوتخانلەردە،
چاڭقاپ ئۆلەرمەن مەيخانلەردە.
جانغا جان يېغلار، نانغا ناۋلاج،
ھالىم ئايانۇر دېۋانلەردە.

ئوتخانىدىكى تىترەش، مەيخانىدىكى چاڭقاش، جانلار ئارىسىدىكى نانسىراش، قانسىراش... بىز بۇ يەردە تولىمۇ ئوبرازلىق، ئەمما يۈرەكنى ئەزگۈدەك ئېچىنىشلىق تەڭقىسلىق، بىچارىلىكنى ھېس قىلىپ بوغۇزىمىز غىققىدە بولىدۇ.

شائىرنىڭ قولىدا سۆزلەر تۇيغۇ غەمزىسىنىڭ تەڭكىشىگە ئايلاندى. تىل كەيپىياتلاشتى، يەنى مېھىر ـ قەھرى بار، كۈلۈپ، يىغلىيالايدىغان تىرىك جانغا ئايلاندى ـ دە، غوجىمۇھەممەدنىڭ كۈلپەت ـ نادامىتىنى، ئازاب ـ ھەسرىتىنى، غەزەپ ـ زارىنى ئوخشىمىغان تۈس ـ ئەستە بايان قىلدى. ئۇ ئىشلەتكەن سۆزلەر ئاجايىپ ـ غارايىپ ئەمەس، بەلكى، شۇ قەدەر ساددا، زاغرىۋىي، سىدام. تېخنىكىلىق سۆز ئويۇنى يوق. بۇ خىل ساددىلىق، تەبىئىي تەسۈرلەش ئىچىدىكى بەدىئىي چوڭقۇرلۇق ئۇنىڭ شېئىرلىرىغا ئۆزگىچە قەدىمىي، كىلاسسىك پۇراق ۋە پىكىر تىرەنلىكى بەرگەن بولۇپ، ئۇ كۆڭۈلنىڭ ھارغان، ئاچقان يېرىگە نەق بېرىپ تېگە-

لەيدۇ ۋە كىشىنى ھاياجانلىق زوققا ئورىيالايدۇ.

غوجمۇھەممەد شېئىرلىرىدىكى تىل ئۇسلۇبىنى ھېس قىلىش مۇمكىن، دەپ بېرىش ئىنتايىن تەس. بەرھەققى، تىلغا تىل قوسۇق!

2. كەيپىيات ئىنتايىن گەۋدىلىك. بىز بەزى شېئىرلارنى ئوقۇغان ۋاقتىمىزدا قەلبىمىزده ھېچقانداق قوزغىلىش ياكى زىلزىلە پەيدا بولمايدۇ. دېمەككى، شېئىردا شېئىرىي ھېس ـ كەيپىيات ۋايىغا يېتەلمىگەن، ئوقۇرمەنلىك داۋالغۇشقا تەشنا قەلبىگە ھېچقانچە قوزغاتقۇچ سوققا بېرەلمەيدۇ. ئەمما غوجمۇھەممەدنىڭ نايھايىتى كۆپ شېئىرلىرى تىراگېدىك تۇس، سەممىي ئازاب، ئىسيان ـ چوقان، مۇھەببەت، غەزەپ ـ زار تۇيغۇسىنىڭ ئىنتايىن روشەن، ئېنىق ۋە كۈچلۈكلۈكى بىلەن ئالاھىدە خاراكتېرلىنىدۇ. نۇرغۇن شېئىرلارنى يىغلىيالماي يا كۈلەلمەي تەڭقىسلىقتا قالغان دېمىق بوغۇلۇشقا تىمساللاش مۇمكىن. غوجمۇھەممەد شېئىرلىرىدا مۇڭلانسا كىشىنىڭ ئىچى سىيرىلغۇدەك دەرىجىده يىغلاپ مۇڭلاندى؛ يىغلىسا ئەتراپتىكىلەرنىڭ ئەس ـ ھوشلىرىنى تىترەتمەي كۆزىنى كەلكۇن باستۇرغۇدەك ئېچىلىپ يىغلىيالمدى؛ ئاچچىقلىسا پۈتۈن تېنىنى غەزەپتىن لاغىلداپ تىترىتىپ تۇرۇپ ئەسەبىلىرىگە پاتماي چىڭقىلىپ ۋارقىرىيالمدى، تەلۋىلىكى، ئەسەبىلىكى چىڭىغا چىقالمدى؛ ئاچچىق غەزەپ ـ مەسخىرىسىنىڭ زەھەرخەندە تۇتەكلىرى ۋۇجۇد ئالمىنى بىر ئالدى.

كىتابخانلارنىڭ يۈرىكىنىڭ بېغىغا تەگكەن شېئىرلار دەل شېئىرىي ھېسسىيات، كەيپىيات قىيامىغا چىقالىغان شېئىرلاردۇر. بىز نۇرغۇن شېئىرلارنى ھەددىدىن زىيادە يىغلاڭغۇ، چۈشكۈن دەپ ئاغرىندۇق، ھەقمقەتەنمۇ، ئۇلار يىغلىدى، ئەمما يىغىسى ھېچكىمنى تەسىرلەندۈرەلمدى، ئويلاندۇرالمدى. قاملاشتۇرۇپ يىغلاشمۇ بىر سەنئەت. غوجمۇھەممەد راستىنلا ناھايىتى

چىرايلىق يىغلىدى. ئۇنىڭ يىغىسىدەك چىرايلىق، سەممىي يىغا ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا كەم تېپىلىدۇ. ئۇنىڭ شېئىرلىرىدىكى ئازاب تۇيغۇسى، چوڭقۇر تىراگېدىك لەھزە، چىدىغۇسىز توقۇنۇش، كەسكىن ئىسيان پۇرىقى، مول پەلسەپىۋى پىكىر - زىكىر قاينىمى، شۇ قەدەر ئەپچىللىك بىلەن جۇملە تۈزۈش سەنئىتى، چىرايلىق شېئىرىي مۇھىت ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدىكى مۇئەييەن بىر پەللىگە بەلگە بوپقالغۇسى!

ھەقىقەتەنمۇ:

شائىرلىق ئۇ دېگەن سەلتەنەت ئەمەس،
يۈرەكنى ئازابنىڭ ئوتىغا قاقلاش.
- «ئايرىلىش»تىن

شائىر ئەمەس كۈلدۈرەلمىسە،
شېئىر ئەمەس ئۆلتۈرەلمىسە.
— «غېرىبلىقتا يەتمەس ھېچنېمە»دىن

كۆز يېشىغا بولدۇم پەيغەمبەر

غوجىمۇھەممەد مۇھەممەدتىن ئىبارەت بۇ يىغلاڭغۇ شائىر ھەققىدە مۇشۇنچىلىك توختىلىش مېنىڭچە كۇپايە قىلمايدۇ. لېكىن مەن مۇشۇنچىلىك بولسىمۇ توختىلىپ بىزنىڭ مۇھتىرەم شائىرلىرىمىزغا، تەتقىقاتچىلىرىمىزغا ۋە شېئىر ئىخلاسمەنلىرىگە ئارىمىزدا 30 غا ئەمدىلا توشقان بىر تېرىك شائىرنىڭ بار-لىقىنى، شۇنداقلا ئىقتىساد ئۆزىنىڭ شەپقەتسىز شەپشەكلىكىنى راسا ئاشكارىلاۋاتقان، ئىنسانىي قان - قېرىنداشلىق، مېھىر - مۇھەببەت تۇيغۇسى رەھىمسىزلەرچە چەيلىنىۋاتقان موشۇنداق بىر بەدىئىي زامانىدا غۇربەتچىلىكتىن قان يۇتۇپ ئولتۇرۇپمۇ شې-

ئىر ۋە پاكىز ئىنسانىي تۇيغۇلار ئۈچۈن جان بېرىۋاتقان بىر چىن شائىرنىڭ بارلىقىنى بىلدۇرۇپ قويۇشنى ۋىجدانىي قەرز دەپ قا-رىدىم. بۇ پەقەت شائىرنىڭ روھىي دۇنياسى ۋە شېئىر - تۇيغۇ ئا-لىمى ھەققىدىكى كىچىككىنە بىر قىردىن ئىبارەت. بىز تېخى شائىر دۇنياسىنىڭ ئېستېتىك مەنالارغا ئالاقىدار تەرەپلىرىگە ھەم شېئىرىنىڭ پايانسىز قاتلاملىرىغا دېگۈدەك چوڭقۇرلاپ كى-رىپ بولالمىدۇق. غوجىمۇھەممەد ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش نۇرغۇن «بوز»لار بىزنىڭ داۋاملىق ئېچىشىمىزنى، تەتقىق قىلىشىمىزنى كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. تەكرار - تەكرار ئاگاھلاندۇرۇش كېرەككى، شې-ئىر ئويغىنىشى كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن ئەڭ ئالدى بىلەن شائىر-نىڭ ئويغىنىشى بەرھەقتۇر.

غوجىمۇھەممەد كۈلۈشى كېرەكمۇ؟

بۇ بىر قىزىقارلىق ھەم ئەھمىيەتلىك پاراڭ تېمىسى بولۇشى مۇمكىن. ئۇ بىر قېتىم مەن بىلەن كۆرۈشكەندە: «ئايالىمنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ تاپا - تەنىسىگە چىدىمايى ئەينەككە قاراپ 15 كۈن ئەتراپىدا كۈلۈشنى مەشىق قىلدىم. لېكىن زادىلا كۈلەلمىدىم. بىر بولسا ھېجىيىپ كېتىمەن ياكى تېخىمۇ ئاچچىقلاپ يىغلاپ كېتىمەن» دېگەن ئىدى.

بىز ئۇنى كۈلدۈرەيلىمۇ؟

ئۇنىڭ نېمىشقا شۇنچىۋالا يىغلاڭغۇلۇقىنىڭ سەۋەبلىرى ئۇستىدە ئىزدەنمەي، بىراۋنى ھەدىسىلا كۈلكىگە زارلاش ئۈچىغا چىققان ئەخمەقلىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس. تىنتىپ باقايلى: ئۇ نېمىشقا يىغلاڭغۇ؟

گەپنىڭ جېڭىنى قىلغاندا، شېئىر، شائىر پۈتكۈل بارلىقىنى ئاتاپ، ھەممە - ھەممە نەرسىسىنى بېغىشلىۋەتكەن شېئىر شا-ئىرنى يەپ كەتتى. ئۇ كېچە - كۈندۈز شېئىرنىلا ئويلىدى. شې-ئىر ئۈچىدىلا ياشىدى. كەچلىكى شېئىر يازغان شائىر تۇيغۇ دۇن-ياسىدىكى پىكىر - شېئىر قاينامىلىرىدىن قۇتۇلالماي ئۇخلىيال-

ماي چىقاتتى. ئۇ ئىلھام پەرىشتىسىنى ئىزدەپ ھالسىرايتتى، تا-
پاتتى - يۇ، قۇتۇلالماي قىينىلاتتى، بوغۇلۇپ، تولغىنىپ چىقا-
تى. شېئىر ئۇنى تۇتۇۋېلىپ قانغۇچە بوغۇزلاپ ئويناندى. شېئىر
يېزىپ ئىلھامىدىن قۇتۇلالمىغان، كېچىلىرى تۇزۇك ئۇخلىيال-
مىغان شائىرنىڭ كۈندۈزلىرىمۇ قاپقى چۈشۈك، كەيپىياتى شې-
ئىر ئىچىدە غەمكىن داۋاملىشۇەردى، شۇنداقلا ئەتراپتىكى دۇنيا-
نىڭ ئۆزگىرىش رەپتارى بىلەن ئۇنچىۋىلا كارى بۇپكەتمەندى. دۇن-
ياغا شېئىرغا قارىغان كۆز بىلەن قارىغان شائىر دۇنيا ۋە زامانىۋى
ئالاقە شەكلى، تۇرمۇش تەرتىپى تەرىپىدىن مەسخىرىلىك ئەخمەق
قىلىندى. ئۇ بارا - بارا مىجەز، كەيپىيات جەھەتتىنمۇ ئىلاھىي
ئىشق، ھەق ۋۇجۇدىغا يەتمەكلىك ئۈچۈن بارلىقىنى ئاتىۋەتكەن،
جاھاننى، دۇنيا ئىشلىرىنى تەرك ئېتىپ ئۆز روھىي دۇنياسىنىڭ
بىكىك تارچۇقىغا بېشىچىلاپ كىرىپ كەتكەن ئازغۇن سوپىلارغا
ئوخشاپ قالدى. شائىر شېئىر بولسىلا بولدى، دەپ ئويلىدى. ئەم-
ما دۇنياغا شېئىرلا، مەنىۋى پىچىرلا ئەمەس، نانمۇ، مەنىۋى پې-
چىرغا قۇۋۋەت، يۆلەك، تىرەك بولغۇچى ئەقلىي زىكىر، ماددىي
سېھىرمۇ جاندەك لازىم ئىدى. ئىدىيەسى ھەقىقىي ساغلام، ئادە-
مىلىكى بىلەن دۇنياغا يۈزلىنەلەيدىغان بىر ئەمەلىي شائىرغا شې-
ئىر، شېئىر يېزىشلا ئەمەس، ئائىلە، خىزمەت، تۇرمۇش، ھاياتمۇ
زوۋۇر ئىدى. تۇرمۇشنىمۇ شېئىردەك گۈزەل مۇھەببەت بىلەن
كۈيلەش، ھاياتقا شېئىرغا يۈزلەنگەندەك قىزغىنلىق ۋە جەڭگىۋار
جۇش بىلەن قاراش كېرەك ئىدى. قورساق ئاچ توقۇلغان شېئىر
ئاچ كالىنىڭ مۆرىشىگە ئوخشايدۇ. ئەمما چىن شېئىر شائىردىن
ھاياتىي كۈچى ئۇرغۇپ تۇرىدىغان بۇقا بولۇشنى تەلەپ قىلىدۇكى،
ئارمىنى بار، دەرمىنى يوق، سۈپرىسى بار، بىر نېنى يوق بىچارە
خىيالپەرەس، غايىۋى شاتۇت بولۇشنى ئەسلا ياقتۇرمايدۇ. ئۆزىنى
موھتاجلىقتىن ساقلىغۇدەك ماددىي مەئىشەتنى ئۆزىگە تىرەك،
سەرمايە قىلالمىغان بىر شائىرنىڭ شېئىرى بەلكىم كارامەت

ئېستېتىك سەۋىيە، بەدىئىي پەللە يارىتىپ باشقىلارنى زوقلاندۇرالمىشى مۇمكىن، ئەمما شائىرنىڭ ئۆزىنى تېخىمۇ ئىچ مىجەز، غەمكىن، چۈشكۈن، رەسۋا قىلىۋېتىدۇ. مۇتلەق كۆپ ساندىكى ئادەم چىن شېئىر ۋە گۈزەل تۇيغۇلارنىڭ كىشىنى ھاياجانغا سالىدىغان ئېستېتىك پەرۋازىنى يوقسۇللۇق، غۇربەتچىلىك، ئېزىلىش، تەڭسىزلىكتىن تۇغۇلىدۇ، دەپ ئىشىنىدۇ. توغرا، ئىجتىمائىي ئادالەتسىزلىك كىشىلەردە ھەق ـ ناھەق تۇيغۇسىنى ئەڭ كۈچلۈك ئويغىتىدىغان قوزغاتقۇچ ئامىل. ئەمما شېئىرنى دەپ ئۆزى بىلىپ، كۆرۈپ تۇرۇۋاتقان قاراڭغۇ مەھكۇملۇقنا ئۆزىنى خالاپ تۇتۇپ بېرىشكە، جاھالەتتىن قاقشاش بىلەنلا بۇيكېتىپ جاھالەتنىڭ ئۆزىنى، ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇش كېرەكلىكىنى ئۇنتۇپ قېلىشقا بولمايدۇ ـ دە يازغۇچى ـ شائىردا ناھەقچىلىك، زۇلۇم ـ زالالەت ئۇستىدىن شىكايەت قىلىش، زارلاش، غەزەپلىنىشلا بولۇپ، ئۇنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن جان تىكىپ كۈرەش قىلىش ئىرادىسى ۋە ئەمەلىي ھەرىكەت بولمىسا ئۇنىڭ يازغان ـ تىزغىنىنىڭ زادى نېمىگە پايدىسى؟ باشقىلار ئۇنىڭ يازۇلىرىدىن ئىلھام ـ مەدەتلىنىپ نۇرغۇن ئىشلارنى قىلىدۇ، دېيىشمىز مۇمكىن. ئەمما سەن جان بەرگەن ئىدىيە سېنى بولسىمۇ قۇتقۇزالمىسا باشقىلارنى قانداق قۇتقۇزسۇن؟ زارلاپ ـ زارلاپلا قويۇپ، ئۆزىنى قاپسىپ تۇرغان بەدبەشىرىلىكنى بىتچىت قىلالماسلىق سەپى ئۆزىدىن روھىي غالىبىيەتچىلىكتىن ئىبارەت. بىزدە شۇنداق بىر مەسخىرىلىك ئىپادىلەش بار: «ئويغان، ئويغان دېدى بىر مەست، ئاندىن ئۇخلاپ قالدى». خەقنى تېنەپ ـ تەمتىرىمەي ئادەمدەك تۇرۇپ ياشاشقا تىنماي دالالەت قىلىپ تۇرىدىغان شائىر ئۆزى ئۆزىنىڭ ئەڭ ئادەتتىكى تۇرمۇش ھاجەتلىرى ئالدىدا بويۇن قىسىپ قالسا، بۇنى ئۆزى يازغان، ئەقىدە قىلغان شېئىرغا قىلىنغان ئەڭ چوڭ يۇزسىزلىك، خائىنلىق دېمەي ئامال يوق. يەنە كېلىپ شېئىر، شېئىرىي تۇيغۇ، چىن ئادەمىي ھېسسىياتلار پۇل ـ مال بىلەن

قەتئي كېلىشەلمەيدۇ دېسە، مەن ئىللا ـ بىللا ئىككى دۇنيا ئىـ شەنمەيمەن. يېتەرلىك مەئىشەتنى رەت قىلىدىغان ئىدىيەدە جەز ـ مەنكى ئېغىر مەسىلە بار، بۇنداق ئىدىيەگە جان بەرگەن قەۋم، مىللەت، دۆلەت دۇنيادىن قۇل پېتى ئۆتسە ئۆتىدۇكى، ئۇلارنىڭ مەدەنىيىتىدە، سانائىتىدە، ئومۇمىي ساپاسىدا ئىلگىرىلەش بولـ مايدۇ. بەختىنىڭ ئومۇمىي پۇتۇنلۈكىگە ئارقىسىنى قىلىۋالغانلار ـ دىن سائادەت تۆت پۇتلاپ قاچىدۇ. ئابدۇقادىر داموللام، مەمتىلى ئەپەندى، ئابدۇخالىق ئۇيغۇرلار مۇرەسسە تەلەپ قىلمايدىغان ئۇلۇغ شائىرلاردۇر. ئۇلارنىڭ هاياتى بولسا تىراگېدىك تۇس پەۋقۇلئاددە زور دەرىجىدە چىڭغا چىققان، ئىسيان بىلەن تولۇپ ـ تاشقان، دەۋرنىڭ بارلىق ئەپد ـ بەشىرىسىنى ئۆزىگە تولۇق مۇجەسسەم قىلغان ناهايىتىمۇ ئۇلۇغ، گۈزەل شېئىرلاردۇر. ئۇلار شېئىر ياز ـ دى، ئەمما شېئىردەك ياشاشنى هەممىدىن ئەۋزەل بىلدى. رېئال ـ لىقنى ئۆزگەرتىپ زۇلۇمنى يوقىتىشنى، ئومۇمىي توپ ئۇچۇن هەقىقىي، رېئال ئەرك ئىزدەشنى ئۆز هاياتىدا يېزىشقا تېگىشلىك بىر دىنبىر مۇقەددەس شېئىر دەپ بىلدى ۋە قەلەمنىمۇ، ئەلەمنـ مۇ تەڭ ئىشقا سالدى. مېنىڭچە رېئاللىقنى ئۆزگەرتىش يولىدا بېسىلغان مۇۋەپپەقىيەتلىك بىر قەدەم بىر گۈزەل شېئىر. باسـ تۇرۇپ كېلىۋاتقان دۇشمەننى كۆرۈپ «دۇشمەن كەلدى» دەپ ۋارقىراش ۋە ئۇنى تىللاپ، قارغاپ، سۆكۈپ پايتىمىسىنى پېتەڭ قىلۇېتىش نۇرغۇن ئادەمنىڭ قولىدىن كېلىدۇ. ئەمما دۇشمەننى قانداق يوقىتىش هەققىدىكى پىلان ـ تەدبىر ۋە ئەمەلىي جان پىدالىق خالىغان ئادەمنىڭ قولىدىن كېلىۋەرمەيدۇ. بىزگە ئېغىـ زىدا شەهەر ئالىدىغان ئۇلۇغ غايىشۇناسلار ئەمەس، يولدا پۇتلاشقان كىچىككىنە تەمەچنى ئېلىۋېتىشنى بولسىمۇ چىن دىلىدىن ئىسـ تەيدىغان، قىلىۋاتقان ئىشى هەققىدە ۋارقىراپ ئالەمگە سۇرەن سالمىسىمۇ قول سېلىپ، باش چۆكۈرۈپ ئەمەلىي ئىشلەشنى ئەۋـ زەل بىلىدىغان ئادەملەر بەكرەك كېرەك. بىزنىڭ زىيالىيلىرىمىز

بار كۆچى بىلەن ئىنجىقلاپ، ۋارقىراپ قويۇپلا بېشىنى چۆكۈ-رۈۋالىدىغان نەزەرىيە جارچىلىرى، گەپ خالىتىلىرى، سەپسەتە سېتىندىلىرى بولۇشتىن قۇتۇلغاندىلا جەمئىيىتىمىزنىڭ ئومۇ-مىي قاتلىمىدىن كىشىنى خۇش قىلىدىغان قايىنام ـ تاشقىنلىق كەيپىياتنى كۆرۈپ يېتەلەيمىز.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئىچىڭ شېئىرغا توشقىچە، يېرىڭىغا توشسۇن» دېگەنىكەن. بۇ گەپ ھەققە، گۈزەل ئەخلاق ـ پە-زىلەتكە بولغان مەدھىيە، ئىخلاستىن باشقا قۇرۇق ۋەز، چاكىنا ھېسسىيات، سۆز ئويۇنلىرى بىلەن تولغان مەنە ـ ئەھمىيەتسىز شېئىرلارغا ۋە شۇ خىلدىكى شېئىرلارغا ھەددىدىن زىيادە مەپتۇن بوپكېتىپ تېگىشلىك ئەھكام ـ پەرمانلارنى ئوڭايلا ئەستىن چى-قىرىپ قويۇپ بىخۇدلىشىپ كېتىدىغان كىشىلەرگە قارىتا ئېيى-تىلغان بولسا كېرەك. غوجىمۇھەممەدنىڭ ئىچىمۇ بىر مەزگىل شېئىرغا توشتى، ئارقىدىنلا يىرىڭىغا توشتى. ئۇ دۇنياغا سوغۇق پەرۋاسىزلىق بىلەن بېقىۋاتقىنىدا، دۇنيا ئۇنىڭغا ئۇنىڭدىن ئۆتە سوغۇق نەزەر بىلەن ھومىيىپ تۇراتتى. ئۇ دۇنيانى تاشلىۋېتىشكە تاسلا قالغانىدى. ئەمما دۇنيا ئۇنى تاشلىۋەتمەيتتى، بەلكى قىس-تايتتى، خارلايتتى، شائىرنىڭ نەچچە يىللىق پەرۋاسىز ئىچىگە تىنىپ ياشىغانلىقىنىڭ دەرد ـ ئۆچىنى بىراقلا ئالماقچى بولغاندەك تاپ باستۇرۇپ دىۋىلەپ كېلەتتى. باشقىلار ئۇنى جاھانكەز-دى، ئىسيانكار شائىر مەشرەپكە تەققاسلىغانىدى. ئۇ راستىنىلا مەشرەپكە ئوخشىدى. ئۇ مەشرەپتەك ئاختا قىلىنمىدى، ئەمما قىسمەت ئۇنىڭ خوتۇنىنى تارتىۋالدى. مەشرەپ خوتۇن ئالالمىدى، ئۇ خوتۇن ئالدى، بالا تاپتى، ئەمما ھەرئىككىسىگە راۋرۇس ئى-گىدارچىلىق قىلالمىدى. بەلكىم ئۇ مەشرەپتەك ئۆلۈۋېلىش خىيا-لىدا ئارغامچىغا ئۆزىنى ئېسىپ باقمىغاندۇ. ئەمما ئۇ مەشرەپ تارتقان خارلىقلارنىڭ كۆپىنچىسىنى تېتىپ كۆردى.

شېئىرغا ھەددىدىن زىيادە دۇم چۈشۈش، سېخ، فابرىكىنىڭ

تۇرمۇشىنى مەڭگۈلۈك ماكان دەپلا چۈشىنىپ ئەدەبىيات، سېخ، ئائىلىدىن ئىبارەت ئۇچ چەمبىرەك ئىچىدىلا بېكىنىپ ئۆزىنى خۇش قىلىپ ياشاش ئۇنىڭ خاراكتېرى، مىجەزى ۋە دۇنيا قارا-شىنى هەددىدىن زىيادە ئاددىي، كىتابى، سولغۇن قىلىۋەتكەنىدى. ئۇ بىر نەرسە سېتىۋالسا باشقىلاردىن قىممەت ئالسا ئالاتتىكى، باها تالىشالمايتتى، سودىنى قاملاشتۇرۇپ قىلالمايتتى. قەلەمنى قەغەزگە سۈركەپ شېئىر يازالايتتى، ئەمما ئۇنىڭدىن باشقا هۇنەر-نىڭ ئېلىپىنى چۇماق دېيەلمەيتتى. ئۇلا ئەمەس، مۇشۇ دەۋردىكى ئاتالمىش زىيالىي، كادىر، يازغۇچى - شائىرلارنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى ئىدارىسىدىن ئايرىلىپ، ئىشتىن هەيدەلسە نېمە قىلىپ، نېمە بىلەن جېنىنى جان ئېتىشنى بىلمىگۈدەك دەرىجىدە ئاڭقاۋ ئىدى. تۆمۈر تاۋاق ئۇلارنى هەددىدىن زىيادە خاتىرجەم، پەرۋاسىز، تەسلىمچى، ناباپ شۇكۇرچان قىلىۋەتكەنىدى. ئۇلار مومىغا باغلاۋ-غان كالىغا بەكرەك ئوخشايتتى. ئۇلار ئىدارىنى مەڭگۈلۈك قەبرە قىلىۋالغان بىر توپ روهى ئۆلۈك تىرىك تاپلار ئىدى. سۆزلەش - يېزىشتىن باشقىنى بىلمەيدىغان بۇگۈنكى زامانىۋى ئىشخانا بەن-دىلىرى هەقىقەتەنمۇ ئىسمى - جىسمىغا لايىق روهىي تەسلىمچى، قۇل مىجەز موللا مۇخلىسلاردىن ئىدى. ئىدارە ۋەيران بويكەتسە قانداق قىلارمەن، بۇ تاۋاق چېقىلسا پوكىنىمنى نەگە ئاسارمەن دەيدىغان ئەندىشە تۆمۈر دەرۋازىغا يوشۇرۇن مىخلانغان تالاي بىچا-رە مۇغەمبەرلەرنىڭ ئوي خىيالىغا ئايلاپ - يىللاپ كىرىپ قوي-مايتتى. نۇرغۇنلىغان ئىقتىدارلىق ئادەملىرىمىزمۇ ئىدارە يوقال دەپ كۆتىگە تەپمىگۈچە ئۆزىنىڭ مەيلى يوق خىزمەتتىنمۇ ئىككى تىينىلىق نىجاتلىق تىلەپ يېلىنىپ سارغىيىپ يۇرەتتى. ئوقۇپ هۆكۈمەتنىڭ دەپتىرىگە يېزىلالمىغانلار ئۆزلىرىنى بەختسىز، شور پېشانە ساناپ ئاهسىنىپ ئۆتەتتى. هەممىدە ئىدارە - هۆكۈ-مەتنى قىبلە قىلىۋالمىدىغان بۇنداق روهىي بەرباتچىلىق كىشىلە-رىمىزدىكى ئېغىر تايىنىۋىلىش پىسخىكىسى، ئۆزىگە، ئۆز ئىق-

تىدارىغا ئىشەنمەسلىك كېسىلى، مۇستەقىل ئىگىلىك تىكلەش روھىنىڭ تېخى ئويغانمىغانلىقى ۋە خاراكتېر جەھەتتىكى قۇل مىجەزلىكنى تولۇقى بىلەن ئىسپاتلاپ تۇرۇپتۇ. ئەندىشە بولمىغان ئىكەن، مۇداپىئە، ئالدىنى ئېلىش تەدبىرلىرىمۇ بولمايدۇ. ئەتە ھەققىدىكى ئەندىشىنىڭ تۇغۇشى بۇگۈنكى غەپلەتنىڭ چىڭىغا چىققانلىقىنىڭ دەلىلى.

بىزنىڭ شائىرنىمۇ غەپلەت باسقانىدى. ئۇ ئىش ئورنۇمدىن ئايرىلىپ قالارمەن دەپ ئويلاپ باقمىغان ئىدى. كۈنىگە سەككىز سائەت ئەمەس بەزىدە 13 ــ 14 سائەتلەپ ئىشلىتىپمۇ يەنە ئېيىغا 95 يۈەن ئىش ھەققى بەرگەن فابرىكىغا قاراپ ئۇ بىردىنلا چۆچۈپ كەتتى. تاۋىقىدىكى ئاشنىڭ ئاز قېلىۋاتقىنىغا ئۇزۇن بولغان ئىدى. ئەمما ئۇ ئاز ــ ئازدىن ئاز قالغاچقا، ئۇ ئۇنچىۋىلا ئېرەن قىلىپ كەتمىگەن ئىدى. مانا ئەمدى ئىش چىڭىغا چىقىپ كەتتى. ئۇ تىترەپ تۇرغان ئۇرۇق، ئۇزۇن، ئىنچىكە بارماقلىرى بىلەن ئوتۇز كۈنلۈك ئەمگىكىنىڭ قىممەتكە ئايلانغان قەغەز قىسمىنى سىلىغاچ ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغان ئۆي، ئايالى، بالىسىنى غەمناك ئويلاپ چىقتى. 95 يۈەنگە نېمە كېلىدۇ؟ بىر ئىشتان! ئوتتۇز كۈن شاپاشلاپ چاپقىنىڭ ئاران بىر قوڭنى يۆگىدى دېگەن گەپ. ئەمما ھازىر قوڭ ئۇچ، گال ئۇچ. ئۇنىڭدىن بۆلەك يەيمەن، ئالمەن دەپ تۇرىدىغان ئىشلار، جايلار ئازمۇ؟ ئۇ ئەترايىغا، مۇھىتقا، كىشىلەر-نىڭ ئالدىراش چېپىشلىرىغا سەپسالدى. ئۇ بۇرۇن كىشىلەرنى ئەخلاقىي، ۋىجدانىي مىزانلار بىلەن كۆزىتىپ، ئۆلچەپ شېئىر يېزىپ كەلگەن ئىدى، ئەمدى باشقىچە قىممەت نۇقتىئىينەزەرىدىن نەزەر سېلىپ باقتى. تېخىمۇ تۇغىشىپ، چۈشكۈنلىشىپ كەتتى... ياجىئە دىۋەيلەپ ئۇنىڭ بوسۇغىسىغا يېتىپ كەلگەن ئىدى. ئۇ بىر چاغلاردا پۇتۇن ئىشقى بىلەن سۆيگەن خوتۇنى «سەن يازغان شېئىرىدا قوڭۇمنى ئېرىتاي، پۇل كېرەك، پۇل» دېدى لاغىلداپ تىترەپ، شالىنى چېچىپ تۇرۇپ. ئۇ ھاڭقىيىپ قالدى. نېمە دې-

يىشنى، نېمە قىلىشنى بىلەلمىدى، كالپۇكلىرى تىترەپ كۆزىگە ياش ئولاشتى...

خوتۇنى ئۇنى تاشلاپ كەتتى، ئوغلىنى بىرگە ئېلىپ كەتتى. خوتۇنىغۇ تېخى ئاچ ـ يالىڭاچ قالمىغان ئىدى، ئەمما ئۇ تېخىمۇ بايلىقات تۇرمۇش ئىزدەيتتى، باشقىلارغا ئوخشاش ياسىنىپ، تارىنىپ يۇرۇشنى، ئازادە، سەرەمجانلىرى تولۇق يورۇق ھوجرىلاردا ئېغىناپ يېتىشنى خىيال قىلاتتى. ئايالى شۇنداق ئويلايتى: شېئىردىن نېمە چىقتى؟ غوجىمۇھەممەد شېئىرنىڭ كەينىدىن سوئۇلداپ يۈرگىلى ئون نەچچە يىل بولدى، ئەمما شېئىر ئۇنىڭ كەينىدىن بىر قەدەم ئېلىپ، ئۇنى خۇش قىلىپ باقتىمۇ؟ غوجىمۇھەممەد شېئىر ئۇچۇن تالاي زېھىن، ۋاقىت، پۇلىنى سەرپ قىلدى، بارغانسېرى ئورۇقلاپ، قوۋۇرغىسى تۇتاق قولغا چىققۇدەك بۇرتىيىپ چىقىپ قالدى، ئەمما كارنىيى ئارامخۇدا ياغلىشىپ باقتىمۇ؟

ئايالى چىدىمىدى، بىچارە شائىر ئوغلىنىمۇ ئېلىپ قالالمىدى. «باقالامتىڭ؟ نېمەڭ بىلەن باقسەن، ئوقۇتسەن؟ شېئىرغا قورساق توياملى؟» ئايالىنىڭ زەھەرخەندە ھۆرپىيىشلىرى ئۇنى بوشىتىۋەتتى... ئۇ چىقىپ كەتتى، ئۆيدىن، ئائىلىسىدىن، نەكاھتىن، فابرىكىدىن... چىقىپ كەتتى. ئايالى مەلۇم تەرەپلەردىن توغرا ئويلىدى، ئەمما پاجىئە ئۆيدىن چىقىپ كېتىشكە ئەرزىمەيتتى. سەن ئىككى دۇنيالىق بىرەدكلىك ئۇچۇن بىر تۆشۇككە باش تىققان ئىكەنسەن، بايلىقاتچىلىقتىمۇ، غۇربەتچىلىكتىمۇ ھەقلىق جۇپتۇڭ بىلەن بىرگە بولۇشۇڭ كېرەكتە! پۇل تاپالمىدىڭ دەپلا بىراۋنى تاشلاپ كەتكەنلەرگە بىز «پۇلنى ئەر قىل» دېمەي نېمە دەيتتۇق؟ ئەمما كېيىنچە شائىر ئۆز پۇشتىدىن بولغان بالىسىنى خالىغانچە كۆرۈش پۇرسىتىگىمۇ ئېرىشەلمىدى. «بالا سېنى كۆرسە ۋۇلىدۇ» دېگەن ئىدى سابىق ئايالى ئۇنىڭغا ۋە بالىسىنى تالاي قېتىم يوشۇرۇۋالغانىدى، دادىسى بىلەن كۆرۈشۈشتىن توس-

قان، قورقۇنقان ئىدى. چىن تۆيغۇلارغا بېشىچىلاپ كىرىپ، ئېسىل تېتىك دۇنيادا خالىغىنىچە جار سېلىش ئوتتىدا ئون نەچچە يىل پۇچۇلانغان شائىرنىڭ دۇنياسى چىدىغۇسىز مالىماتاق بولۇپ كەتتى. ئۇ شېئىردىن باشقا نۇرغۇن نەرسىسىدىن بىراقلا ئايرىلىپ قالدى، چىدىيالمىدى. «زېمىندا ئۆيۈم يوق، ئۆيۈمدە خوتۇن» دېدى ئۇ خارلىقتا بوغۇلۇپ تۇرۇپ. مەشرەپتىكى غەزەپ ـ زار ئۇنىڭ شېئىرلىرىغا قېنىق رەڭ بەرگەن ئىدى، ئەمدى مەشرەپنىڭ سەرگەردانلىقى غوجىنىڭ بېشىغا چۈشتى. شۇنداق قىلىپ غەپلەت، بىكىك ئىدىيە، تۇرمۇش ئۇسۇلى، جاھانىي، خەۋپنى ئۇنتۇش كېسىلىگە گىرىپتار بولغان زور بىر خەلقنىڭ بىر ۋەكىل شائىرى ئاشۇ پەرۋاسىزلىقلارنىڭ بەدىلىگە يۇز تۇتۇشقا مەجبۇر بولدى.

بۇ بەدەللەرنىڭ قانچىلىك ئاچچىق، ئېچىنىشلىق ۋە خورلۇققا تولغانلىقىنى بىر ياراتقۇچى ئاندىن قالسا غوجىمۇھەممەد ئۆزى بىلىدۇ. بىز پەقەت ھېس قىلالايمىز، ئېچ ئاغرىتالايمىز. ئەمما ئېچ ئاغرىتىشنىڭ قولىدىن نېمە كېلىدۇ؟ تېخىمۇ ئېغىر ئازاب!

ئۇ يالغۇز بېشىنى ئېلىپ تىرىكچىلىك ئۈچۈن، قورسىقىنى بېقىش، ماكان تۇتۇپ خاتىرجەم تۇرمۇش يارىتىش، شېئىر يېزىش ئۈچۈن ھاياتلىقنىڭ رەھىمسىز سەھنىسىگە قەدەم باستى، قىلمەغان ئىشى ئاز قالدى. ئاچ ـ توق، يېلىنىڭ ـ يالىڭاچ دېگۈدەك نەدە ياخشىراق ئىشنىڭ خەۋىرى بولسا شۇ يەرگە چاپتى. ئۇنىڭ شېئىرىنى ئوقۇغان، ئۇنىڭ بىلەن غايىۋى دوستلاشقان نۇرغۇن يېڭىشى نىيەتلىك كىشىلەر بىر شائىرنىڭ كۇلپىتىنى بارلىق شائىرلارنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنىڭ دۇنيا ۋە قىممەت چۈشەنچىسى ئالدىدىكى رەھىمسىز مەسخىرىسى دەپ بىلدى، يارەدەم قوللىرىنى ئايىمىدى. خوتەندىكى قەلەمكەشلەرلا ئەمەس، يەكەن، قاغىلىق، قەشقەر، ئاقسۇ، ئاتۇش، كورلا، تۇرپان، ئۈرۈمچىدىكى ياخشى نىيەتلىك، ئاق كۆڭۈل كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭغا قىلغان خەيرخاھلىقىنى يېزىپ، ئۇلارغا ئاپىرىن ئېيتىپ تۇگىتىپ بولغىلى بولمايدۇ.

بىز ئۇلارغا كۆپلەپ ئەجىر تىلەيمىز. ئەمما بۇ يارەملەر شائىرغا تېخىمۇ ئېغىر ئازاب، بېسىم پەيدا قىلاتتى، ئۇنىڭ يىغلىغۇسى، ئىنسى - جىن يوق يەرلەرگە قېچىپ كەتكۈسى كېلەتتى. ئەمما ياشاشتىن، ھاياتتىن قېچىپ نەگە باراتتى؟ ئۇ ھەممىنى ئۇنتۇپ يەنە شۇ ئەسەبىيلىك بىلەن شېئىرغا چۆكەتتى، ھەممە ئىزتىراپ-لىرىنى مىسرالارغا قان قىلىپ تۆكەتتى، ئۆز پۈت - قولىغا تايىنىپ جېنىنى جان ئېتىشنى ئويلايتتى، شۇنىڭ ئۈچۈن تىركىشەتتى. بارلىق خوتەن يوقسۇللىرىغا ئوخشاشلا ئاقسۇغا پاختا تېرىپ پۇل تاپقىلى چىقتى. ئۇرۇمچىگە چىقىپ دۆڭكۆۋرۈكتىكى جان ئۈچۈن يىغلىغان ساناقسىز ئۆز ئېلىنىڭ بىچارە مۇساپىر كەلگىندىلىرى توپىغا قېتىلىپ ئىشتان سېتىپ باقتى، قامىلاشمىدى. ھەممە نەرسە ئۇنىڭ ھەربىر ھەرىكىتىنى بولۇشچە مەسخىرە قىلىپ چىقتى. ئۇ نەگە بارسا، شۇ يەردە بۇرنىغا يېدى. جاھانغا جاھاندىن، جاھانغا يارىشا ساختىپەزلىك، يالغانچىلىق سەنئىتىدىن خەۋەرسىز قېلىش ئۇنى قەدەمۇ قەدەم پۇتلاپ خارلىدى. ساددا، تۇزلۇك، «كىروران» ژۇرنىلىنىڭ مۇئاۋىن باش مۇھەررىرى، شائىر ئەسقەر ياسىنىڭ گېپى بويىچە بولغاندا، «ياۋاش، ھەددىدىن زىيادە ياۋاش»لىق شېئىر ۋە پاكىز، چىن تۇيغۇلارغا قول بەرگەن بىر شائىرنى سۆزلەپ تۇگەتكۈسىز خورلۇق، چىداپ بولغۇسىز غۇربەتچىلىككە دۇچار قىلدى. ئۇ دۇنياغا قانداق مۇئامىلە قىلىش كېرەكلىكىنى چۈشەندى، ئەمما قاملاشتۇرالمىدى؛ شېئىرنى دەپ قانچىلىك بىچارە ھالغا چۈشۈپ قالغىنىنى بىلدى، ئەمما شېئىر-دىن مېھرىنى ئەسلا ئۈزەلمىدى. ئۇچ يىلغا سوزۇلغان سەرگەردان، مۇساپىر، قاقتى - سوقتى ھايات ئۇنى چېنىقتۇردى، ھاياتنىڭ رەھىمسىزلىكىنى تىنماي جار سالدى. ئۇمۇ شۇنداق بىر ھەقىقەتنى خۇلاسىلەپ چىقتىكى، شېئىر ئۇنىڭ بارلىقى، تىنىقى! نېمە قىلىپ بولسۇن، جان ساقلاش تامامەن مۇمكىن، ئەمما ئۆزۈڭ ئا-

يانماي جان بېرەلەيدىغان بىرەر ئەقىدە - ئىش تېپىش، ئۇنىڭ كەتمىنىنى قاملاشتۇرۇپ چېپىش خالىغان ئادەمنىڭ قولىدىن كېلىۋېرىدىغان ئىش ئەمەس. ئۇ ھاياتتىكى چىن تۇيغۇلارنى سۆيەلىدى، ئۆزى خالىغانسىمۇ، يوقسۇللۇقنىڭ دەردىنى تارتسىمۇ، كۆلپەت ئىچىدە يەنە روھىي مەغرۇرلۇقىنى يوقاتمىدى. ئۇ ھاياتىنىڭ مەنە ئىزدىدى، مۇشكۈلچىلىكتە چۈشكۈنلىشىپ تۇگىشىپ كەتمىدى. ئۆزىنى ھەرقانداق كەلگۈلۈكتىن ئامان - ئېسەن، مەغرۇر پېتى ئېلىپ چىقىپ كېتەلەيدىغان پاكىز شېئىرىيەت ئۇچۇن ئۇ ھەممىگە كۆكرەك كېرىپ ئوتتۇرىغا چىقىشقا رازى بولدى. بۇنداق ئاشقانە، تەلۈە سۆيگۈ - مۇھەببەتنىڭ ئۆزىگە پاراغەت ئېلىپ كەلمەيدىغانلىقىنى ئۇ ئاللىقاچان تەن ئالغاندى: «بىلىمەن، مۇھەببەت ئالار جېنىمنى»...

سۆيگۈ ماڭا بېرىلگەن جازا،
ئامالسىزمەن قەلبىم ئالدىدا.
—— «ھەسرەت»تىن

ئۇ ئاشۇ روھىي غالىبلىقى بىلەن نۇرغۇن نەرسىلەرنى ھېس قىلىپ يەتتى، قورسىقى تويغىچىلىك بولسىمۇ نەپكە ئېرىشىدىغان، چامىسى يېتىدىغان ئىشلارنى قىلدى، ئاندىن شېئىر ئۇچۇن ئولتۇردى. ئۇچ يىللىق ئاقما ھاياتتا ئۇ يېزىشتىن بىرەمۇ توختاپ باقمىدى. پۇل، بايلىق ئۆزىنى كۆز - كۆز قىلىپ كۆرسىتىش ئەرشىئالاغا چىققان مۇشۇنداق بىر بەدىئىي زامانىدا شېئىر، چىن تۇيغۇلار ئۇچۇن بىر موچەننىڭ ئوتىغا، بىر قوتىغا بىر سۆيۈپ ئولتۇرۇپ يەنە شېئىر ئۇچۇن جان سېلىپ بېرىۋاتقان شائىرنىڭ بۇ خىل پىداكار، قەيسەر روھى قەلبىلەرنى لەرزىگە سالمايدۇ. بىز بۇنى نېمە دەيمىز؟ سولىماس ئېتىقاد!

ئۇنىڭ تۇرمۇشىدا ئاخىر ئۆزگىرىش يۈز بەردى. شېئىرغا

بولغان ئوتتەك مۇھەببەت، ئۆلمەس ساداقەت ۋە ئۇنىڭ شېئىرىدا چاقنىغان يۇكسەك ئېستېتىك لەرزىلەر غوجىمۇھەممەدكە ياخشى چىللىدى. ئۇنى يەپ كەتكەن شېئىر ئاخىر ئۇنى قۇسۇپ بەردى. ئوبۇل ھاشىمدىن ئىبارەت ساخاۋەتلىك قول غوجىمۇھەممەد ئىڭ شېئىرىيەت قەسىرىدىن چىقىپ دەردەمەن شائىرنى يۆلىدى. شېئىر، ئۇ جان بەرگەن شېئىر ئۇنىڭ چېھرىگە قان بەردى.

غوجىمۇھەممەدنىڭ دۇنيا قارىشىدا بەلكىم ئاسمان - زېمىن ئۆزگىرىشلەر بولغان بولۇشى، ئۇ قانداق ياشاش ھەققىدە مۇئەييەن تونۇشقا كەلگەن بولۇشى مۇمكىن. مېنىڭ دەيدىغىنىم: شائىرغا تورمۇشمۇ كېرەك. شائىرلار، ئۆزۈڭلارنى، تورمۇشۇڭلارنى ئونتۇپ قالماڭلار، ھاياتقا ئارقاڭلارنى قىلىۋالماڭلار!

بىزنىڭ غوجىمۇھەممەدنىڭ كۆلۈش - يىغلىشى توغرۇلۇق ئارتۇقچە باش قاتۇرۇشمىز ھاجەتسىز. ئۇ تورمۇشتا كۆلۈپ، شېئىرىدا بوقۇلداپ قان يىغلىسا ھەمجورلۇققا بىز تەييار. ئەمما «ئېگىلگەن باشقا ئۇرارمەن قىلىچ» دەپ غەزەپ بىلەن جار سالغان شائىرنىڭ ئۆزىنىڭ بېشى ئېگىلىپ خارلىقتا قالسا، «ئۇمىدسىز غەزەپ» بىلەنلا ياشاشنى راۋا كۆرىۋەرسە، بۇ كەچۈرگىلى بولمىدىغان ئىش ئەمەس. شائىرنىڭ تورمۇشتىمۇ قان قۇسۇشى ئونى ئوڭايلا مەسخىرە ئوبېيېكتىغا ئايلاندۇرۇپ قويمىدۇ. ئەمەلگە، ھەرىكەتكە ئايلىنالمىغان گەپ - ئىدىيە سەپسەتىدىن باشقا ھېچنەرسە ئەمەس.

ئۇ، ئۇنىڭ شېئىرلىرى كۆلۈشى مۇمكىن، ئۇنىڭ شېئىر - يازمىلىرىنىڭ مەنبەسى بولمىش ئۇيغۇر جەمئىيىتىدىكى يىرگىنىشلىك قىلمىش - ئەتمىشلەر تۇگىسە، ئازلىسا؛ ئۇ كۆلۈشى مۇمكىن، «ئەر»، «ئىنسان»نىڭ تاكامۇلىنى كۆرسە؛ ئۇنىڭ شېئىرلىرى كۆلۈشى، شادلىقتىن تەنتەنە قىلىشى مۇمكىن، ئەرلەرنىڭ جەسۇر، جەڭگىۋارلىقىنى، ۋەتەن، ئەل ئالدىدىكى قان - قەر-

زىنى، ئەل، ئائىلە، ئايال ئالدىدىكى مۇقەددەس مەجبۇرىيىتىنى تۇنۇپ يەتكىنىنى ۋە ئۇنى ئاقلاش ئۈچۈن يەڭ تۇرۇپ مەيدانغا چۈشكىنىنى كۆرگەن - دە! سىز گۈل سولۇپ، قۇرۇپ كېتىۋاتسا، ئۇنىڭ ئىشقىغا جان تىككەن كاككۇكنىڭ خەندان ئۇرۇپ شادىيانە كۈيى توككىنىنى كۆرگەنمۇ؟ يازارمەن — دەۋر چالغان ساز. سا - زەندىنىڭ يۇرىكىدە دەرد ئۆكسۈپ تۇرسا ئۇنىڭ زەخمىكى قان قۇسماي، بۇقۇلداپ يىغلىماي قالاتتىمۇ؟ بىزدە ئىشقى پۇچەك، ساداقىتى تۇترۇقسىز، مەۋقەسى نائېنىق كۈيچى شاتۇتىلار سامان - دەك. مەن ئۇلارنىڭ ساختىپەزلەرچە قاقاقلاپ كۈلۈشلىرىنى زامان؟ ماكان ئالدىدىكى نومۇسسىز ئىپلاسلىق دەپ قارايمەن. شۇنداق دېگۈم كېلىدۇ: شائىرلار، ھەدىسىلا «مەن خەلقنىڭ شائىـ - رى» دەپ ئۇلۇغ گەپلەرنى شىپى كەلتۇرۇپ ۋەز ساتىدىغان ئەي بىچارە شائىرلار، سېنىڭ مەدەنىيىتىڭ، ئېتىقادىڭ ئارىلاشما مە - دەنىيەتلەر چەمبىرىكىدە قېقىلىپ - سوقۇلۇپ، مەۋجۇتلۇقۇڭ قاپقاراڭغۇ نائېنىقلىق تەرەپكە سۈرۈلۈپ كېتىۋاتسا سەن يەنە كۈ - لەمسەن؟ كۈلەلەمسەن؟ خوتۇن - قىزلىرىڭ تىزگىنسىز ھالدا تاپتىن چىقىپ بۇزۇلۇپ كېتىۋاتسا، ئەرلىرىڭ ئۆز بۇرچى ئالدىدا ئامالسىزلارچە، نومۇسسىزلارچە تىز پۈكۈۋاتسا، ئەخلاقىڭ قات - قېتىدىن يىرتىلىپ كېتىۋاتسا سەن يەنە قاچانغىچە ساختا گەپ، سۆز ئويۇنلىرى، پاسا - پۈچەك، قۇرۇق ھېسسىياتلىرىڭ پالاقلاپ، شۆلگەي ئېقىتىپ يۈرسەن؟ سادىغاڭ كېتەي شائىرلار، نومۇس قىل!

قارىماقتا، غوجىمۇھەممەدنىڭ يىغىسى توختىمايدىغاندەك، ئە - سەبىيلىرى تېخىمۇ چىڭقىلىپ، قەھرىلىك ئىسيانلىرى يەنە كۈچە - يىدىغاندەك قىلىدۇ. مەن شۇنى چىن دىلىدىن ئارزۇلايدىغانلاردىن.

شائىرمۇ ئۆزىنىڭ نېمە قىلىشىنى بىلگەندەك قىلىدۇ:

خۇدۇكسىرىمە، قارىما،
ئۇستۇمدىكى جۇل چاپان

ئىچىمدىكى قۇم باسقان زامان
بىلمىسەممۇ نەدىن چىقىشنى،
نەگە بېرىشنى بىلمەن هامان.
— «جۇل چاپان»دىن

شېئىرىيەتكە بولغان ئاڭلىق سادىقلىقلا هەممىمىزنى قۇتقۇزىدۇ، شېئىرنىمۇ قۇتقۇزىدۇ، هېچ بولمىسا ئازدۇرمايدۇ. شۇ چاغدىلا بىز غوجىمۇهەممەدتەك مەغرۇرلۇق بىلەن «مەن مەۋجۇدمەن قىيامەتكىچە» دەپ قورقماي ۋارقىرىيالايمىز.

بەلكىم، «قومۇل گېزىتى» تەھرىراتى دېگەندەك، ئۇ راستتىنلا «شېئىرىيەت بەندىسى»دۇر! شېئىرىيەتنىڭ روھ داردا تىرىلگەن، كۆتۈرۈلگەن ئەسەبىي ئىسيان بەلكىم ئۇنى قايتا تۇغقاندۇ؟!

2001 ـ يىل، ئىيۇل. قاراقاش ـ ياۋا

ئەركەكلىكنىڭ چىللىشى

نۇرمۇھەممەد ئۆمەر ئۇچقۇن

• نەچچە مىڭ يىللىق مەدەنىيەت تارىخىمىز ۋە پۈتۈكلىرىمىز بىزگە خەلقىمىزنىڭ پىسخىكىسى ۋە ھاياتلىق مىزانى ھەققىدە قىممەتلىك تەلقىن ئېيتىپ بېرەلەيدۇ. بىز تارىخىنىڭ سارغايغان بەتلىرىنى قانچە ۋاراقلىغانسېرى شۇنچە ئىپتىخار ۋە ھاياجانغا چۆمىمىز. گەرچە نېمە ئۈچۈنلىكىنى دەپ بېرەلمىسەكمۇ، ئۇزاق تارىخىنىڭ سەلتەنەتلىك شانۇ شەۋكىتى بىزنى ھاياجانغا سالىدۇ. مەن ھۇن تەڭرىقۇت چەۋەندازلىرى، ئوغۇزخان، ئاتىللا، چىنگىز ـ مۇر باتۇر ... لار ھەققىدە گەپ بولغان كۆزلىرى ھەۋەس، شادلىقتا چاقنىمىغان، قېنى قىزىپ، ھاياجىنى تاشمىغان بىرمۇ ئۇيغۇرنى كۆرمىدىم. «سىپارتاك»، «سۇ بويىدا»، «ئۇچ پادىشاھلىق ھەققىدە قىسسە» فىلىملىرىگە مىختەك قادىلىپ ئولتۇرۇپ، باھادىر ئەزدـ مەتلەرنىڭ ھەق ـ ناھەق پاسىلى ئۇستىدىكى غەزەپ ـ زارىغا، قورقۇمسىز شىر يۈرەكلىكىگە ئاپىرىن ئېيتىپ تىل چاكىلداتقان ئادەملەرنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىنى ھېچكىم سانىاپ بېرەلمەسـ لىكى مۇمكىن، تارىخ نوقۇل يىللار دۆۋىسى ئەمەس. يالغۇز ۋەقەـ لەرنى دەلىللەش ۋە قاتىرىسىغا يىلنامە، جەڭ خاتىرىلىرىنى تـ ـزىپ كۆرسىتىشلا ئەمەس. ئۇ مەلۇم بىر دەۋرنىڭ مەۋجۇتلۇق ئۇـ چۇن كۆرەش تارىخىلا ئەمەس، بەلكى بىر قەۋمنىڭ مەدەنىيەت، تۇرمۇش ئەندىزىسى، ئېتىقاد، روھىيەت ئارخىپى. بىز ئەمدى تا ـ رىخ تەتقىقاتىنى مەدەنىيەت پىسخىكا تەتقىقاتى دەرىجىسىگە كۆتۈـ

رۇش ئۇستىدە ئىزدىنىشىمىز لازىم. چىنتۆمۇر باتۇر بەلكىم سىڭلىسى مەختۇمسىلانى قۇتقۇزۇش ئۈچۈنلا يەتتە باشلىق يالما-ۋۇز بىلەن ئېلىشمىغان بولغىيتتى؟ ئۇنىڭ مىسران قىلىچىنىڭ غەزەپ بىلەن ھەر بىر ئۇرۇلۇشىدا ئۆز قېرىندىشى، ئائىلىسى، قەۋمىنىڭ ئار - نومۇسى، قىز - خوتۇنلىرىنىڭ ئىپپەت - ھايا-سى، نەسەب شەجەرىسىنىڭ ئۇلۇغۋار - مۇقەددەسلىكىنى ساقلاش ئۈچۈن جان تىكىپ كۈرەش قىلىش ئەقىدىسى يالىلداپ تۇرىدۇ. دېمەككى، ئۇ بىزنىڭ روھىيەت تىندۈرمىمىزدا چۆچەك ئىچىدىكى بىر قەھرىمانلا ئەمەس، بەلكى ئەخلاق، ئەقىدە ئىمپېراتورىغا ئاي-لىنىپ كەتكەن. مۇشۇنىڭغا ئوخشاش مەنۇىيەت يۇلتۇزلىرىمىزنى قايتىدىن، يېڭى - يېڭى روجەكلەردىن جۇلالاندۇرۇپ تۇرۇش، پۈ-كۈلگەن قەدىمىزنى رۇسلاپ، چىرىگەن قەلبىمىزنى پاكلاشتا پەۋقۇلئادە ئەھمىيەتكە ئىگىدۇر.

چۆچەكتە ئاران بىرسى بولسا، بىزنىڭ چۆچەكتەك خىيالىي، رىۋايەتلەردىكىدەك بىغەم، ئەپسانىلەردىكىدەك بەدىئىي رېئاللىقى-مىزدا تۇرلۇك ئىجتىمائىي سىياقتا نىقابلانغان مۇنداق ئادەم سۈ-رەتلىك يالماۋۇزلار ئاز ئەمەس. ھوشيار بولمىساق ماڭدامدا بىر پۈتلىشىپلا تۇرىمىز. بەلكىم مەن، سىز، بىز ... بىلىپ - بىلمەي يەتتە باشلىق يالماۋۇزلارغا ئوخشاپ قېلىۋاتقاندىمىز ياكى بولما-سا ئۇنىڭ مەلۇم بىر بېشىغا ... ئەمما چىنتۆمۇر باتۇر قېنى؟ مىسران قىلىچى بارمىدۇ؟ كاپكاپ كۈچۈكى تەييارمىدۇ؟ ئارغىماق ئېتى تەقمىدۇ؟ ... نازۇركۈم يېتىم بوتىلاقتەك ئايانچىلىق ئاۋازدا شۇنداق قوشاق قېتىشقا مەجبۇر بولغانىدى:

تاغدىن چۈشكەن لاي سۇنى،
سۇزۇپ ئىچەر ئەر بارمۇ؟
نازۇك باشقا كۈن چۈشتى،
ئېلىپ قاچار ئەر بارمۇ؟

ئۇنىڭ ھەسرەتلىك نىداسىغا ئېزىلگەن، خورلانغان پۈتكۈل قىز - ئاياللىرىمىزنىڭ مۇڭى قېتىلىپ كەتتى. ئەمما نازۇك قىزلىرىمىزغىمۇ چىقمىدى، چىقسىمۇ يوق ھېسابتا بولدى. ئەر بارمۇ؟ ئەر بارمۇ؟؟؟ نەچچە مىڭ يىل ئۆتۈپ كەتتى. ئىنسانىيەت- نىڭ قەھرىمانلىق دەۋرى جىمجىت ئاخىرلاشتى. بىز ئەمدى بىر چاغلاردىكى ئاقار يۇلتۇزدەك ئۇچۇپ بارىدىغان تۇلپار - ئارغا- ماقلارنى تار، بېكىك ئىشخانىلاردا يۇمشاق ئورۇندىقلاردا ئولتۇرۇپ خىيالەن ئويلايدىغان بوپقالدۇق. بىر قەۋم، ئەل ئۇچۇن نەچچە مىڭ باھادىر سۈپەت يىگىتنىڭ كۆزىنى مىتمۇ قىلىپ قويماي جان تە- سەددۇق قىلىشلىرى كىتابلاردىكى ساماۋى چۆچەكلەرگە، كىشە- لەر ھەۋەس بىلەن ئېغىزىنى تامشىتىدىغان كەتسە كەلمەس ئۆت- مۇش ئەپسانىلىرىگە ئايلاندى. بىز ئەمدى بۇنداق باتۇرلۇق داستا- لىرىنى هوللىۋود، جۇڭگو، شياڭگاڭنىڭ ئۇرۇش فىلىملىرىدىن كۆرىدىغان بولدۇق. ئەمما كۆرۈپ ھۇزۇرلىنىش ھامان كىشىلەر- نىڭ ئىچكى تۇيغۇسىدىن چەتتە قالىدۇ، ئۇ مەڭگۈلۈك ئەس بوش- لۇقىدىن قارار تاپالمايدۇ. كىنوخانىدىن چىقساقلا، تېلېۋىزورنىڭ ئالدىدىن قوپساقلا ھەممە يوق. ئالدىمىزدىكى بىر - بىرىدىن ئال- دىراش، پەرۋاسىز ئادەملەر، ھەممەيلەن ياشاش ئېھتىياجىنىڭ ئا- يىغى چىقماس ھەلەكچىلىكىدە قالغان. تېخى بايىلا قارام ئەركەك- چىلىكنىڭ ھۇزۇرلۇق ئېقىنىدا ئاققانلار يېنىدىلا بىر قىزنىڭ ناجىنىسلارچە دەپسەندە قىلىنىشى، خورلىنىشى ياكى بوزەك قە- لىنىشىغا پەرۋاسىز كۆز يۇمۇپ، قۇلاق يوپۇرۇپ ئۆتۈپ كېتىشى مۇمكىن.

مۇمكىنلا ئەمەس، تۇرغان گەپ. سىز، مەن ئۇنداق قىلمىدۇق دېيەلەمدۇق؟ ... روھىيەتتىكى ئەركەك ۋە ئەركەكتىكى روھ ... قەھرىمانلىق ئەپسانىسى ۋە ئەپسانۋى قەھرىمانلىق .... كىشىلەر ئايال مىجەزلىشۇاتاتتى، ئاياللىشىش پۈتكۈل يەر شارى خاراك- تېرلىك ئورتاق ئاپەت ئىدى ... غايە بىلەن رېئاللىق، ئارزۇ بىلەن

ئەمەلىيەت ئوتتۇرىسىدىكى تار قىسلچىلىقتا پۈتكۈل ئىنسانىڭ يەتمىگەن ناھايىتىمۇ ئېغىر پاجىئەلىك تەڭقىسلىقى مەجبۇرىيىتى تۇراتتى:ئەركەكلىك !!

ئات يايلى ئۆچتى سارغۇچ بەتلەردىن،
باتۇرلۇق كۆچتى قىلىچلىق ئەردىن.
ـــ ئادىل تۇنىياز : «ئۇيغۇر كوچىغا چىققاندا» دىن

بولار ئىمىش ئەرلەرنىڭمۇ ئىپپىتى،
ۋەتەنسىزلەر كىرەلمەسمىش جەننەتكە.
ـــ غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد: «ناخشا» دىن

بىز قەھرىمانلىق دەۋرى ئەپسانىلەرگە ئايلانغان تالاي يىلدىن كېيىن توساتتىنلا كىملەرنىڭدۇر قەھرى بىلەن توۋلاشقانلىقىنى ئاڭلاپ قالدۇق. «ئەركەكلەر، قېنى سىلەر؟» دەيتتى بىرى ئادەم پاتماي قالغان ئورۇمچى كوچىلىرىدا ئەلەڭشىپ ۋارقىراپ يۈرۈپ. كىشىلەر ئۇنىڭغا قاراپ قويۇشاتتى ـ يۇ، يەنىلا ئۆز ئىشلىرى بىلەن بەند ئىدى. ۋارقىرىغانلا ئادەمگە قاراپ تۇرۇپ ۋاقىت ئىسراپ قىلىشقا بولمايتتى. پۇل تېپىش كېرەك ئىدى. تىجارەت قىلىش، خىزمەتكە بېرىش ئۈچۈن چاپمىسا بولمايتتى. پۇل تاپقاندا كىمنى قانداق چىرقىرىتىپ، ۋارقىراتقۇسى كەلسە، شۇنى قىلالايدىغىنى. غا ئۇلار سۆزسىز ئىشىنەتتى. ۋارقىرىغۇچىنىڭ ئەتراپىدىكىلەر بىلەن كارى يوقتەك ئىدى. ئۆز خىيالىدا ۋە ئۆلچىمىدە ئۇ يالىڭاچلىنىۋاتقان ئايالالارنى، ھىسسىياتسىز، بېسىقىپ كەتكەن بىچارە ئەرلەرنى، كوچىلاردا كەلكۈندەك دەۋرەپ، قۇتراپ كېلىۋاتقان شەھۋەتنى، ھايانىڭ قات ـ قات چۈمپەردىسىنىڭ جارتىلداپ يىرتىلغىنىنى ئېنىق كۆرەتتى ۋە يەنمۇ چىڭقىلىپ، بوغۇلۇپ ۋارقىرايتتى. «ئادىل تۇنىياز» دەپ قويياتتى كىملەردۇر ئېچىنىپ. ئۇنىڭ ئاڭلارغا چولىسى يوق ئىدى. ئۇ ئۆزى ئوبدان بىلەتتى، نا-

هايىتى ئېنىق، ھەقدادىغا يەتكۈزۈپ ئۆزىنىڭ كىملىكىنى بىلگە- نىدى. ئۇنىڭغا، ياق ئۇنىڭغا ئەمەس، ئۇنىڭ ئالدىدىكى بەتبەشىرە رېئاللىققا ئەر كېرەك ئىدى، ئەركەكلىك تۇزدەك لازىم ئىدى. ئۇ- نىڭدىن نەچچە مىڭ چاقىرىم يىراقلىقتا چاچ ـ ساقىلى ئۆسۈپ كەتكەن، خۇنۇك كۆزلىرىدىن جاھانغا بولغان ئاچچىق، سوغۇق مەسخىرە چاچراپ تۇرىدىغان ئېگىز بوي، ئاۋاق بىرى جىنازىدەك ئورۇق گەۋدىسىنى لەپەڭشىتىپ تۇرۇپ سەۋدايىلارچە توۋلايتتى:

قەرز ... قەرز...
ئەرلەردىكى يوقالغان ئىپپەت ...
ـــ غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد: «ئەرلەرنىڭ ئىپ- پىتى» دىن

ئۇ ئارقىدىنلا مەسخىرىلىك ھىجىيىپ تاشلايتتى. تولىمۇ تار، قاراڭغۇ زەيكەش ئۆيىدىن يۇگۇرۈپ چىقىپ شەھەر قىزغىن- لىقىدا كەلكۈندەك ئېقىۋاتقان، ھەممىنى ئۇنتۇغان خوتەنلىكلەرگە قاراپ:

كۆزۈڭنى ئاچ، قۇياش ساڭا پاتماقتا،
ئۆزۈڭنى تاپ، ئىسمىڭنى ئېيت دۇنياغا.
ـــ غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد: «غېرىب» دىن

دەپ توۋلايتتى. كىشىلەر ئۇنىڭ سوپى چىراي تەلەتىگە قاراپ «سارىڭ» دەيتتى ۋە ئالدىراپ كېتىپ قېلىشاتتى. ئۇ بېشىنى چاي- قاپ قويدى. قارىداپ كەتكەن چىرايىدا ئەلەملىك ھەسرەتنىڭ سو- غۇق ئۇچقۇنى قېتىپ قالدى. «ئەمدى ئۆزۈڭگە قالدىڭ ئەر» دېدى ئۇ بوش پىچىرلاپ. نەچچە يىل ئىلگىرى ئۇ توساتتىنلا قەلبىگە پاتماي كۈۋەجەپ تۇرغان ھېسسىياتنى باشقۇرالماي بىر پارچە يىرتىق قەغەزنىڭ بۇرجىكىگە شۇنداق مىسرالارنى پۈتۈپ قويغانـ

دى: ئۇدۇن ئەڭ ئاخىرقى ئەرلەر شەھىرى. ئۇ ئەمدى بۇ گېپىنىڭ راست ـ يالغانلىقىغا ئىشەنچ قىلالمىدى. تارىخىتكى تەۋەررۈك جاھىللىقىغا مەھكەم يېپىشقان، شۇنداقلا يېڭى مەدەنىيەت ئېقىنىغا ئاچ پاقىدەك تاشلىنىشىنىمۇ ئۇنتۇمىغان ساددا خوتەنلىكلەر ئۇنىڭغا يىلىكى قۇرۇۋاتقاندەك كۆرۈندى. ئەنئەنە بىلەن يېڭىلىقنى تەڭشەكنىڭ ئىككى ئۇچىغا قوندۇرۇۋېلىپ دەلدۇگۇنۇپ كېتىۋاتقان دارۋازەدەك زور بىر خەلق ئۇنىڭ كۆزىنى ھەيرانلىقتىن ھاڭ قىلىپ، يۈرىكىنى زىڭىلداتقاندى. ئۇ سەبىلىرىگە پاتمىغان ھالدا ئۆز باياۋىنىدا جار سىلىپ توۋلاپ ماڭدى. ئۇنى تاشلىۋەتكەن سېخ ئارقىدا قالدى(ئۇ ئىشتىن قالغان)، ئائىلە ئۇنى تاشلىۋەتتى.

سوپى مەجەز يىغلاڭغۇ شائىر باشقىلارنىڭ زورى بىلەن ھەپتە دېگۈدەك ئەينەككە قاراپ كۆلۈشنى مەشىق قىپتۇ. «كۈلەلمىدىم، يىغلاپ سالدىم» دېدى ئۇ بىر كۈنى نۇرمۇھەممەدكە. نۇرمۇھەممەد يىغلاپ سالغىلى تاس قالدى. ئۇ، چۈشەنگەنىدى. تۇرمۇشتا يەتكۈچە ھەرەج تارتقان، قەلبى دائىم گۈرۈلدەپ كۆيۈپ تۇرىدىغان بۇ شائىرنىڭ قەلبى ئۇنىڭغا يول بەرگەنىدى ... شۇندىن كېيىنلا ئۇ «ئىپپەت ... ئىپپەت ...» دەپ بولۇشىغا جار سالغىلى تۇردى ... «غوجىمۇھەممەد» دېدۇق بىز ... بىر ئاۋاز ئۇرۇمچىدە، بىر ئاۋاز خوتەندە ئىدى ... ئىككى ئاۋازنىڭ لەرزىسى شەرقتىن غەربكە، جەنۇبتىن شىمالغىچە يېتىپ باراتتى. ئوخشاش بىر روھ، ئوخشاش بىر سادانىڭ ئىككى خىل لەرزىسى دولقۇنلاپ كېلىپ بىر توچكىدا بىر ـ بىرىگە ئۇرۇلاتتى: ئەركەكلىك!

* * *

«مەڭگۇ تاشلار» دىن تارتىپ تارىخىي قوشاقلىرىمىز ئەپسانە ـ چۆچەكلىرىمىزگىچە ھەممىسىدىن قەھرىمانلىق، مەردلىك، ۋاپا تۆكۈلۈپ تۇرىدۇ. قەھرىمانلىقنى كۈيلەش، مەدھىيەلەش ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا يېڭى تېما ئەمەس. دۇنيا ئەدەبىياتىدىمۇ تارىخ-

مىزدىكى ۋە رېئاللىقىمىزدىكى قەھرىمان تىپلارنى يورۇتۇپ، ئۇلارنىڭ جەسۇر ئوبرازىنى تىكلەش مەلۇم كۆلەم سەۋىيىدە ئېلىپ بېرىلدى.

شېئىرىيىتىمىزدە قەھرىمانلار ھاياتىغا بېغىشلانغان ۋەقەلىك شېئىرلار ۋە باتۇرلۇقنى كۈيلەيدىغان خېلى - خېلى لىرىكىلار مەيدانغا كەلدى، ئەمما ئۇ ئىزچىللاشمىدى. ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ كېيىنكى مەزگىللىك ئازابلىق جىمىشىغا ئەگىشىپ بۇ ھەقتە قەلەم تەۋرەتكەن، تەۋرىتىۋاتقان شائىرلىرىمىزمۇ ئاستا - ئاستا غايىب بولۇشقا باشلىدى. شېئىرىيىتىمىزدە ئېلىپ بېرىلغان دەۋ تالاشلارنىڭ ئايىغى ئەمدىلا بېسىقىۋېدى، بىر چاغلاردا چوڭ غۇلغۇلىلارغا بولغان سەۋەب بولغان شۇ شېئىرلارمۇ، شائىرلارمۇ مەتبۇئاتلاردا توساتتىن ئازلاپ كەتتى. شېئىر ئازابلىق سۈكۈتكە پاتتى. ئۇنىڭ جىمىشى شەك - شۇبھىسىزكى، تويۇنغانلىقتىن ئەمەس، ھەقىقىي، چىن شېئىرغا بولغان كۈچلۈك ئېچىرقاشتىن ئىدى؛ ئۆزىگە بىردەملىك غىلجىڭ ھېسسىيات بىلەن ئەمەس، تەۋرەنمەس ئەقىدە، ھالال نىيەت ۋە ئىزگۈ قەلب بىلەن ياندىشالايدىغان شائىرلارغا بولغان تەقەززانىڭ سۈكۈتىدىن ئىدى. راست گەپنى قىلغاندا، كېيىنكى كۈنلەردە شېئىرىيىتىمىزدە تېخنىكا، سۆز ئويۇنى ھەددىدىن زىيادە ئېغىرلىشىپ كەتتى. شېئىر پاساھەت، چوڭقۇرلۇق ۋە مەنە - ماھىيەتتىن كۆرە چۈشەنگىلى بولمىغۇدەك تۇتۇق تەسۋىر، ئىپادىلەشلەر قاينىمىغا كىرىپ قالدى. شائىرلىرىمىزمۇ بىر - بىرىدىن ئۆتە مەۋقەسىزلەشتى. ئىجادىيىتىدە ئۆزۈكسىز ھالقىش پەيدا قىلىپ ماڭغان شائىرلار بەكلا ئاز قالدى.

مېنىڭچە، ئىجادىيىتىدە بىر قەدەر خاسلىق ھاسىل قىلغان ياش شائىرلارنىڭ ۋەكىلى سۈپىتىدە ئادىل تۇنىياز ۋە غوجىمۇھەممەد مۇھەممەدلەرنى كۆرسىتىپ ئۆتۈش مۇمكىن. ئۇلارنىڭ ئىجادىيەت ئالاھىدىلىكلىرى ئۇستىدە ئايرىم - ئايرىم توختىلىش

جەزمەن قىلىشقا تېگىشلىك ئىش. ئەمما بىز بۇ ئىككى شائىرنى بىر نۇقتىغا ئەكېلىشكە تۇرتكە بولغان تېما ئۇستىدە توختىلىشىنى بەكرەك مۇھىم بىلدۇق. گەرچە ئىككى شائىرنىڭ زۇۋانى ھەر خىل ياڭرىغان، يەتكەن پەللىسىدە مۇئەييەن پەرقلەر بولسىمۇ، ئەمما ھەر ئىككىلىسىنىڭ كۆزى بىر قۇياشنىڭ ھارارىتىدە يورۇغان ۋە شېئىر، مىسرالىرىنى ئوخشاش بىر تىنىق، ئىستەكتە يۇيۇپ چىققان. ھەر ئىككىسىنىڭ شېئىرىيەت ئارقىلىق ئىنسانغا قىلغان، قىلىۋاتقان پىچىر ـ پىكرىدە بۇ قەدىمىي قەۋمىنىڭلا ئەمەس، پۈتكۈل ئىنسانىيەتنىڭ مەۋجۇتلۇقىدىكى تۇزدەك زۆرۈر نەپسلەر مۇجەسسەم تاپقان ۋە ئۆزگىچە شېئىرىي يۈكسەكلىكىنىڭ كاماللىتىدە قاينىاپ ـ شوخشىغان. بىز شائىرنى تاڭ چىللىغان خورازغا ئوخشاتساق، بۇ بىر جۈپ خورازنىڭ چىللىشىدا شۇنداق بىر ئورتاق سادا ياتىدۇ: ئەركەكلىك!

غوجىمۇھەممەد: «ئەرنىڭ ئىپپىتى بولىدۇ، ئۇ ـــ ۋەتەن»، دەپ يازىدۇ. بۇ بىزگە ئەرنىڭ ئىپپىتى ـ ئەرلىكى، ئەركەكلىكى ھەققىدە ئىنتايىن قىممەتلىك مەنىلەرگە باي يېپ ئۇچى بېرىدۇ. ئەرلەرنىڭ تېنى كۈچلۈك، قاۋۇل، چەبدەس بولغاچقا، ئۇلارنىڭ زىممىسىگە ئائىلىنى قامداش، بېقىش، ئاسراش، قەبىلە ـ قەۋمىنى قوغداش، خوتۇن ـ بالىلىرىنى ھىمايە قىلىش ۋەزىپىسى تەبىئىيلا يۈكلەنگەن. ئاياللارنىڭ تېنى بىر قەدەر نازۇك، ئاجىز (بۇنى ئاياللىرىمىزنىڭ مۇتلەق كۆپچىلىكى تەن ئېلىشتىن شۇ قەدەر قورقىدۇ. ئەمما، ھەق سىزنىڭ تەستىقىڭىزغا موھتاج ئەمەس. ئۇ بەربىر مەڭگۈلۈك پاكىت). مىجەزى مۇلايىم، ئىللىق، تۇغۇش، پەرزەنت تەربىيەلەشكە مۇۋاپىق قىلىپ يارىتىلغان بولغاچقا ئۆيۈتۇش، پەرزەنت تەربىيەلەش، ئەرلەرنى كۈتۈش ... تەك مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالغان. بۇ خىل ئىش تەقسىماتى قانداقتۇر ئەرلەر زوراۋانلىق يۈرگۈزۈپ ياكى ئاياللارنى خارلاپ، خورلاپ، قۇل قىلىپ ئايىغى چىقماس ئۆي ئىشىغا بەنت قىلىش مۇددىئاسىدا غەـ

رەزلىك شەكىللەندۇرگەن ئىجتىمائىي يوسۇن بولماستىن، بەلكى تەبىئەتنىڭ ئۆز قانۇنىنىڭ ئۆز يولىدا جارى بولۇشى ئىدى. ئۇنى باشقىچە قىلىپ، ئايالىكىنى كۇت دېيىش ئەقىلگە ئۇيغۇن كەل-مەيتتى. ئۇنىڭ قول - پۇتىنىڭ يارىتىلمىسىغىلا ئېغىر ئەمگەك، چىدام، قوپاللىقنىڭ تامغىسى بېسىلىپ كەتكەندى. بىر قىزنىڭ تەبىئىتىدە تۇغما هالدا ئۆي تۇتۇش، ئاش - تاماق ئېتىش، باش-قىلارغا كۆيۈنۈشنىڭ ئەڭ ئىپتىدا خۇرۇچلىرى تېپىلاتتى. ئا-يالار سىرتنىڭ ئىشلىرىغا قېپقالغاندا كۇچەشكە، ئىنجىقلاشقا توغرا كېلەتتى. بۇنداق چاغلاردا ئۇلارنىڭ نازاكىتى، زىلۋالىقى يوقايتتى، نازۇك تېنى مۇكچىيەتتى. ئۇلار ئۆز تېنى، روهىياتىغا سوۋغا سۇپىتىدە بەخشەندە قىلىنغان ئەڭ مۇقەددەس تۇيغۇ، سۆل-كەتنى بېسىپ قويۇپ لەۋ چىشلەپ خىزمەت ئۇچۇن ئالدىرىشى كېرەك ئىدى. مۇكاپات مائاشى، خىزمەت باهالىشى، مەنسىدىن قالغان ئالدىراش ئولتۇرۇشلار، ئۇزۇنغا يۇگۇرۇش مۇسابىقىسى، ئاياللار هوقۇقى، ئاياللار ئازادلىقى، ئېغىرلىق كۆتۇرۇش چېمپى-يونلۇقنى تالىشىش ئۇچۇن كېچە - كۇندۇز پالاقلىمسا بول-مايتتى. ئاياللار ئاياللىق روهىناتىدىن ئايرىلىپ قۇرغاقلىشىپ، مەنسىزلىشىپ كېتەتتى. هارغىنلىق، زېرىكىش، بىكاردىن - بىكار ئىچى پۇشۇش، ئەهمىيەتسىز جىددىيلىشىپ، بىسەرەمجان بولۇش ... ئاياللارنى قىينايتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار پۇخادىن چى-قىش، روهىنى كۆتۇرۇش، تۇرمۇشتىن شادلىق، مەنە ئىزدەش ئۇ-چۇن كىيىملەرگە يېلىنىاتتى. گىرىم بۇيۇملىرىغا تەزىم قىلاتتى، بەزمىخانىلارغا قاترايتتى. ئەسەبىيلىك، زوراۋانلىق تۇسىنى ئال-غان ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىش شەكىللىرى تۇرمۇشنىڭ چىن مە-نىسىنى تاپالماي قالغان ئاياللارنىڭ بىردىنبىر تاللىشى بوپقالا-تى. شەهەرلەردىكى رېستوران، كۆڭۈل ئېچىش كۇلۇبلىرى، رەس-تە بازارلاردا پاتماي دەۋرەپ كېتىپ بېرىشقان ئاياللارنىڭ كۆزلە-رىنىڭ تەكتىدە بېسىپ بولغۇسىز يىغا، هەسرەت، مەنسىزلىك

ياتىدۇ. ئۇلار نېمىگىدۇر تەقەززا بولىدۇ، ئالدىرايدۇ، تاپالمايدۇ، قەلبىدە تولدۇرۇپ بولغۇسىز مەنىۋى ئاچارچىلىق، قۇرغاقچىلىق باردەك سېزىندۇ. ئەمما دوستىنى قىلىشنى بىلمەيدۇ. ئاياللارنىڭ ساپ خۇشلۇقى ئۇلارغا قورقونچلىق نەرسە دەپ چۈشەندۇرۇۋېتىلگەن. شۇڭىمۇ بۇگۈنكى رەڭگارەڭ دۇنيا رېئاللىقىدا چۈشكۈنلەشكەن بەزى ئاياللار ئۆز جىسمى، قېنىدا، جېنىدا بار خۇشلۇقىنى تالادىن، ئاشنا ئۇيناشتىن، قوش جىنسلىقلاردىن مۇھەببىتىدىن، جىنسىي زوراۋانلىقلاردىن، ئەسەبىيلىكتىن، كىيىمدىن، يالىڭاچلىنىشتىن ئىزدەيدۇ. كۈلىدۇ. ئەمما شۇ قەدەر ھەسرەتلىك يىغلايدۇ، ئەمما ھېسسىياتسىز، سۆيىدۇ. ئەمما تامدەك ... ئەرلەرنىڭ ئاياللارنىڭ خورلىنىشىغا، جاپا تارتىشىغا قاراپ تۇرۇشىغا بولمايتتى. چۈنكى قىز ـ ئاياللار بىر ئۇرۇقتىكى مەنىۋى كۈچ، كۆڭۈلۈك ۋە غۇرۇر ئىدى. ئەرلەرنىڭ تۇرمۇشتىكى يۆلىكى، روھىي تەسەللى، ئىپتىخارى، شۇنداقلا نومۇسى ئىدى. شۇڭا ئۇنىڭ ئايالىنى جان تىكىپ قوغداش، ئاسراش، ئار ـ نومۇسىنى، شەرم ـ ھاياسىنى ساقلاش، ئائىلىنى قامداش، ۋەتەننى، مىللەت، ۋەتەننى قوغداش ئارقىلىق ئەلگە پاراۋان، بەختلىك تۇرمۇش يارىتىش ئەرنىڭ ئىلكىدىكى مۇقەددەس ۋەزىپە ئىدى. باش تارتىپ بولماس قەرز ئىدى.

شۇنى قىلمىسا نېمە قىلىدۇ؟ بالا تۇغالامتى؟ ئېمىتەلەمتى؟ ئۇنىڭ پۇت ـ قوللىرى بىكارغا مەزمۇت، چىڭ، قوپال، يىرىك، قاتقان، روھى ئۇستۇن، بەردەم يارىتىلغانمىتى؟ بىز غوجىمۇھەممەدنى مۇشۇ مۇقەددەس قانۇنىيەتنى بىلمەيدۇ، دېيەلەمدۇق؟ شۇڭا ھېسسىزكى، ئەرنىڭ، ئەركەكلىكنىڭ ئىپتىدائىيىسىغا ئۇل قويغان مىزان شائىرغا ئەرلىكنىڭ ئۇلۇغۋار بۇرچىنى كۆز ـ كۆز قىلغانىدى. ئېستېتىكىدا دېيىلىدىغان نەپسىلىك ئۇنىڭ كۆزىگە خانىم ـ قىزلارنىڭ ھايالىق، مېھرىلىك تەلپۈنۈشلىرى، ئەرگە بولغان شەرتسىز ساداقىتى، ئىپپەت ئالدىدىكى بوشاشماس مەغرۇرلۇقىنى

كۆرسەتكەن بولسا، يۈكسەكلىك دەل ئەرلەردىكى كەم - كوتسىز جان پىدالىقنى، ۋاپانى چوڭقۇر قاينام ئېغىزىدا تۇرۇپ ئەرلەرنىڭ مۇ ئىپپىتى بولمىغانلىقىنى خۇلاسىلەپ چىققانىدى. نىكاھتىن كېيىنلا ھالاللاپ بېرىلمىغان ۋە ئاۋايلاپ ئېلىنمىغان «ئىپپەت» ئۈنۈك نەزىرىدە باراۋەر تەقسىملەنگەنىدى. قىز - ئاياللار ئۈنى يو - قاتسا، ئىككى دۇنيالىق ھالال جۈپتىنىك توغرا ئىتائەتمىدىن چىقسا، ھارامغا يول قويسا ھاياسىز، نومۇسسىز، شەرمەندە، بۇ - زۇقما، رەسۋاغا ئايلىناتتى. ئۈنى جانان چىنىدەك ئەتىۋارلاپ ساقلاپ ئىززىتىنى قىلسا خان - ئايلا، مەلىكە - ئاغىچا، خېنىم - جېنىمغا ئايلىناتتى. غوجىمۇھەممەد ئۈنى ئەرگە تەقاسلىۋە - دى، ئەرلەرنىڭ ئەخلاقى، ساداقىتى، ئىش - ئەمىلىگە يېڭى ئۆل - چەم كەلدى: ئۆزىنىڭ ئەرلىك بۇرچىدىن باش تارتقانلارنى نېمە دې - يىش كېرەك؟ ۋەتەن، ئەل، ئائىلە، خوتۇن - قىزلىرى ئالدىدىكى مەجبۇرىيىتىگە كۆزىنى يۇمۇۋالغانلارنى ئەر، ئادەم دېيىش كې - رەكمۇ؟ بىر ئاچچىق سوئال ئۈنى ئەلەم گىردابىغا قىستىغانىدى.

يىگىت، ئەر سۆزى قەدىمكى ئۇيغۇر تىلىدا جەڭچى دېگەن مە - نىنى بېرەتتى. شۇ بويىچە بولغاندا، ئەر دېگەن ۋەتىنىنى، ۋەتىنى - نىڭ ئار - نومۇسىنى قوغدىشى، خەلقى ئۈچۈن ھەر ۋاقىت جان تەسەددۇق قىلىشقا تەييار تۇرالىشى كېرەك؛ ئائىلىسىنىڭ يۇزىنى تۆكمەسلىكى، قىز - ئاياللىرىنى تاشلىۋەتمەسلىكى، خارلىماس - لىقى، خارلىنىشىغا، ياتلارنىڭ بوزەك قىلىشىغا يول قويماسلىقى، ئۇلارنىڭ ئىپپەت - نومۇسىنى قوغدىشى، ئائىلىسىنى راۋرۇس قامدىشى، قەيسەر باش ئەگمەس، ئۆزىنىڭ توغرا مەۋقەسىدىن يا - مايدىغان بولۇشى كېرەك بولمىسچۇ؟ غوجىمۇھەممەد «ئىپپەت - سىز!» دېدى. دېمەككى، ۋاپاسىز، بۇزۇق، شەرمەندە، نائەھلى، مۇ - ناپىق، خىيانەتكار، ھېچقىز ... شائىر «ئەركەكلىك» نى ئىنسانىي مۇكەممەللىك دەپ قارىغانىدى. ئۈنىڭ بۇ خىل قارىشىدا ئىنسانە - يەتكە ئورتاق بولغان بارلىق ئېسىل مەنىۋى، مەدەنىي مىراسلار

مۇجەسسەم ئىدى. ئەخلاق، غايە، ئېتىقاد، ھايا، نومۇس ... بۇلارنىڭ ھەممىسى «ئەركەكلىك» ـ «ئەرنىڭ ئىپپىتى» گە سىغدىلىپ كەتكەنىدى. ئىپپەتسىز ئەرلەر يامرىغان جەمئىيەتتە ئاياللار باشـ پاناھسىز قالاتتى، ئۇلارنى ئەيمىنىدۇرىدىغان، تەپ تارتقۇزىدىغان كۈچنىڭ قەدرى قالمايتتى. شۇنىڭ بىلەن ئاياللار ۋەھشىيلىشەتـ تى، تاپتىن چىقاتتى. ئەخلاق يىمىرىلەتتى، ئېتىقاد سۇناتتى. جەمئىيەت بۇقىسى كاردىن چىققان بىر تەلۈە پويىزغا ئوخشاش قالاتتى. تىزگىنسىز غالجىر ئات ۋەيرانچىلىقتىن بۆلەك نېمە ئەـ كەلسۇن؟

ئارىلاپ ئەك پەسكەش كوچىلار ئارا،
توۋلايمەن مانا بۇ بىزنىڭ شەھەر دەپ.
مەسخىرە قىلىمەن مەدەنىيەتنى،
قۇسۇقلار ئىچىدىن چىقىپ ئۆملەپ.
ـــ غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد : «ۋاز كېچىش» تىن

شائىر مەسخىرىلىك ھىجىيىپ قويدى. ئارقىدىنلا كۆرەڭ مەغرۇرلۇق بىلەن: «شەھەرنىڭ يۈزىگە تۈكۈردۈم راسا»، دېدى. ئارقىدىنلا ئادىل تۇنىياز يېتىپ كەلدى. ئۇ ئۆزىگە ھەمجور بولالايدىغان شېرىك تاپقىنىدىن خۇشالدەك ئىدى. ئۇنىڭ كۆزىگە ھەممىلا نەرسە دەۋرەپ، قۇتراپ تۇرغان ئاياللاردەك كۆرۈنۈپ كېـ تىۋاتاتتى. شائىر دوستى ئېيتقان ئىپپەتلىك ئەرلەر، ئەركەكلەر ئۇلارنى بېسىقتۇرۇپ، ئالەمنى يېتىپ كىلىۋاتقان بالا ـ قازادىن ساقلاپ قالالايتتى. جاھانغا ئەردەك ئەر كېرەك ئىدى. شۇنىدىلا ئەۋج ئېلىۋاتقان ئاياللىشىش، بۇزۇلۇش، يىمىرىلىشنىڭ ئالدىنى ئېلىش مۇمكىن ئىدى. ئەر ئەردەك بولالمىغان جايدىن بەرىكەت كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ. ۋاھالەنكى، ئەرلەرنىڭ ئەرلىكى قۇرۇپ كېـ تىۋاتاتتى. ئۇلار ئاياللارنى ئۆزلىرىدىن تەپ تارتقۇزالمايۋاتاتتى،

ئەيمەندۇرەلمىگەنىدى. ھەقىقىي ئىشەنچ ھۆرمەت بىلەن قورقۇش- نىڭ تەڭلىكىدىن تۇغۇلىدۇ. شۇنداق بولغاندىلا ئاياللار ئاياللارغا ئوخشاپ، ئەرنىڭ ئىتائەتمەندىكى مۇلايىم خوتۇن، مۇنەۋۋەر ئا- نىلاردىن بولاتتى. چىن ئادەم، ئايالغا ئوخشايتتى.

پاراڭچى خوتەنلىك بوۋايلار ئۇنىڭغا ھېكايە قىلىپ بەرگەنـ- دى: «ئاياللاردا گال ئۇچ: بىرى يېمەك - ئىچمەك يەنى قورساق، بىرى، كىيىم ئۇستىباش، يەنە بىرى ...» گەپ شۇ يەرگە كەلگەندە بوۋايلار خىرىلداپ كۈلۈپ، توختىۋېلىشقانىدى ۋە قوشۇپ قويغا- نىدى: «باشتىكى ئىككىسى تويمىسمۇ مەيلى، ئەمما ئۈچىنچىسى قانمىسىزە ... ئىش چاتاق. ئالەمنى ۋەيرانچىلىق باسىدۇ» . شائىر ھەممە نەرسىنىڭ ئايالالارنىڭ ئۆزلىرىنى ئېچىش، ئاشكارىلاش ئۈچۈن بولۇۋاتقانلىقىنى كۆرەتتى. تەنىنى يۆگەش ئېھتىياجى ئۇ- چۈن كىيىملەردىغان ئاتايىن تەننىڭ ئەڭ گەۋدىلىك قى- سىملىرىنى نامايىش قىلىش ئۈچۈنلا تىكىلىدىغان بولدى. ئېچىل- دى ئەخلاق يىرتىلدى، ئەرنىڭ كۆۋەجەپ تۇرغان ھېسسىياتى تىز- مايغىدىنقلىنىپ، بىكارغا ئاقتى، تاشتى، ئاندىن يىگلەپ كەتتى. تويماس ئاچ كۆزلۈك رەستىلەردە يۈگۈرۈپ تۇرۇپتۇ. كۆزگىمۇ، ئېغىزغىمۇ، بۇرۇنغىمۇ. سەزگۈگىمۇ، تېرىلەرگىمۇ نەمخۇش بىر شاللاق ھېسسىيات سۈركىلىپ تۇرسا تاشمايدىغان، ھەددىدىن ئاشمايدىغان نېمە بار؟ كىيىم ۋە جان - تەن ئىستېلاسى ئەقىدە ئېتىقادى ئۆلگەن ئەرلەرنىڭ جەسۇر تۇرقىنى ئەۋرىشىملەشتۇ- رۇپ، خېنىم مىجەز - لاتاغىلاپلاشتۇرۇۋەتتى. ئاۋاز، يۈرۈش - تۇ- رۇشىدىكى جاراڭلىق تۇس، ئۆز - ئۆزىگە ھۆددە قىلالايدىغان ئـ- شەنچ، غۇرۇر تەركىبلىرىمۇ سۇسلاپ كەتتى. ئەر بىلەن ئايالدىكى مىجەز - خاراكتېر، كىينىش - ياسىنىش پەرقلىرى بارا - بارا يوقلىپ، قېتىلىپ، ئەر بىلەن ئايالنىڭ دەررۇ ئايرىشمۇ تەسكە چۈشكۈدەك بىر ھال ئەۋج ئېلىشقا باشلىدى. شۇنداق، توختاۋسىز

غەدىقلىنىش ئەرلەرنى ۋەيران قىلىۋەتتى. كاللىسىدا شەھۋەتتىن ئوماچ قاينىتتى، زېھنىنى چاچتى.

نومۇس دەرىخىنىڭ ياپراقلىرى سارغىيىپ كەتتى ... ئەر-كەكلەر قېنى سىلەر؟ ... شائىر غەزەب بىلەن ئوقۇشقا كىرىشتى. نۇرغۇن ئادەم ئاڭلىدى، جىممىدە تىڭشىدى، ئاندىن ئۇن - تىنسىز كېتىپ قېلىشتى. ئۇلار خورلۇققا قېلىشتىن خېلى بۇرۇنلا بۆرۈنى بىلىپ - بىلمەي قوتانلىرىغا باشلاشقانىدى. ئەرلەردىكى جىسمانىي يىگلەش، روھىي سولغۇنلۇق، پەرۋاسىزلىق ئايالنى قوزغاتقانىدى. ئايالنىڭ ئەمدىكى نەرسىگە ئەر نېمە دېيىشى، نېمە قىلىشىنىمۇ بىلەلمەي سۈكۈتكە پاتقانىدى. جىمىپ قالغان، بوينى ئېگىلگەنىدى. دوختۇرخانىلاردا، دورىخانىلاردا ئۇلارنىڭ نائىلاجلىقى، ھەسرىتى پەلەككە يەتتى. ئىككى شائىر يىگانە قالدى. ئادىلنىڭ ئاۋازى يەنە ياڭرىغىلى تۇردى:

ئەرلەر ھاۋادا توپا - چاڭدەك،
ئەرلەر خورلۇقتا تۇرىدۇ تامدەك.
ئەرلەر يۇمشاق ئېرىگەن شامدەك ...
— ئادىل تۇنىياز: «يۇلتۇزلارمۇ ئۆلىدۇ» دىن

ئۇ، ئاياللارنىڭ ھەددىدىن ئېشىشىنى ئەرلەرنىڭ بوشاڭلىقىدىن كۆرەتتى. شېرىكى غوجىمۇھەممەد: خوتۇنغا قارىيالماي تىك، ئىككىنچى قۇللۇقنى ھېس قىلار ئەرلەر. - غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد: «ئەرنىڭ ئىپپىتى» دىن دەپ پىچىرلاپ قويدى ۋە بىر كۈچلۈك ھەۋەس بىلەن ئوقۇشقا كىرىشتى:

جىنسىيەت ئېلانى چاپلانغان تامدا،
قاقاقلاپ كۈلىدۇ رەھىمسىز ئايال.
دەھشەتلىك بوۋامنىڭ يەتتە خوتۇنى،

مەن مومالىق ئەمەس، دەپ تىترىشەر غال ـ غال.
ـــ غوجمۇھەممەد مۇھەممەد: «سەرسان كۆڭۈل» دىن

ئەمدى ئادىل چۈشتى. ئۇ ئەرلەرگە قارىماستىن ئايالالارغا قاـ دىلىۋالغانىدى.

ئەي غەربتىن كەلگەن يېشىل نۇر،
ئەي، ئايال دەپ ئاتالغان بومبا.
ئەي بۈيۈك ئايال بىز ئەرلەر ئەما.
بىز قولۇڭدا ئەما نىھايەت،
ھالاك قىلما شەھەرنى ئەممە
ھەممىمىزگە يېقىن قىيامەت.
ـــ ئادىل تۇنىياز: «ئەبۇ زەبى» دىن

ئانا دېسە ئۇنىڭ ئالدىغا
كېلىدۇ ئاياغ ئاستى قىلىنغان يەرلەر.
ۋەتەن دېسە ئۇنىڭ ئالدىغا،
كېلىدۇ ئىپپىتى بۇزۇلغان ئەرلەر.
ـــ غوجمۇھەممەد مۇھەممەد: «غوجمۇھەممەد» دىن

بۇ كۈنلەردە سۆڭەكسىز ئەرلەر،
سۈدەك ئۇستا يۇمشاق ياشاشقا.
ـــ ئادىل تۇنىياز: «سۆزلىگۈم كېلىۋاتىدۇ» دىن

ئەركەك پاشمۇ تاپىدۇ بالا ...
ـــ ئادىل تۇنىياز: «يۇلتۇزلارمۇ ئۆلىدۇ» دىن

غوجمۇھەممەد ئەسەبىيلەشكەندەك قىلاتتى. ئۇنىڭ مىسرالىرىدىكى تىلمۇ بارغانسېرى جەڭگىۋارلىشىپ، ئۆتكۈرلىشىپ،

قوپاللىشىپ كەتكەندى. ھېسسىيات كەلكۈندەك جەددىي، كەسكىن داۋالغۇيتتى. شېئىرىي نەپەس ئوت بولۇپ يانماقتا ئىدى.

ئۇنىڭچە ئەر دېگەن تىنىم تاپماسلىقى، ھەربىكەتتە، ئىش ـ ئەمەلدە؛ جەمجىت ئەمەس، ھاياتلىق ئۈچۈن كۈرەشتە، ئېلىشىپ ـ چېلىشىشتا جان بېرىشى كېرەك ئىدى.

جىنازىنى كۆتۈردى تۆت ئەر
ئارقىسىدىن ئەگەشتۇق يۈز ئەر.
يەتتە كەتمەن توپا تاشلىدۇق،
قىلدى روھى دوزاختا سەپەر.
چۈنكى پىچاق غىلاپتا،
ئۇ ئۆلۈپتۇ كارىۋاتتا.

ـــ غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد: «ئۇ ئۆلۈپتۇ كارىۋاتتا» دىن

شائىر ئادىل بولسا ۋەزمىن، ئېغىر ـ بېسىق كەيپىياتىنى باشتىن ـ ئاخىر ساقلاشنى بىلىۋالغانىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ «قەشقەر ـ دىكى يەر شارى» («شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى 1995 ـ يىلى 5 ـ، 6 ـ قوشما سان)، «سۈزۈك سەپەر»، «ئەركەكلەر، قېنى سىلەر» ناملىق داستانلىرىدا ۋە ھەر بىر شېئىرىدىكى بىر ھەرپ، بىر سۆز، جۈملە ئارقىلىقمۇ ئادىمىيلىك، ئەخلاق، ئېتىقاد ھەققىدە نازۇك بېشارەتلەرنى بەرگىنىچە كېتىپ قالغانىدى. غوجىمۇھەممەد پىكرىنى ئوچۇق، ئاچچىق ئىپادىلەشكە بەكرەك مەپتۇن ئىدى.

ئادىل بولسا ئۆز تۇيغۇلىرىنى ھەرپلەر، مەنزىرىلەر ۋە تەسۋىرلەرنىڭ قىسلچىلىقىغا تاشلاشقا ئامراق ئىدى. ئۇ سەنئەتلىك ئېقىمىغا بەكرەك مايىل كۆرۈنەتتى. ئەمما ئۆزى ئەقىدە قىلغان چىن ھەقىقەتلەرگە بولغان مەدھىيە ـ ئىخلاسى ئۇنىڭ پۈتكۈل شېئىرلىرىنىڭ تىنىق ـ تىنىقىغا يوغۇرۇلۇپ كەتكەن بولۇپ،

ناھايىتىمۇ پاكىز ۋە غەرەزسىز سۆيۈش، سۆيۈنۈش، مەستخۇش-لۇق، ئىنسانىيەتنىڭ مەۋجۇتلىقى ۋە ھالاكىتى ئۇستىدىكى جىد-دىي ئويلىنىش، ۋەھىمىلىرى كىشىگە قىسقا ئەمما كۈچلۈك بېر-شارەت بېرىپ ئۆتىدۇ. ئۇنىڭ شېئىرلىرىدا سۈنىڭ ئېقىشى، ئاتا-نىڭ تۇرقى، يايلى، رەڭلەر ... ھەممە - ھەممىلا نەرسە ئۇنىڭ مە-نىلەر نەھرىگە باي كۆزىدە تىلغا، دىلغا، دىنغا، تىنغا ئايلىنىپ ئا-لەمنى مەۋجۇتلۇق ۋە ھەقىقەتلەر ھەققىدە ريسالىلەر سۆزلەيدۇ.

ئۇ بىر زەررە قۇمدىن ئالەمنىڭ يارىتىلمىسىدىن تارتىپ قە-يامىتىگىچە بولغان تارىخنى جەريانىنى ئايان قىلىپ بېرەلەيدىغان شائىر. تىل، سۆز، گىراماتىكىدا ئۇنىڭ ئىقلىمىدا تەرتىپ ئىز-تىزامىنى يوقاتقان. خالىغانچە پۇڭلىسە بولىدىغان رەڭدار شارلار-دەك جىلۋىگەر، مەپتۇنكار. ئۇ سىز، مېنى جۇملىلەرنىڭ قامىلى-دىن قۇتۇلدۇرۇپ تۇرۇپ، راھەتبەخش، يېنىك سىلكىپ تالاپ قو-يالايدۇ. سىزنى تۇيدۇرماي تەبەسسۇمغا باشلاپ، يەنە شۇنداق تۇيە-دۇرماي قانىتىدۇ. ئەمما مەيلى ئىقرار قىلىڭ - قىلماڭ، ئۇنىڭ شېئىرلىرى سوزۇلغان بوشلۇقنىڭ چەك - چېتى شۇنداق بىر مۇئەللەققە تۇتىشىپ تۇرىدۇ: ئادەمىيلىك - ئەركەكلىك! غوجە-مۇھەممەد ئاشۇ بوشلۇقتا مەشرەپتەك بوغۇلۇپ، ئاچچىق تۇۋلاپ، ۋارقىرايتتى. شېئىرىيەتتىن قۇرۇپ چىققان ئۆزىنىڭ روھ دارىغا پۇلاڭلاپ ئېسىلىپ تۇرۇپ تىنماي شېئىرىي ئىسيان كۆتۈرمەك بولاتتى. يايلىنى سىلكىگەن ئەركەك شىردەك ئۇزۇن، قاسماقلا-شىپ كەتكەن چاچلىرىنىڭ ھەر بىر سىلكىنىشىدە بىر ئاچچىق نىدا ئەتراپقا تارايتتى: ئىپپەت ... ئەر ... ئادەم - ئىنسانىي كاما-لەت!!! بىلىش، ئۇنتۇماسلىق كېرەككى، «ئادەم» دېگەن سۆزگە ئىنساندا بولۇشقا تېگىشلىك بارلىق ئېسىل پەزىلەت مۇجەسسەم-لەنگەن. ئەرمۇ، ئايالمۇ ئادەم بولغانىكەن، ئۇنىڭ تۇرغان - پۇتكە-نىگە پۇتۇلگىنىمۇ شۇ كامالەتنىڭ ئىپتىداسى. ئادەم تۇغۇلغاندا

كەم ـ كوتسىز، مۇكەممەل يارىتىلمىدۇ، دېيىلمىدۇ. ھەممەيلەن ئا-قىۋەتتە بەخشەندە قىلىپ بېرىلگەن نەرسىلەرنىڭ ھەقلىق جاۋاب-كارلىرى، جاۋابنى سىز، بىزنىڭ ئېغىزىمىز ئەمەس، ئەمىلىمىز بېرىدىغان كۈنلەر كېلىدۇ.

«ئەركەكلىك» توغرىسىدا ئىككى شائىرنىڭ ئىككى ياندا تۇ-رۇپ بار ئاۋازى بىلەن ۋارقىرىشىمۇ، بىزنىڭ ئۇزاقتىن ـ ئۇزاق سۆزلەشلىرىمىزمۇ بىرلا نەرسە ئادەمدەك ياشاش ئۈچۈندۇر. غو-جىمۇھەممەد ناھايىتى توغرا دەيدۇ:

شېئىر يېزىش ئەمەس مۇددىئا.
ـــ غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد: «قويۇۋەتتىم
خىيال قۇشۇمنى» دىن

ئادىلمۇ دۇرۇس گەپ قىلىدۇ:

ئادەم ئۆلدى، قاراپ بېقىڭلار،
ئۆلمەكتە بىر ۋاستىگە مەقسەت.
ئۆلمەكتىمىز ھەي ئىنسانىيەت!
ـــ ئادىل تۇنىياز: «سۇزۇك سەپەر» دىن

قاراپ بېقىش، ئوقۇپ قويۇش، تەستىقلاش بىلەنلا ئىش پۈت-مەيدۇ. ئىنسانىي كامىللىقنى قوغلىشىش مانا بۇ مەڭگۈلۈك، ئۆزگەرمەس نىشان! ئەمما بۇمۇ ئەركەكلىك تەلەپ قىلىدۇ ـ دە!

2005 ـ يىلى 11 ـ يانۋار. قاراقاش ـ ياۋا

نەۋائىنىڭ قاراڭغۇ كېچىسى

ئابدۇرېشىت سۇلايمان

نەۋائىي ھەزرىتىم ياققان چىراغمەن،
شاھ مەشرەپ چۆلىدە يالاڭ ئاياغمەن.
ــ غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد (غەزەللىردىن)

غوجىمۇھەممەد مۇھەممەدتىن ئىبارەت شېئىرىيەتنىڭ دالاسىدا ئۆزگىچە يول تۇتۇپ ئىلگىرىلەۋاتقان شائىرنىڭ ئىچكى ئاۋازىغا قۇلاق سېلىش ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئىلتىجالىق تەلىپى بولۇشىدا شەك يوق. تەكلىماكان گىرۋىكىدىكى گۈمىدا ياشاپ روھىيىتىمىزدىكى نىدالارنى تەسەۋۋۇر، تەپەككۇرغا يۈرگۈزۈپ، سەممىي مىسرالىرىدا يالقۇنجىتىۋاتقان شائىرنىڭ قەلب ئالىمىگە نەزەر سېلىش ئۇشبۇ يازمىنىڭ مۇددىئاسى ھېسابلىنىدۇ.

ھازىرغىچە ئۇنىڭ شېئىرلىرىغا نۇرغۇن ئوبزور، مۇھاكىمەلەر يېزىلىپ شائىرنىڭ شېئىرلىرىغا نەزەرىيەۋى ئاساس سېلىنىدى. بۇ يەردە يەنە ئۇنىڭ دوستلىرى، قەلەمداشلىرى، ئوقۇرمەنلەرنىڭمۇ ساداسىنى ئاڭلاپ بېقىش ئارتۇقچە بولمىسا كېرەك.

مۇھەممەد كامال خۇشخوي مۇنداق دەيدۇ.

غوجىمۇھەممەد شېئىرىيەتتە ئىزچىل تالانتنى ئاشكارىلاپ كەلدى. ئۇنى مەشرەپكە يېقىنلاشتۇرۇشقا مايىلمەن. ئۇيغۇر كىلاسسىك شېئىرىيىتىدىكى تەسەۋۋۇپ ئېلېمېنتلىرىنى غوجە-

مۇھەممەدنىڭ شېئىرلىرىدىن تېپىشقا بولىدۇ، شائىرنىمىزنىڭ ئۆزىگە خاس بىر زامانى ۋە ماكانى بار. بىز ئۇنىڭ شېئىرلىرىدىن قۇياشنىڭ مۇكەممەل پورترېتىنى تاپالايمىز ھەم ئاۋازىنى ئاڭلىيالايمىز. ئۇنىڭ شېئىرلىرىدىمۇ پۇراقمۇ، تەممۇ بار.

پېشقەدەم شائىر بۇغدا ئابدۇللا مۇنداق دەيدۇ:

غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد شېئىرلىرىنى يېقىندىن بېرى مەتبۇئاتلاردىن كۆپ ئۇچراتتىم. شېئىرلىرىدىكى كۆزگە تاشلىنىپ تۇرىدىغان ئالاھىدىلىك قوملۇق مەدەنىيىتىمىزدىكى قۇرغاق ھەم يېپىشقاق تەپەككۇر. شېئىرلىرىنىڭ تېمىسى ئۆزگىچە، شېئىرلىرىدىكى مەنە چوڭقۇن ئەمەس، بۇ دۇنيانىڭ ماھىيىتى ھەم ھەقىقىتى ئوتتۇرىسىدىكى جان تالىشىش جەريانىنى بۇ ياش شائىرنىڭ شېئىرلىرىدىن بايقاشقا بولىدۇ.

غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد شېئىرلىرىدىكى ئىستىلىستىكىنىڭ، شائىرنىڭ تەپەككۇرى بىلەن بىرلىشىپ كەتكەن مۇكەممەل لىنكىدىن سۆيۈنىمەن. بۇرچ تۇيغۇسى كۈچلۈك شائىر غوجىمۇھەممەدنىڭ ئىجادىيىتىگە ئۇتۇق تىلەيمەن.

غوجىمۇھەممەدنىڭ تەپەككۇرىغا، تەسەۋۋۇرىغا، تۇيغۇسىغا، ئەقلىگە باھا بېرىش مۇشكۈلرەك. ئۇنىڭ تالانت نۇرى چاقناپ تۇرغان مىسرالىرىدىن «قۇياش ئۇيقۇسىدا» ياتقان تەنلىرىمىز تىترەپ توختىدى. نېمە ئۈچۈن تىترەپ توختىدى؟ چۈنكى غوجىمۇھەممەدنىڭ مىسرالىرىغا سىڭدۇق.

ياش شائىر تۇرسۇنجان ئەخمەت مۇنداق دەيدۇ:

تۇرسۇنبەگ ئىبرايىمنىڭ «شائىر ۋە پەيغەمبەر» ئاسىمجان ئوبۇلقاسىمنىڭ «شائىرلىق ئەركىنلىكى قەيەرگىچە» ... قاتارلىق تەتقىقاتلىرىدىكى ھەقىقەتلەردىن بىلەلەيمىزكى، شائىرلار كىشىلەرنى ئۇرۇنىڭ ئىمان ئېتىقادى، ئەمەلىيىتى ۋە ئەخلاقى بىلەن نۇر ئىچىگە، پارلاق بىر مەنزىلگە باشلىغۇچىلاردۇر. شائىرلار رەڭدار قاناتلىرى بىلەن ۋۇجۇت بايلۇقىنىمىزدا كېزىپ يۈرگۈچى

كارۋان بولۇش نۇسرىتىنى نامايىش قىلغاندا، بىزنىڭ ئازابلىرى-مىزنى بايقاشتىن ئىبارەت يۈكسەكلىككە ئىگە بولىدۇ.

بارچە جانلىقلار، تاغ - دەريالار، چۆل - جەزىرىلەر، بوستانلىقلار، باغلار، بۇلاق - ئېكىنلەر ... شائىر قىنىدىن مىسرالارغا كۆچكەندە ئازابلىنىش ئىجادىيەت كۈچىگە ئايلىنىپ ئەپسۇسەت بولۇپ نامايان بولىدۇ. دەل مۇشۇ تىنىقتىڭ ئىگىسى — شائىرلار. غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد ئىجادىيىتىنىڭ يۇزلىنىشى مۇشۇ تىنىق ئاساسىدا بولدى دەپ قارايمەن.

شائىر غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد قەلب دەرۋازىمىزنى شېئىر بىلەن چەككۈچى ھەم ئاچقۇچى چۆشەندۈرىدۇ. ئېككى كۆزىمىزدىكى ياش تامچىلىرىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ ئۇنىڭ روھىي دۇنياسىغا ئىچىكىرىلەپ كىرگەندە ئۇنىڭ قەلبىنىڭ، ئۇنىڭ روھى دۇنياسىنىڭ كىشى يىغلاپ تۇرۇپ ئوقۇيدىغان ئاجايىپ مۇڭلۇق شېئىر ئىكەنلىكىنى بايقاشقا بولىدۇ.

قۇملۇققا ئايلانغان شائىرنىڭ قەلبىنى ئۇيغۇر كىتابخانلىرى بابا رەھىم مەشرەپكە تەققاسلىدى. شائىر غوجىمۇھەممەد قوشتاغدا پەيدا بولغاندا كۆككە سىڭىۋاتقان مەشرەپ روھى بىلەن بىرلىشىپ كەتكەن چۆقان بىزنى چاقىردى. بىز ئۇنى مۇزىكا دېڭىزدىنىڭ ئىچىدە بايقىدۇق.

شائىر غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد ئۆزىنىڭ تۇغما تالانتى ۋە بەدىئىي ئىستېداتى بىلەن ئوقۇرمەنلەرنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشىپ كىلىۋاتقان شائىردۇر.

غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد شېئىرلىرىنىڭ شېئىرىي تىل قۇرۇلمىسىدىن ئۆزگىچە مەنە كەڭلىكى، خاسلىقى، شەكىلدىكى ئۆزگىچە قۇرۇلما ... قاتارلىقلارنى بايقاش تەس ئەمەس.

شائىر مەشرەپ ئۆز ھاياتىدا تەسەۋۋۇپ پەلسەپىسىگە چوڭقۇر بېرىلگەن ۋە ھاياتىنىڭ كۆپ قىسمىنى سوپى - ئىشانلارنىڭ دەرگاھىدا ئۆتكۈزگەنلىكىگە قارىماستىن، باشتىن - ئاخىر سوپى - ئىشانلار بىلەن قارىمۇ قارشى مەيداندا تۇردى. خەلق ئارىسىغا تارقالغان

قالغان سان ـ ساناقسىز ھېكايەتلەر دەللەپ بەرگىنىدەك، قالاق ئىدىيە ۋە مۇتەئەسسىپلەر ئۇستىدىن كۈلۈشنى قەتئىي داۋاملاشتۇرۇپ كەلگەنلىكى ئۈچۈن، ئۇلار بۇ ئەركىن پىكىرلىك شائىرغا نەپرەت بىلەن قاراپ، ئۇنى تەقىپ ئاستىغا ئالدى ھەمدە ئۇنىڭغا قارشى سۈيىقەست پىلانلاپ، «ئۆزىنى خۇدا دېدى» دېگەن تۆھمەتنى چاپلاپ، موللىلارغا پەتىۋا يازدۇرۇپ، ئەشتارخانلاردىن بولغان بەلخ ھاكىمى زالىم مەخمۇت قۇتۇغۇنىغا چىقىپ بارىدى. خۇددى شائىرنىڭ ئۆزى: «ھېچ قەيەرگە سىغمىدىم، دۇنيا ماڭا زىندان بولدى» دەپ قەيت قىلغىنىدەك، مۇرتەدلىك ۋە دەھرىلىكە تە ئەيىبلەنگەن شائىر ئاخىر جاھانغا سىغماستىن، 1711 ـ يىلى 54 يېشىدا مەھمۇت شاھنىڭ بۇيرۇقى بويىچە بەلخ شەھىرىدە دارغا ئېسىپ ئۆلتۈرۈلدى.

گۇمىدا تۇغۇلغان شائىر ئۈچۈن بۇگۈنىمىزدىكى تەسەۋۋۇپ-نىڭ دەرۋىشىگە ئايلىنىش مۇمكىنچىلىكى يوقنىڭ ئورنىدا، ئىكە-كى شائىردىكى تەسەۋۋۇر، تالانت يېقىنلىقىنى يەنىلا ئىرسىيەت نۇقتىسىدىن دەللەپ چۈشەندۈرۈش كېرەك. شائىرنىڭ شېئىر-لىرىدىكى نۇسرەت بارماقلىرى بىلەن پۈتۈلگەن ۋاپا، تىنقلىرىدە-كى تەڭرىنىڭ تاتلىق پىچىرلىشى، شېئىرلىرىدىكى تەنھالىق يېپ-لىرىدا باغلانغان بۇيۇك روھنىڭ چۇقانى ... چوڭقۇرلۇققا قاراپ سەپەر قىلىۋاتقان مەنىۋى چوڭقۇرلۇقنى گەۋدىلەندۈرىدۇ.

شېئىرىيەتتىكى مەڭگۈلۈك سەپەرگە چىققان شائىرنىڭ كىلاسسىك روھ بىلەن ئۆزلۈكىكە قايتىۋاتقانلىقىنى بىلىشكە بو-لىدۇ. شېئىرلىرىدىكى رېئاللىق تۇسىدە ئەخلاق، گۈزەللىك مەن-لىرى چوڭقۇرلاپ رېئاللىق ئەكسىدىن چىقىپ كەتكەن چىركىن-دىلارغا بولغان نەپرىتىنى شەپقەتسىزلىك بىلەن ئىپادىلەۋاتقان شائىرنىڭ ئىچكى مەنىلەرگە تويۇنغان مىسرالىرىغا رەھمەت ئېيە-تىمىز.

2007 ـ يىلى 8 ـ ئايىنىڭ 15 ـ كۈنى (يەكەن)

غوجمۇھەممەد مۇھەممەد ئەگەر ناخشچى بولۇپ قالغان بولسا ...

مۇھەممەتئىلى ھېلىم

غوجمۇھەممەد مۇھەممەدنىڭ شېئىرلىرىنى تولىمۇ ياقتۇ-رۇپ ئوقۇيمەن. ئۇنىڭ شېئىرى ئەقىل كۆزىدە تۇرۇپ، مەنە بوش-لۇقلىرىغا، ئېستېتىك قاتلاملىرىغا قارىغۇچىلارنىڭ مەيلىنى تار-تىشى بەرھەق. ئۇنىڭ شېئىرلىرى ۋۇجۇدۇمنى لەرزىگە سېلىپ، ئېغىر ئۆكسۈشلەر ئىچىگە غەرق قىلىدۇ. ئۇنىڭ شېئىرلىرىنى ئوقۇۋېتىپ گاھ چىلىنىڭ ئايال شائىرى مىستىرالنىڭ شېئىر-لىرىنى ئەسلەپ قالسام، گاھ پۇشكىن روھىنى كېزىدۇ. يەنە ئال-لىقانداقتۇر دۇنياۋى شائىرلارنىڭ نەمۇنىلىك شېئىرلىرىنىڭ قۇدرىتى بارا ـ بارا ئاجىزلاپ گۇڭگىلىشىدۇ ...

مېنىڭچە، ئۆز ئىچىدىن چىققان ھەم چىقىۋاتقان شائىرلارنى ھەمىشە ھەۋەسكار ئورنىغا تۇرغۇزۇپ مۇئامىلە قىلىش ئەقىلدار مىللەتلەرنىڭ قارىشى ئەمەس. شۇ نەرسە سەمىمىزدە بولسۇنكى، ئۆلگەندىن كېيىن مەدھىيە ئوقۇش، جۇدالىق ھەسرەتلىرىنى شېئىر ـ قوشاقلىرىدا بايان ئەيلەش، تۇغۇلغان كۈنلىرىنى خاتىرە-لەپ مۇراسىم ئۆتكۈزۈش روھىي كەمتۈك بىر قەۋمنىڭ مەنىۋى ساپاسىدىن دېرەك بېرىدۇ. بىز كۆپ ھاللاردا چەت ئەللىك پالانچى شائىر ياش چېغىدىلا دۇنياغا تونۇلۇپ بوپتىكەن. رىمبو 20 يېـ-شىدا «مەست كېمە» نى يېزىپ، دېھقان بولۇپ كېتەي، دەپ يېزىغا چىقىپ كېتىپتىكەن. دېيىشىپ شېئىرلىرىنى سۆيۈنۈپ ئوقۇپ

كېتىمىز ـ يوق، لېكىن ئۆزىمىزدىن چىقىۋاتقان ياش شائىرلارنىڭ بىرەر مىسراسىنى ئوقۇپ بېرىشكە تىلىمىز كۆيىدۇ. خۇددى بىر ئۇنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئالساق، ئۇنىڭ ئابرۇيى ئۆسۈپ، بىزنىڭ شۆھرىتىمىز يەرگە ئۇرۇلۇپ كېتىدىغاندەك. بۇ خىل روھىي كېسەللىكلەر كىشىلەرنىڭ بىزارلىقىنى قوزغاپ، شېئىر كىرىزىسىنى پەيدا قىلىشتا مەلۇم رول ئوينىمايدۇ دېگىلى بولمايدۇ.

غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد شېئىرلىرىنىڭ مەنە پايانى چەكسىز، ئاچچىق ھەسرەت، سىقىپ تۇرغان ئازاب، ۋىسالىغا بولغان ئارمانلىق ئېچىرقاشلار ئۇنىڭ شېئىرىدا ئېستېتىك ئۇنۇم ھاسىل قىلىدۇ. ئازاب شائىرنى تاۋلايدىغان ئوچاق! ھەقىقىي شائىر قايغۇ ـ ئەلەم، دەرد ـ بالالارنى ماكان ئېتىدۇ. ۋەتەن، مىللەت ئوتىدا كۆيۈپ پۈچۈلانمىغان شائىرنىڭ شېئىرلىرىدىن ئۇپا ـ ئەتىر ھىدى كېلىپ تۇرىدۇ.

غوجىمۇھەممەد مۇھەممەدنىڭ سۆھبەت خاتىرىلىرى ۋە قىسمەن ئۇچۇرلاردىن بىلىشىمچە، ئۇنىڭ تۇرغۇدەك تۇراقلىق ماكانى، مۇقىم خىزمەت ئورنى بولمىغانلىقى ئۈستىگە بىر بالىنى يېتىم قىلىش بەدىلىگە ئائىلىسىمۇ قۇش چاڭگىسىدەك تۇزۇپتۇ. ئەگەر ئۇ بىر ناخشىچى بولغان بولسىمۇ، ئۇ خىل «ۋەيرەن» چىلىق كۇچىسىغا كىرىپ قالماس بولغىيتتى، دەپ ئويلىدىم. سەۋەب شۇكى، بىز ئەقىلگە قارىغاندا ھېسسىياتقا بەكرەك ئەھمىيەت بېرىدىغان مىللەت. شۇ ۋەجىدىن ئەقىلدارلار يېتىم قېلىپ، قاپاق نوچىلار ۋە بىرەر ناخشىسىنى ئەپلەشتۇرۇپ ئېيتىپ قويغانلارنىڭ نامى تولىمۇ تېز تارقىلىدىغان ئەھۋاللارمۇ بولۇپ تۇرىدۇ. بەزىلەر بەزىبىر تۇتامى يوق ناخشىچىلارنىڭ سۈرەتلىرىنى خاتىرىلىرىگە سۆيۈنۈپ تۇرۇپ چاپلىشىدۇ. بەلكىم گاھى بىرلىرى ئۇنىڭ سۈرىتىگە قاراپ ئاشىق بىقارارلىقتىن ئۇنسىز ياشىمۇ تۆكىدىغاندۇ؟ تېخىمۇ قىزىقى ھەم ئۇچىغا چىققان ئەخمەقلىقىمىز، مەزكۇر

ناخشچى قىسقا مەزگىل سەھنىلەردە كۆرۈنمەي قالسا : «ئاشنىسى بىلەن تۇتۇلۇپ قاپتىكەن، يولدىشى چاناپ ئۆلتۈرۈۋېتىپتۇ»، «ئاق تاماكا سېتىپ تۇتۇلۇپ قاپتۇ»، «ئۇنى كۆرەلمىگەن بىرى تىلىنى كېسىۋېتىپتۇ» دېگەندەك ئادەمنىڭ غىدىقىنى كەلتۈرىدىغان لاۋزا پاراڭلارنى زوقلىنىپ تۇرۇپ تارقىتىمىز.

ئەلۋەتتە ئارىمىزدا نى، نى ئېسىل ناخشىلارنى ئېيتقان ئەمان، ئېتىقادلىق، ۋىجدانلىق ناخشىچىلىرىمىز باركى، ئۇلارنىڭ ئېيتقان ناخشىلىرى قەلب تۆرىمىزدە جاراڭلاپ تۇرىدۇ. بۇنداق ناخشىچىلار شائىرلار بىلەن ئوخشاش ئولۇغلىنىشقا، قەدىرلىنىشكە ھەقلىق.

غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد ئەگەر ھازىرقى شائىرلىق ئورنىدىن ناخشىچىلىق ئورنىغا ئالماشقان بولسا، قانداق گەپلەر تارقىلار بولغىيتتى؟ بەلكىم ئۇ قىرىق، ئەللىك خوتۇن ئېلىپ قويۇپمۇ بەرگەن، تۇرلۇك - تۇمەن سۆز - چۆچەكلەرگە كۆمۈلگەنمۇ بولاتتى. لېكىن ئىقتىسادتىن قىينالمايتتى. ماددىي ئېچىرقىشى پەلەككە يەتكەندە، بىرەر رېستورانداً ناخشچى بولۇپ، جېنىنى جان ئېتىپ ئۆتۈۋېرەتتى ... ئۇ ھەرگىز بويۇن قىسىپ يۇرمەيتتى. پىلاستىنكىلىرى بازارغا سېلىنىپ، ئولتۇرۇشلارغا نىزىقاپ بېرىپ ئۆرىمىلەرنى ئېلىپ ھەرھالدا بىر بايۇەچچە بولۇپ قالاتتى. ئۇ «بولمايمەن» دېسىمۇ تولىمۇ ھېسسىياتچان بۇ قەۋم زىنھار ئۇنىمايتتى ... ئەپسۇس، ئۇ ناخشچى ئەمەس، شائىر! رۇسلار پۇشكىننى ئۇلۇغلاپ، ئۇنى ئۆزلىرىنىڭ پەخرى دەپ بىلگەن بىلەن، بىز دائىم بېلىنى تولغاپ قۇلاققا ئانچە خۇشيېقىپ كەتمەيدىغان ناخشىلارنى ئېيتىدىغان بىر ناخشچىنى بېشىمىزدا كۆتۈرۈشكە ئالدىرايمىز. چۈنكى ھېسسىيات ئەسەبىيلەشكەنده كۆزگە ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيدىغان گەپ! شۇڭلاشقىمۇ تېلېۋىزوردا شائىرلارنى تونۇشتۇرۇشتىن ناخشچىنى نامايان قىلىدىغان سەھىپىلەر كۆپ بولۇۋاتىدۇ. بىر - بىرىنى ساز قىلغاندەك ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل ماختى-

شىپ ھۇزۇرلىنىدىغان پىروگراممىلارغا نېمە دەي ... بۇنداق بو-
لۇشىدىكى سەۋەبلەرنىڭ بىرى، شائىر ئۆز خەلقىنىڭ ئوتتىدا ھەم-
مىنى ئۇنتۇپ، سويغان پىيازدەك بولۇپ قالغان. ئۇ گويا ھېسسىـ-
ياتقا باي ئادەملەر تەرىپىدىن ئۇنتۇلۇپ كېتىۋاتقاندەكلا ... ئۆز-
گىچە ئۇسلۇبتا شېئىرلىرىدىن ئوتلۇق بىر تىلەكنى ياڭرىتىپ،
شېئىرىيەت چۆلىدە شاھ مەشرەپ كەبى بىر سائىل بولۇپ يۇرگەن
غوجىمۇھەممەد مۇھەممەدنىڭ شېئىرلىرى تەبىئىي ئازاب ۋە ۋىـ-
سال ئىشقىدا يۇرىكىدىن بۇلاقتەك ئوخچۇپ چىققاچقىمكىن، گو-
يا غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد شېئىرنى يىغلاپ تۇرۇپ، ۋەيرانە بىر
كۆلبىدە، خۇنۇك نۇر تۆكۈپ تۇرغان جىنچىراغ تۇۋىدە يېزىۋاتقان-
دەك كۆرۈنۈشلەر كۆز ئالدىمدا زاھىر بولىدۇ. گاھىدا ئۇنىڭ شې-
ئىرلىرىنى مەن يازغاندەك ھېسسىياتتىنمۇ خالىي بولالالمايمەن.
چۈنكى، ئۇ قەلبىمدىكى تۇز سۆيىدەك ھەسرەتلىرىمنى پىچىرلاپ
بېرىۋاتاتتى. تۇيۇقسىز ئۆزۈمگە سوئال قويدۇم: شېئىر ئۇچۇن
ئۇنىڭدەك ئۆزىنىڭ بارلىقىنى ئاتىغانلاردىن قانچىسى باردۇر؟ ماد-
دىي ئېچىرقاش سەللا كارکىراتسا، قەلبىمنى تاشلاپ، سودا بازا-
رىغا چاپىدىغان شائىرلىرىمىزنىمۇ كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمىزغۇ؟ بىراق
غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد ئۇنداق قىلمىدى. بىر قولىدا قاتتىق
زاغرىنى، بىر قولىدا قەلەمنى تۇتۇپ، شېئىر ئىشقىدا قان قۇ-
سۇپ، بۇلبۇلدەك گۈلنىڭ ئىشقىغا پەرۋانە بولدى. ئۇنىڭ غەم ـ
غۇسسىلەردە داغلانغان قەلبى شېئىر بىلەن مەلھەملىنىدۇ. شې-
ئىر ئۇنىڭ مەشۇقى، شۇڭا ئۇ كېچە ـ كۈندۈز شېئىر ئىشقىدا
يېنىپ كۆيىدۇ. بىز ئەزىزلەپ يۇرۇۋاتقان بايرۇنمۇ شېئىر ئۇچۇن
شۇنچىلىكلا كۆيگەن بولغىيتتى؟ ھەقىقىي شائىر ئۇچۇن شېئىر-
نىڭ ئۆزى ۋەتەن. شېئىرنىڭ ئۆزى ئاۋام پۇقرانىڭ شادلىقى ۋە
كۆز يېشى!

ئۇنىڭ شېئىرلىرىنىڭ مەنە چوڭقۇرلۇقىغا نەزەر سالغۇم
كەلدى: ئۇنىڭ شېئىرلىرىدا گاھ تەكلىماكانىنىڭ بوراندا چۆلىدە-

ىگەن كۆرۈنۈشى، ئەخلاقنىڭ يىمىرىلىپ، ئادەملەرنىڭ يالغۇچا-
لىنىشى، ئەرلىك غۇرۇرىنىڭ پايخان بولۇشى، نەلەردىندۇر ئاڭلى-
نىۋاتقان نارەسىدىلەرنىڭ ناله - زارى، مۇزلاۋاتقان سۆيگۈ — كۆز
ئالدىمدا زاھىر بولدى.

... ئۇ ناخشىچى ئەمەس ئىدى، بەلكى شېئىرىيەت كوچىسى-
دىكى بىر سەييياھ، ئەگەر ئۇ ناخشىچى بولغان بولسا، گۈل - چېچە-
چەكلەرگە پۈركىنەتتى. بىر قىسىملار ئۇنىڭ ناخشىلىرىنى دىمە-
قىدا پاشىدەك غىڭشىپ دەردلىك كۆڭۈللىرىگە تەسكىن تېپىشاتى-
تى. ئەپسۇس، ئۇ شائىر! ئۆز خەلقىنىڭ كۈلكىسىنى تەڭ كۈلۈپ،
يىغىسىنى تەڭ يىغلاپ يۈرگەن بىر شائىر. ئۇ ساختا تەسەللىيگە
مۇھتاج ئەمەس. ئۇ پاك سۆيگۈنى شېئىرلىرى بىلەن قەدىرلەيدۇ.
ئۇ شۇنداق بىر شائىركى، قەلبى يېنىپ تۇرغان ئوتقا ئوخشايدۇ.
ئەنە شۇ ئوتنىڭ هارارىتىنى خەلقە زىنهار ئايماي تارقىتىدۇ.
شۇنىمۇ ئويلاپ قالدىم: ئۇ بەلكىم كۆز يۇمغاندا ئاندىن خەلقىمىز
ئۇ هايات ۋاقتىدا تۇتالمىغان گۈلدەستىلىرىنى قەبرە بېشىغا قو-
يۇشار، ئۇنى مەدھىيەلەپ شېئىر - قوشاقلارنى توقۇشار، شائىرنى
سۆيگەن، قەدىرگە يەتكەن سىياقتا كىرىۋېلىپ ئۇنسىز ياشىمۇ تۆ-
كۈشەر ... چۈنكى، بۇ بىزنىڭ قان - قېنىمىزغا سىڭگەن ئادىتى-
مىزدەك قىلىدۇ. مۇنداق هېكمەتلىرىمىزنىمۇ قەيت قىلىپ ئۆ-
تۈشكە ئەرزىيدۇ: «ۋاقتى ئۆتكەندە قىلىچىڭنى پوقا چاپ» «تە-
رىكلىكتە ئەتمىدىڭ ياد، ئۆلگەندە چەكتىڭ پەريات».

«قومۇل ئەدەبىياتى» 2005 - يىلى 2 - سان.

مانا بۇ غوجمۇھەممەد مۇھەممەد

مۇھەممەتئېلى ئىلياس ئەلپىدا

يېقىندا ئۇيغۇر تور ئەدەبىياتىدىكى تىرىشچان دوستىمىز ئابدۇرېشىت سۇلايمانىنىڭ كەڭ ئاپتورلارنى ياش شائىر غوجمۇ-ھەممەد مۇھەممەدنىڭ يېقىنقى بىر - ئىككى يىل ئىچىدە ئاپتو-نوم رايونىمىزدىكى ھەرقايسى مەتبۇئاتلاردا ۋە مەزكۇر تور بېتىدە ئېلان قىلغان شېئىرلىرىغا قارىتا مۇھاكىمە ئۇيۇشتۇرغانلىق توغرىسىدىكى خەۋەرنى كۆرۈپ تولىمۇ خۇشال بولدۇم. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ئۆز ئىجادىي ئەمگەكلىرىدە بەلگىلىك مۇۋەپپەقە-يەت قازانغان نۇرغۇنلىغان ئاپتورلار يېتىشىپ چىقتى. غوجمۇ-ھەممەد ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە بىر شا-ئىر. ئۇنىڭ شېئىرلىرىدىكى كىشى قەلبىنى لەرزىگە سالىدىغان سېھرىي كۈچ، ئۆز ئىچىگە ئېلىپ ياتقان ئىچكى تىنىدۇرمىلار، سىمۋوللۇق ئىما - ئىشارەتلىرىگە يوشۇرۇنغان سىرلىق مەنىلەر كىتابخانىنى ئىختىيارسىز ئۆزىگە جەلپ قىلىۋالىدۇ. شائىر ئاتا قىلغان ئېستېتىك تۈيغۇدىن ھەر بىر ئوقۇرمەن شېرىن بىر ئازاب ئىچىدە پۇچۇلىنىدۇ. شائىرغا مىڭلاپ تەھسىن ئوقۇيدۇ. ئۇنىڭ ھەر بىر پارچە شېئىرى بىر دۇنيا، ھەر بىر پارچە شېئىرىدىن شائىرنىڭ چوڭقۇر مۇھەببەت ۋە ئازاب سۈيىدە يۇغۇرۇلغان جارا-ھەتلىك يۈرىكىنىڭ دۇپۇلدەشلىرى ئاڭلىنىپ تۇرىدۇ. ھەر بىر مىسرادا بۇيۇك بىر قەدىمىي مىللەتنىڭ زامانىمىزدىكى ئازابلىق رېئال قىسمەتلىرى ئۆزىنى ئاشكارىلايدۇ.

لېكىن ئەنە شۇنداق ئۆزىنىڭ يۈرەك قانلىرى بەدىلىگە ئۆلـ
ـمەس ئوبرازلارنى يارىتىۋاتقان غېرىب شائىرنىڭ مىننەتسىز
ئەجرى باھاسىز قېلىۋاتسا، زاماناشلىرى ئۇنىڭ ئېسىل ئەسىر ـ
لىرىدىن زوق ئېلىشنىلا بىلىپ، ئوبزورلاشقا، ئىلمىي جەھەتتىن
شەرھىيلەشكە توغرا كەلگەندە بولسا قۇلىقىنى يۇپۇرۇۋېلىپ يۈ ـ
رىۋەرسە ... ئەجىبا بۇ شائىرىمىزمۇ «ئۆزىنىڭ قاسساپلىقىنى ئۆ ـ
زى قىلسۇنمۇ؟» دەر ھەقىقەت. «ئادەملەر ھوقۇق، پۇل، كەسىپ
قاتارلىقلارغا بولغان ساددىلىقىنى ئىجتىمائىي ئەخلاقنىڭ ئاسا ـ
سىغا ئايلاندۇرۇۋالغان دەۋردە بىر شائىرغا بېرىلگەن رىغبەتنىڭ
كەملىۋاتقانلىقىنى كۆرۈۋالىمىز». ئابدۇقادىر جالالىدىن «تۇپراق
ۋە گۈل ـ گىياھ روھى» مېنىڭچە بىزنىڭ نەشرىي ئەپكارلىرىمىز
بۇنداق ئىشقا كەلگەندە تەشەببۇسكار بولۇپ زۆرۈر بولغان مۇھا ـ
كىمە ۋە سۆھبەتلەرنى ئۇيۇشتۇرۇشى، ئىزگۈ نىيەتلىرىگە يارىشا
دىققەت ئېتىبارىنى مۇشۇنداق كونكرېت ئىشلارغا قارىتىشى
كېرەك.

مەن بىر ئاددىي ھەۋەسكار، شائىرنىڭ ئادەتتىكى بىر ئوقۇر ـ
مەنى. شائىرنىڭ ئىجادىيەت ئۇسلۇبى، شېئىرلىرىدىكى پەلسەپىۋى
ۋە سىمۋوللۇق مەنە قاتلاملىرى، بەدىئىي، ئىجتىمائىي قىممەتلە ـ
رى توغرىسىدا گەپ ئېچىشتا ئۆزۈمنى ھەقىقەتەن ئاجىز ھې ـ
سىيابلايمەن. مېنىڭچە شائىر غوجىمۇھەممەد مۇھەممەتنىڭ ئۆزىلا
ئەدىبلىرىمىزنىڭ تەتقىق قىلىشىنى كۈتۈپ تۇرغان بىر تېما.
مۇشۇ بويىچە ئېلىپ ئېيتقاندىمۇ مېنىڭ بۇ يازمام مۇھاكىمىدىن
تېخى يىراق تۇرۇپتۇ. بۇ يەردە مەن پەقەت شائىرنىڭ بىر قىسىم
شېئىرلىرىنى ئوقۇپ چىققاندىن كېيىنكى ھېس ـ تۇيغۇلىرىمنى
ئوقۇرمەنلەر بىلەن ئورتاقلاشماقچى. شائىرغا بولغان قىزىقىشىم
ئۇنىڭ «تەڭرىتاغ» ژۇرنىلىنىڭ 2002 ـ يىللىق 1 ـ سانىدا ئېلان
قىلىنغان «شائىر دىل چۆلىدە قىلىدۇ نىدا» دېگەن تېما ئاستىدـ
كى «تاك ـ تاك ـ تاك ...» (جىنىمغىنە، جېنىم ئامرىقىم) دېگەن

شېئىرىدىن باشلانغان. بۇ يەردە شائىرنىڭ بۇ شېئىرىدىن كېڭ ئوقۇرمەنلەر بىلەن يەنە بىر قېتىم ھۇزۇرلانساق، ھەقىقەتەن ئار-تۇقلۇق قىلمايدۇ.

تاك، تاك، تاك، مەن كەلدىم
جېنىمغىنە، جېنىم ئامرىقىم
ئەينەك سۇنۇقلىرىدىن چىرايىڭنى ئىزدەۋاتامسەن؟
ياغاچ ئوچاقتا ماڭا ئوماچ ئېتىۋاتامسەن؟
چار مىخلارنى تېنىڭگە سانجىپ تاماكا خالتىسى كەشتىلەۋا-تامسەن؟
مەن يالىڭاچ، ئويناتچان،
يۇزۇڭگە تەبەسسۇمدىن ئارتىۋال رومال
كىرپىكىڭنى قېقىپ ئولتۇر يات ئىقلىمنىڭ بورانلىرىدەك
ئېتىكىڭ ئاستىغا يوشۇرۇپ قوي خازانلىرىڭنى
ئىشتانسىز سەممىيىتىڭ ئالدىدا ئويۇلۇپ قالمەن.

تاك، تاك، تاك، مەن كەلدىم
چىقمىساڭ ئۆگزەڭگە چالما تاشلايمەن ،
تۆڭلۈكۈڭگە پوتا باغلايمەن
تاملىرىڭنى تېشىۋېتىشىمدىن قورقمامسەن؟
تال چۈنۇق ئېتىمغا مىنىپ كەلدىم
بىر دەمدىلا قېرىپ كېتىمەن
مەيدە تۈكلىرىمنى قۇشقاچ ئۇۋلايدۇ
بالىلار بۇرتۇمغا چالما تىزىپ ئويناىدۇ
ئىشىك تۈۋىدە
ھاسام كۆكلەپ چىنار بولىدۇ
قونۇۋېلىپ ئۇنىڭغا
سېنى قورقۇتۇپ قاغا قاقىلدايدۇ.

جېنىمغىنە، جېنىم ئامرىقىم
چىمەن دوپپاڭنىڭ قاقاس ئېتىزلىرىنى سۇغۇرىۋاتامسەن؟
قىرىق كۈكۈلاڭنىڭ غايىب بولغان ئوتتۇز توققۇزىنى ئىز-
دەۋاتامسەن؟
قېشىڭدا ئوسما مايىسىنى ئۆستۈرۈۋاتامسەن؟
تىرنىقىڭدا خېنە گۈللىرى ئېچىلدۇرۇۋاتامسەن؟
قەپەستىكى تورغايىنى قويىۋەتتىم
قاقاس يەرلىرىڭگە ئاقماي دەيمەن،
تاك، تاك، تاك، مەن كەلدىم.

ئۆز ۋاقتىدا مەن بۇ شېئىرنى تۇنجى قېتىم ئوقۇپلا چوڭقۇر ھاياجانلىق ھېسقا چۆمۈلگەن ئىدىم. ئالدى بىلەن بۇ شېئىردا ئە-پادە تاپقان تىل ۋە ئۇسلۇب ئۆزگىچىلىكى، شېئىرىي رېتىمدىكى تەبىئىيلىك ئوقۇرمەنلىك كۆڭلىنى ئىختىيارسىز ئۆزىگە مايىل قىلىدۇ. شائىر ئۆزىنىڭ چىن ھېسسىياتىنى، روھىدىكى نازۇك ھېس - تۇيغۇسىنى ناھايىتى ئوبرازلىق، كونكرېت ئەكس ئەتتۈ-رۇپ شېئىرنىڭ ئېستېتىك مەنە قاتلاملىرىنى ناھايىتى گۈزەل بىر مەنزىرە ھالەتتە رويابقا چىقارغان. بۇ شېئىر باشتىن - ئا-خىر بىر خىل ياۋايىلىق، يەنە كېلىپ ئايال زاتىغا بولغان ئەركەك-لىك روھى بىلەن سۇغىرىلغان بولۇپ، زامانىمىزدىكى شالغۇتلاش-قان مەدەنىيەت مۇھىتىدىن روھى سىقىلغان، مۇھەببەتلىك، غېر-رىب بىر شائىرنىڭ ساپ، قەدىمىي ئۇيغۇر مەدەنىيەت چەمبىرىكى ئىچىدىكى پاك، گۈزەل بىر قىزغا بولغان چەكسىز زارىقىش، ئېر-چىرقاش روھىي ھالىتى ناھايىتى يۇقىرى بەدىئىي ماھارەت بىلەن ئىپادىلەنگەن ...

شۇنىڭدىن كېيىن ئىمكانىيەت يار بەرگەن دائىرە ئىچىدە شا-ئىرنىڭ ئەسەرلىرىگە ئىزچىل دىققەت قىلىپ كەلدىم. ئۇنىڭ «تۇرپان» ژۇرنىلىنىڭ 2003 - يىللىق 2 - سانىدا ئېلان قىلىنـ-

غان «ئەرنەك ئىپپىتى» دېگەن ماۋزۇ ئاستىدىكى نەسرلىرى قۇ-چاقلاپ ياتقان غايەت زور مەزمۇننىڭ ۋەزنىگە چىداپ بولماق ھە-قىقەتەن تەس ئىدى. ئەسەردە خۇددى ۋولقان لاۋلىرىدەك ئۆز ئە-چىدىن ئېتىلىپ چىققان بۇيۇك بىر مەنىۋى قۇدرەت زامانىمىزدە-كى ئۆز ۋۇجۇدىدىكى شۇنچىلىك ئەجەللىك روھىي كىرىزىسلىرى بىلەن كارى يوق، ئىجتىمائىي رېئاللىقنىڭ قۇلى بولۇپ، ئۇنىڭ رەڭدار ئالۋانلىرىنىڭ كەينىدىن ئېشەكتەك سوكۇلداپ يۈرگەن بىھېساب «ئەقىل ۋە نوپۇز ئىگىلىرى» نىڭ يۈزىنى يەرگە قارىتاتى-تى. زامانىۋىلىشىش، دۇنياۋى تەرەققىيات ۋە مەدەنىيەت بىلەن بىر گەۋدىلىشىش ئېقىمى جەريانىدا يۈز بەرگەن بىنورمال ئىجتە-مائىي ھادىسىلەرگە قاراپ گاڭگىرىغان، سۈكۈتكە چۆككەن ياكى ئۇنىڭ ئالدىدا ئۆزىنىڭ مۇستەھكەم مەنىۋى توساقلىرىنىڭ ئاسا-سىنى تەۋرىتىپ قويۇپ پوكىنده تىزلانغانلارنىڭ روھىيىتىگە بىر قاتار سوراق ۋە ئۇندەش بەلگىلىك سىرتماقلارنى ئاساتتى. «ئەركەك بىز» دەپ مەيدە مۇستلاپ، شۇنچىلىك ئاچ ۋە قۇپقۇرۇق روھىي غالىبىيەتچىلىكىدە پۈۋلىگەن شارەك يوغىناپ، پاكىز تۇپراقتا ناپاك ئاياغلىرىنى سۆرەپ، گۈلگۈن چىمەنلەرنى چەيلەپ يۈرگەنلەرنىڭ ۋىجدانىغا بولسا تەستەكلەيدۇ.

ئۇنىڭدىن كېيىن «تۇرپان» ژۇرنىلىنىڭ 2003 ـ يىللىق 3 ـ ۋە 4 ـ سانلىرىدا «تامغا سۆزلەش»، «بۇ ناماز شام مەن يەنە ...» دېگەن ماۋزۇ ئاستىدا شائىرنىڭ بىر يۈرۈش نادىر ئەسەرلىرى ئېلان قىلىندى. شائىر بۇ شېئىرلىرى ئارقىلىق مەيلى شېئىرىي تىل ياكى شەكىل قوللىنىش جەھەتتە بولسۇن ۋە ياكى پەلسەپىۋى پىكىر، تەپەككۇرىنى ئوبرازلىق ئىپادىلەش جەھەتتە بولسۇن، ئۆ-زىگە خاس بىر ئۇسلۇبتىن كەڭ كىتابخانلارغا ئالدىن بېشارەت بەرمەكتە ئىدى. دەرۋەقە، «شېئىر ئەڭ پىنھان، ئەڭ ئىچكى تەر-جىمھالىدۇر» ـ ئابدۇقادىر جالالىدىن. (ئوتتۇز بەش يېشىم ۋە شېئىر) شائىرنىڭ بۇ بىر يۈرۈش شېئىرلىرىدىن بىز شائىرنىڭ

مەنۇيىتىنى، يەنى ئۇنىڭ قەلب دۇنياسىدىكى ئازاب ۋە سىلىق-لىشلارنى، گۈزەللىك ۋە مۇھەببەت قاراشلىرىنى، يۈرت - ۋەتەن سۆيگۈسىنى، يەنە بىر خىل ياۋايىلىق، ئەركەكلىك، ئىسيانكار-لىقتىن ئىبارەت توسقۇنسىز بىر روھنى، يەنى مەشرەپ روھىنى كۆرسۈشكە باشلىغانلىقى. ئۇنىڭ ئەجداد روھى يىراقلاردىن بىزگە قول پۇلاڭلىتىپ كېلىۋاتقاندەك قىلاتتى. ئۇنىڭ شېئىر-لىرىدىن بىز يوقىتىپ قويغان كىملىكىمىزنى شېرىن بىر ئازاب ئىچىدە كۆرۈۋاتاتتۇق. شۇنىڭ بىلەن بىرگە ئۆز شېئىرلىرى بە-لەن بىزگە ئۈمىد ۋە ئىشەنچ ئاتا قىلىۋاتقان بۇ سۆيۈملۈك شائى-رىمىزنىڭ ئائىلە، خىزمەت، تۇرمۇش ئەھۋالىغا، ھايات مۇساپە-سىگە بولغان قىزغىنلىقىمىز كۈنسېرى كۈچىيىپ بېرىۋاتاتتى. ئارزۇيمىزغا يارىشا «تەڭرىتاغ» ژۇرنىلىنىڭ 2004 - يىللىق تۇنجى سانىدا مۇتەللىپ ئىقبالنىڭ شائىر بىلەن ئېلىپ بارغان سۆھبەت خاتىرىسى «غوجىمۇھەممەدنىڭ بايانى» بىلەن يۈز كۆ-رۈشتۇق. رېئاللىقتىكى شائىرنىڭ شېئىرىيەتكە بولغان كۈچلۈك مۇھەببىتى، ئۆزىنى بېغىشلاش روھىدىن قەلبىمىز لەرزىگە كە-لىدى. مۇشۇ سەۋەب يولۇققان ئازابلىق كەچمىشلىرىدىن (ماكانسىز-لىق، ئىشسىزلىق، ئىقتىسادىي بېسىم، ئۆمۈر جۇپتى بىلەن ئاج-رىشىپ كېتىش) ئىچىمىز ئاچچىق ھېسلارغا تولدى. «مېنىڭ ئې-تىقادىم - ھاياتىمنىڭ مۇھىم بىر قىسمى بولغان، مېنىڭ ياشى-شىمنى قىممەتكە ئىگە قىلىپ تۇرىدىغان يېزىقچىلىقلا بولىدى-كەن، ئۇنىڭغا مەڭگۈ ئۆزۈمنى بېغىشلايمەن» دەيدۇ. شائىر بۇ سۆھبەت خاتىرىسىدە، «مەن ئەزەلدىن ئېتىقادىم - ھاياتىم بولغان شېئىرىيەتكە ئاسىيلىق قىلمىدىم، ئۆزۈمگە ئاسىيلىق قىلمىدىم. بۇ يەردە بەدەل تۆلەش ئانچە مۇھىم ئەمەس» كاللىمىزدا سانسىز-لىغان سوئال ۋە ئۇندەش بەلگىلىك جۇملىلەر ئەگىيتتى. شۇنداق، شائىرلىق — بىر ئىلاھىي ئىشق، كىشى ھاياتىدا ئۆزى خالاپ دۇچ كەلگەن ئۇلۇغۋار قىسمەت. بىر شائىر ئۇچۇن ئۆزىدىن ھال-

قىغان، بىر مىللەتنىڭ، ھەتتا بىر پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ بەختسىزلىكى ھەم غېربىلىقىدىن، ھەسرەتلىك رېئاللىقىدىن كېلىدىغان ئازابنىڭ ئۆزى يېتەرلىك ئەمەسمۇ؟

شائىر بۇغدا ئابدۇللا «شائىر تەبىئەتنىڭ ئۆگەي پەرزەنتى ئەمەس» دېگەن. ئۇ بۇ سۆزنى قىلغاندا ئەلۋەتتە شائىرلىرىمىزنىڭ ئۆز ئىجادىيىتىدە ئانا تەبىئەتنى ئەكس ئەتتۈرۈشىنى، ئۇنى چۈشىنىشىنى، كۆز ئالدىدىكى ھازىرقى شەيئى ۋە ھادىسىلەردىن قەدىمكى ھالەتلەرنى كۆرۈپ يېتىشىنى كۆزدە تۇتقان. بىز بۇ يەردە بۇ جۈملىدىكى «تەبىئەتنىڭ» دېگەن سۆزنى ئۆز ئېھتىياجىمىزغا ماسلاشتۇرۇپ «زامانىنىڭ» دەپ ئۆزگەرتمىز ۋە «شائىر زامانىنىڭ ئۆگەي پەرزەنتى ئەمەس» دەپ خىتاب قىلىمىز. شۇنداق، شائىر زامانىنىڭ ئۆگەي پەرزەنتى ئەمەس، ئۇمۇ مۇشۇ ئوبيېكتىپ جەمئىيەتتە ياشاپ تۇرۇۋاتقان ئىكەن، چوقۇم باشقا كىشىلەر بىلەن ئوخشاش كىشىلىك تۇرمۇشنىڭ خىلمۇ خىل بەختىدىن ھۇزۇرلىنىشى كېرەك. «قورسىقى ئاچ، ئۇچى يالىڭاچ» قالماسلىقى، ئادەملەر ئۇنىڭغا يات نەزەر بىلەن قارىماسلىقى كېرەك. بەلكىم بىز بۇ يەردە سۆزلەۋېرىپ تولىمۇ رومانتىك، خىيالىي بىر مەنزىرىنى چۈشەۋاتقاندىمىز ۋە بەلكىم شائىرلىق قىسمىتى دېگەن شۇنداق بولار ۋە بەلكىم بىزنىڭ شائىرىمىز ئۆزىدىكى زىددىيەتلىك ئامىللارنى ياخشى بىر تەرەپ قىلىپ، بۇگۈنكى بۇ مۇرەككەپ، رىقابەت بىلەن تولغان جەمئىيەتكە ئاكتىپ ماسلىشىپ، ئۆزىنىڭ ھەر جەھەتتىكى ئىقتىدارىنى تولۇق نامايان قىلىشقا ئۇلگۈرەر... مەن شائىرنىڭ بۇگۈنكى رېئاللىقىدىن ئەتەم ھەققىدە ئىزتىرابلىق خىيالىلارغا چۆمۈلدۈم.

ئىقتىدارلىق بىر ئاپتور ئۆزىنى سۆيىدىغان، ئەسەرلىرىنى ياقتۇرۇپ ئوقۇيدىغان، ئەسەرلىرىدىكى كۆپ قاتلاملىق، چوڭقۇر پەلسەپىۋى مەنە يوللىرىدا ئۆزى بىلەن ياندىشالايدىغان تەپەككۇر ئوچۇق، يۇقىرى سەۋىيەلىك كىتابخانىنى ئۆزى يارىتىدۇ. شائىر

غوجمۇھەممەد يېقىنقى مۇشۇ بىر نەچچە يىلدىن بۇيان ئۆزىنىڭ يېڭىچە قاراش، ئۆزگىچە تەسەۋۋۇر قىلىش ئۇسۇلى بىلەن شەكىل ۋە بەدىئىي جەھەتتىن بىر قەدەر يۇقىرى بولغان كۆپلىگەن ئەسەرلەرنى ئېلان قىلىپ، ئۆزىنىڭ كەڭ كىتابخانىلىرىنى يارىتىش ۋە ئۇلارنىڭ بىردەك ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشتى. ئۇنىڭ «غېرىبنىڭ ناخشىسى»، «ئات، ئونسەككىز ياش»، «قايتىش»، «دەھشەتلىك خىيال»، «قانىغان قان»، «شېئىر يېزىۋاتىمەن» قاتارلىق بىر يۈرۈش شېئىرلىرىدىن

- *«مەن ۋەتىنى يوق پادىشاھ ياكى پادىشاھىنى ئىزدەۋاتقان بۇيۇك قول*
ئون ئىككى مۇقام ياكى تىلى كېسىلگەن گاچا بۇلبۇل
تەكلىماكان ياكى تارىمنىڭ قۇرۇش جەريانى
ئۇيغۇر ياكى قارغۇ قۇياشنىڭ نۇر ھەققىدىكى بايانى ...
مەن ئۆرۈم يازغان شېئىرلاردىكى
ئورنىدىن تۇرۇۋالغان جەسەت
تىرىكلەرنىڭ كۆزىدىكى ئۇلۇغ ھەسرەت
ئېگىز پېچاق،
ئورۇق ئوق،
بۇرۇتلۇق قان» !...

دېگەنگە ئوخشاش بايان تۇسىنى ئالغان شېئىرىي جۈملىلەرنى ئۇچرىتىمىز. ئۇنىڭ بۇ شېئىرلىرىدا شېئىرىي شەكىل بىلەن مەزمۇن، لىرىك ھېسسىيات بىلەن پەلسەپىۋىلىك شۇ قەدەر جىپسلىشىپ كەتكەن بولۇپ، روشەن خاسلىققا ئىگە. شائىر ئۆز تەسەۋۋۇرىنى بۇ خىل شېئىرلىرىدا ھەر خىل سۈنئىي بېزەكلەردىن خالىي ھالدا ناھايىتى ئەركىن ـ ئازادە قانات يايدۇرىدۇ ۋە ئىجادىي پىكىر قىلىدۇ. ئۆز ئىجادىي پىكىرلىرىنى باشتىن ـ ئاخىر لىرىك بىر كەيپىياتتا شېئىرنىڭ بىر پۈتۈن گەۋدىسىگە سىڭدۇرۇ-

ۋېتىدۇ. ئۇنىڭ تەسەۋۋۇرىدا شائىرلار ئىپادىلەشكە تېگىشلىك بولغان ھەر خىل شەيئى ۋە ھادىسىلەر مۇئەييەن بىر ئىجادىي پىكىرنىڭ ئاچقۇچىدۇر.

....

توپ ـ توپ بولۇپ ئۆلمەكتە كىپىنەكلەر بازاردا
چۈننىلەرنىڭ قىساسى ھەممە جاينى قاپلىغان.
ھىلا ئەمەس ئايپالتا، يۇلتۇز ئەمەس ئوت ئوقيا،
قۇياش ئەمەس نان، ۋەتەن بېرىشكە بولمايدىغان جان.
چاپالماس ئەبەدىي رەسىمدىكى ئات،
ئېچىلماس مەڭگۈ چۈشتىكى رەيھان.
ئۆلۈم ئۇچ بۇرجەك
تۆمۇر قان، شۇك ئەمگەك، تۆت چاسا نان.
قىزىل تاكسى بۇزۇق قىز، تىراكتورلار ھاشاردا،
يىرتىق ئىشتان ھايا جان،
روھ تۈپراق، تەن ئاسمان.
.....

مانا بۇ شېئىرلاردىن بىز شائىرنىڭ شېئىر بىلەن بىر تەن ـ بىر جان بولۇپ كەتكەن ھاياجانلىق ۋۇجۇدىنى كۆرەلەيمىز. بۇ شېئىرلارنى بىز ھەر بىر قېتىم ئوقۇغىنىمىزدا ئۇنىڭدىكى مەنە بوشلۇقىنىڭ كۆپ قاتلاملىق ھەم چوڭقۇرلۇقىدىن، شېئىردىكى لىرىك كەيپىياتنىڭ چىنلىقىدىن ھەر قېتىم يېڭىدىن ـ يېڭى لەززەتلەرنى ئالىمىز. شائىرنىڭ تەسەۋۋۇر ئالىمىنىڭ كەڭلىكىدىن قەلبىمىز ھاياجان ـ ئىزتىرابلارغا چۆمۈلىدۇ. ئۇيغۇر تىلىمىزنىڭ سېھىرلىك ھەم گۈزەل ئىپادىلەش كۈچىگە مەپتۇن بولىمىز ...

مانا بۇلار مېنىڭ شائىرنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتىگە بولغان يۈزەكى كۆز قاراشلىرىم. باشتا دەپ ئۆتكىنىمىزدەك شائىر غوجىمۇھەممەدنىڭ ئۆزىلا ئەدىبلىرىمىزنىڭ تەتقىق قىلىشىنى

كۈتۈپ تۇرغان بىر تېما. مېنىڭچە بىزدە بىر يازغۇچى شائىر ئۆز ئىجادىي ئەمگەكلىرى ئارقىلىق بىر دەۋر كىشىلىرىنىڭ ئورتاق ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشكەن ئىكەن. ئەدەبىيات نەزەرىيەچىلىرىمىزنىڭ چوقۇم ئۇنىڭ ئىجادىي ئەمگەكلىرىنى مۇئەييەنلەشتۈرۈشى، ژۇرناللار ئۇنىڭ ئۈچۈن مەخسۇس مۇھاكىمە ـ سۆھبەت ئەلەرنى ئۇيۇشتۇرۇپ، ئەسەرلىرىنى ئىلمىي جەھەتتىن شەرھلەپ چىقىشى كېرەك. بۇنداق بولغاندا ئالدى بىلەن شۇ ئاپتور ئۆزىنىڭ نۆۋەتتىكى ئەدەبىي ئىجادىيىتىدىكى ئورنىنى بىلىۋالالايدۇ. بۇ نىڭدىن كېيىنكى ئىجادىيەت، تەرەققىيات يۆنىلىشىنى بەلگىلىيەلەيدۇ. ئۆزىنى ئىگىسىز ھېس قىلمايدىغان بولىدۇ. بىر مىللەتنىڭ روھى شۇ مىللەتنىڭ يازغۇچى ـ شائىرلىرىدا ئەڭ يۇكسەك دەرىجىدە مۇجەسسەملەنگەن بولىدۇ. مۇشۇ مەندىن ئېيتقاندا بىر مىللەتنى دۇنياغا تونۇتۇشتا شۇ مىللەتنىڭ يازغۇچى ـ شائىرلىرىنىڭ رولىغا ھەرگىز سەل قاراشقا بولمايدۇ. چىڭغىز ئايتماتوف، نىڭ يازغان ھېكايە، پوۋېست، رومانلىرى شۇ كۇنلەردە مىللەت ۋە دۆلەتلەر چېگراسىدىن ھالقىپ ئۆتۈپ ئوتتۇرا ئاسىيادىكى قەدىمىي چارۋىچىلىق مىللەت بولغان قىرغىزلارنى پۈتۈن دۇنيا جامائەتچىلىكىگە تونۇتمىدىمۇ؟

شېئىر تەنھالىقتىن تۇغۇلىدۇ. ئۇ شائىرنىڭ ئۆز ـ ئۆزىگە پىچىرلىشى، غېرىب قەلبىنىڭ ئازابلىق تىترىشىدىن ئىبارەت. تۇر، ئىنسانىيەتنىڭ ئۆز ـ ئۆزىدىن ياتلىشىش سەپىرىدىكى ھاياجانلىق، مەغرۇرانە تىنىقلىرى تېخى پەسەيگىنى يوق. قانداق قىلىش كېرەك؟ شېئىرنىڭ بۇ جەھەتتىكى ئۇلۇغۋار روھىنى ھەقىقىي مەنىسى بىلەن تونۇپ يەتكەن شائىرلارلا بۇ سوئالغا ئۆز قىلىرى ـ تەر بەدىلىگە ئەبەدىيلىك جاۋاب بېرەلەيدۇ.

غوجمۇھەممەد مۇھەممەد كىم؟

ئوسمانجان مۇھەممەد پاسئان

ـــ غوجمۇھەممەد مۇھەممەد ھەققىدە

غوجمۇھەممەد بىلەن بولغان قەلەمداشلىق ئالاقىسى ۋە ئو-قۇرمەنلىك پائالىيىتىمنىڭ شاھىتى سۈپىتىدە ئۇنىڭدىن مۇنداق تەرجىمھالنى سۈزۈپ ئالدىم:

غوجمۇھەممەد مۇھەممەد 1971 ـ يىلى 9 ـ ئاينىڭ 27 ـ كۈنى گۈما ناھىيەسىنىڭ قوشتاغ يېزىسىدا دوختۇر ئائىلىسىدە تۇغۇلغان. ئەسلىي ئىسمى نۇرمۇھەممەد بولۇپ، بوۋاقلىقىدا تولا يىغلىغاچقا، «يىغا توختىتىش چارىسى» سۈپىتىدە ئىسمى غوجە-مۇھەممەتكە ئۆزگەرتىلگەن. باشلانغۇچ مەكتەپتە ساۋات چىقە-رىپلا كىتاب ئوقۇشقا باشلىغان. ئۇنىڭ دەسلەپ ئوقۇغانلىرى ئە-دەبىيات دەرسلىكىدىكى قىسقا ھەمدە ئاممىباب تېكىستلەردىن باشلىنىپ، بارا ـ بارا «نەسىردىن ئەپەندى لەتىپىلىرى»گە، كې-يىن «مىڭ بىر كېچە» قاتارلىق چوڭ ھەجىملىك، مۇرەككەپ سە-يۇژىتلىق ئەسەرلەرگە ئۆتكەن. ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققاندىن كې-يىن ئۇنىڭ ئوقۇيدىغان كىتابلىرى تېخىمۇ كۆپەيگەن. ئۇ تاكى تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتكۈزگىچە توختىماي كىتاب ئوقۇپ چىققان. ئۇنىڭ مەكتەپ ھاياتى ھەقىقىي مەنىسىدىن ئالغاندا كى-تاب ئوقۇش ھاياتىدۇر. ئۇ مەكتەپتىكى ۋاقتىنى كىتاب ئوقۇشقا

قاراتقان بولغاچقا، دەرس ئۆگەنگۈدەك ۋاقىت چىقىرالمىغان. شۇ-
ڭا دەرسلەردە بارغانچە چېكىنىپ كەتكەن. ئۇ چاغلاردا كىتاب قىس
بولغاچقا، تاپقىنىنى تاللىمايلا ئوقۇغان. شۇ سەۋەبتىن كاللىسى
گاراڭ بولۇپ، ھەررەڭ - سەررەڭ خىياللارنى سۈرىدىغان بالا بو-
لۇپ قالغان. كىتابتىن باش كۆتۈرمىگەچكە چىرايىغا گومۇشلۇق
سىڭىشكە باشلىغان. بالىلارغا ئارىلاشمىغاچقا، بىرمۇ دوستى بول-
مىغان. بەلكىم، ئۇنىڭ مىسكىنلىككە ۋە تەنھالىققا تولغان قەلبى
ئاشۇ چاغلاردىن باشلاپ يېتىلگەن بولسا كېرەك. ئۇنىڭ بالىلىق
ھاياتىدىكى يەنە بىر مەنىلىك كەچۈرمىشى — تەتىل مەزگىللىرى-
دە مەكتەپتە چېتىدىكى سايدا قوي بېقىشتۇر. ئۇ سايدا مەكتەپتە
ئېرىشەلمىگەن يېڭى خۇشاللىقلارنى تاپقان، مەكتەپتە تۇتالمىغان
دوستلارنى تۇتقان، مەكتەپتە ئوينىيالمىغان ئويۇنلارنى ئوينىغان.
ئويۇنلار بىر - بىرىدىن قالتىس بولغان. ئوغۇل بالىلار بىردىن
ئېشەككە مىنىپ بەيگىگە چۈشكەن، كىچىكرەك قىزلارنى ئېشەك-
كە مىندۈرۈپ ئېلىپ قاچقان، باشقا بالىلار ئېشەكلىك قوغلىغان،
قىزنى ئېلىپ قاچقان بالا بەلگىلەنگەن نوقتىغا تۇتۇق بەرمەي
بارالىسا، ئاشۇ قىز بىلەن «بىگىت» ئاسماندىكى قۇياش ۋە سايدە-
كى تاشلارنى گۇۋاھچى قىلىپ «توي» قىلغان. ئۇ چاغلاردا غوجە-
مۇھەممەد بەك كۆپ «خوتۇن» ئالغان!... بۇ «قىز ئېلىپ قېچىش
ئويۇنى» دەپ ئاتىلاتتى. قوقاسقا قوناقنى كۆمۈپ «ئاخۇنۇم قاپاق
سەللە، قاشقادىن قاچان كەللە» دېسە پاققىدە ئېتىلغان قوناقلار
ئۇلارنىڭ زىياپەت تامىقى بولغان. ئۇ نېمىشقىدۇر شۇ چاغلاردا كو-
نا كىيىملەرنى كىيىپ يۈرگەن. ئاتا - ئانىسى يېڭى كىيىملەرنى
ئېلىپ بەرسىمۇ ئوغرىلىقچە يىرتىق كىيىملىرىنى كىيىۋالاتتى.

ئوقۇۋاتقان مەزگىلىدە ئۇ كىتاب ئوقۇغانىنىڭ پايدىسىنى ئاز-
چە - مۇنچە كۆرگەن. يەنى، ئەدەبىيات دەرسىدىكى تاپشۇرۇقلاردا
نەچچە قېتىم 100 نومۇر ئالغان. بىراق، دەرسلەردە ناچار بولغاچ-
قا، ئالىي مەكتەپكە ئۆتەلمىگەن. 1990 - يىلى خوتەن ۋىلايەتلىك

پاختا توقۇمىچىلىق فابرىكىسىغا ئىشچىلىققا كىرىپ، تاكى 2002 ـ يىلىغىچە 12 يىل ئىشلىگەن. بۇ 12 يىل ئۇنىڭ ھاياتىدىكى ئەڭ جاپالىق، ئىجادىيىتىدىكى ئەڭ ھوسۇللۇق دەۋر بولغان. بۇ جەريانىدا ئۇ تۇرمۇشنىڭ نۇرغۇن مەئىشەتلىرىدىن مۇھرۇم بولغان، شۇنداقلا دۇنيانىڭ ئۆزىگە ئورالغان پوستىنى يىرتىپ ئۆز قەلبىگە يۇزلەنگەن. بۇ ھال ئۇنى تېخىمۇ غېرىب، تېخىمۇ مىسكىن قىلىۋەتكەن. ئۆزى بىلەن ئۆزى مۇڭداشقان تالاي ئۇيقۇسىز تۇنلەر ئۇنىڭ شائىرانە تەنھالىقىنى ۋايىغا يەتكۈزگەن. ئۇ دەردىنى شېئىردىن ئالغان. توختىماي يازغان. ئۇنىڭ تۇغمەس ئىلھاملىرىغا قۇرداشلىرىمۇ ھەيران ئىدى. ئۇنىڭ شۇ چاغلاردا يازغان شېئىرلىرى ئىنتايىن چۈشكۈن ۋە ئۈمىدسىزلىككە پاتقاندەك كۆرۈنىدۇ. بىراق، بۇ خىل ئۈمىدسىزلىكنىڭ ئىچىگە ناھايىتى ئۇزاققا سوزۇلغان سۈكۈتنىڭ ھاياتىي كۈچى يوشۇرۇنغان. «سۆيگۈ ھالاكىتى»، «ۋاز كېچىش»، «رەزىل ئاپتاپ»، «دۇتارچى ئايال»، «يالغان راست، راست يالغان»، «رەزىل ئاپتاپ»، «شېئىر ئەرۋاھى ناخشىسى»، «ھېچكىم ئۇچۇن» «ئوتتۇز ياش»، «ئەرنىڭ ئىپپىتى» «مەشرەپ چۆلى»، «فابرىكا» قاتارلىق ۋەكىللىك شېئىرلىرى بۇنىڭ تىپىك مىسالىدۇر.

ئۇ تۇرمۇشتا تەلەيسىز بولغىنى بىلەن شېئىر يېزىش ۋە ئېلان قىلدۇرۇشتا ناھايىتى تەلەيلىك. ئۇنىڭ تۇنجى ئەۋەتكەن بىرنەچچە شېئىرى تۆت ئايدىن كېيىن، «يېڭى قاشتېشى» ژۇرنىلىنىڭ 1990 ـ يىللىق 3 ـ سانىدا تولۇق ئېلان قىلىنغان. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ يېزىشنى ئۇزۇكسىز داۋاملاشتۇرغان. 2002 ـ يىلىنىڭ مەلۇم بىر كۈنى تەقدىر بۇ مىسكىن ياشنىڭ قارا كۆزىگە قولىنى تىقىپ تۇرۇپ، «ئىككىسىدىن بىرنى تاللا، تۇرمۇش ياكى شېئىر...» دەپ نەرە تارتقاندا، 31 ياشلىق غوجىمۇھەممەد ئىختىيارسىز: «شېئىر!» دەپ سالغان.بۇ ئۇنىڭ پۈتۈن ھاياتى ئۈچۈن ھەقىقەتەن كەسكىن ۋە ئەڭ چوڭ تاللاش بولۇپ قالغان. شۇنىڭ بىلەن

ئۇ ھېچ بولمىسا 12 يىل جانىنى ساقلىيالىغۇدەك مادار بەرگەن فابرىكىغا، گاھ ئاپتاپ، گاھ بوران ـ چاپقۇنلىرى بىلەن نېمىلەر-نىدۇر ھېس قىلدۇرغان بەش يىللىق ئائىلىسىگە ۋە پېتىملىكىنىڭ نېمىلىكىنى بىلىپ ئۇلگۈرمىگەن ئىككى ياشلىق ئوغلى ئادىلغا زېمىن كۆتۈرەلمىگۈدەك ئېغىر ئازاب ئىچىدە «خوش...» دەپ، شېئىر (يېڭى تۇرمۇش)غا قاراپ ماڭغان. ۋاھالەنكى، ئۇنى كۈتۈپ تۇرغىنى ماكانسىزلىق، ئىشسىزلىق، نامراتلىق ئىدى. ئۇ داۋاملىق ياشاش ئۈچۈن پاختا تەرگىلى ئاقسۇغا، تىجارەت قىلىش ئىستىكىدە ئۇرۇمچىگە بارغان. لېكىن، ئۇ شېئىر يېزىشتىن باش-قا ھېچ ئىشنى قاملاشتۇرالمىغان. شۇنىڭ بىلەن ئۇ يەنمۇ جىم-غۇرلىشىپ كەتكەن، ئەكسىچە شېئىرلىرى بەكمۇ غالجىرلىشىشقا يۈزلەنگەن. شېئىرلىرىدىكى ئەسەبىيلىك ۋە چىڭقىلىشلارنى، زىد-يادە ئۇمىدسىزلىك ۋە تەلۈلىكنى كۆرگەن باشقا شائىر ـ ھە-ۋەسكارلار ئۇنىڭ بىلەن ئۇچراشقاندا ھەيران قالغان. ئۇلار ئۇنىڭ شېئىرلىرىغا قاراپ شائىرنى جۇشقۇن، تېتىك، سۆزمەن، لۇكچەك مىجەز دەپ تەسەۋۋۇر قىلىشقان. پۈتۈن جاھاننىڭ غەملىرىنى ئو-رۇق يەلكىسىگە ئېلىۋالغان بۇ غېرىبنى كۆرۈپ ئۇلار نېمىشقا ھەيران قالمىسۇن؟! بىر شائىرە ئۇنىڭغا قاراپ تۇرۇپ، «يىغلاڭغۇ چىراي» دېگەن. «ئوغرى چىراي»، «چۇشكۇن چىراي» دېگەنلەرمۇ بولغان. دېمىسىمۇ ئۇنىڭ ھەممە يېرىدىن ئىچىدە بارلىرى مانا مەن دەپ كۆرۈنۈپلا تۇراتتى.

شائىر ئالاھازەل ئىككى يىللىق سەرگەردانلىقنى تۈگىتىپ 2004 ـ يىلى 12 ـ ئايدا خوتەن ۋىلايەتلىك يولۇچىلار توشۇش بېكىتىگە خىزمەتكە ئورۇنلاشقان. شۇنىڭدىن كېيىن ئەدەبىي ئى-جادىيىتىگە ئىشتىياقى بولغان بېكەت باشلىقى ئوبۇل ھاشىم ئۇنىڭ ئىجادىيىتىگە ۋە تۇرمۇشىغا يېقىندىن كۆڭۈل بۆلگەن. 2005 ـ يىلى 6 ـ ئايدا شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستانسىسى تەڭرىتاغ گۈلزارى پروگراممىسى ئۇنىڭ ئىجادىيىتى ئەھۋالىنى زىيارەت

قىلغان. رىياسەتچىگە جاۋاب بېرىۋاتقان چاغدىكى ئۇنىڭ مىسلىسىز غەيرىتىنى ھەقىقەتەن مەدھىيەلەشكە ئەرزىيدۇ. چۈنكى، ئۇ شۇ ۋاقىتقىچە تونۇشمايدىغان ئىككى ئادەمنىڭ ئالدىدا دادىل سۆزلەپ باقمىغان. تەرلەپ ـ پىشىپ، دۈدۈقلاپ ـ كېكەچلەپ بولسىمۇ ئىككى سائەتلىك زىيارەت ۋاقتىنى تولۇق توشقۇزالىغان شائىرغا ئۇنىڭ بەزى يېقىن دوست ـ بۇرادەرلىرىمۇ ھەيران قېلىشقان. ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ جىمغۇر مىجەزىگە قارىتا مۇنداق چۈشەنچە بېرىدۇ: «مەن ھازىر شېئىرىيەت ساھەسىدە باشقىلار تەرىپىدىن كۆپ ئاتىلىشقا باشلىدىم. كۆپىنچە ئوقۇرمەنلىرىم مېنى ياشلار شېئىرىيىتىدە قىزىق نۇقتا بولۇۋاتقان شائىر دەپ قارايدىكەن. بۇنىڭغا ئەگىشىپ قانىتىشىدىغان سورۇن، پائالىيەتلىرىمۇ كۆپەيىشكە باشلىدى. بۇرۇنقى چۈشكۈن، غەمكىن كەيپىياتىم ھەر ھالدا بېسىققاندەكمۇ بولدى. لېكىن، قەلبىمدىكى غەمكىنلىك قىلچە ئۆزگەرمىدى. كۆپ ئادەم بار يەردە ئېچىلىپ سۆز قىلالمايدىغان ئادىتىمنى ئۆزگەرتەلمىدىم. بەلكىم ئۆمۈر بويى مۇشۇنداق بولارمەن!»

ئۇ تۇنجى قېتىم ئەسەر ئېلان قىلغاندىن باشلاپ ھازىرغىچە ئاپتونوم رايونىمىزدىكى ئۇيغۇرچە يېزىقتا نەشر قىلىنىۋاتقان ھەرقايسى مەتبۇئاتلاردا 2000 پارچىدىن ئارتوق شېئىر ئېلان قىلدۇرغان. «قۇياش يالغان ياكى قار يالغان»، «مەشرەپ چۆلى»، «ئەرنىڭ ئىپپىتى»، «رەزىل ئاپتاپ»، «دۇتارچى ئايال» قاتارلىق 100 پارچىگە يېقىن شېئىرى «بوستان شېئىرىيەت موكاپاتى»، «كۆكنۇر شېئىرىيەت موكاپاتى»، «خانتەڭرى ئەدەبىيات موكاپاتى»، «يالقۇنتاغ ئەدەبىيات موكاپاتى» ۋە «ئاقيول شېئىرىيەت موكاپاتى» قاتارلىق موكاپاتلارغا ئېرىشكەن. «دۇتارچى ئايال»، «يالغان راست، راست يالغان»، «تۇنۇگۈن بۈگۈندىن بىر كۈنلۈك يىراق» قاتارلىق 20 پارچىگە يېقىن شېئىرى خەنزۇچە مەتبۇئاتلاردا ئېلان قىلىنغان. 2012 ـ يىلى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن

«مۇقام خۇمارى» ناملىق تۇنجى شېئىرلار توپلىمى نەشر قىلىندى. ئۇ ھازىر خوتەن ۋىلايەتلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتى ۋە شىنجاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

غوجمۇھەممەد ئىجادىيىتىنىڭ بىرقانچە باسقۇچى

غوجمۇھەممەد مۇھەممەد ئۇيغۇر بۇگۇنكى دەۋر شېئىرىيىتىدە ئۆزىگە خاس بەدىئىي دۇنيا يارىتقان بولۇپ، ئۇنىڭ شېئىرىيەت ئىجادىيىتىنى تەتقىقات نۇقتىسىدىن باسقۇچلارغا ئايرىش يەنە ئوخشىمايدىغان بەزى قىيىنچىلىقلارغا يول ئاچىدۇ. چۈنكى، ئۇنىڭ ئىجادىيىتىنىڭ دەسلەپكى باسقۇچىدىكى شېئىرىيەت قارىشى ۋە شۇ ئاساستا ئېلىپ بارغان ئەمەلىي سىناقلىرى بىلەن كېيىنكى مەزگىلدىكى شېئىرلىرى، شۇنداقلا ھازىرقى شېئىرلىرى ئوتتۇرىسىدىكى غەيرىي يېقىنلىق ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنى دەۋر نۇقتىسىدىن پەرقلەندۈرۈش مۇمكىنچىلىكىنى تولىمۇ ئەرزىمەس بىر نەرسىگە ئايلاندۇرۇپ قويغان. مەسىلەن، تەڭرىتاغ ژۇرنىلىنىڭ 1993 ـ يىللىق 3 ـ سانىدا ئىلان قىلىنغان «مۇئەككەل» ناملىق شېئىرى بىلەن ئارىدىن تۆت يىل ئۆتكەندىن كېيىنكى «كېچە بارمىقىدىكى يارقىن ئۇزۈكمەن»، «ھېچكىم ئۇچۇن»، «رەسىمدىكى دېڭىز» قاتارلىق ۋەكىللىك شېئىرلىرىدىكى تىل مۇنا سىۋەتلىرىدە ساقلىنىپ قالغان يوشۇرۇن ئوخشاشلىق يۇقىرىقى پىكرىمىزنىڭ توغرىلىقىنى دەللىلەپ تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە، يېقىنقى بىر نەچچە يىلدا ئىلان قىلىنغان «پەقەت بىر ئاسمان بولمايسەن»، «قاشتېشى بازىرى»، «بىر ئايالغا قەسەم»، «گۈلدۇر مامىلىق يامغۇر بولساممۇ» قاتارلىق شېئىرلىرىدىكى ئومۇملاشتۇرۇلغان غېرىبلىق تۇيغۇسى ۋە ئۇنىڭ تىلغا كىرگۈزۈلۈشىدە

يەنىلا غوجمۇھەممەدچە بىر ئېقىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاش مۇمكىن. شۇنداقتىمۇ، مەزكۇر ئېقىنىڭ زامان بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى تۇپەيلىدىن ھەر بىر قۇيۇلۇش ئېغىزىدا مەنىڭ كەچمىشلىرىدىن قوپۇرۇلغان ھەرخىل شەكىلدىكى «ئېدىش»لار ساقلانغان. مانا مۇشۇ ئېدىش ئىچىدىكى سۇدا بىز ئىزدەۋاتقان ئۆزگىچە تەملەر بار دەپ گۇمان قىلالىشىمىزنىڭ ئاساسى شۇكى، غوجمۇھەممەتئىڭ شېئىرىيەت سەپىرىدە ئىزدەۋاتقىنى بىلەن ئېرىشكىنى ئارىسىدىكى مۇساپە بىرقانچە يول بۆلەكلىرىدىن تەركىبلەنگەن. دېمەك، بىزنىڭ غوجمۇھەممەد شېئىرىيىتىنى باسقۇچلارغا ئايرىشىمىز قانداقتۇر زامان ۋە ماكان ئۆلچىمىنى ئاڭا تېڭىش بولماستىن، غوجمۇھەممەدنىڭ شېئىرىيلىقىنى پارچىلاپ چىقىشتۇر. غوجمۇھەممەدنىڭ شېئىرىيلىقى ـ ئۇنىڭ بارلىق ئىجادىيەتلىرىنىڭ سېمۇللۇق يىلتىزىدۇر. بۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، غوجمۇھەممەد ئىجادىيىتىنى تۆۋەندىكىدەك ئۈچ بۆلەككە ئايرىش مۇمكىنچىلىكى بار:

بىرىنچى، غوجمۇھەممەدنىڭ شېئىرغا ئۇرۇنۇش باسقۇچى:

بۇنى بىز ئاپتورنىڭ شېئىرىي مەنىگە ئۇرۇنۇشى ياكى شېئىرنىڭ نېمىلىكىنى ئىزدەش باسقۇچى دەپ قارىساقمۇ بولىدۇ. بۇ بۆلەكتە غوجمۇھەممەد تاشقى جەھەتتىن 1980 ـ يىللارنىڭ كېيىنكى يېرىمىدىن باشلانغان شېئىرىي ئويغىنىشنىڭ مەتبۇئاتلاردىكى ئىپادىسى بولمىش يېڭى شېئىرىيەت دولقۇنىنىڭ تەسىرى، ئىچكى جەھەتتىن ئۆزىدىكى تەنھالىق پىسخىكىسى ۋە ئۆزگىچىلىككە بولغان سېغىنىش شاۋقۇنلىرى تۇپەيلىدىن شېئىرنىڭ نېمىلىكىگە قاتتىق ئىشتىياق باغلىغان. شائىرنىڭ شېئىرىي مەنە (سوئال)گە ئۇرۇنۇشى ئۇنىڭ بەدىئىي دۇنياسىنىڭ ئېنىق دائىرىسىنى شەكىللەندۈرىدىغان ئاساسلىق ئامىل بولسا كېرەك. مەنىگە ئۇرۇنۇش ئەمەلىيەتتە مەنىدىن گۇمانلىنىشتۇر.

مەندىن گۇمانلىنىش، ئىنسانلىق قىسمىتىدىن گۇمانلىنىشتۇر. ئىنسانلىق قىسمەت ئىنسانلىق قىممەتنى رەت قىلغاندەك، شېئىر مەنىنى رەت قىلغاندا، شائىردا شېئىرىي(ئاسىي)لىق پەيدا بولۇشقا باشلايدۇ ـ دە، ئۇ ئەڭ ئاۋۋال ئۆز مەۋجۇتلۇقىدىن زېرىكىدۇ ۋە ئۆز مەنىۋىيىتى ئۈستىدىن مۇنداق ئىسيان كۆتۈرىدۇ:

كۈنلەر ئۆتۈپ مەن ئۆلۈپ، لەيلەپ چىقار ھاۋاغا
شېئىر بولۇپ تىرىلگەن ئاۋاقتىنە جەستىم.
ئۆلۈم بىلەن باشلانغان چەكسىزلىكتە چېگرا يوق،
تەڭرى مېنى دۇدۇقلاپ ئوقۇپ يۈرەر بىتىنىم...
ھەيھات دەيمەن مەڭ ھەيھات، كۆزۈم ئاچسام قارانغۇ،
كۆزۈم يۇمۇپ كۆرىمەن بۇ ھاياتنى مۇكەممەل.
قۇل بولغۇم بار روھىمغا، ئۇ ياشايدۇ قەيەردە،
ئۆلۈم، ئۆلۈم، ئۆلۈمدۇر مەن چوقۇنغان مۇئەككەل. [1]

شائىرنىڭ شېئىرىيلىقى ئۇنى كىملىكىنىڭ بىخەتەرلىكىدىن قۇتۇلدۇرۇپ، ئۆزگىچىلىكىنىڭ قارانغۇ سۇكۇتىگە قويۇپ بەرگەندە، شائىرنىڭ سېغىنىدىغىنى مەڭگۈلۈك يوقلىش (ئۆز ـ ئۆزىدىن قۇتۇلۇشنى ئىستەش) ۋەسۋەسىسى بولۇشى مۇمكىن. كىملىكتىن قاچقان شائىرنىڭ ئېرىشىدىغىنى چەتكە قېقىلىش ۋە مەھرۇم بولۇشتۇر. مەھرۇملۇقلا شائىرنى شېئىرغا ئېرىشتۈرىدۇ. شېئىر شائىرنى ئۇزۇكسىز ئالغا ئىتتىرىدۇ. بىراق، ئالدىدا قارانغۇلۇقتىن بۆلەك نىشان، تەنھالىقتىن باشقا يول چىرىغى، سوئالدىن باشقا ئىزادە بولمايدىغان شائىرنىڭ مۇنداق نەرە تارتمايى ئامالى يوق:

مەن بۇگۈن چىرايلىق بېزەپ بويۇمنى،
سۆيىمەن تۇنجى رەت كۆرگەن ئايالنى.
ئاندىن مەن بولىمەن ۋەھشىي بىر قاتىل،
ئۆلتۈرۈپ تاشلايمەن قەلبىمدە ئۇنى.

ئارىلاپ ئەكىش پەسكەش كوچىلار ئارا
توۋلايمەن، مانا بۇ بىزنىڭ شەھەر، دەپ.
مەسخىرە قىلمەن مەدەنىيەتنى،
قۇسۇقلار ئىچىدىن چىقىپ ئۆملەپ.

سەن كىم؟ دەپ سورىسا، دەيمەن باش چايقاپ:
مەن بۇ دەم ھېچ كىشى، يوق مەن ھېچ يەردە
غوجى... ئۇ ئىسمىدۇر ياش بىر ئازابنىڭ،
ئۇ ئۆلدى، خاتىرجەم ياتقاي گۆرىدە! [2]

مارتېن ھايدېگىر شائىرلارنىڭ يۇقىرىقىدەك شېئىرىيىتىنى كۆزدە تۇتۇپ مۇنداق دەيدۇ: «تۆھپە ۋە نەتىجىگە تولغىنى، يەنىلا ئادەمىلەردىكى شائىرانىلىق ماكانلاشقان جايدۇر.»[3] ھايدېگىر بۇ جۈملىسىدە، شائىرانىلىق ياكى شېئىرىيىتىنى ئۆزگىچىلەرنىڭ ئەسلىي خاراكتېرى سۈپىتىدە تونۇيدۇ. ئۆزگىچىلەر (مەنگە ئۇ-رۇنغۇچىلار)نىڭ ئىجادىيىتى گويا قاراڭغۇلۇقنى كېسىپ ئۆتۈۋاتقان ئاقار يۇلتۇزغا ئوخشاش ھېچقانداق ئىز قالدۇرمايدىغان بىھۇدىچىلىكتۇر. قاراڭغۇلۇق (مەنىسىزلىك) مەڭگۈلۈك، نۇر (مەنە) ۋاقىتلىقتۇر. شائىرنىڭ مەنگە ئۇرۇنۇشى تۈپەيلىدىن ئېرىشىدىغان ئۇمىدسىزلىكى دەل ئەسلىي خاراكتېرنىڭ مۇتلەقلىقىنى جەزملەشتۈرىدۇ.

دېمەك، غوجىمۇھەممەدنىڭ شېئىرغا ئۇرۇنۇش باسقۇچى دېگىنىمىزدە، ئۇنىڭ ساپ سەنئەت دۇنياسىدىن ئىگىلىگەن زېمىنىنى كۆزدە تۇتىمىز. ئاشۇ زېمىننىڭ ئەمەلىي تېررىتورىيەسى ۋە شائىرنىڭ ئاڭا ئىگىدارلىق قىلىش ۋاقتى غوجىمۇھەممەدنى شائىر (مەنىنىڭ مۇتلەقلىقىغا ئىشەنمىگۈچى) ياكى ئەمەس قىلىپ ئايرىيدىغان نېگىزلىك ئۆلچەمدۇر.

ئىككىنچى، غوجمۇھەممەدنىڭ كىملىكنى سېغىنىش باسقۇچى:

شېئىرغا ئۇرۇنۇش ــ ماھىيەتتە ئۆزگىچىلىككە ئۇرۇنۇش ياكى كىملىكتىن قېچىش باسقۇچىدۇر. كىملىك شائىرنىڭ ئۆز-گىچىلىكىنى ئاممىۋى كونترول دائىرىسىگە كىرگۈزۈۋالغاندىلا، شائىردا ئىجتىمائىيلىقتىن زېرىكىش، تەنھالىققا مايىل بولۇش، ئۆزىنى چەتكە قېقىلىۋاتقاندەك ھېس قىلىش قاتارلىق شېئىرىي ھالەتلەر كۆرۈلۈشكە باشلايدۇ. شائىر كىملىكتىن يىراقلىغانسې-رى، ئۆزىنى شۇنچە يالغۇز ۋە ئەھمىيەتسىز سېزىدۇ. ئۇنىڭ تاشقى ئالاقە دائىرىسىنى شېئىرىيلىق ئىگىلىگەنسېرى، شائىرنىڭ كۆز ئالدىدىكى رېئال دۇنيادا ئېلىپ بارىدىغان ئىستىخىيەلىك ياشـ-شىمۇ شۇنچە تەسلىشىدۇ. بۇنداق بىنورمالىلىق ئەڭ ئاۋۋال شائىر-نىڭ شېئىرلىرىدا ئۆز ئىپادىسىنى تاپىدۇ. مەسىلەن، غوجمۇ-ھەممەتنىڭ «ئوتتۇز ياش» سەرلەۋھىلىك شېئىرى يۇقىرىقى ھۆ-كۈمىمىزنىڭ يارما ئىسپاتىدۇر:

سەن
ئوتتۇز ياش!
زېمىندا ئۆيۈڭ يوق، ئۆيۈڭدە خوتۇن،
ۋەتەن قەلبىڭدىن ئالدى كەڭ ئورۇن.
ھەممە ئادەم ئىشىكنى ئەتتى
يانچۇقىدا ئۆزىنىڭ پۇلى.
ھەممە ئادەم كۆزىنى يۇمدى
كۆرۈش ئۈچۈن گۈزەل چۈشىنى.
تاشلاپ كەتتى تۆت ياشلىق بالاڭ
قالدى ساڭا بىر پارچە سۈرەت
ئۇنىڭ «دادا» دېگەن ئاۋازى
قالدى ساڭا ماكان بوپ پەقەت.
ئېتىزلاردا يالقۇنلار بۇغداي

شەھەرلەردە سوغۇق ئىمارەت.
تېنەپ يۈردۈڭ شېئىرلىرىڭدا
بۇ دۇنيادىن بولۇپ خىجالەت.
ئاچ قېلىش ھەممىدىن نورمال ھادىسە
تاياق يېيىش ھەققىدە ئويلاندىڭ نەچچە
تام ئېلانى:
ئادەم ئالىمىز
تەندۇرۇس، قامەتلىك، ساغلام، چىداملىق.
رادىيو ئېلانى:
ئادەم ئالىمىز
(مىڭ يۈەن كاپالەت پۇلى ئالىمىز)
يىگىرمە بەش ياشتىن تۆۋەن، قوش تىللىق.
ئۆزۈڭنى سېتىشنى ئويلاپ باقمىدىڭ
پارتىيە بايرىقى ئاستىدا تېخى.
پات ـ پات چۈش كۆرىسەن پادىشاھ بولۇپ
ئويغانسىڭ كېتمىدۇ بامداتنىڭ ۋاقتى.
يۈزۈڭنى يۇمايلا چېقىسەن يولغا
ئۇندا ھۆر ئادەملەر ئېيتىپ شاد ناخشا
بۇلاپ ئالمىدۇ خۇشاللىقىڭنى...
قاراپ يۈلتۈزغا، ئايغا، قۇياشقا
مۇنبەت تېنىڭدە كۆكلىگەن تاشقا
قۇرۇپ كېتىۋاتقان، بۇ دۇنيادىكى
ئەڭ ئاخىرقى بىر تامچە ياشقا
سورايسەن قايغۇلۇق، نان دېگەن نېمە؟
جان ـ تېنىڭدە، قان ـ تومۇرلىرىڭدا
چاقنار ھىدايەت، ئاقار مۇھەببەت.
ئاخىرقى ئامان قالغان بىرلا ئادەمسەن
ھەر زەررە ـ زەررەڭگە سىڭگەن كامالەت

ئىشەن، چۆللەرنى گۈللىتەر قولۇڭ
ئاخىرقى ئالەمگە كەلدىڭ ئەڭ بۇرۇن.
ماكانىڭ سېنىڭ
بالاڭنىڭ «دادا» دېگەن ئاۋازى،
زېمىندا ئۆيۈڭ يوق، ئۆيۈڭدە خوتۇن![1]

مەزكۇر شېئىرنى ئوقۇغىنىمىزدا، شائىرنىڭ ئىلگىرىكى، «ۋاز كېچىش»، «قۇياش يالغان ياكى قار يالغان»، «يېڭى ماكان»، «ناتونۇش ئايال»، «كېچە، بارمىقىدىكى يارقىن ئۈزۈكمەن» قاتارلىق بىر تۈركۈم شېئىرلىرى بىلەن روشەن ئىدىيەۋى پەرق پەيدا بولۇۋاتقانلىقىنى بايقايمىز. بۇ پەرق دەل بىز ھازىر مۇلاھىزە قىلماقچى بولغان كىملىك بىلەن ئۆزگىچىلىك، مەنە بىلەن مەنىسىزلىك، قىسقىسى، شائىرنىڭ شېئىرىيلىقى بىلەن كىملىككە قىيالماسلىقى ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەتنى ئاشكارىلايدۇ. ئۇنداقتا، شائىر نېمىشقا شېئىرغا ئۇرۇنۇش سەپىرىدە، ئۆزى ئىلگىرى ۋاز كەچكەن كىملىك زەنجىرىگە قايتا باغلىنىشتەك يوشۇرۇن ئامالسىزلىقنى، ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ قالغاندىن كېيىنكى گۈزەل ھەسرەتلىرىنى شۇنچە زوقلىنىپ تۇرۇپ كۆيلەيدۇ؟ شېئىرغا ئۇرۇنۇش بىلەن شېئىرنىڭ شائىرغا بەرگەنلىرى ئارىسىدا گاڭگىراشتا قالغان شائىرنىڭ تاللىشى نېمە بولۇشى كېرەك؟ ھەر بىر مىسرا سىدا سوئال تۇغۇۋاتقان شائىر كەينىدە قېلىۋاتقان سوئاللار توپىغا يېڭىدىن مۇنداق نىدا قىلىدۇ:

يورۇق پەسىللىرىڭنى باشلاپ كەل
قاراڭغۇ قۇشلىرىڭنى باشلاپ كەل
ئۈرۈك چېچەكلىرىدىن تۇزۇپ ناز
مۇقام مەرغۇللىرىدىن قۇيۇنتاز
توغراق شاخلىرىدىن بايقۇڭ
بوم پەدىدىن داپ

نەيدىن تېرەكلەرگە يامىشىپ
سۈنايدىن يالىڭاچ
ساتاردىن يالاڭ ئاياغ
نەمبۇردىن مىڭ قەلەندەرنى
راۋابتىن سارائ جىنلارنى
ئاھ...
ئۆلۈم هارۇسىنى هەيدەپ
هارۇبدىكى ئىشق ـ مۇھەببەتتە
دوزاختقا ئوت قالىغىلى بارايلى! ④

مانا بۇ، غوجىمۇھەممەدنىڭ يۇقىرىقى سوئالىمىزغا بەرگەن جاۋابى. ئۇ كۆتۈۋاتقان دۇنيا ئەملىيەتتە شېئىردىلا مەۋجۇتتۇر. رېئاللىق بولسا، شائىرنى داۋاملىق مەغلۇپ قىلغۇچىدۇر. شائىر ـ نىڭ «بىر نان ئۈچۈن» ناملىق شېئىرى بۇنىڭ تىپىك مىسالىدۇر:

ئاخىر بىر نان ئۈچۈن ئىنقىلابلار،
سۆيگۈ هەم بىر نان ئۈچۈن يېلىنجايدۇ.
ئاچ قالغان ئادەم ئۈچۈن ناندۇر ژەتەن،
لېكىن ئۇ بازارلاردا سېتىلمايدۇ.
بىرتال نان، بىرلا ناندۇر قۇياشمۇ هەم،
يېگىلى بولماس بىراق قالغاندا ئاچ.
ئاچ قالغان ئادەم ئۈچۈن بۈيۈك ئارزۇ،
غايە ژە ئارمانلاردا بار نەئىلاج!...
ئاشىقلار چۆل كەزگەندەك جانان ئۈچۈن،
كېزىمەن هاياتلىقنى بىر نان ئۈچۈن. ⑤

شائىر مەغلۇپ بولۇشنى ئىستىمەيدۇ، ئەمما مۇقەررەر مەغلۇپ بولۇۋېرىدۇ. رېئاللىق شائىرنى يارىتىشنى ئىستىمەيدۇ، ئەمما شائىر رېئاللىق ئارقىلىق قاچقىچە چىقىدۇ. شائىرنىڭ كىملىككە

قىيالماسلىق نەزىرىدە تىكلىشى، شېئىرنىڭ شائىرغا قاراتقان ئۇزۇل ـ كېسىل تازىلاش ھۇجۇمىنىڭ تەسىرىدىندۇر. شېئىرىيـ ـلىق بىلەن كىملىك ئارىسىدىكى كېسىشىش نۇقتىسى ـــ دەل تىراگىدىيەنىڭ ئەسلىي ماكانىدۇر. شەخسنىڭ ئۆزى ھەققىدە ئويـ ـلىنىشىنىڭ تۇنجى قەدىمى – رېئاللىق بىلەن مۇناسىۋەتلىشىشـ ـتۇر. ئۇ رېئاللىق ئارقىلىق كىملەشكەن ئۆزىگە ئىگە بولىدۇ. شا ـئىر بولسا، مانا مۇشۇ «ئۆز» ئۇستىدىن ئىسيان كۆتۈرگۈچى، كىملىك ئاتا قىلغان «ئۆز»نى پاچاقلىغۇچى، ئاقىۋەتتە ئۆزگىچـ ـلىكىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش جەريانىدا ئۇن ـ تىنسىز ۋەيران بولـ ـغۇچىدۇر.

دېمەك، غوجىمۇھەممەدنىڭ كىملىكنى سېغىنىش باسقۇچى دېگىنىمىزدە، شېئىرغا ئۇرۇنۇۋاتقان شائىر رېئاللىق تەرىپىدىن تاشلىۋېتىلگەندىن كېيىنكى زىيادە چۈشكۈنلۈك سەۋەبىدىن، ئىجتىمائىي خاتىرجەملىككە ۋە ئەقەللىي ماددىي كاپالەتكە ئىگە بولۇش كويىدا، ئەسلىي كىملىككە قالدۇرغان ئېشىنىدى مۇھەببـ ـتىنى ياكى ئاخىرقى ئۇمىد پارچىلىرىنى كۆزدە تۇتىمىز. بۇ خىل ھېسسىيات ئاساسىي سالماقنى ئىگىلىگەن شېئىرلار شائىر ئىجادىيىتىنىڭ «كىملىكنى سېغىنىش باسقۇچى» نى يارىتقان.

ئۈچىنچى، غوجىمۇھەممەدنىڭ شېئىرىيلىق باسقۇچى:

بۇ باسقۇچ تولىمۇ ئېھتىياتچانلىققا، يۈكسەك ئەقلىيلىككە، شۇنداقلا مۇرەككەپ بىپەرۋالىققا تولغان ئالاھىدە باسقۇچتۇر. ئېھتىياتچانلىق دېگەندە، ئۆزگىچىلىكتىن ئۈرغۈپ چىقىدىغان چىدىغۇسىز تەنھالىق بىلەن، كىملىك ئېلىپ كېلىدىغان رېئال مەسىلىلەرنىڭ ئىنچىكە تەسىرىگە دىققەت قىلىش كۆزدە تۇتۇلـ ـدى. يۈكسەك ئەقلىيلىك دېگەندە، شائىرنىڭ شېئىرنى تالاش ئارقىلىق ئېرىشكەن مەنىۋى كامالىتى بىلەن ئەسلىي تۇرمۇش مەزمۇنىدىن ئامالسىز يوق قىلىۋېتىلگەن شەكلىسىز «مۇلۇك»لـ

ری ئارىسىدا ھېچقانداق پەرق بولمايدىغانلىقىغا ھۆكۈم قىلالايدۇ. غانلىقى كۆزدە تۇتۇلدى. مۇرەككەپ بىسپەرۋالىق دېگەندە، ئەڭ كۈچلۈك قارشى دولقۇندىمۇ ئېقىمغا ئەگىشىپ مېڭىۋېرىشتەك كۆپۈكسىمان ھەرىكەت پوزىتسىيەسى كۆزدە تۇتۇلدى. ئەمەلىيەتتە بۇ بىرقانچە ئالاھىدىلىك شائىرنىڭ ئۇزۇكسىز پىشىپ يېتىلىۋاتقانلىقىدىن، شېئىرغا ئۇرۇنۇش ئارقىلىق، ھاياتى بىلەن ماماتى ئوتتۇرىسىغا شېئىرىيلىقتىن ئىبارەت نامۇكەممەل خاراكتېرنى ئورناتقانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. بۇ يەنە شۇنىڭدىنمۇ دېرەك بېرىدۇكى، شائىر مۇشۇ باسقۇچ ئارقىلىق شېئىرىيەت ئىجادىيىتىدە ئۆز - ئۆزىنى داۋاملىق ئىنكار قىلىشتەك غوجىمۇھەممەدچە «ئۇسلۇب»قا يېقىنلاپ باردى. بۇ ئۇسلۇبنىڭ ئىچىدە بىر - بىرىنى ئىنكار قىلىۋاتقان شېئىرلار ۋە تىل مۇناسىۋەتلىرىنىڭ قوپال ئەمما، گويا جىنسىي مۇناسىۋەتتەك، ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئېڭىنى داۋاملىق غىدىقلىغۇچى يېڭى شەكىللىرى بىر تالاي شېئىرىيەت ھەۋەسكارلىرىغا تەسىر كۆرسەتمەكتە. مەسىلەن، ئۇ بەزىدە «جان ئارا جانان ياتۇر ئايەت ئوقۇپ» تىن باشلانغان كىلاسسىك غەزەللىرى ئارقىلىق يارالمىش ئەپسانىسىنى ئىشق قۇدۇقىغا كۆمۈپ، ئۇندا مەشرەپنى مېھمان قىلسا، بەزىدە «كېچە، بارمىقىدىكى يار - قىن ئۇرۇكمەن»، «ھېچكىم ئۇچۇن» دېيىش ئارقىلىق ئۇيغۇر يېڭى شېئىرىيىتى كولاۋاتقان يېڭى مەنگە ئىش قوشىدۇ. گاھىدا، «ئىككى جىننىڭ ھېكايىسى» ئارقىلىق داخان - پېرىخونلارنىڭ ساقلىدا جىما قىلىشۋاتقان «سارائ جىن»غا ئايلانسا، گاھىدا «ماڭا خۇدانى شىپى كەلتۈرمە» دەپ ، يول ئىچىگە چاقىرىۋاتقان ئوقۇرمەنلىرىگە بويۇن تولغايدۇ.

دېمەك، غوجىمۇھەممەد مۇۋەپپەقىيەتلىك ھالدا ئۆزىنىڭ شېئىرىيەتىنى يازاتتى. ئۇ شېئىر يېزىپلا قالماي، ئۆزىنىمۇ ھەقىقىي مەنىدىكى شائىرغا ئايلاندۇرۇپ ياشىدى. شۇڭا ئۇ ئىككىلەنمەيلا يېزىنى مۇنداق خىجىل قىلالايدۇ: «بەزىلەرنىڭ ئېيتىشىچە،

هازىرقى شېئىرلىرىم ‹مۇقام›غا چۈشمەسمىش. ئەجەبا، ھەر كىشىنىڭ ئۆز مۇقامى بولغانمىكىن نېمە يامىنى بار؟ قانداق يارالغان بولسام شۇنداقمەن. ئەزەلدىن ئۆزۈمنى ئۆزگەرتىش خىيالىدا بولمىدىمكى، ياشاشنىڭ جەبرۇ جاپالىرى، ئىجتىمائىيەتنىڭ چاڭ-توزانلىرى بىلەن بۇلغانغان قەلبىمنى تازىلاش بىلەن مەشغۇلمەن. تېخىمۇ چوڭقۇرلاپ، تېخىمۇ يالقۇنلاپ ئۆز پايانىمغا يەتسەم دەيمەن.» [7] «مەن مۇشۇنداق بولسام مۇشۇنداق پېتى قوبۇل قىلىڭ. قوبۇل قىلالمىسىڭىز سۈكۈت قىلىپ، ئۆز ئىشىڭىزنى داۋاملاشتۇرۇڭ. بىراۋنى ئۆز رايىڭىزدىكىدەك ئادەم بولۇشقا قىستىماڭ.» [8]

غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد شېئىرلىرىدىكى ئەنئەنىۋىلىك بىلەن زامانىۋىلىققا دەسلەپكى دىئالگنوز

بىرىنچى، غوجىمۇھەممەد شېئىرلىرىدىكى ئەنئەنىۋى ئامىللار:

ئەنئەنە دېيىلگەندە، كۆپىنچە ھالدا ناھايىتى ئۇزاق بىر جايدىن ئۇرغۇپ چىقىۋاتقان، باشلىنىشى بىزدىنمۇ بۇرۇن بولغان، ھەمدە تا ھازىرغىچە ھاياتىمىزغا ئىش قوشۇۋاتقان غەيرىي مەۋجۇدىيەت. تەك ھېس قىلىنىدۇ. شېئىرىيەت نۇقتىسىدىن، ئەنئەنە ئۇقۇمى ھامان ئىجابىي مەنىدە چۈشىنىلىدۇ. ئالايلۇق، ئۇيغۇر ئەنئەنىۋى شېئىرىيىتى، ئەنئەنىنىڭ تولۇق ۋارىسلىق قىلىنىشى كېرەك بولغان، ھەمدە ئۆزگەرتىشكە بولمايدىغان تارىخىي ۋە مەدەنىيەت مىزان سۈپىتىدە ئۇلۇغلىسا، يېڭى شېئىرىيەت ئەنئەنىسى يۇقىرىقى پىكىرنىڭ دەل ئەكسىچە، داۋاملىق يېڭىلىق يارىتىش، ئۆزگىسىز ھەرىكەتتە بولۇش، ئۆز - ئۆزىنى ئىنكار قىلىش مەنىسىدە ئىستېمال قىلىدۇ. مېنىڭچە، ئەنئەنىنى تولۇپ تاشقان ھا-

ياجان ۋە دەبدەبە بىلەن تەسۋىرلەش، ئۇنى مۇكەممەل (تولۇق پۈتۈپ بولغان)، شۇنداقلا مەڭگۈ بۇزۇلمايدىغان «ئىلاھىي ئىمارەت» دەپ قارايدىغانلارنىڭ خاتالىقىدۇر. ئەنئەنە ئۆتمۈشتە ياكى كەلگۈسىدە ئەمەس، بەلكى ھازىرغا يۇشۇرۇنغان بولىدۇ. بۇ چاغدا ئۇ يوشۇرۇنچانلىقى تۈپەيلىدىن ئۆتمۈشتەك غۇۋا كۆرۈنىدۇ. ئۇ يەنە كۆپىنچە ھالدا ھازىرنى يەنمۇ ئاكتىپلاشتۇرىدىغان مەنىۋى سەرپىياتنىڭ رولىنى ئالىدۇ. بۇنداق ۋاقىتتا ئۇ كەلگۈسىنى ئىگىلەۋاتقاندەك تۇيۇلىدۇ. بىز پەقەت تەپەككۇر ئارقىلىق ئۆزگىچىلىكىمىزنى نامايان قىلىۋاتقاندىلا ئاندىن ئۇ تۇراقلىشىشقا باشلايدۇ.

بۇ ھەقتە ئابدۇقادىر جالالىدىن مۇنداق دەيدۇ: «ئادەم ۋاقىتنىڭ چەكسىز ئېقىنىدا ئۆز - ئۆزىنى ئىنكار قىلىش ئارقىلىق ئىجتىمائىي تۈسىنى يەڭگۈشلەيدۇ، تەبىئەت بىلەن بولغان مۇناسىۋەت شەكلىنى يېڭىلايدۇ. روشەنكى، تەرەققىيات دېگىنىمىز، ئىنسانلار جەمئىيىتىنىڭ تەبىئەت بىلەن بولغان ئالاقىسىنىڭ يا ئۇ خىل، يا بۇ خىل ئۆزگىرىشىنى بەلگە قىلىدۇ. ئەنئەنە گويا تەرەققىياتقا نىسبەتەن بىر مەنداش سۆز بولۇپ، ئۇ «تۇنۇگۈن»گە ئايلىنىۋاتقان «بۈگۈن»، «بۈگۈن»گە ئايلىنىۋاتقان ئەتە. ئۇ، مۇشۇ يول ئارقىلىق ئۆزۈكسىز ئۆزگىرىپ، دائىرىسىنى كېڭەيتىپ بارىدۇ، مەنىسىنى تولۇقلايدۇ. بۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، ئەنئەنە ئاڭنىڭ ئىچكى قاتلامىلىرىدا ھەربىر مەدەنىيەت قىلىۋاتقان ھاياتىي كۈچ بولۇپ، رېئاللىق ۋە كەلگۈسى تەرەققىياتنىڭ ئالدىنقى شەرتى.»[9] دېمەك، مەۋجۇدىيەت ئۈچۈن بارلىق ئىمكانىيەتلەرنى ئىشقا كىرىشتۇرۇش (ئۆزۈكسىز ئۆرۈنۈش)، ئەنئەنىگە بېرىلگەن ئەڭ ياخشى ئىزاھات بولسا كېرەك. بىراق، غوجىمۇھەممەد شېئىرلىرىدىكى ئەنئەنىۋى ئامىللار دېگىنىمىزدە، دەل ئەنئەنىنىڭ «ئەنئەنىۋى» مەنىسى ھېسابلىنىدىغان، تارىخىي مىراسچانلىق ۋە يۈكسەك ئىجتىمائىي فورما تەرىپىدىن رودىمۇنتلاشتۇرۇلغان ھايات ئېڭىنى كۆزدە تۇتمىز ۋە شۇ ئاساستا يەكۈن چىقىرىمىز.

1. غوجمۇھەممەد شېئىرلىرىدا ئىجتىمائىيلىششقا بولغان ھېرىسى. مەنلىك ۋە جەمئىيەتكە قارىتىلغان مىسكىنلەرچە مۇھەببەت چوڭقۇر.

بۇ خىل مەزمۇندىكى شېئىرلىرى ئۇنىڭ ھايات كەچۈرمىشى بىلەن ئوڭ تاناسىپلىق مۇناسىۋەتكە ئىگە بولۇشى مۇمكىن. چۈنكى، ئۇنىڭ تۇراقلىق غەمكىنلىكى ھەمدە بالىلىقتىكى تەنھالىق قەسىرى ھامان ئۆزگىلەر تەرىپىدىن ئېچىلىشىنى ۋە ئېتىراپ قىلىنىشىنى يوشۇرۇن شەرت قىلغان. ئۇنىڭ پىسخىكىسىدا كىملىكىنى يەكلىنىش ۋە تاشلۇۋېتىلىش خاھىشى ئاساسىي سالماقنى ئىگىلىگەن. بۇنداق بىنۇرمال خاراكتېر ئەمەلىيەتتە غايەت زور مۇھەببەتنى، ئالقىشلاشنى، مەقسەتسىز بېغىشلىنىشنى مەخپىي بەلگە قىلىدۇ. ئۇ جەمئىيەتنىڭ تاشقى پوستىنى ئەمەس، بەلكى ئېچكىيلىكىنى، ئىجتىمائىيلىقنىڭ سوغۇق قولىنى ئەمەس، بەلكى ئىللىق قۇياشىنى سۆيىدۇ. ئۇ ۋاز كېچىش ئارقىلىق ئۇشتۇمتوت ئېرىشىپ قېلىشنى، ياتلىشىش ئارقىلىق تېخىمۇ يېقىنچىلىق مۇناسىۋىتى شەكىللەندۈرۈشنى، ياشاشتىكى غەيرىي ئۇسلۇبى ئارقىلىق ناھايىتى مۇكەممەل ھالەتتە قايتا ئىجتىمائىيلىشىشنى ئىستەيدۇ. مەسىلەن،

...كېتىمەن.
ئادەم يوق ئۇ جايدا
ئادەم بولۇپ ياشايمەن مەنلا.
ئۇزىتىپ قالار قولىنى ماڭا،
شەھەر، قىشلاقلار.
ياغار يامغۇردەك
دەردلىك ئۆمرۈمدىن مىزان ـ تەرتىپلەر،
پۇل، ساقال ئالغوچ، كىيىم... ئەخلەتلەر.
يېنىكلەپ قالىمەن قۇشلاردەك،
ئۇچۇشۇم مۇمكىن ئۇ چاغ ئاسماندا.

كېتىمەن، كېتىمەن،
كېتىمەن!...»

بۇ ئاخشام ئاي يوق
ئون ئۇچ ياشلىق قىزلارغا تولغان
كۆڭۈلدىكى خۇش پۇراق بوشلۇق.
يىغلاپ تۇرار كوچا چىرىغى
يېقىن تۇرۇپ ئەخلەت تۇڭمغا.
مەن هاياتنى سېغىندىم قانداق
ئۆلۈكلەرگە قولۇمنى سوزۇپ،
هەممە نەرسەم بىر - بىرلەپ تۇگەپ
قالغان چاغدا پەقەتلا ئىسمىم
مەن ئۆزۈمنى ئىزدىدىم قانداق
شېئىرلىرىمدىن چىقىپ سۇغۇرۇلۇپ؟!...

2. غوجمۇھەممەد شېئىرلىرىدا ۋەتەنگە، مىللەتكە بولغان ساپ مۇھەببەت يېلىنجاپ تۇرىدۇ.

ئومۇمىي جەھەتتىن ئالغاندا، شائىرنىڭ چۇشكۈنلۈك، مىسكىنلىك، غېرىبلىق تۇيغۇسى گويا شېئىرلىرىغا مېهمان بولۇۋاتقاندەك كۆرۈنىدۇ. ئۇنىڭ تەكتىدە مەنىسىنىڭ كونكرېت ۋەتەنگە، مىللەتكە بولغان چوڭقۇر مۇھەببىتى ساقلىنىپ قالغان. بۇ، شائىر تېكىستلىرىدىكى مەۋجۇتلۇقنىڭ زامان ۋە ماكاندىن هالقىپ ئۆتۈش ئېهتىماللىقىنى يوققا چىقارغان. چۈنكى، شائىرنىڭ بۇ خىل ئۇلۇغۋارلىقى تەكتىگە بىۋاستە ئېچىپ بېرىش ناهايىتى تەس بولغان روهىي ئامالسىزلىق يوشۇرۇنغان. مەسىلەن، «ئەرنىڭ ئىپپىتى»، «نۇزۇگۇمنىڭ سىڭلىسى»، «خوتەن قاشتېشى»، «ئات، ئون سەككىز ياش»، «تامغا سۆزلەش»، «تارىم»، «شېئىر يېزىۋاتقان مەن» قاتارلىق بىر بۆلۈك شېئىرلىرىدىكى روشەن ئىدىيەۋىلىك يۇقىرىقى هۆكۈممىزنىڭ بىۋاستە ئىسپاتىدۇر. بۇنداق شې-

ئىرلار كۆچلۈك تارىخىي ھېسقا ۋە روشەن دەۋرچانلىق ھۆكۈمىگە ئىگە بولغاچقا، مەدەنىيەت ئۆزگىرىشىنىڭ كۈنىمىزدىكى سىناق-لىرىغا شېئىرىيلىق نۇقتىسىدىن بەرداشلىق بېرەلىشى تەس. بۇ بىزگە ئىختىيارسىز ھازىرقى زامان مىللەتشۇناسلىق نەزەرىيە-سىدە «مىللەتپەرۋەرلىك»تىن ئىبارەت ئىجتىمائىي مايىللىقنى سەلبىي تەرەپ سۈپىتىدە تەنقىد قىلىش مېتودىنى ئەسلىتىپ قو-يىدۇ.

3. غوجىمۇھەممەد شېئىرلىرىدا ئەرلىكنى ئۇلۇغلاش، ئۇنىڭ مە-نىسىگە ئىجتىمائىي بۇرچ يۈكلەش ۋە بۇ ئارقىلىق مۇھەببەتنى سەل-تەنەتلىك كىملىككە ئايلاندۇرۇش قەستى ساقلانغان.

ئەرلىك ــ جىنس بەلگىسىنى يىلتىز قىلغان ئاساستا ئىج-تىمائىيلاشقان ئومۇمىي خاراكتېر بولۇپ، ئەرنىڭ ئەرلىكنى ئۇ-لۇغلىشى بىلەن ئايالنىڭ ئەرنى ئۇلۇغلىشى ئوتتۇرىسىدىكى ئېس-تېتىك بوشلۇقتا، شائىر غوجىمۇھەممەدنىڭ ئۆز ئەرلىكىگە ئو-قۇۋاتقان تۇزلۇق قەسىدىسى ئېسىلىپ تۇرىدۇ. غەرب ئىنسانشۇ-ناسلىق ئىلمىنىڭ بەرپاچىسى ۋە ماركسىزملىق ئىنسانشۇناسلىق-نىڭ باشلامچىسى لۇئىس ھېنرى مورگان (1818 ــ 1881) ئۆزى-نىڭ «قەدىمكى جەمئىيەت» ناملىق كىتابىدا ئائىلىۋى تۇزۇم تە-رەققىياتىنى بەش باسقۇچقا بۆلگەن ئىدى. ئۇنىڭ ئىچىدىكى «ئاتا-لىق ھوقۇقىدىكى ئائىلە» بىلەن، بىز كۆزدە تۇتۇۋاتقان «ئەرلىك» ئۇقۇمى ئوتتۇرىسىدا مەلۇم جەھەتتە دەۋرىي ئوخشاشلىق مەۋ-جۇت. چۈنكى، ئاتىلىق ھوقۇقىنى چىقىش قىلغان ئائىلىۋي تۈ-زۈم ــ قەدىمكى ئاتىلىق ئۇرۇقداشلىق جەمئىيىتىنىڭ يەنە بىر قەدەم ئىلگىرىلىگەن ئاساستا، قەبىلە ئەزالىرىنىڭ ئوبيېكتىپ ئېڭىغا قەدەر كونكرېتلىشىشىنى كۆرسىتەتتى. ھازىرقى زامان-دىكى ئاتىلىق ھوقۇقى بولسا، ئاتىلىق ھوقۇقى يۈرگۈزۈلىدىغان ئا-ئىلىۋي تۈزۈمنىڭ مىللەت ۋە دىن شەكىللەنگەندىن كېيىنكى يېڭى ھاسىلاتنىڭ نەتىجىسىدۇر. بۇنىڭغا ئەگىشىپ، ئەرلىك ئۇ-

قۇمى ئۆز تەبىئىتىدىن ئايرىلىپ ئىنسانىنىڭ ئىجتىمائىي ئېڭىدىكى سىمۇوللۇق بەلگىگە ئايلىنىپ قالدى ۋە مەنىسىنى تەدرىجىي كېڭەيتىشكە باشلىدى. غوجىمۇھەممەد شېئىرلىرىدىكى «ئەر» ئوبرازىمۇ ئەنە شۇنداق ئاددىي «مۇقەددەس»لىككە چىڭ يېپىشىۋالغان بولۇپ، ئۇنى ئاپتورنىڭ يوشۇرۇن ئېڭىدىكى «ئاتىلىق ھوقۇقى» ئېلىمېنتىنىڭ تەسىرى ئارقىلىق چۈشەندۈرۈش مۇمكىن. مەسىلەن:

سەن نەدە؟ قەدىمدىنمۇ يىراق بىر يەردە
دەرەخ كاۋىكىدا مېنى ساقلاپ تۇرامسەن؟
ئاسمان، دېڭىز، تاغ
تۇغۇلامدۇ ئۇچ ئوغلۇم قايتا؟...
ئۇلارنى تۇغۇپ بېرەمسەن؟!...
مەن ئورۇق، ئاچ
مەن ساڭا خۇمار
ئەرلەر ئىپپىتىنى يوقاتقىلى بولدى يۇز يىللار.
رادىيو جىنسىي كېسەل توغرۇلۇق بەرمەكتە ئېلان
ئەرلەرنى چۆچۈتكىنى ئېلان ئەمەس
قەرز سۈيلەۋاتقان تەلۋە ئاياللار.
قورقۇپ كەتتىم
ئۇمىدسىزلىكنىڭ يۇرىكىمنى لەختە ـ لەختە
قىلىپ ئۇھسىنىشىدىن
ئايال كۆز يېشىنىڭ مۇشتۇملىرىنى تۇگۈشىدىن
ئىشتان بېغىغا قول ئۇزاتقاندا
پۇتمەس قەرزلەرنىڭ ئەسەبلىرىمنى بوشىتىشىدىن.

كەلمەمسەن؟
ئەي چېچى چۈۋۈلغان شەرمەندە خىيال
تېنىدە ئۇچبۇرجەك تۆشۈكلۈك بار ئايال

يۇلتۇزنىڭ نۇربدا ئۆلۈك يۇغۇچى
كۆڭلىمدە ھېچكىم يوق دېۋانە شامال...
مەن ھازىر ئوت كەتكەن سۇنىڭ ئىچىدە.
كەلمەمسەن؟
مەن ھازىر قىلىچتەك بولدۇم يالڭاچ
مەن ھازىر ياغاچتەك قۇرۇدۇم ساڭا.
ئەي ئىشتار بېغىنى يېتىۋرۇۋەتكەن قىز
ئەي كۆزى تېشىلگەن قاراڭغۇ مەشۇق.

قىزىل تاكسى بۇزۇق قىز، تىراكتورلار ھاشاردا،
يىرتىق ئىشتار ھاياجان،
روھ تۇپراق، تەن ئاسمان
گۈللەر ئۆزىنى ساتار ئەرزان،
ئازابىڭ ماركىسى يالغان
رەستىدە ئىشتىننىنى سالار ھاياجان...
يەنىلا
ھەر بىر كۆڭۈلگە مۇھەببەت سۇلتان.
شەھەر ھازىر ئايالدا
بولۇپ سۆيگۈ ئۇچبۇرجەك
قەسەم بېرەر كارىۋاتقا.
ئەينەكلەردە رېئاللىق قىپيالڭاچ، تۇكسىز، ئاق
خۇشالدۇر ئەڭ خۇشالدۇر تاماكا، ھاراق،
رەستىدە ئەر ھۆركىرەر قوللىرىدا موخۇركا
بۇرۇتى غېرىب،
ساقلىق سەرسان.
پۇلاڭلاپ تۇرىدۇ ئىشتان بېغىدا
ئالتۇن غىلاپلىق داتلاشقان ھىجران.

جېنىمغىنە، جېنىم ئامرىقىم

چىمەن دوپپاڭخىنىڭ قاقاس ئېتىزلىرىنى سۇغىرىۋاتامسەن؟
قىرىق كۈكۈلاڭخىنىڭ غايىب بولغان ئوتتۇز توققۇزىنى
ئىزدەۋاتامسەن؟
قېشىڭدا ئوسما مايىسىسى ئۆستۈرۈۋاتامسەن؟
تىرنىقىڭدا خېنە گۈللىرى ئېچىلدۇرۇۋاتامسەن؟
قەپەستىكى تورغىينى قويۇۋەتتىم
قاقاس يەرلىرىڭگە ئاقاي دەيمەن،
تاك، تاك، تاك، مەن كەلدىم.

«تېنىمدە دەرەخلەر قىپىالىڭاچ شاخلىرىنى دىڭگايتقان
چېھرىمدە ئاي ئۆلگەن، يۇلتۇزلار يىغلاۋاتقان
خىيالىمدا ساغرىنىڭ ئىزى، لەيلەپ يۈرەر قەغەزھايا جان
چاتىرقىغا بومبا كۆمگەن قورقۇنچلۇق ئاياللار
باستۇرۇپ كىرگەن، كۆڭلۈم قان، قان...
غەچ قىلدى كارىۋات
قىلدى يەنە غەچ ـ غەچ،
بارلىق تۇرمە ئىشىكلىرى يېپىلدى.

ئوجمۇھەممەد شېئىرلىرىدىكى «مەن»، ئاياللارنى ئىستېلا قىلىشنى بىر دەقىقىمۇ ئەستىن چىقارمايدىغان، مەدەنىيەت ۋە تەرەققىياتنىڭ ئاياللارنى كۈچتۈڭگۈر قىلىۋەتكەنلىكىدىن ئېچىنىۋاتقان، نوپۇزى ئۆلگەن «بىچارە ئەرلەر»گە ھېسداشلىق قىلغۇچى جىنس ئىنقىلابچىسىدۇر. مەنىڭ ئەرلىككە چوقۇنۇشى، ئانا (پەيدا قىلغۇچى ياكى ساقلىغۇچى)نىڭ مېھرىبانلىقىغا بولغان بېقىندى مايىللىقىنىڭ ۋە مۇھەببەتلىك ئۆچ ئېلىش ئىستىكىنىڭ ئىپادىسىدۇر. چۈنكى ئۇ، «ئايال» تەرىپىدىن پەيدا قىلىنغان ۋە يەنە «ئايال» تەرىپىدىن ئۆزىگە پالۋېتىلگەن. ئۇ تەلتۆكۈس ساقلىغۇچىغا موھتاج. پەقەت شۇنداق بولغاندىلا، ئۇنىڭ تەنھالىقى سېيىاملىشىشقا باشلايدۇ، كىملىكتىن يەكلەنگەندىن كېيىنكى

مىسكىنلىكىگە مەلھەم تېپىلمىدۇ، رېئال يۇزى غالىبلىق سىزىقـ
لىرى ئارقىلىق رەڭلىنىدۇ. مانا بۇ، ئەرلىكىنىڭ شېئىرىي ئەـ
مەس، بەلكى ئەڭ ئەنئەنىۋى ۋە ئۆزىنىڭ كونكرېت يېشىمى تۇپەيـ
لىدىن لەپىلدەپ تۇرىدىغان ئاددىي بايقاش ئىكەنلىكىنىڭ سەۋەبىـ
دۇر. ھالبۇكى، شېئىرىيلىق ئۇنداق ئەمەس. ئۇ ئوتتۇرىغا چىقـ
قاندا، ئەر ـ ئاياللىق پەرقى ئېرىپ كېتىدۇ، كىملىكىنىڭ مۇھاـ
سىرىسى ۋە ھاكىممۇتلەقلىقى مەزمۇن ئالماشتۇرىدۇ، ھەمدە شاـ
ئىرنىڭ شېئىردىكى جىنس ئالاھىدىلىكى ئانچە مۇھىم بولماـ
قالمىدۇ.

**ئىككىنچى، غوجىمۇھەممەد شېئىرلىرىدىكى زامانىۋى (سەنئەتـ
لىك) ئامىللار:**

بۇ يەردىكى زامانىۋىلىق ئۇقۇمى بىلەن ئۇيغۇر يېڭى شېئىرىـ
يىتى كەڭ كۆلەمدە قانات يايدۇرغان شېئىرىي مەنىنى يېڭىلاش
دولقۇنى مەلۇم جەھەتتىن ئوخشاشلىققا ئىگە. چۈنكى، يېڭى شېـ
ئىرىيەتنىڭ ئەسلىي مەقسىتىمۇ ئۇيغۇر ئەنئەنىۋى شېئىرىيىتىـ
دىكى ماھىيەتسىزلىكنى ئاخىرلاشتۇرۇش ئىدى. شېئىرنىڭ نېـ
مىلىكى ھەمدە شەخس مەۋجۇدىيىتىنىڭ تۇتامسىزلىقى، شائىر
چوقۇم ئويلىنىش قىلمىسا بولمايدىغان چوڭ توسالغۇ بولغاچقا،
يېڭى شېئىرىيەت ھەرىكىتى باشلانغان دەسلەپكى مەزگىللەردە
مەتبۇئاتلارنى يېڭىچە ئۇسلۇبتا يېزىلغان شېئىرلار ۋە شېئىرنىڭ
نېمىلىكىگە ئالاقىدار پەلسەپىۋى مۇلاھىزىلەر جانلاندۇرۇلغان. بۇـ
نىڭغا ئەگىشىپ، ئەنئەنىۋى شېئىرىيەت تەرەپدارلىرى بىلەن يېڭى
شېئىرىيەت ئېقىمىدىكىلەر ئارىسىدا پىكىر ئىختىلاپلىرىمۇ ئۇـ
زۇلمەي كۆرۈلۈپ تۇرغان.

زامانىۋىلىق ـــ ئەمەلىيەتتە ئەنئەنىنىڭ مۇكەممەللىكى ۋە
مۇتلەقلىقىنى بۇزۇپ تاشلايدىغان ئىسلاھات روھى، ئەقىلنىڭ بو ـ
يۇنتۇرۇقىغا قارشى كۆتۈرۈلگەن ھېۋمانىزملىق پوزىتسىيەدۇر.

ئالايلۇق، «كىشىلەر ئىجتىمائىي قائىدە - يوسۇن ۋە مەدەنىيەت جەھەتتىكى قانائەتچانلىقنى بۇزۇپ، باشقىچە بىر خىل خۇسۇسىي تىل شەكلى ئارقىلىق ئەركىن، ئەمەلىيەتنىڭ ھەقىقىي قىياپىتىنى ئېچىپ بېرىدىغان ئەدەبىياتقا موھتاج بولغان» [1] لىقىنىڭ ئۆزىلا، زامانىۋىيلىققا بېسىلغان چوڭ قەدەمدۇر. بۇ يەنە، تاشقى دۇنيادىن كۆرە ئىنسانىنىڭ ئىچكىيلىكىگە دىققەت قىلىش دېمەكتۇر. ئىنسانىي قىسمەت ۋە قىممەتنى بىلىشكە ئىنتىلىش — ئۇنىڭ گۈلتاجىدۇر. بىز مۇشۇ نۇقتىلار بويىچە ئەسلىي تېمىغا قايتىپ كەلگىنىمىزدە، غوجىمۇھەممەد شېئىرلىرىدىكى زامانە ۋېي ئامىللار (يېڭى شېئىرىيەت ئېقىمىغا تەۋە ئالاھىدىلىكلەر) نىڭ خېلىلا موللىقىنى بايقايمىز.

1. ئىنسانلىق ھەقىقىتىدىن دادىل گۇمانلىنىش.

فرانسىيەلىك مەشھۇر مەۋجۇدىيەتچى يازغۇچى ئالبېرت كامۇنىڭ «بىمەنىلىك ۋە ئۆلۈۋېلىش» ناملىق يازمىسىدا، «ئۆلۈۋېلىش» نىڭ ئەڭ كىچىكى — كەچمىشلىرىگە غەرق بولۇشتۇر» دېگەن بىر قالتىس ھۆكمى بار. ئوچۇقىنى ئېيتقاندا، ئۆلۈۋېلىش — ھاياتقا بۇڭداق قاپ يۇرەكلىكى قەيەردىن كەلگەن؟ ئۇ نېمىشقا ھاياتقا قارشى تۇرىدۇ؟ بۇ سوئاللار بىزنى ئىنسانلىق ھەقىقىتى ھەققىدە بەزى تەپسىلاتلار بىلەن تەمىنلىيەلەيدۇ. ئادەمنىڭ ئۆلۈۋېلىشنى تاللىشى، ھاياتتىن بىزار بولغانلىقىنى چۈشەندۈرىدۇ. بۇ يەنە، ئۆلۈمگىنىڭ ھاياتى بىلەن تاشقى دۇنيا ئوتتۇرىسىدىكى ھەل قىلىش ناھايىتى قىيىن بولغان زىددىيەتنى ئاشكارىلايدۇ. ئادەم ئۆلۈش ئارقىلىق بىرلا ۋاقىتتا ئۆز ھاياتىدىن قىساس ئېلىش بىلەن بىرگە، ئۆزىگە قىلچە ئىمكانىيەت قالدۇرمايدىغان سوغۇق رېئاللىق (باشقىلارنىڭ ھاياتى)تىنمۇ ئۆچىنى ئالالايدۇ. كەچمىشلىرىگە غەرق بولۇشمۇ خۇددى كامۇ ئېيتقاندەك، ئۆزىنىڭ ئىچكى دۇنيا-

سىغا يۇرۇش قىلىش ئارقىلىق، تاشقى ھاياتنى ۋاقىتلىق بولسىمۇ ئۇنتۇشتىن دېرەك بېرىدۇ. بۇ يەنە شۇنىڭدىنمۇ دېرەك بېرىدۇكى، ئادەم ئۆزى ھەققىدە تېرەن ئويلارغا چۆككەنسېرى ئىنسانلىق ھەقىقىتىنىڭ مەنىسىگە يېقىنلاپ بارىدۇ. مەسىلەن، غوجىمۇھەممەدنىڭ تۆۋەندىكى شېئىرىي پارچىلىرىغا دىققەت قىلايلى:

سۆيگۈ رەسۋالىقىنى يۇردۇم كۆتۈرۈپ
ئەسرلەر ئۇنىڭدىن توقۇدى قەسسە.
يېڭىنە ئۇچىغا دۆۋىلەپ قۇمنى
ئۇخلار خالايىق بارخان ئىچىدە.
مېنى باغلىغان زەنجىر روھىمدا
مېنى بەنت قىلغان قەپەس ئىچىمدە.
مېنى پالىغان چۆل قەلبىمدە...

بىر كىشىدىن باشقا ھېچكىم يوق
بىر كىشىگە تولۇپ كەتكەن چەكسىز دۇنيادا

بۇنداق شېئىرلاردا ئېقىۋاتقىنى، ئىنسانىنىڭ ئۆزگىچىلىك ئامىللىرىدىن ھېسابلىنىدىغان تەنھالىشىش (روھىغا چۆكۈش)تۇر. ئىنسان تەنھالاشقاندىلا ئۆزىنى بىلىشكە ئىنتىلىدۇ. ئۆزىنى بىلىشكە ئۇرۇنغاندىلا ھايات ھەقىقىتىنىڭ تېرەن مەنىلىرىگە يېقىنلىشالايدۇ. ياشاشنىڭ چىدىغۇسىزلىقى ئايدىڭلاشقاندا، ئىنسان ھەقىقىتى دېيىلگەن تېپىشماقنى شائىرانە جاۋاب تەييارلىنىدۇ. يەنى، ئىنسانلىق ھەقىقىتىنىڭ ئەسلىدە ئىنسانلىق قىسمەت ئىكەنلىكى تەستىقلىنىدۇ. مانا بۇ، شېئىرىي قىممەت (سەنئەت ئامىلى) نىڭ ئاۋۋالقىسىدۇر.

2. شېئىرنىڭ نېمىلىكى ھەققىدە ئويلىنىش:

ئىنساندىكى تەئەججۇپ، ئۇنىڭ شېئىرىيلىق ھېسسىنىڭ ئويـ

غىنىۋاتقانلىقىنى جەزىملەشتۇرىدۇ. شېئىرىي ھېسىتا ھەرقانداق مەنە سوئاللىشىشقا يۇزلىنىدۇ ـ دە، ساپ شېئىر پەيدا بولۇشقا باشلايدۇ. شائىرنىڭ شېئىرغا دىققەت قىلىشى ئاۋۋال ئۇنىڭ ئۆز ئىچىدىكى سوئال ئېقىنىغا تىل سېلىشى بىلەن ئەۋجىگە كۆتۈرۈلىدۇ. بۇ يەردە ھايدېگىرنىڭ مۇنداق بىر جۈملە سۆزىنى ئويلىنىپ بېقىشقا ئەرزىيدۇ: «كىشىلەر تىلنىڭ ۋاستىسىدە ماھىيەتكە شاھىت بولىدۇ.» [9] ھايدېگىر كۆزدە تۇتۇۋاتقان «ماھىيەت» بىلەن بىز دەۋاتقان «مەنە» ئارىسىدا مۇنداق بىرقانچە خىل نازۇك مۇناسىۋەت مەۋجۇت: بىرىنچى، ماھىيەت بىلەن مەنە مۇئەييەن شېئىرىي كونتېكىستتا بەزىدە بىرلا نەرسىگە ئىشارە قىلىنىدۇ. ئىكىنچى، ماھىيەت شېئىرغا سەۋەب بولىدۇ، ھەمدە مەنىنى بىمەنىلەشتۈرىدۇ. ئۈچىنچى، شېئىر يەنە ماھىيەتنى يارىتىدۇ، ماھىيەت مەنگە ئايلىنىدۇ. تۆتىنچى، مەنە شېئىرنى داۋاملاشتۇرىدۇ، ماھىيەت بىمەنىلىشىدۇ. مانا بۇ، شائىر ئۇزۇكسىز ئىزدەۋاتقان شېئىرىيلىقتۇر. بۇ ھەقتە غوجىمۇھەممەد ماھىيەتنى مۇنداق خاتىرىلەيدۇ:

مۇكۇنگەنمەن ئۆز ـ ئۆزۈمنىڭ زۇلمەتلىرىگە،
ئادەملەر
ئىسمىمنى چاقىرار، سىقار قولۇمنى
كۆرەلمەس لېكىن ھېچكىممۇ مېنى.
كىملەردۇر ئىزدەپ مېنى ئاۋارە شۇ تاپ،
بەربىر لېكىن شائىر بار تۇنگە
كىرىشكە ھېچكىمنىڭ يوقتۇر جۈرئىتى.» [10]

بۇ شېئىردا شائىر شېئىرىي مەنىنىڭ نېمىلىكىنى ئاڭقىرىغۇچى سۈپىتىدە، مەنىنىڭ قاراڭغۇلۇقىنى، بىمەنىلىكىنى؛ شائىرنىڭ ئەنە شۇ قاراڭغۇلۇقنى يېگۈچى، بىمەنىلىكنى ئۇزاتقۇچى ھارغىن دوقمۇش ئىكەنلىكىنى تەسۋىرلەيدۇ. شائىر ياشاۋاتقان

زۇلمەتكە كىرىش ئۈچۈن چوڭقۇر سوئاللىشىشقا توغرا كېلىدۇ.

مەن ھېچكىم ئۈچۈن
يېزىپ قالدۇردۇم ئوتلۇق شېئىرلار.
ئۇندا باردۇر چىرايلىق ئازاب،
ئۇندا باردۇر غەمكىن بىر خىيال.
ئۇچۇپ ئۆتەر مىسرا ئارىلاپ
مۇھەببەتنىڭ مىسكىن قۇشلىرى.
ھەر بىر ھەرپتە يارا ئېغىزى بار
ئاقار رېئاللىقىمنىڭ قان ـ يىرىڭلىرى.
يىرگىنىشلىك ئەسەبىي چۇقان،
ئەخلەتخانىدا ئېچىلغان گۈللەر...
باردۇر يەنە پاك، سەمىمىي سۆيگۈ ئىزھارى
بېغىشلانغان ھېچكىمگە.» [1]

ھېچكىم ئۈچۈن شېئىر يېزىش ـ ھېچكىمگە بېغىشلانغان تىللىق ھاياتتۇر. بۇنداق جۈرئەت پەقەت شېئىرىي مەنىنى تۇيالمىغان، ئەمما ئۇنىڭدا ئولتۇراقلىشىپ قالالمايدىغان كىشىنەك كۆڭۈلۈك شائىرلارغىلا مەنسۇپتۇر، ئەلۋەتتە!

3. ئىنسان بىلەن تەڭرىنىڭ دىيالوگى:

يېقىنقى يىللاردىن بېرى ئىزچىل تۇرده نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا تەۋسىيە قىلىنىپ كېلىۋاتقان سۇرىيەلىك مەشھۇر شائىر ئەدۇنىس [2] ئۆزىنىڭ «گۇناھ تىلى»، «دىيالوگ» قاتارلىق شېئىرلىرىدا، ناۋادا تاللاش توغرا كەلسە خۇدانمۇ، شەيتانمۇ تالىمايدىغانلىقىنى؛ ئىنسانىيەت ئارىسىدىكى بارلىق گۇناھ تىلىنى ئۆچۈرۈشنى خالايدىغانلىقىنى؛ ئۆز يولىنىڭ ھەقىقەت ۋە شەيتانىنىڭ يولىدىنمۇ يىراق ھەمدە يۇكسەك ئىكەنلىكىنى جاكارلايدۇ. ئەدۇنىس دەۋاتقان يول بىلەن غوجىمۇھەممەد ئىشارىلەۋاتقان

«يول» مەلۇم جەھەتتىن ئىلگىرى ـ كېيىنلىك تەرتىپىگە ئىگە. يەنى، غوجىمۇھەممەد تەڭرىگە مۇناجات دىيالوگ يوللايدۇ:

كۆيىمەن دوزاخ مەندە بولغۇچە ئۆيران،
زېمىنىڭ قەلبىدە يانغان چىراغمەن.»

ھېچ كىشى چۈشەنمەس، ئۆلۈم ـ مەۋجۇتلۇق
ھېچ كىشى ئىشەنمەس، يوقلار ھايات.
ئاچ قالغان ئادەم ئۇ يالغۇز مەن ئەمەس،
ھېچ كىشى جەننەتكە بېرەلمەس ئىسپات...

ئوتنى ئۆچۈرۈپ قويما
قەلبىڭدىكى دوزاخ ئوتىنى...

بىلمەيسەن، توساتتىن مەن ئالەمدە يوق،
جەستىم ئېسىقلىق تۇرار بازاردا.
ئادەملەر شاد ـ خۇرام ئويناپدۇ ئۇسسۇل،
تولىدۇ ھەممە يەر مېنىڭ ناخشامغا.»

ئىلاھا
ئۆلۈمدىن بىر ئاراق بەر
ئۇ جەننىتى شەيتانىنى
ئۇ دوزىخى رىزۋانىنى
داستان قىلالايلى!
داستان قىلايلى!...

ئەل جىنازامنى ئېلىپ ماڭغاندا يارنىڭ قەلبىگە،
جەننىتى ـ دوزاخ ئارا تامامى ئىنسان يىغلىشۇر.

قاپقاراڭغۇ گۈردە مەن ياندۇرۇپ مەشئەل چىراغ،
ئاختۇرارمەن بىقارار ئەرشنى ئۆلگەندىن كېيىن. [1]

ئەي غوجى ئۆلگىن، غەزەلدۇر ئەھلى ئىشقىغا بۇ ئۆلۈم،
پىر نەۋايى، مەشرەبى، مەنسۇرى، فۇرقەتكە قەدەر. [2]

يۇقىرىقى شېئىرىي پارچىلاردىن كۆرۈنۈپ تۇرۇپتىكى، غوجىمۇھەممەد شېئىرلىرىدىكى مەن — تەڭرىگە يوللانغان مۇھەببەت مەكتۇپىدۇر. ئەدۇنىس شېئىرلىرىدىكى مەن بولسا — خۇددى تەڭرىگە كەبى، مەكتۇپ تاپشۇرۇۋالغۇچى ئىسيانكار ئىگىدۇر. غوجىمۇھەممەد شېئىرلىرىدا ئىنسان بىلەن تەڭرى ئوتتۇرىسىدا دىيالوگ قۇرۇش مۇمكىنچىلىكى ئەمەلگە ئاشۇرۇلسا، ئەدۇنىس شېئىرلىرىدا، دەل ئەكسىچە دىيالوگقا ئورۇن يوقتۇر. بىراق، بىزنى سارايسىمگە سالىدىغان بىر نۇقتا بارکى، غوجىمۇھەممەد شېئىرلىرىدىكى دىئالوگدا ئىنسانىنىڭ ئىنسانغا بولغان تەلپۈنۈشىدىن كۆرە، تەڭرىگە ۋە ئۆزىگە بولغان مۇئەييەنلەشتۇرۇشى كۈچلۈك تۇر؛ ھالبۇكى، ئەدۇنىس شېئىرلىرىدا تەڭرىگە كۆرە ئىنسان قىممىتىگە بولغان ئورتاق مايىللىق ۋە يۈكسەك ئۆز ئىچىگە ئېلىش قىسمىتى ئارتۇقتۇر. ئىنسانىنىڭ يارالمىشلىقى ۋە مەزكۇر سۈپىتىدىن قانائەتسىزلىنىشى — غوجىمۇھەممەد شېئىرلىرىدىكى ئەقىدىۋى مەسىلىلەرنىڭ تۈتقۇسى بولۇپ، شائىرنىڭ شېئىرىي تىل ئارقىلىق تەڭرىگە سۆز تاشلىشى، ماھىيەتتىن ئېلىپ ئېيتقاندا، بەندىنىڭ ئىلاھقا قارىتىلغان بېسىۋالغۇسىز ھاياجىنى ۋە تاتلىق ئەركىلىشىنىڭ ئېتىقاد چېكىدىن ئېشىپ كېتىشىدۇر. بۇمۇ، دەل كىملىك زەنجىرىدە توختىماي ئىشلەۋاتقان ئىنسانلار توپىغا سېلىشتۇرما قىلىشقا بولىدىغان يېڭى شېئىرىي قىممەتلەرنىڭ بىر پارچىسىدۇر.

غوجمۇھەممەد مۇھەممەد ۋە ئۇيغۇر بۇگۈنكى دەۋر شېئىرىيىتى

ئۇيغۇر بۇگۈنكى دەۋر شېئىرىيىتى — بىر تۈركۈم ئۇستاز شائىرلاردىن ئاستا ـ ئاستا ياشلارغا قاراپ سىلجىۋاتقان، ئەنئەنە ـ ۋىلىك بىلەن زامانىۋىلىقنىڭ تىركىشىشى ئىجابىي مەنىگە يېـ قىنلاۋاتقان، زور ھاياتىي كۈچكە تولغان ئۇممىدلىك شېئىرىيەتـ تۇر. مەزكۇر شېئىرىيەتتە ئەڭ كۆپ كىتابخانغا ۋە ئەڭ كۆپ پـ كىر (غۇلغۇلا)گە ئېرىشكەن ياش شائىرلارنىڭ ئىچىدە، غوجمۇ ـ ھەممەدنى تىلغا ئېلىش، ئوبيېكتىپ جەھەتتىن ئوقۇرمەنلەرنىڭ تەلىپىگىمۇ ئۇيغۇن بولسا كېرەك. ئۇنىڭ شېئىرلىرى توم ـ توم كىتاب بولۇپ نەشر قىلىنمىغان بولسىمۇ، ئومۇمەن ئاپتونوم رايونىمىز تەۋەسىدىكى بارلىق ئەدەبىي ژۇرناللارنىڭ شېئىرىيەت سەھىپىسى ئۇنىڭ قەلەم تۇلپارىنى توختاۋسىز چاپتۇرىدىغان بەيگە مەيدانىغا ئايلانغان. ئۇنىڭ شېئىرلىرىنىڭ تېمىسى كۆپ خىل. تىل ئىشلىتىش جەھەتتىكى غالجىرلىق ۋە ئىنچىكىسىز ـ لىك ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ بەدىئىي ئۇسلۇبىغا ئايلىنىپ قالغان. خۇددى شائىر ئىجتىمائىي رېئاللىقتىن ئالالمىغان پىسخىك ۋە ماددىي ھۇزۇرىنى شېئىردىنلا ئالماقچى بولۇۋاتقاندەك، بارلىق دەردىنى تىلغا سىغدۇرماقچىدەك، ئەسەرلىرىگە تولىمۇ بىشەملىك بىلەن مۇئامىلە قىلىدۇ. ئەرلىك جىنس ئالاھىدىلىكىنى مىسرالارغا مەجبۇر تاڭىدۇ. شۇ ئارقىلىق كۆپ خىل ئىستەكنى ئارىلاشتۇرۇپ، ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئېستېتىك تەلىپىنى قالايمىقان قىلىۋېتىدۇ. شۇ سەۋەبتىن كىشىلەر ئۇنىڭ شېئىرلىرىنى ئو ـ قۇشقا شۇنچە قىزىقىدۇ.

مەيلى قانداق تەھلىل قىلىشىمىزدىن قەتئىينەزەر، غوجمۇ ـ ھەممەد مۇھەممەدنىڭ زور كۆپ سانلىق ئۇيغۇر ئەدەبىيات ئاشىنا ـ

لىرىنىڭ بىر دەك ئېتىراپىغا ئېرىشكەنلىكى ئوچۇق رېئاللىقتۇر. مەرھۇم ئالىممىز ھاجى ئىمىن تۇرسۇن ئەپەندى «يېڭى ئېقىمدىكى شېئىرىيەتنىڭ بەزى يېڭىلىقلىرى» ناملىق ماقالىسىدە، شائىر ھەققىدە مۇنداق باھالارنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ: «ئومۇمەن يېڭى ئېقىمنى تەشكىل قىلغان ئادىل تۇنىياز، غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد، چىمەنگۇل ئاۋۇتتەك ياش شائىرلاردا شېئىرىي تىمسالچىلىق بىلەن بىللە ئوبرازچىلىقمۇ ناھايىتى كۈچلۈك. زامانىۋىلىق بىلەن تۇرلۇك رەڭدە تۇسلەش، كۆپ مەنىلىك تەرزدە سۆز - ئىبارە تاللاش ئالاھىدىلىكى گەۋدىلەنگەن. كىشىلەر بۇنداق شېئىرىي ئەسەرلەرنى ئوقۇغىنىدا، ئىدىيە جەھەتتىن كۆپ تەرەپلىمە بېشا-رەتنى ھېس قىلىدۇ ۋە ئىلھام ئالىدۇ، ھەم ھېسسىيات جەھەتتىن مەمنۇن بولىدۇ.»[19] شائىرنىڭ يۇقىرىقىدەك نەتىجىلىرىگە ئاسا-سەن، شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ «تەڭرىتاغ گۈلزارى» پىروگراممىسى خادىملىرى خوتەنگە كېلىپ، شائىرنى مەخسۇس زىيارەت قىلغاندا، پېشقەدەم شائىر ۋە تەرجىمان ئىمىن ئەخمەدى ئەپەندى مۇنداق دەيدۇ: «غوجىنىڭ شېئىرلىرى تۇرمۇشقا يېقىن، ئوقۇرمەنلەرنىڭ قەلبىگە يېقىن. ئۇ ھەقىقىي تۇرمۇش ھاسىلاتلىرىدىن ئالغان تەسىراتلىرىنى ئوبرازلىق، گۈزەل ھېسسىي ئەماگلار ئارقىلىق ئىپادىلەپ بەردى....»[20] يەنە شۇ ۋاقىتتا، شائىر بۇغدا ئابدۇللا ئەپەندىمۇ غوجىمۇھەممەد ھەققىدە مۇنداق باھالارنى بەردى: «خوتەنگە بارغانلارنىڭ كۆپىنچىسى دەريا غا چىقىپ قاشتېشى ئىزدەپ باقىدۇ. شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىدىكىلەر-نىڭ بۇ قېتىم خوتەنگە بېرىپ قاشتېشىدىنمۇ ئېسىل بىر شائىرنى بايقىغانلىقىدىن خۇش بولدۇم. غوجىمۇھەممەد ياش شائىرلار ئىچىدە بارغانسېرى كۆزگە چېلىقىۋاتىدۇ.»[21]

يۇقىرىقى باھالاردىن شۇنى قىياس قىلىش تەس ئەمەسكى، غوجىمۇھەممەد ئەسەرلىرى ئۇيغۇر بۇگۈنكى دەۋر شېئىرىيىتىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمىغا ئايلانغان بولۇپ، يېڭى شېئىرىيەت

ھەربكتىنىڭ كېيىنكى ۋەكىللىرىنىڭ بىرى سۈپىتىدە ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئېلىنىدۇ. ئۇنىڭ ئوقۇرمەنلىرى ئىچىدە، ئەدەبىيات ـ سەنئەت كوچىسىدىكى ئىخلاسمەنلەرمۇ، ئوتتۇرا مەكتەپ ۋە ئۇ ـ نۇۋېرسىتېت ئوقۇغۇچىلىرىمۇ بار. ئۇنىڭ شېئىرلار توپلىمىغا ئىشتىھا ساقلاۋاتقان ھەۋەسكارلارمۇ ناھايىتى كۆپ. ئۇنىڭ ھا ـ زىرغىچە يازغان بارلىق شېئىرلىرى ئۈچ مىڭ پارچىدىن، ئېلان قىلىنغانلىرى ئىككى مىڭ پارچىدىن، تۇرلۇك مۇكاپاتقا ئېرىش ـ كەن سانى 20 نەچچە قېتىمدىن ئاشىدۇ. ئۇ ئېرىشكەن ئاساسلىق مۇكاپاتلاردىن «يېڭى قاشتېشى ژۇرنىلى مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى با ـ ھالاش پائالىيىتى»، «قومۇل ئەدەبىياتى ژۇرنىلى ‹ھازىرقى بالىلار كارامىتى› تېمىسىدىكى مۇكاپاتلىق ئەسەرلەر مۇسابىقىسى»، «كۈ ـ سەن مەدەنىيىتى ژۇرنىلى ‹چىمەنزار› ئەدەبىيات مۇكاپاتى»، «ئاپ ـ تونوم رايون بويىچە ئۈيغۇشتۇرۇلغان ‹بوستاندا باھار› تېمىسىدىكى شېئىرىيەت مۇسابىقىسى»، «ئاپتونوم رايون بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن تۆتىنچى نۆۋەتلىك گېزىت ئەدەبىيات بەتلىرىدىكى مۇنەۋۋەر ئە ـ سەرلەرنى باھالاش پائالىيىتى»، «خانتەڭرى ئەدەبىيات مۇكاپاتى»، «تەڭرىتاغ ژۇرنىلى ‹ئاقيول› شېئىرىيەت مۇپاكاتى»، «تەڭرىتاغ ژۇرنىلى ‹كۆكنۇر› شېئىرىيەت مۇكاپاتى»، «ئىشچىلار ۋاقىت گې ـ زىتى ‹كارۋان يولى› بەدىئىي ئەسەرلەر مۇسابىقىسى»، «تۇرپان ژۇرنىلى ‹يالقۇنتاغ› ئەدەبىيات مۇكاپاتى» قاتارلىقلار بار. ئۇ ھەق ـ تىكى ماقالە ـ ئوبزورلاردىن، ئەكسىر نۇرۇللانىڭ «تامغا سۆزلەش ـــ بۇلانغان ھەسرىتىمدە قالدىم يېگانە» ناملىق ئەسىرى، تۇردى سۇلتان ئىزچىنىڭ «غوجىمۇھەممەدنىڭ شېئىرىيەت قەلئەسىگە نەزەر» ناملىق ماقالىسى، ھەزرەتئەلى ئەلىنىڭ «شېئىر ـــ شائىر ـ نىڭ قەلب تارىخى» ناملىق ئوبزورى، نۇرمۇھەممەد ئۆمەر ئۇچقۇن ـ نىڭ «ئەركەكلىكنىڭ چىللىشى» ناملىق ماقالىسى، ئەلى غوجا ـ خۇنىنىڭ «تۇمان ئىچىدىكى ئەسلىمىلەر» ناملىق ئوبزورى، مۇخ ـ تار مۇھەممەتنىڭ «يالڭاچلىنىشتىن تەسەللىگە ئېرىشكۈچە»

ناملىق ئوبزورى، قەھرىمان ئابدۇكېرىمنىڭ «روھ ئىسيانىدىكى ھەقىقەت» ناملىق ئوبزورى، مۇھەممەتئېلى ھېلىمنىڭ «غوجىمۇ - ھەممەد مۇھەممەد ئەگەر ناخشىچى بولۇپ قالغان بولسا» ناملىق ماقالىسى، ئابدۇلئەھەت مۇھەممەتكېرىمنىڭ «دوستۇم سىز نېمە - گە ئېرىشمەكچى» ناملىق ئوبزورى، مۇھەممەتئېلى رېشىتنىڭ «مەن ئىزدىگەن كۆيلەر» قاتارلىق ئەسەرلەر بار. يۇقىرىقى ئوبزور ۋە ماقالىلەرنىڭ ئومۇمىي يۆنلىشىدە، غوجىمۇھەممەد ئىجادىيە - تىدىكى ئارتۇقچىلىقلار ۋە شېئىرلىرى ئۇستىدىكى كونكرېت با - ھالار ئاساسىي سالماقنى ئىگىلىگەن. ئۇنىڭدىن باشقا، شائىر بە - لەن ئۆتكۈزۈلگەن تۇرلۇك سۆھبەت ۋە مۇھاكىمىلەرمۇ خېلى كۆپ بولۇپ، بۇنىڭ ئىچىدە، مۇتەللىپ ئىقبالنىڭ تەكرىتاغ ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان سۆھبەت خاتىرىسى — «غوجىمۇھەممەدنىڭ بايا - نى»، ئابلەت ئەخمەت ئېلىپ بارغان ۋە يېڭى قاشتېشى ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان سۆھبەت — «مەن ئۆزۈمنىڭ يولىدا ماڭمەن»، ئابدۇراھمان مۇھەممەد تۇركى رەتلەپ نەشرگە تەييارلىغان، كۇسەن مەدەنىيىتى ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان سۆھبەت خاتىرىسى — «شائىر قانداق ئادەم» قاتارلىقلار بىر قەدەر گەۋدىلىكتۇر. ئۇنىڭ شېئىرلىرى ھەققىدە بىر قەدەر ئوبېكتىپ باھا بېرىشكە تە - رىشقان شائىر، شېئىرىيەت تەتقىقاتچىسى ئايسىمە ئىدرىس مۇنداق دەيدۇ: «ھەقىقەتەن غوجىمۇھەممەدنىڭ شېئىرلىرىنى ئا - دەتتىكى كۆز بىلەن، ئاددىي قەلب بىلەن ئوقۇپ چۈشىنىش بىر قەدەر قىيىن. چۈنكى، ئۇنىڭ شېئىرلىرى يېڭىچە بولغاندىمۇ تە - پەككۇر ۋە باشقا جەھەتلەردە ئۆزگىچە بولغاچقا، بىرلا ئوقۇغان ئا - دەمنىڭ قەلبىدە تەلۇە ھېسسىياتنىڭ ئېغىر ئىزنالىرىنى قالدۇ - رۇپ ماڭىدۇ. شائىر ئۆز شېئىرلىرىدا رومانتىزمچىلارنىڭ شې - ئىرنى ‹ئوبېكتىپ بىلەن سۇبېيكتنىڭ بىرلىكى› دەپ قارايدىغان ئىدىيەسىدىنمۇ ھالقىتىپ، شېئىردا ھېسسىياتنى ئىپادىلەش مەسلىسىدىمۇ ئەنئەنىۋي شېئىرلاردەك ئادەتتىكى پىسخولوگە -

يەلىك ھادىسىگە تەۋە بولغان «خۇشاللىق، خاپىلىق، قايغۇ، شاد-لىق، ھىجران ئازابى» قاتارلىقلارنى ئوبيېكتىپ دۇنيانىڭ مەركىز-گە قويۇپ تەسۋىرلەشتىنمۇ چوڭقۇرلاپ، «مەن»نى شېئىرنىڭ مەركىزگە قويىدىغان يېڭى ئەندىزە بويىچە ئىش تۇتتى.»[3] «ئۇنىڭ شېئىرلىرىدا بىر خىل كۈچلۈك تەلۋىلىك بار بولۇپ، شائىر شېئىرلىرىدا تەپەككۇر داۋامىدا تۇيغۇنىڭ كونتروللۇقىدىن چىقىپ تۇ-رۇپ، ئۆز ھېسسىياتىنى پۈتۈنلەي كۆڭۈل رايىغا تاپشۇرۇپ، ئەقىل تىزگىنىنى شېئىرلىرىدا ھاياجانلىرىغا تۇتقۇزغاندىن كېيىن، دۇنيا-نىڭ ماھىيىتىنى قېزىشنىڭ لىرىك جەريانىنى باشتىن كەچۈرە-دۇ.»[4]

ئۇنىڭغا قانداق باھا بېرىلىشىدىن قەتئىينەزەر، مۇنداق بىر ئوبيېكتىپ ھۆكۈمنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىش مۇمكىنچىلىكى چوڭ-كى، غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد بىرلا ۋاقىتتا ھەم ئەنئەنىۋى شې-ئىرىيەت تۈپرىقىغا ھەم يېڭى شېئىرىيەت دېڭىزىغا تەۋەلىنىدىغان «قوش ماكانلىق» شائىردۇر. شۇنداقلا، ئەنئەنىۋى شېئىرىيەتنىڭ ئەڭ يارقىن چوققىسىنى نامايان قىلىش بىلەن بىرگە، ئۇيغۇر يې-ڭى شېئىرىيىتىنىڭ كىتابخانلار قاتلىمىنى كەڭ كۆلەمدە كېڭەي-تىشكە ئۇنۇملۇك تۆھپە قوشقان ئىسلاھاتچىل قەلەمكەشتۇر!

نەقىل مەنبەلىرى ۋە ئىزاھاتلار

① «تەڭرىتاغ» ژۇرنىلىنىڭ 1993 ـ يىللىق 3 ـ سانى، 53 ـ بەت.

② شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى 2000 ـ يىلى 12 ـ ئايدا نەشر قىلغان «قەشقەردىكى يەرشارى» ناملىق كىتاب، 231 ـ بەت.

③ چېڭ جېڭمىن، ۋېي دوڭ قاتارلىقلار تەرىپىدىن تۈزۈلگەن، 2004 ـ يىلى 1 ـ ئايدا بېيجىڭ ئۇنىۋېرسىتېتى نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قە-لىنغان «20 ـ ئەسىر چەت ئەل ئەدەبىيات ـ سەنئىتىگە ئائىت تاللانغان ماقالىلەر» ناملىق كىتاب.

④ «تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى 2003 ـ يىللىق 1 ـ سان، 20 ـ 21 ـ بەت.

⑤ «ئاقسۇ ئەدەبىياتى» ژۇرنىلى 2011 ـ يىللىق 2 ـ سان، 33 ـ بەت.
⑥ قارا ھىجران مۇنبىرى http:\\bbs.karahijran.com :
⑦،⑧ «كۆسەن مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى 2010 ـ يىللىق 4 ـ سان، 46 ـ بەت.
⑨ شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى 2000 ـ يىلى 10 ـ ئايدا نەشر قىلغان «ئابدۇقادىر جالالىدىن ماقالىلىرى» ناملىق كىتاب، 100 ـ بەت.
⑩ «بوستان» (ھازىرقى «كىروران») ژۇرنىلى 1996 ـ يىللىق 1 ـ سان، 31 ـ بەت.
⑪ «تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى 2001 ـ يىللىق 5 ـ سان، 56 ـ بەت.
⑫ «تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى 2001 ـ يىللىق 5 ـ سان، 57 ـ بەت.
⑬،⑭ «تۇرپان» ژۇرنىلى 2004 ـ يىللىق 3 ـ سان، 83 ـ 84 ـ بەتلەر.
⑮ «تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى 2002 ـ يىللىق 1 ـ سان، 89 ـ بەت.
⑯ «تۇرپان» ژۇرنىلى 2004 ـ يىللىق 3 ـ سان، 84 ـ بەت.
⑰ شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى 2000 ـ يىلى 11 ـ ئايدا نەشر قىلغان «غەرب مودېرنىزم ئەدەبىياتى ئېقىملىرى» ناملىق كىتاب، 17 ـ بەت.
⑱ تۇرپان ژۇرنىلى 2003 ـ يىللىق 3 ـ سان، 59 ـ بەت.
⑲ «تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى 2001 ـ يىللىق 5 ـ سان، 58 ـ بەت.
⑳ چېڭ جېڭمىن، ۋېي دوڭ قاتارلىقلار تەرىپىدىن تۈزۈلگەن، 2004 ـ يىل 1 ـ ئايدا بېيجىڭ ئۇنىۋېرسىتېتى نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان «20 ـ ئەسىر چەت ئەل ئەدەبىيات ـ سەنئىتىگە ئائىت تاللانغان ماقالىلەر» ناملىق كىتاب.
㉑ «تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى 1997 ـ يىللىق 1 ـ سان، 43 ـ بەت.
㉒ «تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى 1997 ـ يىللىق 6 ـ سان، 31 ـ بەت.
㉓ ئەدۇنىس ـ ئەسلىي ئىسمى ئەلى سەيىد ئەھمەد ئىسسەبۇر، 1930 ـ يىلى سۈرىيەنىڭ لاتاكىيە ئۆلكىسىدە تۇغۇلغان، 1956 ـ يىلى لۇئانغا كۆچۈپ بېرىپ، ئەدەبىي ھاياتىنى باشلىغان. 1980 ـ يىللىرىدىن باشلاپ ياۋروپا ـ ئامېرىكا تەرەپلەردە لېكسىيەلەردە بولغاچ، ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغان، كېيىن پارىژدا ئولتۇراقلاشقان.
ئەدۇنىس ـ ئىجادىيەتى كۆپ قىرلىق شائىر، مۇتەپەككۇر، ئەدەبىيات نەزەرىيەچىسى، ھازىرقى زامانداىكى ئەڭ مەشھۇر ئەرەب شائىرى، شۇنداقلا دۇنيا شېئىرىيەت مۇنبىرىدىمۇ زور شۆھرەتكە ئىگە شائىر. ئۇ شېئىرلىرىدا زامانىۋىلىشىشنى ئاكتىپ تەشەببۇس قىلغان، ئەرەب مەدەنىيىتى

ھەققىدە تېرەن ئويلارغا چۆمگەن، ھەتتا ئەرەب مەدەنىيەت دۇنياسىدا كەسكىن بەس ـ مۇنازىرىلەرگە سەۋەب بولۇپ، كەڭ كۆلەملىك تەسىر پەيدا قىلغان. ئۇنىڭ 22 پارچە شېئىرلار توپلىمى؛ مەدەنىيەت، ئەدەبىياتقا ئائىت ئون نەچچە پارچە ئىلمىي ئەسىرى؛ بىر بۆلۈك تەرجىمە ئەسەرلىرى نەشر قىلىنغان. ئۇ ئىلگىرى ـ كېيىن بولۇپ، بىرىۋسسېل ئەدەبىيات مۇكاپاتى، تۈركىيە ھېكمەت ئەدەبىيات مۇكاپاتى، ماكىدونىيە ئالتۇن تاج شېئىرىيەت مۇكاپاتى، فىرانسىيە جون ماريو چەت ئەل ئەدەبىيات مۇكاپاتى ۋە ماكس جاكوب چەت ئەل كىتاب مۇكاپاتى، ئىتالىيە نونېن شېئىرىيەت مۇكاپاتى ۋە گرىنزانى كاۋار ئەدەبىيات مۇكاپاتى قاتارلىق خەلقئارا مۇكاپاتلارغا ئېرىشكەن. يېقىنقى يىللاردىن بېرى ئۇ ئىزچىل تۇرده نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتى نامزاتلىقىغا تەۋسىيە قىلىنىپ كەلمەكته.

㉔ ئەلكۈيى مۇنبىرى ۋە تۇرپان ژۇرنىلىنىڭ مۇناسىۋەتلىك سانلىرى.

㉕ «تۇرپان» ژۇرنىلى 2004 ـ يىللىق 3 ـ سان، 85 ـ بەت.

㉖ «تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى 2009 ـ يىللىق 1 ـ سان، 46 ـ بەت.

㉗ «تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى 2004 ـ يىللىق 4 ـ سان، 23 ـ بەت.

㉘ «ئاقسۇ ئەدەبىياتى» ژۇرنىلى 2011 ـ يىللىق 2 ـ سان، 33 ـ بەت.

㉙، ㉚، ㉛ «تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى 2011 ـ يىللىق 1 ـ سان، 43 ـ 44 ـ بەتلەر.

㉜ «تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى 2007 ـ يىللىق 2 ـ سان، بېيجىڭ مىللەتلەر نەشرىياتى نەشر قىلغان «شېئىر ۋە شائىر» ناملىق كىتاب.

㉝، ㉞ شىنجاڭ تېلېۋىزىيە ئىستانسىسىنىڭ 2005 ـ يىلى 7 ـ ئايدا خوتەندە سۈرەتكە ئېلىنغان «تەڭرىتاغ گۈلزارى» پىروگراممىسىدا سۆز لەنگەن سۆز.

㉟، ㊱ «ئاقسۇ ئەدەبىياتى» ژۇرنىلى 2010 ـ يىللىق 3 ـ سان، 85 ـ بەت. ئايسىمە ئىدرىس بىلەن دىلبەر ئابلەت ئاپتورلۇقىدىكى «تۇيغۇ بىلەن تۇيغۇ ئارىلىقىدا» ناملىق ماقالىگە قارالسۇن.

پلانلىغۇچى: ئەركىن ئىبراھىم پەيدا
تەكلىپلىك مۇھەررىرى: ئەسقەر ياسىن
مەسئۇل مۇھەررىرى: تۇردى قۇربان يامغۇر
مەسئۇل كوررېكتورى: مۇھەممەتسىدىق تاھىر
تەكلىپلىك كوررېكتورى: ئابدۇرېھىم ئابلىمىت
بەت ۋە مۇقاۋا لايىھىلىگۈچى: نۇرمۇھەممەت ئۆمەر ئۇچقۇن

سەھنىدىكى قەلەندەر
(شېئىرلار)

ئاپتورى: غوجىمۇھەممەد مۇھەممەد
نەشرىيات: شىنجاڭ خەلق باش نەشرىياتى
قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى
تېلېفون نومۇرى: 2653927 ـ 0998
ئادرېسى: قەشقەر شەھىرى تاربوغۇز يولى 14 ـ قورۇ
پوچتا نومۇرى: 844000
تارقاتقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسى
باسقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتى
فورماتى: 880×1230 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى: 9.5
نەشرى: 2014 ـ يىلى 8 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
بېسىلىشى: 2014 ـ يىلى 12 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
باھاسى: 40.00 يۈەن